

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાત કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૨૫૦ ક્લાસિક

પુસ્તકનું નામ ડૉર ૬૨૬૭

વિષય ૪-૩

“અતિ ઉત્તમ વાંચવા લાયક રસીક નોવેલ”

કઠોર કર્ણી,

કે

ઉદ્ધપાતું મુદ્દું.

ભાગ ૨ જે

કર્તા:

ઉશમાનભાઈ કરીમભાઈ ખત્રી.

—પ્રસિદ્ધ કર્તા—

મંગળદાસ લટલુભાઈ નારણદાસ, બુકસેલર
લીમડાયોક-મુરત.

સોલ એજન્ટ.

બુકસેલર. લટલુભાઈ નારણદાસ લીમડાયોક-મુરત.

આવૃત્તી ૧ હી.

દ. સ. ૧૯૨૧-

પ્રત ૧૦૦

સવક ૧૨૭૭.

ક્રીમ્મત રૂપીઆ ત્રણ.

૯૩૫૦

તૈયાર છે ! તૈયાર છે !! તૈયાર છે !!!

❖ તુરકી સામે ઈટાલીયન કાવત્રું ❖

કીમ્મત રૂપીયો સવા.

મળવાનું ઠેકાણું:—

શા. લલુભાઈ નારણદાસ બુકસેલર

લીમડાચોક—સુરત.

છાપનાર:—ગોવિન્દજી હાલ્દાભાઈ નાયક.

શ્રી “અનાવિલ” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ અરાતપુરી ભાગળ—સુરત.

છાપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર:—મંગળદાસ લલુભાઈ બુકસેલર

લીમડાચોક—સુરત.

અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ	૧ હું હાય ! હવે શું થશે ?	૧ થી ૮
„	૨ જી મણી કપાઈ ગઈ.	૯ „ ૧૪
„	૩ મણી મારા અંતઃકળ્યણી દુરગત્યો.	૧૫ „ ૧૯
„	૪ સમુદ્ર !	૨૦ „ ૨૭
„	૫ શું ! ગયા ?	૨૮ „ ૩૬
„	૬ હાય ! મારા બાળકને બચાવો.	૩૭ „ ૪૨
„	૭ શું ! આતે સ્વપ્ન ?	૪૩ „ ૪૯
„	૮ હાય પૈસા.	૫૦ „ ૫૪
„	૯ ત્યારેજ ખરો રંગ જામશે.	૫૫ „ ૬૧
„	૧૦ પુત્ર માતાનું હરણ	૬૨ „ ૬૮
„	૧૧ ફેલીનસીંહ બદલાયો.	૬૯ „ ૭૫
„	૧૨ શુદ્ધ સામંત સીંહ.	૭૬ „ ૮૦
„	૧૩ શ્યામદાસ છેતરાયો ?	૮૧ „ ૮૯
„	૧૪ કુમતિ ! તારા સુખની મારે જરૂર નથી.	૯૦ „ ૯૭
„	૧૫ હાય ! માઈ નાક ગયું.	૯૮ „ ૧૦૯
„	૧૬ એકને બદલે બે બગડ્યાં !	૧૧૦ „ ૧૧૯
„	૧૭ અબધુત જોગી.	૧૨૦ „ ૧૨૭

૧૮ શોક સાગરમાં કુપશો નહિ વકાલા	૧૨૮ ,, ૧૪૦
૧૯ ખસ ત્યારે ખેડો પાર	૧૪૧ ,, ૧૫૦
૨૦ સાધુડા શું આજ તારો પ્રભુ.	૧૫૧ ,, ૧૫૬
૨૧ હું કદાપીકાળે તારા પ્રભુનું નામ લેનાનો નથી.	૧૫૭ ,, ૧૬૨
૨૨ ત્રીભોવનદાસ સુધયો.	૧૬૩ ,, ૧૬૮
૨૩ હે ! કાળુ પ્રમીલા.	૧૬૯ ,, ૧૭૫
૨૪ જગજીવનકું મરણ.	૧૭૬ ,, ૧૮૨
૨૫ હાય ! શું આ અમતકાર.	૧૮૩ ,, ૧૮૮
૨૬ બહાદુરસીદ બાવો થયો.	૧૮૯ ,, ૧૯૪
૨૭ નિર્દોષના ઉપર આક્રાંત.	૧૯૫ ,, ૨૦૨

કોઈ પણ પુસ્તકો ખરીદ કરવી
વખતે નીચેનું સરનામું તમારી
ડાયરીમાં નોંધી રાખવા
બલામળ છે.
— જીકસેલર —
લલ્લુભાઈ નારણદાસ
લીમડાગાંધી — સુરત.

પ્રકાશકના એ બોલ.

પ્રકાશક વાંચક બંધુઓ; અને કદર દાન આપક મહાશયો, આપના હસ્તમાં “કોર કચ્છી કે, કિછળતું મુંકડું” નામના નોવેલનો આ બીજો ભાગ મુકાત મને અત્યાનંદ થાય છે. કાશ્યુ આજકાલ આપણા દેશમાં વાંચનનો શોખ દીન પરદીન વધતોજ જાય છે, અને જેમ જેમ એ સોખ વધે તેમ તેમ લેખકોની સંખ્યા પણ વૃદ્ધિ જમરાઈ જતી દેખાય છે. પરંતુ તેમાં સારા અને વિદ્વાન લેખકોની તો ખરેખરી ખોટ જ છે. આજ કાલના લેખકો ને કેટલું અને કેવું જ્ઞાન હોય છે. તે ખાખત ખુલી કરી કોઈ પણ ઉછરતા લેખકનું મન મુઝવણમાં નાખવું તે ચાલુ જમાનાને જાણતું નથી. પરંતુ એટલું તો કેવુંજ પડે કે લેખક જે ભાષામાં પુસ્તક લખવા માંડવું, તે ભાષા ઉપર પોતાનો કેટલો કાશ્યુ છે. તેનો સંપૂર્ણ વિચાર કરી પુસ્તક લખવાનો સાહસ કરવો કરાવો કારણ ભાષાના જ્ઞાન વગર પોતાના વિચારો સંપૂર્ણપણે જનમમૂલની સમીપ મુકા શકતા નથી, તેમજ વ્યાકરણ, શબ્દરચના, અને ટીકરેશનના, નિયમોનું ત્યાંસુધી પાલન થતું નથી ત્યાં સુધી, ભાષામાં અર્થનો અનર્થ થઈ જવાનો ભય રહે છે. માટે હમે આ સ્થલે નવા લેખકોને વિનંતી કરીશું કે એ ખાખતમાં સંપૂર્ણ લક્ષ રાખી પુસ્તકો લખવાનો પ્રયત્ન કરવો.

હમારો હેતુ નવા અને ઉછરતા લેખકોને ઉત્તેજન આપવાનો છે. અને તેથીજ આ પુસ્તકના બે ભાગમાં ઉપર લખેલા કેટલાક દોશો હોવા છતાં, ત્રીજાવી લેવાની શૈલી અંગીકાર કરી છે, અને તેજ પ્રમાણે વિદ્વાન વાંચક બહુઓ ભાષા અને વ્યાકરણના દોશો તરફ નહીં જોતાં માત્ર લેખકના વિચાર તરફ લક્ષ રાખી હંશ ક્ષીર ન્યાયવત્ માત્ર સાર ગ્રહણ કરી ઉછરતા લેખકોને પોતાના જ્ઞાનમાં વૃદ્ધી કરવાની તક આપશે. એવી આશા રાખી આ બીજો ભાગ આપના કર ક્રમમાં સોપી વીરમુ છું.

લી. સ્નેહાધીન

મંગળદાસ લટ્ટુભાઈ નારણદાસ બુકશેલર

લીમડચોક—સુરત.

અર્પણ પત્રીકા.

પરમ પુણ્ય સ્વર્ગસ્થ ભાઈ શ્રી

મગનલાલ લલ્લુભાઈની

પવીત્ર યાદગીરીમાં

આપનો સ્વભાવ, નિતી, ન્યાય, અને પ્રેમ મોટા ભાઈ તરીકે મારા ઉપર અતુલ અને અલૌકિક હતાં.

આપનો પુસ્તકના ધંધા પ્રતી અતુલ ભાવ અને ઉત્સાહ હતો એટલુંજ નહીં પણ નવાં નવાં પુસ્તકો પ્રગટ કરવાની ઉંચ ભાવનાઓ હતી. પરંતુ દૈવ ઇચ્છાથી આપનો અકાળે સ્વર્ગવાસ થયો. જેથી આપના આદર્શો આપના મનમાં રહી ગયા પરંતુ ઇશ્વર કૃપાથી અને આપના માનસીક અંધુ ભાવથી આપનાજ વિચારે મારા હૃદય ક્ષેત્રમાં સ્થાન લીધું અને કેટલાક પુસ્તકો પ્રગટ કરવાની મને તક મળી તે તકનો લાભ લઈ આ 'કોર હૃદયી કે ઉછળતું મુંડું'ના પુસ્તકનો ખીન્ને ભાગ આપના સ્મરણાર્થે આપને અર્પણ કરી. એક લઘુભાતાના આપ જ્યેષ્ઠ ભાત્રા તરફના સ્નેહનું સ્મરણ કરાવું છું માટે તે સ્વીકારી સ્વર્ગસિદ્ધનમાંથી મારા પ્રત્યે આશીર્વાદ વરસાવશે. એવી આશા સપનાર હું છું આપનો કનીષ્ઠ અંધુ.

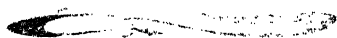
મગનલાલ લલ્લુભાઈ નારણલાલ યુક્તેશ્વર.

ઉર્દુ જખાનમેં !

ઉર્દુ જખાનમેં !!

ગઝલ કવાલીકે શોખીનેકે લીચે

દીલપુશ કીતાબો.

શ્રી ન્યુ પ્રેમિયાફગાયનમાળા ૨૦૦૦ ગાયન કરી	૩-૦-૦
ગઝલે મેહફીલ ઉર્દુ પરસ્તાને કવાલી.	૧-૦-૦
મહેફીલે મંજુલ ઉર્દુ ગોહરે કવાલી.	૧-૧૨-૦
ચમનમેં પુર જહાર ઉર્દુ કવાલીએ ગુલઝાર.	૦-૪-૦
ગઝલે જહાર ઉર્દુ ગુલશને કવાલી.	૦-૪-૦
પરસ્તાને મુંબઈ ઉર્દુ જહારે બુલબુલ.	૦-૪-૦
ગઝલે દીવારામ ઉર્દુ દીલપુશ કવાલી.	૦-૪-૦
ગોહરે ઇસ્ક ઉર્દુ બુલબુલે કવાલી.	૦-૪-૦

મળવાનું ઠેકાણું:—

બુકસેલર લલ્લુભાઈ નારણદાસ

લીમડાચોક—મુરત.

“ બે ભાગમાં પૂરી થાય છે ”

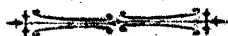
તૈયાર છે. ફક્ત જુજ નક્કો સીલકે છે. આજેજ મંગાવી લેયો.

કઠોર કચ્છી

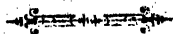
કે

ઉછળતું મુડદું

ભાગ ૨ નો.

કીમત રૂપીઆ ત્રણ.

મળવાનું ઠેકાણું

બુકસેલર લલ્લુભાઈ નારણદાસ

ભીમડાશિક—સુરત.

કઠોર કર્ણી કે ઉછળતું મુદ્દું

ભાગ ૨ બીજો

પ્રકરણ ૧ હું.

હાય ! હવે શું થશે.

ફસોસ ! સદ હમર વાર અફસોસ. વૃક્ષ બહાર નીકળે છે. છતાં ફળ ઝૂલ કે પાન હોતાં નથી. તે વૃક્ષ કંઈપણ ઉપયોગમાં આવતું. નથી પરાયા ખરને ખેતર ખવરાવવાથી શું લાભ થવાતો છે. ગાય દોહી કુતરીને દુધ આપવાથી શું વળવાતું છે. સાહસ કરી પોતાના હસ્તથી ચમુઓ ફાડનાર મુર્ખ માણસ શું સાર કાઢવાનો છે. હસ્તમાં દીવક લઈ કુખમાં પડવાથી શું લાભ મળવાનો હતો ! રંડી બાજી અને નાચ માનની અંદર ધન માલ જુટાવવાથી શું પાછું આવવાતું હતું. સધવાથી પતિનું માન નહિ સચવાવાથી વિધવા થયા પછી મરનાર પતિ પીડ શું લેવાનો હતો. જેની હૃદય ચમુઓ અંધ છે. તેવા પુરુષો બહારની ચમુઓથી શું દેખવાના હતા ? તેમ બાળકોનું સત્યાનાશ કાઢનાર. બાળકોના રૂધીર માંસને ચુસી જનાર સ્વાર્થી માતા પીતાઓ પોતાના બાળકને શું સુખ આપવાના હતા.

કંઈ નહિ. પણ ઉલટા તેમને દુઃખ કર્તા થાય છે. માતા પીતા કહેવાથી માતા પીતા નથી. પણ બાળકોના ઉપર પ્રેમ રાખનાર બાળકોનું હીત ચલાનાર બાળકોના દુઃખે દુઃખી થનાર તેજ ખરા માતા પીતા છે. પણ સ્વાર્થ અંધ થઇ બાળકો ઉપર અન્યાય, ગુલમ, સીતમ, ગજમ વરસાવનારને માતા પીતા કહેતા નથી. પણ તેને દુસ્મન સમજવા. અંતઃકરણની અંદર જે રેડનાર જેરી સર્પ જાણવા. હાય ! ઓ સ્વાર્થ માતા. પીતાઓ, તમે દેશના પ્રજાના અને તમારા સ્નેહી જનોના દુસ્મન બન્યા છો. કઠોર હૃદયના પુરૂષો તમારી ઉછરતી પ્રજાની પાયમાલી કરવાને તૈયાર થયા છે. નિર્દોષ બાળકો ઉપર તમારી સ્વાર્થ જેરી છુરી ફેરવવાને એકા છો તેઓનું જડમુળથી છેદન કરવાને તમારી આખર ગણા છો. તમારા કન્યા વિક્રય રૂપી દુરાચરણથી મહાન પ્રભુ તમારા ઉપર કોપાયમાન થયા છે. નાદાન સ્વાર્થ માતા પિતાઓ તમેજો તમારા બાળકોને દુઃખ દેવાનો ધરાદો ધાર્યો હોત તો પ્રથમથી તેને જેર કેમ આપતા નથી. તમારા સ્વાર્થને ખાતર તમારા કુમળા બાળકોને દુઃખ આપવા કેમ પેદા કરો છો. હાય સત્યાનાશ કાઠનાર સ્વાર્થ માતા પીતાઓ તમારી સ્વાર્થ લાલચો રૂપી જાળમાં તમે જાતે ફસાવવા સ્વાર્થ રૂપી તલવારને જોડલી તીક્ષ્ણ કરશો તેટલીજ તમારા કાળજી વિધવાને તૈયાર થશે. જુઓ ! અને ખ્યાલ કરો જે મુખથી તમે પાનના બીડાં ખાઓ છો. તેજ મુખથી કાળા બળેલા કોલશા આવી તમારા અંતઃકરણને સ્થામ કેમ કરો છો. અને સ્થામ થયેલું અંતઃકરણ છેવટે તમારું મુખ પણ સ્થામ કરશે તે નકકી સમજજો શાસ્ત્રમાં પણ કહેલું છે કે પારકા માંસે કરી પોતાનું

માંસ વધારે છે. તેને કસાઈ સમજવો" તો પછી તમોને મારે કહ્યા વિના છુટકો થવાનો નથી, વિક્રય તેજ પારકાનું માંસ દીકરીના દોકડા લઈ જે માતા પીતાઓ પોતાનું રૂપીર, માંસ વધારે તેને વિષ્ટાના ઉપાડનાર ચંડાળ સમજવા અફસોસ ! ચંડાળ પણ પ્રભુથી ડરે છે. પોતાના આપેલા અવતારમાંથી છુટવાને માટે પ્રભુની પ્રાર્થના કરે છે. તેમજ કન્યા વિક્રય કરતાં પણ પ્રભુનો ડર રાખે છે. તેવા ચંડાળોને ચંડાળ કેમ કહી શકાય ? તેઓ ચંડાળ નથી, પણ પ્રભુથી ડરનાર પ્રભુના હુકમને માન આપનાર ભક્તો છે, પણ કન્યા વીક્રય કરનાર મનુષ્યો ચંડાળથી પણ ભૂંડા સમજવા. ચંડાળના ચંડાળ ગણવા સુખ ઉપર મુછ ઊગવાથી પુરૂષ થતા નથી. એશ આરામમાં પડી રહેનારને પુરૂષ કહેતા નથી, પણ પુરૂષ રૂપે તેઓ નપુશક, હીનડા છે. મુછ વાળા મુક્તનો માલ ખાનાર ખર છે. કન્યા વિક્રય કરનાર પશુ છે, પણ પુરુષ કોને કહે છે. ? પરમાર્થના કામમાં પરોપકારની અંદર પોતાના પ્રાણની આહુતી આપે છે. તેનેજ પુરૂષ કહે છે. અને તેવા મહા પુરુષોના યશોગાન દુનીયાની અંદર ગવાય છે, ધન્ય છે ! જનુની તને ધન્ય છે. તેવા પરોપકારી, પુરુષોને જન્મ આપનાર માતાઓ તમને ધન્ય છે. અને શીટકાર છે, સ્વાર્થી લાલ-ચોતે વગગી રહી અવરના અંતઃકરણ બાળનારને એક કવિએ કહ્યું છે :

“જનુની જાણજે ભક્ત જન કાં, દાતા, કાં શૂર,
નહિતર રહેજે વાંઝણી રમે ગુમાને તુર”

હાય ! ઓ માતાઓ જન્મ આપો તો દાતાર, પરોપકારી પુરુષોનેજ આપજો. નાહ, તો સંસાર સુખને ઝેર સમાન બનાવી સંસારશું નામ, પતિનું નામ નહિ લેતાં એક બાળુ બેસી રહેજો.

પણ પાપીઓને જન્મ આપશે નહિ. તમારા સુંદર ચહેરાને, તમારા
ગુણ બદનને ગુમાવી પૃથ્વી ઉપર પથ્થર રૂપે કામ નહિ કરનાર પુરુષોને
જન્મ આપશે નહિ. અને તેવા પુરુષોને જન્મ આપતાં પહેલાં તેમના
લક્ષણ પારણામાંથી જોઈ જેર દઈ જે રસ્તેથી આવ્યું હોય તે રસ્તે
રવાના કરી દેશે. સ્વાર્થી, અધર્મી, અનીતિવાનને જન્મ આપી
તમારા નામને હુઆવશે નહિ. હાય ! સ્વાર્થી મનુષ્યો તમારી લાલચોથી
દુનીઆની અંદર સુખી દેખાતા હશે. સુખી કહેવરાવતા હશે પણ
સુખ કે દુઃખ ધર્મ કે અધર્મ જાણવાની ખરી કરોડી પ્રભુના
ન્યાયી દરબારમાં છે. સાંભળો.

“પરમાર્થને મુકી દઈ સ્વાર્થ કર્યો જે માણસે,
જેણે ધર્મ પોતાનો તજ્યો તેની જ્ઞાન દેહ તાણશે.
કન્યાવિક્રય કર્યો જે માણસે શું ! સુખ તેનું માણશે,
પ્રભુના ન્યાયી દરબારમાં તેને યમદુતો માર મારશે.
સર્પ, વીંછી તમ દેહને વળગી કરડીને તાણશે,
કરેલાં કર્મોનું ફળ પ્રભુના ત્યાં જવાથી જાણશે.

*

*

*

*

હીક છે : પાપીઓ તમારું પાપ દુનીઆની અંદર જાહેર નથી.
પણ મહાન પરમાત્માને ત્યાં જાહેર છે. તમારી મીનીટ મીનીટની
ખચર રૂપી તમારાં કરેલાં કૃત્યો નોંધાય છે. અધર્મ તમારા માટે
જમે બાબતો લખાય છે. તે અધર્મ ધર્મ કરવાથી તમારું ખાતું
બંધ થશે. જ્યાં સુધી ધર્મ નહિ થાય ત્યાં સુધી તમારા પાપ જ્ઞાપી
કાળે માફ થવાના નથી. અને જ્યાં સુધી માફ થશે નહિ ત્યાં સુધી

સુખની આશા રાખવી નકામી છે. સુખ કે દુઃખ કર્મના ફળ ભોગવ્યા સિવાય છુટકો નથી. પાપી મનુષ્યો આ કળીયુગ નથી, પણ કરયુગ હય. એ હાથપેદે ઝોહાયશે. જેવું કરશે તેવું પામશે. અને વાવશે તેવું લણશે. હાય ! શયતાનો ! તમારા શયતાની સ્વભાવથી નર્કમાં પડવાના છો. અંધ બની કુપમાં પડવાના છે. તમારા સ્વહસ્તથી ફરેલાં કુકુલ્યો તમારી છાતીએ વાગવાના છે. તમારી તીક્ષ્ણ તન્નવારની ધાર તમારી ગરદને ફરવાની છે. તે નકપ્રી સમજ લેજો. આવી રીતે મધ્યાહન કાળના સમયે સ્યામદાસ એક ટેકરી ઉપર વૃક્ષ તળે બેસીને ઉદગારો કાઢી રહ્યો છે. એટલામાં છેટેથી ધૂળ ઉડતી જણાઈ. સ્યામદાસ બોલતો બંધ થઈ ગયો. અને ધૂળ શાની ઉડે છે. તે જોવા માટે ટેકરી ઉપર ઉભો રહી જોવા લાગ્યો કે તેની દ્રષ્ટીએ છ સાત પુરોનાનું ટોળું હતીઆર બંધ અશ્વાશ્ઠ થઈ આવતા જણાયા. તેમને જોતાંજ સ્યામદાસ એક પહાડની પેલાણુમાં છુપાઈ ગયો કે થોડી વાર થઈ હશે કે સર્વ જણ ત્યાં આગળ ચોંબ્યા. કે ઘોડાનેા હણહણાટ લગામનેા ખડખડાટ ખચોના હાલવાથી થવા લાગ્યો. સ્યામદાસ નીર્ભય થઈ બેઠો હતો. તેને કોઈ જોઈ શકતું નહિ હોવાથી સ્યામદાસ આવેલા પુરોના શું કહે છે. તે સાંભળવાને માટે પોતાની કાનેડ્રીને તૈયાર કરી દીધી હતી. સ્યામદાસ શાંન્ત થઈ બેઠો હતો એવામાં “પરસન તું આગળથી અમારા ઉતારાની સવડ કર સૂર્ય પ્રથિમ દિશા તરફ ગયા પછી સંધ્યા થયા બાદ હમે વિલાસ ભુવનમાં આવીશું. માટે તું જા વિલાસીને મારા આવવાની ખબર આપજે” તે સાત પૈકી એક પુરોના પરસનનું નામ દેતાં કહ્યું.

પરસનનું નામ સાંભળતાંજ સ્યામદાસને કંપારી છુટી હાથ પગ

ધુજવા લાગ્યા. મુઠના વાળ ઉભા થઈ ગયાં અને ઓકદમ કોથમાં ને કોથમાં “પ પી પરસન આવી પહોંચી” ઉદ્ગારો નીકળી પડ્યા. ઓટલામાં ખાજા “ઠાકોર હું જાઉં છું. આપના માટે સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી રાખીશ, અને આપની ખુશી હશે. તો મારો પણ મુકામ ત્યાં રાખીશ.”

“ત્યારે તો બહુસારી વાત છે.” પરસનના જવાબનો ઓક પુરૂષે પ્રત્યુત્તર આપ્યો. જવાબ મળતાંજ પરસન પોતાનો અસ્વ ઠાકોરને જણાવી પરસને તે જગોનો ત્યાગ કર્યો. પરસનના ગયા પછી નીચે પ્રમાણે ઉદ્ગારો સંભળાયા “કુલીનસીંહ આપણા અશ્વો હવે ક્યાં બાંધવા આ રસ્તો સરીઆમ હોવાથી હરકોઈ માણસ આપણને જોઈ લેશે, થાટે તેમો કહો તેમ કરીએ ઓક પુરૂષ કુલીન નામના માણસને ખુલાસો પુછ્યો.

“બહાદુરસીંહ આપણી સાથે અશ્વો રાખવાથી આપણે કાવી શકીશું નહિ. ચુપકીથી અવવાનું ત્યાં ઘોડા ઉપર ચઢીને જવું એ પણ બ્યાજખી નથી. માટે આપણા અશ્વો આપણા માણસ સાથે ક્યુતર વૃક્ષ સાથે બાંધી આવે તો સાફ કારણ કે અસલ મુકામ ઉપર જવાથી જતારને બહું સમય લાગશે. અને તેની તાદ જોતા આપણે ખોટી થઈશું. તેમ ત્યાં આગળ બાંધવાથી આપણને તુકસાન પણ નથી. મારી તો એ પ્રમાણે સલાહ છે, પછી તમારી ખુશીની વાત” કુલીનસીંહ પોતાનો અભીપ્રાય જણાવ્યો.

“કુલીનસીંહ તમારું કહેવું વાજખી છે. માટે આપણે સમજી સાથે અશ્વોને પહોંચતા કરી દો. અને આપણે સમય થતા સુધી આ

માર્ગનો ત્યાગ કરી ચીતરોડાની યુદ્ધમાં સંતાઈ રહેવું અને ત્યાં આગળ રામજી આવે અને તેના આવ્યા પછી સાથે સાથે હાલ્યા જઈશું” બહાદુરસીંહે ટેકો આપતાં કહ્યું.

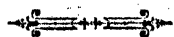
જહાંલા સુર વાંચક બંધુ બહાદુરસીંહ તેમજ કુલીનસીંહ અને રામજી ખીજા કોઈ નહિ. પણ બહારવટીઆ હતા. પરસન માણેકનું સત્યાનાશ કડાવવાને માટે તેઓને લાવી હતી. અને તેમના બોલાવ્યા થકી આવેલા હોવાથી તેઓએ પોતાના અશ્વેને રામજી સાથે મોકલાવી દઈ તે જગોએથી રવાના થયા. તેમના ગયા પછી કોઈનો અવાજ નહિ સંભળાવવાથી રચામદાસ બહાર નીકળ્યો. સુરેના કિરણોથી પથર તપેલા હોવાથી આખા બદનમાં લ્હાલ લાગી રહી હતી. ગરમીના લીધે પરસેવાથી રચામદાસ પલલી ગયો હતો. મગજ કંટાળી ગયું હતું. બહાર નીકળવાથી પવનના લીધે તેનું મગજ શાંત થયું. શાંત થતાંની સાથે એકદમ વિચાર થઈ આવવાથી પુનઃ યુમ મારી બોલી ઊઠ્યો. “હાય ! હવે શું થશે ? કહેતાંજ અટક્યો આગળ બોલી શકાયું નહિ. પણ કંઈ દિંમત આવવાથી પુનઃ બોલવા લાગ્યો. “ઓ દુષ્ટ ! પરસન નીંદોપના પ્રાણ લેવાને માટે પ્રપંચની જળ બાંધીશ નહિ. તારી ગંદા દેહના સુખને માટે તારી મનુષ્યા દેહને અફળ કરીશ નહિ. સ્વપ્ન વત સુખના ખાતર નર્કકુંડમાં પડીશ નહિ. સમજ ! કમળન ઝોંરત સમજ ! અધર્મથી કદાપી કાળે શ્રેય થતું નથી. અધર્મથી તારા કર્મની સજા શું થાય છે. તે મહાન પ્રભુના ન્યાયી દરબારમાં જઈશ ત્યારેજ તું જાણીશ, તે સિવાય તું જાણવાની નથી. પાપી મનુષ્યો શું નથી કરના તે સાંભળ.

“ પાપી મનુષ્યો શું ન કરે ? હોય સંપ, કરે કુસંપ ત્યાં,
 ધર્મી જનોનો ધાણુ કાઢી, અધર્મી રહે જંપતા,
 નથી સમજતા પાપીઓ. પ્રભુ સૌને જોનાર છે.
 સત્યના ખેત્રી શ્રી રામ તો, પાપી શું કરનાર છે ?

સાચાને સહાય કરવાને કનૈયાકાન અવતાર લેવા તૈયાર છે તો
 પછી પાપીઓથી શું થનાર છે. દુષ્ટ ! ચંડાળો પ્રભુ ઈચ્છા આગળ
 તારૂં કંઈ પણ ચાલવાનું છે. તમારી પ્રપંચ જાળને છોડનાર હજારો
 હસ્તવાળા પ્રભુ તૈયાર છે. પ્રભુ ! માણેકના તાજ તમારા હસ્તમાં
 છે. કહી સ્યામદાસ શાન્ત થઈ ઉભો રહ્યો. અને કંઈ વિચાર થઈ
 આવવાથી બોલ્યા સિવાય પલાયન થઈ ગયો.

પ્રકરણ ૨ જી.

મણી કપાધ ગઈ !

ભોવનદાસની ધડીઆળને શુધ્ધી આવતાં પાંચ વગાડ્યા. ધડીઆળની સાથે ત્રીભોવનદાસનું મગજ જોઇન્ટ કરેલું હોય એમ પાંચ વાગતાંની સાથે ત્રીભોવનદાસને કંઈ બાન આવ્યું. બાન આવતાંની સાથે તેની ચક્ષુઓ ઉઘડી. અને જુવે છે તો માણેક અને સુંદર ચરણો આગળ ખેઠેલાં જોયાં. પણ

મણીને નહિ જોવાથી તેનું મગજ ભમવા લાગ્યું. અને એકદમ અમીત થઈ ગયો. અને બકવા લાગ્યો.

“મણી ! ક્યાં છે. માણી ! ક્યાં ગઈ ! દશ હજારની અપાવનાર મણી ગઈ. દશ હજારનો દલ્લો અપનાર ગયો ! એકને બદલે બે ગયાં. મણી ! તું ક્યાં છે ? હું તને ક્યાં શોધું. તારા સ્થળની મને ખબર નથી. હાય ! મણી તું ખરાબર મણી થઈ ! સર્પના શીર ઉપરની મણી ! સર્પના જીવન મણી ! તું મણી થઈને મારી દ્રષ્ટીએથી દુર થઈ ગઈ. ચક્ષુઓ આગળથી અલગ થઈ. અને તારી સાથે દશ હજારનો દલ્લો દેનાર પરદેશી મુસાફર ચાલ્યો ગયો. ઓ મુસાફર ! તું સ્વપ્ના પ્રમાણે દશ હજારનો દલ્લો દેખાડી રવાના થઈ ગયો. ચક્ષુઓ ખોલતાંજ રવાના થઈ ગયો ! કહો ! સુંદર અને માણેક દશ હજારનો દલ્લો અપાવનાર મણી ક્યાં છે ? મારા ભવિષ્યની સાલ્યી ક્યાં છે ? મારી જીવન દોરી ક્યાં છુપાઈ છે ? બતાવો ! મને બતાવો !

મારી મણી ક્યાં છે. તેનું દામ ઠેકાણું બતાવો. તમે કેમ સર્વ
ખોલતાં બંધ થઈ ગયા છો. તમારા મુખ રૂપી દ્વારને ખોલો, આટ
રૂપી કમાડને અલગ કરી માત્ર બેજ અક્ષર “મણી” છે એમ કહી
દો. તમારી જુઝાનથી કહી દો. તમારા સ્વમુખથી કહી દો. હું
તમારા ચરણે પડીને કહું છું કે મણીનો મને પતો આપો. તેનાથી
હું સુખી થઈશ. હાય ! મણી, સુંદર, માણેક, તમે પણ મારાં
દુશ્મન બન્યાં છો. તમેજ મારાં શત્રુ છો. તમેજ મારા ભવિષ્યને
બગાડનાર કદા શત્રુ છો. મને નીરક્ષન બનાવનાર પાપી છો. હાય !
મણી ! હાય ! મારા બળતા અંતઃકરણને ઠંડું પાડનાર મણી તું
અરફ સમાન ઠંડી હતી. તારાથી મારાં કાળજીં ઠંડાં હતાં.
હાય ! બળ્યો ! બળ્યો ! સુંદર અને માણેક મારું બળતું અંતઃકરણ
ઠંડું કરો. હું તમારો આભાર માનીશ. કહી નીચે પ્રમાણે ઉદ્ગારો
કાઢ્યા.

બળતું હૃદય ઠંડું કરો, દીલ દાગ તો બેશો નહિ;

હાય ! આ શું થયું એ ક્યાં ગયું ? એમ પુછશે કોઈ નહિ.

ખત્રી.

કહી ત્રીભોવનદાસ શાન્ત થઈ ઉભો રહ્યો. પાછા તેના વિચાર
ફરવાથી પુનઃ પાછો તેજ સ્થિતિમાં બકવા લાગ્યો. તેની દ્રષ્ટી સર્વ
ઉપર પડવાથી જમીન ઉપર દીવણીએ પડી બોલી ઉઠ્યો.

“ભાસ્કર ભગવાન ! તમે આજના હૃદય થયા છો કે મહા કાલના
તે મને કહેશે મારે તમારી સાથે કંઈ વાત કરવાની છે માટે ઉભા રહો.
તમારા ઘર તરફ જવાને માટે ઉતાવળા ન થાઓ. પશ્ચિમ દિશા
તમારી રાહ બેઠેને બેઠી છે. તેમ મારી મણી પણ મારી રાહ બેઠેને

બેઠી છે. તે ક્યાં બેઠી છે તેની મને ખબર નથી. માટે મને તેની ખબર આપો. મારી મણી શું કરે છે. તેની મને ખબર આપો. સુર્યને જતો જોઈ.

“કેમ મારું કહેવું સાંભળતા નથી ? હું કોણ છું ? કઠોર કચ્છી. તે તમે જાણતા નથી કેમ ! દીક છે. હું જોઈ છું કે તમે ક્યાં અસ્ત થાઓ છો. ઓ પશ્ચિમ દિશા તમને હસ્ત જોડીને કહું છું કે સુર્યને તમારા અંકમાં લેશો નહિ. તમારી પાસે, તમારી નજીક રાખશો નહિ. મોરાથી મારી મણી જેવી અલગ થઈ છે. મને દરિદ્રી બનાવી ગઈ છે. મને નિરાધાર કરી ચાલતી થઈ છે. તેમ બાતુ સુર્યને અલગ કરો. તેમને પણ નિરાધાર બનાવી દો. તેમને દરિદ્રી કરો. મારું મુખાર્વીંદ નીસ્તેજ બનાવી દીધું છે. તેવી રીતે બાતુ સુર્ય હું તને કહું કે તારું મુખ પણ સ્યામ થવું. બોલ ! ભારકર ભગવાન આમાં ખરું કારણ શું છે ? તે મને જણાવ. ક્યાં છે મણી ? ક્યાં છે મુસાફર ? દર હજારનો ડાહો ક્યાં છે. મારે સાત હજારની જરૂર નથી. પણ દશ હજારની જરૂર છે. મારી મણી ! દશ હજાર આપનારને આપીશ. બીજા કોઈને પણ મારી મણી મળશે નહિ. હાય ! મણી ઉઠગારે કાઢતાંની સાથે શાંત થઈને ઊભો રહ્યો, ત્રીભોવનઢાસને દિવાનો ચએલો જોઈ સુંદર પુનઃ બોલી બિડ્યો.

“માતૃશ્રી જે અધર્મ છે. તેની અસર અધર્મ કરતાં પહેલાં તેના વિચારે કંવાથી દુરદશા થાય તો પછી અધર્મ કરનારને તેની આથી અધીક અસર કેમ થતી નહિ હોય તેનો ખ્યાલ કરવા જેવો છે. દશ હજારની સ્વાર્થી લાલચોના લીધે મારા પીતાશ્રીને મગજ ઉપર કેવી અસર થઈ છે. તે જોઈ મારું અંતઃકરણ બળીને આખ

અધ જાય છે. હીક છે કે આપણે બને જણ છીએ અને કદાચ મારા પીતાશ્રીની તખીયત ખામત બીજા કોઈને ખબર પડે તો આપરુને ખટો લાગ્યા સિવાય રહે નહિ. માતૃશ્રી આવી પુરી લાલચો રાખનાર મનુષ્યો જીવવા કરતાં મૃત્યુને શરણુ થાય તેજ ઉત્તમ છે.” સુંદરે પોતોનો અભીપ્રાય જણાવતાં કહ્યું.

“સુંદર! મહાન પ્રભુની કળાને કાંઈ કળી શકે તેમ નથી. અમૃતની આશાએ રોપેલા વૃક્ષોને જેર બનાવનાર પોતેજ છે, અને જેરને અમૃત કરનાર પણ તેજ છે. તરણુનો મેર તેજ નિરંજન નીરાકાર કરે છે. અધર્મ કરવાથી અધર્મે ચાલવાથી, અધર્મ બોલવાથી રૈરૈ નર્કનો અધીકારી થાય છે. સાંભળ મહાભારતની અંદર ધર્મ રાજના અસત્ય અધર્મ બોલવાથી સત્ય ધર્મના લીધે પૃથ્વી ઉપર નહિ ચાલનાર રથ અધર્મ બોલવાથી જમીન પર ધસડાયો હતો પણ પાછળથી તેનો પસ્તાવો કરવો નકામો છે. જે કાર્ય કરીએ તેનો ખ્યાલ કરી. સત્ય અસત્ય તપાસી, અસત્યને એક બાજુ મુકી ધર્મના માર્ગમાં ચાલવાથીજ આપણું શ્રેય થાય છે. મનુષ્યા દેહ સર્વ પ્રાણી માત્રમાં શ્રેષ્ઠ છે. પરમાત્માને જોળખનાર મનુષ્યા દેહ છે. તેથી અમુલ્ય મનુષ્યા દેહનો જેર ઉપયોગ કરવાથી અધર્મે ચાલવાથી ચોરાશી અવતાર ધારણ કરવા પડે છે. અને ચોરાશી દુર્ગા પછી કર્મના દુળ મળે છે. અધર્મ તેજ પ્રાણી માત્રને નર્કકુંડમાં લઈ જનાર પીસાય છે. માટે તે રાહ પર નહિ ચાલવું તે મનુષ્યાદેહનો ધર્મ છે.” માણેકે ધર્મ : મુજબ સુંદરને બોધ આપતાં કહ્યું.

“માનુશ્રી જે મનુષ્ય મૃત્યુ પામે છે. તે કાળે ફરીથી અવતાર લેતો નથી. ખાખી સાથે ખાખ મળી જઈ પવનની અંદર ઉડી તેનું નામ કે નીશાન રહેતું નથી. તો પછી ચોરાશો અવતાર કેવી રીતે થના હશે? સુંદરે પ્રશ્ન કર્યો.

“સુંદર ધર્મની આખતમાં જેમ ઊંડા ઝિનરીશું તેમ આપણી હૃદય ચક્ષુઓ ઝિંકે છે. બાહ્ય તું એમ સમજે છે કે તારા મકાનની અંદર તું અહીંઆથી તારું મકાન ખાલી કરી ચાલ્યો જાય તો પછી ખાલી મકાન શું ખાલી રહેવાનું? ના, તેમાં પણ કોઈતો વાશ થયે સિવાય રહેશે નહિ. તેમ શરીર રૂપી મકાનની અંદરથી આત્મા છૂવ નીકળી જવાથી તેજ નીકળે લો પ્રાણુ બીજના દેહની અંદર કર્મ મુજબ ગમે તેનાં બોળીયાની અંદર દાખલ થાય છે. મરનાર વસ્તુ મરે છે. પણ આત્મા કદાપી કાળે મરતો નથી. ધર્મ અને નીતિને રસ્તે ચાલવાથી મોક્ષગતિ મળે છે. એટલે ફરીથી અવતાર લેવો પડતો નથી. અને અધર્મ તેમજ અનીતિને રસ્તે ચાલવાથી અધોગતિને પામે છે.

સુંદરના પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં કહ્યું.

“માનુશ્રી લોકો કહે છે કે પરમાત્માના ન્યાયી દરબારમાં કર્મના ફળ મળે છે. તે હું સમજી શકતો નથી.” સુંદરને વહેમ આવવાથી કહ્યું.

“એટા સુંદર મને તારા પીતાશ્રીનો ખ્યાલ આવે છે. કદાચ તારા પીતાશ્રીની તખીઅત આથી વધુ બગડશે અને ન કરે નારાયણ અને તેમાંથી કુંઈ જાનને નુકશાન થાય તો પછી મારી ખુરી દશા થયા સિવાય રહે નહિ. હાય! પ્રભુ હુ ખોદગાર કાઢતાંની સાથે માણેકની

ચક્ષુમાં ઝળઝળાતી આવી ગયાં. સતી, સાધ્વી માણેકનું અંતઃકરણ બળીને ખાખ થવા લાગ્યું. પણ દુઃખની કસોટી ઉપર કસાયેલી માણેક હિંમત રાખી પાછી બોલી ઉઠી.

“સુંદર મારા પ્રીય પુત્ર! લોકો જે કહે છે તે સત્ય કહે છે. અને તેવાં ભાષણો ધર્માબ્ધના મુખમાંથીજ નીકળે છે. અધર્મી લોકો કદાપી પ્રભુને યાદ કરતા નથી. બેટા જે ગુન્હો તું કરે છે તે ગુન્હાની શિક્ષા હું તને કપકા રૂપે આપું અને તેજ ગુન્હાની ખબર તારા પીતાશ્રીને થવાથી તને શરીર શિક્ષા કર્યા સિવાય રહે નહિ તે સાખીતી છે. અને તે તારે કમુલ કર્યા સિવાય છુટકો નથી. તો પછી હું, તું અને તારા પીતાશ્રીના પીતાશ્રી મહાન પરમાત્મા શિક્ષા કર્યા સિવાય કેમ રહેશે તેનો ખ્યાલ કર! સુપ્ટી જેણે પેદા કરી છે, જેણે જન્મ આપ્યો છે. તેના હુકમને નહિ માનનાર પ્રાણી માત્રને શિક્ષા કર્યા સિવાય રહેશે નહિ. કહી માણેક શાંત થઈ જમી રહી. એટલામાં મણી-બય છે! પકડો! મારી દશ હજારની મીલકતને પકડો. ત્રીભોવનદાસના મુખમાંથી ઉદ્ગારો નીકળતાંજ ત્રીભોવન જેવો દોડવા બય છે કે કાળના સ્તંભ સાથે તેનું બાલ કપાળ અથડાવવાથી લોહી નીકળી આવ્યું. લોહીને બેતાંજ “મણી! કપાઈ ગઈ” ત્રીભોવનદાસ ઉદ્ગારો કાઢી જમીન ઉપર પડાઈ ગયો. કે સતી માણેકે પોતાનો સાળુ ફાડી ત્રીભોવનદાસના કપાળ ઉપર બેરથી પાટો બાંધી દીધો. ત્રીભોવનદાસ એભાન થએલો હોવાથી તેને ખીલકુલ ભાન નહિ રહેવાથી સુંદર અને માણેકે ત્રીભોવનદાસના અચેતન દેહને અધર ઉપાડી પક્ષંગ ઉપર સુવાડી અને જણ શુદ્ધીમાં લાવવાના ઉપાય કરવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૩ જી.

મણી ! મારા અંતઃકરથી દુર જાઓ !

તના નવ વાગ્યાનો સમય છે. મનુષ્ય માત્ર પથારીએ ફરવામાં મશગુલ થઈ રહ્યાં છે. તો કેટલાક વાતોના ગપ્પા મારી રાત્રી સુખમય નીવારે છે. તો કેટલાક વધારે પરીશ્રમથી થાકી ગએલા મનુર વર્ગ પથારી કર્યા સિવાય જમીનને સો મણુ રૂની તળાઈ સમજી ઘસઘસાટ જાંધે છે. તો કેટલાક પ્રેમ પાસમાં પડી જઈ પ્રેમ પત્નીની સાથે હાસ્ય વિનોદ કરતા જણાય છે. આવા સુખમય સમયમાં એક અરાદ વર્ષનો પુરૂષ પોતાના શયનગૃહમાં પલંગ ઉપર બેઠો બેઠો કંઈ વિચાર કરતો જણાય છે, તેના મુખ ઉપર થતા ફેરફારોથી કંઈ અજ્ઞયન થયો હોય એમ દેખાયા સિવાય રહેતું નથી. વિચાર રૂપી સમુદ્રની અંદર તરણુ પુરૂષ જોવા ખાતાં મગજ શક્તિ રૂપી મચ્છના તાળામાં આવવાની સાથે બોલી ઉઠ્યો. “ મણી ! તમારા મનમોહક શબ્દો મારું કાળજી વીંધી બહાર નીકળી જાય છે. મારું હૃદય પોતાની મર્યાદામાં નહિ રહેતાં તમારા લાવણ્ય બરેલા શબ્દો તરફ દોરાય છે. મણી ! તમારું દુઃખ, તમારી આશા, હરવખત મારા મગજની અંદર ચક્રકરની માફક ફેરવે છે. તેની સાથે મને પણ ફેરવ્યા સિવાય રહેતું નથી. લગ્ન બે પ્રકારનું થાય છે. તે તમારા સુખથી સાંભલતાં અંતઃકરણુ ચીરાઈ જાય છે, છાતી બીલકુલ કંટું કરતી નથી. તમારા જેવી પ્રેમની મુર્તિ તમારા પીતા

તમારા અંતઃકરણના પ્રણયી સાથે લગ્ન ન કરાવી આપે તો પછી તમારા પીતાનો સ્વાર્થ છે. તેમ સમજવું મણી ! બરાબર છે. તમારા પીતા સ્વાર્થ છે. લોકી છે. તેથીજ તમારી ઉછરતી જુવાનીને ઝેરમાં મીલાવી દેવા તૈયાર થાય છે. સીંહણનું પય કુપાત્રમાં નાંખી પોતે મુર્ખાઈ કરે છે. સીંહનો શિકાર શીઆળવાં ખાઈ જાય છે. તેમ મારા પ્રેમનો શીકાર પ્રેમહીન મનુષ્યો લેવાને તૈયાર થાય છે. પ્રેમ તે શુદ્ધ પાત્ર શુદ્ધ અંતઃકરણની અંદર રહે છે. પ્રેમહીન મનુષ્યો પ્રેમની પરિક્ષા કરી શકતા નથી. પણ મરકટના ગળે મળી બાંધવા જેવો બાવાઈ સમજે છે. મણી તમે મણી રૂપ છો. બેારીગના શીર ઉપર રહેનાર મળી છો. ભોહને કંચન બનાવનાર મણી છો. તમારી આબતથી ગમે તેવો પુરૂષ હશે. પણ પ્રેમનો પહેલો પાઠ તમારી પાસેથી બળ્યા સિવાય રહેશે નહિ. તમેને ગુરૂ કરતાં બીલકુલ અચકાશે નહિ. હાલ તમારા અંતઃકરણની અંદર સુખને બદલે દુઃખ હર્ષને બદલે શોક, મારી દ્રષ્ટીએ દેખાય છે. હાલમાં તમારી જીંદગીમાં હર્ષ શોકના ચિત્ર વિચિત્ર પગ પડેલા જાણાય છે.

“હર્ષ શોખના રંગીન પાના ચિત્ર વિચિત્ર પડ્યા જીંદગીમાં !
સિધુ તરંગની વહે છે, પરંપરા એક પછી તેમ વહેઆ
કાળો પટો કાઢ, કો સોનેરી, કાઢ રડાવે કાઢ હસાવે
આંસુ સુક્યાં તા હારા રયું ત્યાં. હાસ્ય પછી આંસુ પછી પલમાં પડે છે

જ્ઞાપી.

હાય ! તમારી પણ તેવીજ દશા છે.

હશે જે થાય છે તે સારાને માટે થાય છે. પ્રભુ જે કરે છે તે સારાને માટે કરે છે. સુખ પછી દુઃખ, દુઃખ પછી સુખ, એમ પરમાત્માની ઇચ્છા રૂપી ઘટમાળમાં રચી કરે છે. અને તે માળામાંથી નીકળ્યા પછી ખરા મણકા ખરા મનુષ્ય તરીકે બહાર નીકળાય છે. દશકો દુઃખનો. અને દશકો દુઃખનો એમ વારા ફરતી કુદરતના નીયમ પ્રમાણે કરે છે. તમારો સમય, તમારું વાદળ દુઃખનું છે. સંકેદ રૂના ઢગલાની અંદર રહેને ખરામ કહેવરાવનાર કોલશો હોય છે. તેમ તમારા સુખની અંદર દુઃખ કોલશો રૂપી તમારા રૂપમાં ફેરફાર કરે છે. પણ તેનો સમય આવશે ! મણી ગભરાશે નહિ. તમારા દુઃખને જોઈ ડરશે નહિ. દરેકની અવધી દરેકની મુદત, અને દરેકના નીયમ હોય છે. તમારા દુઃખની દોરી તેની મુદત, તેના નીયમ પ્રમાણે કામ કરી સુખની અવધી આવશે. તે નકંડી સમજ લેજો. દરેકની દશા એક સરખી જતી નથી. દશા પ્રાણી માત્રને દેવ, દાનવ ખીરને અમીર સર્વના ઉપર અમલ કરે છે. સર્વને લાગુ પડે છે. રાવણ સરખા, સીકંદર જેવા. બાબર, અકબર જેવા મહા ચક્રવર્તી રાજાઓને ફેરવ્યા છે. તો પત્ની આપણને કેમ ન ફેરવે ? બરાબર સૌ પોતપોતાના નીયમ મુજબ કરે છે. તમારા પીતાશ્રીનો નીરકલંક પ્રેમ, વાત્સલ્ય પ્રેમ સ્વપ્નાની માફક ઉડી જવાથી ફાળી ઓ. પણ તેથી શું ! તમારા એકલાના ઉપર નથી. પણ હાલના જમાનામાં દરેકને થયા કરે છે. અને ખીચારા નીર્દોષ જનો કપાળ ઉપર હાથ મારી રહે છે.

જીવન દોરી બનત અકારી પ્રેમ સંયાજિત હોત નહિ તો:

એજ સત્ય છે. તો મુજ આયુ પ્રેમ તુટયા પછી ક્ષણમાં તુટો હો !

મધુ નીસ્કલંકને વતસલ પ્રેમી પ્રેમ નસે ચક્રચુર ચએલાં:
મધુ સ્વપ્ન સૌ ઊડી જવાથી આશા ભંગથી બહુ છે રાયાં !
કલાપી.

મણી ! જન્મ આપનાંજ આપણા માત પીતાનો વત્સલ્ય પ્રેમ ન હોતો. આપણે આટલા વર્ષ સુખી જીવ્યા તે જીવવા પામત નહિ. પણ આશામાંને આશામાં માતા પીતા ઉપર આપણા સુખની ખાતર પ્રેમ રાખવા લાગ્યા. છેવટે આશા ભંગ થવાથી તમારા જેવી દશ થાય છે.

હાય ! મનુષ્યો આશામાંને આશામાં રહેલા જાળકોની ખુરી દશ કરનાર માતા પીતાઓ તમોએ વત્સલ્ય પ્રેમ ન રાખ્યો હોત તો જાળકોની ખુરી દશ થાત નહિ. જાળકોના દુસ્મન, વેરી માતા પીતા છે. અને તેજ મુખ સ્વાર્થી માતા પીતાઓ નિર્દોષ બચ્ચાંઓની ગરદન પર છુરી મેલતાં વીચાર કરતા નથી. હાય ! મણી, મારં આમાં ખીલકુલ ચાલતુ નથી.

હાય ! મણી તમારે માટે હું શું કરું. તમારો પ્રેમ મારે કદા સ્થાનમાં રાખવો તેની મને સુજ પડતી નથી. કહેતાંની સાથે તરણ પુરૂષ ! કંપારી છુટી. તેના અંત કરણની અંદર પ્રેમ ઉત્પન થયો. તરણ પુરૂષના ચક્ષુઓ મણીનેજ જોવા લાગ્યાં. એટલામાં તેને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી બોલી ઉઠ્યો.

“ મણી ! આ તમારા પ્રેમનું સ્થાન નથી. હું તમારા લાયક નથી. હું તમારા ભવિષ્યનું નાવ નથી. મણી ! તમે ભુલો છો. જાઓ નાદાન થશો નહિ. તમને સંસાર સમુદ્રની અંદર તરવાનું નાવ તમારા પીતાશ્રી જોણી આપશે. તેમાં ખેસી સંસાર સમુદ્રની

પાર ઉતરજો. હું મારી ચક્ષુમાં તમને જોઉં છું. તમારીજ મુર્તિ મારી ચક્ષુઓ આગળ રૂપી કરે છે. પણ જેવા તમે છો, તેવો હું છું. તમારા બવિધ્યનું નાવ જગજીવન છે. અને તેની અંદર એસી તમારે સમુદ્ર તરવાનું છે. સમુદ્ર પારે જતાં તમારા નાવને તુર્કશાન ત્રાગશે. તેમાં મદદ કરતા હું થઈશિ. તમારો હસ્ત પકડી સંસાર સમુદ્રની પાર ઉતારીશ પણ જ્યાં સુધી જગજીવન છે. ત્યાં સુધી કંઈ પણ થઈ શકવાનું નથી બલે ! મણી દુઃખ સુખ પડે તો પણ ગભરાશો નહીં કોઈ વખતે તમારી ખખર લઈશિ, જાઓ હટો દુર જાઓ કહેતો તરણુ પુરપ શાંત થઈ ઉઠો રહ્યો એટલામાં તેને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી શાંત થઈ લાંબો થઈ ગયો. પલંગ ઉપર લાંબા થતાંની સાથે નીદ્રાંત્રીની તેના ઉપર મહેરબાની થવાથી ચક્ષુઓ મીચાવા લાગી. એટલામાં છેલી વારના “મણી ! મણી મારા અંતઃક જુમાંથી દુર જાઓ” ઉદ્ગારો કાઢતાની સાથે ધસધસાટ ઉઠવા લાગ્યો.

બહાલ વાંચક સુઝ બહુ આ તરણુ પુરપ તે ખીજે કોઈ નહિ પણ રતિલાલ હતો. મણીને રતિલાલ શુદ્ધ અંતઃકરણથી ચ્હાતો હતો. મણી પ્રત્યે તેના પરિત્ર પ્રેમ હોવાને લીધે ખીજ સંસારીક વિચારો તેના અંતઃકરણની અંદર નહિ હોવાથી ઉપરના ઉદ્ગારો કાઢતાંજ ઉઠી ગયો.

પ્રકરણ ૪ થું.

—

સંપૂર્ણ.

વારના સાત વાગ્યનો સમય છે. ભારકર ભગવાન પોતાનું રૂપ સ્થળીમાં વસનાર પ્રાણી માત્રને દેખાડવાને માટે દર્શન કરાવવાને માટે ઉપર ચઢના જણાય છે. તે વખતે સ્યામદાસ પશ્ચંગ ઉપર બેસી હુકકાની નળી હસ્તમાં લઈ ગુડગુડ અવાજ કરતો જણાય છે. એવામાં ભયંકર અવાજ થતાંની સાથે ચમક્યો હસ્તમાંથી હુકકાની નળી છોડી દેતાં જમીન ઉપર પડતાની સાથે ચલમના ટુકડે ટુકડા થઈ ગયા. સ્યામદાસ એકદમ ગભરાઈ ગયો. અવાજ ક્યાંથી આવ્યો તે જોવા સાડ પોતાની ડ્રી પાછળ ફેરવતા દિવાલ શાટેલી જણાઈ. અંદરથી ધુમાડાના ગોટે ગોટ નીકળવા લાગ્યા આ નવાઈ પમાડે તેવો નમાસો જોઈ સ્યામદાસ પોતાનો સરસામાન અંદરની બાજુ ભરવા લાગ્યો પણ પાછો તેને વિચાર થઈ આવવાથી શાટેલી દિવાલ તરફ દ્રષ્ટી કરતાં દિવાલ હતી તેજ સ્થિતિમાં થઈ. પણ એક જ્ઞેયનમાં જીલ્લી જીવાતીની ધમ્મ શરકાવતી નવચાવન બાળાને બેતાંજ “કાણુ ! મણી આશ્ચર્ય પમાડે તેના કદગારો નીકળી પડ્યા. એટલામાં પુતળાની માફક સ્વબ્ધ થઈ ઊભેલી મણીએ હા ! તેજ દુઃખમાં હટાએલી મણી જવાબ આપનાની સાથે બંને જણ શાન્ત થઈ ઊભા રહ્યા. એટલામાં પુનઃ મોલી ઉઠી.

“તમે કાણુ છો ?” મણીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“અસોસ ! મણી હું તને કંઈ જવાબ આપતો નથી. પણ અમેએ આ કાર્ય કરેલું છે. તું ગભરામ્મશ નહિ. હું તારો દુશ્મન નથી. પણ હિનેચ્છુ છું. માટે શાન્ત થા આ મકાન તારું છે.” સ્વામદાસે ભાવપૂર્ણથી જવાબ આપ્યો.

મણી સ્વામદાસના જવાબથી વ્હીડાઈ ગઈ. અને પુનઃ ક્રોધાવેશમાં બેસી બેઠી.

“પ્રપંચી પુરૂષ હું તારા પ્રપંચને બાળું છું. તું મને શા હેતુથી તારા મકાનમાં રાખે છે. તેનો મને જવાબ આપ. બોલ ! જલ્દી બોલ.” મણીએ પુછ્યું.

“મણી ! હેતુ મારો એ છે કે હું તને સુખી કરવા માગું છું. હું તને મારી પુત્રી કરી મારા મકાનની અંદર રાખવા ઇચ્છુ છું માટે બેઠા મણી શાન્ત થા. તારા અંતઃકરણમાં ખીલકેલ બ્હેમ લાવીશ નહિ” સ્વામદાસે પોતાનો અભીપ્રાય જણાવ્યો. સ્વામદાસનું બોલતું સાંભળી મણીના અંતઃકરણની અંદરની જે ખરાબ બ્હેમ હતો. તે પલાયન થઈ ગયો. પણ સાખીતી માટે પાછી મણી બોલવા લાગી.

તમે મને પુત્રી કરીને રાખો છો. તો તેની સાખીતી તમારી પાસે થું છે. મણીએ કંઈ શાન્તીથી કહ્યું.

“એન મણી તેની સાખીતી થું આપું. મારી સાખીતીની જરૂર હોય તો તમારા અને મારા બંને વચ્ચે ઇશ્વર શાક્ષી છે. અને તેથી અધીક સાખીતીની જરૂર હોય તો લે બેઠા મણી આ કટાર તૈયાર છે. માર મારી છાતીની અંદર ભોંકી દે અને આ છાતી ચીરી મારા અંતઃકરણની અંદર થું છે. ને જોઈ લે. જો બેઠા મણી

તપાસ કર ! આવો અમુલ્ય સમય કદાપી કાળે તારા હસ્તમાં આવશે નહિ.”

કહેતાની સાથે સ્યામદાસે ધ્રુજતા હાથે મળીના હસ્તમાં કટાર આપતાંની સાથે પુનઃ ઉદ્ગારો કાઢ્યા.

“શામાશ ! ધર્મ પીના ધન્ય છે. તમારી નીતિને દુનીઆની અંદર આપ મારા ખરા પીના છો. નિસ્વાર્થ સ્નેહી આપ છો. પ્રભુ ! હાય ! કુંદન કથીર થયું. કથીર કંચન થઈ દુનીઆની અંદર જાગૃતું દેખાય છે. આજથી આપ મારા પીના છો એમ હું સમજું છું. મારી જીંદગી તમારા હસ્તમાં છે. માફ સુ. મ. તન. મન. ધા. આપ પોતે છો. આ અસાર સંસારની અંદર આપના સીરાય માફ કોઈ નથી. નીરાધાર ને આધાર આપી બળતા અગ્નીમાં હોમ ! અઠકાવી તેથી આપનો હું આભાર માનું છું. હાય ! પ્રભુ મારા એક જીવને માટે કેટલાં પ્રાણી દુઃખી થાય છે. ઓ પીના ! તમારી પાપી પુત્રીને આ આપેલો કટાર મારી છાતીની અંદર ભોંકી દો. જેથી સ્ત્રી અવતારમાંથી, ગંદી દેહમાંથી પવિત્ર રહેલો આત્મા પરમાત્માની હજુરમાં રવાના કરી દઈ. આ કટાર પરોપકારી પુરૂષને માટે નથી. પણ પાપીઓના કાળજી ચીરવા ને માટે તૈયાર થયો છે. આ કટાર પુણ્ય ગતિ નહિ હોવાથી આપની છાતી કદાપી કાળે ચીરસે નહિ. પણ સ્ત્રી ગતિ કટાર હરહમેશાં સ્ત્રીઓના કામમાં આવવાની બુઝો ! તેની ચળકતી ચક્ષુઓ મારી તરફ જ નેચા કરે કરે છે. મારી છાતી તરફ જ નેચા કરે છે. મારાજ રૂધીરની પીનારી ડાકણ છે. માટે આપની છાતીમાં નહિ મારતાં દુઃખી દેહને કાળના મુખમાં આપવો એજ ઉત્તમ છે. સ્ત્રી ગતિ કટાર તારી દરજ માફ”

કામ કરવાની છે. મારી છાતી ચીરવાથીજ તને રહે છે. જીત છે. તારી આંખ છે. ઓઝેરી કટાર તારામાં મારી છાતી ચીરવાની હિંમત ન હોય તો મને પ્રથમથી કહી દે. હું તારી કદાપી કાળે સોળત કરીશ નહિ. હું તને સ્ત્રી જાતિના નામથી બોલાવીશ નહિ. બોલ તારો વિચાર શું છે. ? બોલ ! જલ્દી બોલ ! મારા ખુનની તરસી છે કે નહિ. તેનો મને જવાબ આપ “ઓ પ્રમાણે કટારને કહી. પોતાનો હાથ આમતેમ રસ્તાની સાથે સૂર્યના કિરણથી તીવ્ર વાર વાળી કટાર ચળકવા લાગી કટારને ચળકતી જોઈ મણી પુનઃ બોલી ઉઠી.

“સમજ ! મારી પ્રીય સખી હું સમજ. સ્ત્રીઓની પીડા સ્ત્રીઓ જાણે છે. તું પણ દુઃખી હું પણ દુઃખી છું. આપ બંને પત્ની પક્ષના છીએ. એટલે તારી રહેલે થનારી બસ ! તારો એજ વિચાર છે. બોલી મણીએ સ્યામદાસ તરફ દ્રષ્ટી ફેરવી. અને ચારે ચક્ષુઓ એક થતાંની સાથે મણી પુનઃ બોલી ઉઠી.

“ધર્મ પીના ! પ્રણામ છે. પરાપકારી પુરૂષ છેલ્લી વારની સલામ છે. આ પાપી મણી આપને યાદ આવે તો તેને પ્રેમથી જોજો. જમારી ચ્હમ નજરથી તેના મૃત દેહને અગ્નીદાહ દેજો. હું જાઉં છું. જુઓ ! યમદુતો મારા પ્રાણ લેવાને માટે ધતિારા કરી રહ્યા છે. હું આવું છું. મારી પાસે કોઈ આવશો નહિ. મારે પુરૂષની જરૂર નથી. હું સતી છું ! શીયળને સાચવી રાખનાર શીયળ વંતી છું. ખખરદાર યમદુતો ! મારી નજર આપણો તો હું તમને આજીને ભજમ કરી નાંખીશ. બસ ! એટલું” કહેતાંની સાથે મણીની ચક્ષુઓ ફાટી જોતજોતામાં વીકરાળ જોગણીની મારફત થઈ ગઈ. ચક્ષુઓ

કોધના આવેશથી લાલધુમ જેવી થઇ ગઇ. અને પુનઃ કોધીત થઈ મોક્ષવા લાગી.

“હિંમતવાન દીવ ! બચ્ચીત થઈશ નહીં. નીકર થા, ઓ પાપી પ્રાણુ ! તારા કાલાવાલાથી મને ખીન્નકુલ દયા આવવાની નથી. તારાથી ડરનારી નથી. તારાથી કદાપી કાળે બચ્ચીત થઈશ નહિ ! શાંતથા ! મણીના છેલાણી જીવ શાંતથા. હમણાંજ તને યમદુતોનાં હસ્તમાં સોંપું છું. તૈયાર ! કહેતાની સાથે મણીનો હસ્ત ઊંચો થયો. જેવી કટાર છાતીમાં મારવા જાય છે. એટલામાં “સમુર” ઉદગારે નીકળતાંજ મણીનો હસ્ત ઊંચોને ઊંચો રહી ગયો. સ્યામદાસ ખીચારે મણીનું રૂપ જોઇ અનન્ય થઈ ગયેલો હોવાથી મણી શું કરે છે તેનું પણ જાન રહ્યું નહીં. એટલામાં સમુર એટલાંજ સ્પષ્ટ સંભળાતાં સ્યામદાસ ચમક્યો. મણીના હસ્તમાંથી કટાર ખુંચવી લેતાં બેઠી પુરૂષ તેઓની સમક્ષ ઉભો રહ્યો. એટલામાં સ્યામદાસ બોલી ઉઠ્યો.

“અકસોસ ! બેઠી પુરૂષ અકસોસ. હાય ! આ બાળાનું દુઃખ મારાથી હવે જોઇ શકાતું નથી. દુઃખના દુઃખર તમે દયાએલી મણી આપઘાત કરવાની તૈયારીમાં હતી. પણ ઠીક થયું કે આપ સમય વખતે આવી પહોંચ્યા નહિ તો આ ગુલમદન બાળાનું શરીર ધુગમાં મળી જત.

“શ્યામદાસ તમે જુલો છો. જેને રાખવાવાળો રાખ છે, તો તેને મારવાવાળો કોણ નથી, આયુષી દોરી જ્યાં સુધી કુદરતના કરનાર, કુદરતના બનાવનારના હસ્તમાં છે. ત્યાં સુધી કંઈ પણ થઈ શકવાનું નથી. જેની આયુષ્ય દોરી લાંબી છે. તેને બચાવવા માટે

મહાન પરમાત્મા જેથી મદદ પહોંચાડે છે. અને જેની આશુ-
બ્ધની દોરી પરમાત્માના હસ્તમાંથી ખસી ગયેલી તેની પાસે કોઈ
મનુષ્યો હોય છે. છતાં કંઈ પણ થઈ શકતું નથી. મનુષ્યો
કંઈ કરી શકતા નથી. જે કરે છે. થાય છે. તે પરમાત્માની કૃપા
વિના કંઈ પણ થઈ શકતું નથી. મણીને બચાવનાર. મણીની આશુ-
બ્ધની દોરી લાંબી કરનાર નીરંજન નીરુદ્ધાર છે. બેદી પુરૂષે પરમાત્મા
ઉપકાર માનતાં કહ્યું.

બેદી પુરૂષ બોલી રહ્યો કે તરત સ્યામદાસ બોલવાનો વિચાર
કરે છે, એટલામાં મણી પુનઃ બોલી ઉઠી.

તમે પણ દુઃખી છો? મણીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“મણી દુનીઆમાં સુખી કોઈ નથી. દુનીઆની અંદર સર્વ
પ્રાણી માત્રને દુઃખ રહેલું છે. ધર્મી પુરૂષોને અધર્મ કરવાનું દુઃખ
છે. અને અધર્મને ધર્મને રસ્તે ચાલવાનું દુઃખ છે. સૌને પોતાના
ગળ પ્રમાણે પોતાના અંતઃકરણ પ્રમાણે દુઃખ સમાયલાં છે. સુખ
અને દુઃખ પરમાત્માએ આપણા તનની સાથેજ જડેલાં છે. તો પછી
દુઃખ કે સુખનો ખ્યાલ કરવો તે નકામું છે. જ્યેન દુઃખનો ખ્યાલ
કરી બેસી રહેનાર કે આપઘાત કરી પોતાના આત્માને કાળના
સુખમાં મેલનાર મનુષ્ય કેવળ સુખી છે. જેમ અધર્મ કરવાથી પાપ
લાગે છે, તેમ આપઘાત કરવાથી પાપમાં પડાય છે. મણી તું પણ
પાપમાં પડતાં બચી ગઈ તેથી પરમાત્માનો આભાર માન. દીન
દયાળું પ્રભુ તારા ગુન્હાની માફી આપશે.”

કહી બેદી પુરૂષ શાંત થઈ ઉભો રહ્યો.

મને બચાવવાથી આપનો શો સ્વાર્થ છે. તમે મારા પીતા-શ્રીના ભાઈ અંધ છો. તેથીજ મારા પ્રાણ બચાવ્યા. પાછો વિચાર થઈ આવવાથી કોઈપણ ધર્મ પુનઃ બોલવા લાગી.” પણ તેથી તમારું ધાર્યું થશે નહિ. તમારો દોસ્ત તમે તેમજ આખી દુનીઆના લોકોને તેડીને આવો પણ કદાપી કાળે મારી પાસેથી તમારા સ્વાર્થને સાધી શકશો નહિ. હું કોણ છું ? હું શેષ નાગના શીર ઉપર રહેનારી મણી છું. તેની સાથે અનિતિ કરવાથી તમારું શ્રેય થવાનું નથી. મને એકલી નીરાધારને જોઈ તમારો સ્વાર્થ જોતા હોય તો તેનો વિચાર તમારા અંતઃકરણની અંદરથી કાઢી નાંખજો ત્રીભાવ-નદાસ કોઈ દિવસમારો પીતા થયો નથી. અને થવાનો નથી. હું તેની પુત્રી નથી. જે તમે તેમના કહેવા થઈ આવ્યા હોય તો જાઓ ! કહી દેજો કે તારી મણી બેઠા થઈ ગઈ. કરી મણી શાંત થઈને ઉભી રહી.

“મણી ! તારો સંદેશો હું કેને કહું. તારા પીતાને અને મારે કંઈ સંબંધ નથી તારો પીતા અધર્મી પુરુષોમાં કહેવાનો શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય છે. પાપી ! સત્યાનાશી ચંડાળ છે. તેની પાસે જવા કરતાં મહાન પ્રભુ પાસે જવાને હું ખુશી છું. નર્ક કેડમાં, બળતા અગ્નીમાં પડવાને ઘણો ખુશી છું. પણ પાપી મનુષ્યોની પાસે જવામાં નુકસાન છે. મણી ! હુકમ કર પ્રભુને ત્યાં જવાને માટે હુકમ કર, તેના ત્યાં જવાને માટે કમર કસીને મૃત્યુની સામગ્રી લઈને પ્રાણની પરવા રાખ્યા સિવાય પ્રભુને ત્યાં જવાને તૈયાર છું પણ તારા સ્વાર્થ અંધ પીતાશ્રીને ત્યાં જવા ખુશી નથી. તે નક્કી સમજ લેજો.” કહી બેઠી પુરુષ શાંત થયો. એટલામાંજ મણી પુનઃ બોલવા લાગી.

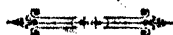
“ત્યારે શું તમે તેના દુશ્મન છો. તો આવો તમારી રંક પુત્રીના ઉપર દયા કરી. જળતા અગ્નીમાંથી બચાવો. તમારો મને આધાર છે. તમારે લીધે છ’દગી બચી છે. મારા તનના ટેકા તમે છો. તમારો આધાર મને ન હોત તો આપના દર્શન કરવાને મારે ભાગ્યશાળી થાત નહિ અને આપે મારી ઉછળતી જીવાનીને ઝેરમાં મળી જતી અટકાવવાથી આપનો હું ઉપકાર માનું છું.” “મણીએ ઉપકાર આપતા કહ્યું.

“મણી ! તું નેમજ દુનીઆતી અંદર વસનારા તમામ પ્રાણી માત્ર નીરાધાર છે. અને તેમનો આધાર પરમાત્મા છે. મારો ઉપકાર નહિ માનતાં નીતિને રસ્તે દોરનાર પરમાત્માનો આભાર માન. જેથી તારી કાયાનું કલ્યાણ થશે

આ પ્રમાણે ભેદી પુરૂષ બોલી રહ્યો છે. એટલામાં ગામની અંદર જુમ પડી. જુમ સાંભળતાંજ “મણી ! તું ઘરમાં રહેજે. બહાર નીકળીશ નહિ. હમે એક કલાકની અંદરમાં જઈને પાછા તારી પાસે આવીશું.” કહેતાંની સાથે સ્વામદાસ અને ભેદી પુરૂષ મણીને એક પક્ષુ ઉચ્ચાર સાંભળ્યા સિવાય વિધુન વેગથી પોતાના ચરણો ઉપાડી સ્વામદાસના મકાનનો ત્યાગ કરી પલાયન થઈ ગયા. જ્યાં સુધી મણીની દષ્ટિ તેમના તરફ પડી ત્યાં સુધી શુદ્ધ પ્રેમથી પીતાના જવાથી પુત્ર દુઃખી થાય તેટલાંજ દુઃખથી અને જલ્પ દષ્ટી મર્યાદા બહાર જતાં મણી નીઃશ્વાસ નાંખતી મકાનમાં આલતી થઈ.

પ્રકરણ ૫ મું.

શુ ! ગયા ?

લુચીને ઝોળખવાને માટે બીજા કોઈને ઝોળખાવવાની જરૂર નથી. પ્રલુચીને બોલાવવાને માટે આમત્રણની જરૂર નથી. પ્રેમીને વધાવવાને ઝોખા પુષ્પની જરૂર પડતી નથી. પાપીને ઝોળખાવવાને માટે શીંગડાની જરૂર પડતી નથી. તેમ જોના

અંતઃકરણની અંદર પ્રેમની લાગણી છે. તે કદાપી કાળે રૂપ, રંગની જરૂર પડે છે. પ્રેમને ઝોળખવાને માટે ખરા પ્રલુચની જરૂર પડે છે. ખરા પ્રલુચીના શુદ્ધ અંતઃકરણો ઝોળખવાને માટે પ્રેમની જરૂર પડે છે. અહુઓ તેમાં વધારો કરવાનું કામ કરે છે. મન પ્રેમને દોરનાર છે. મન ત્યાં પ્રેમ. અને પ્રેમ ત્યાં દીલ જાય છે. ખરા પ્રલુચીના શરીરો પ્રેમની ખાતર તીક્ષ્ણ તલવારથી કપાયાં છે. બોલીના ખાડાઓ ભરાઈ ગયેલા છે. પ્રેમ ત્યાં મન. મન ત્યાં તન મળે છે. નહિ તો બીજી અને ઉડરદાનો મેળ ખાય તો પછી પ્રેમ હીન મનુષ્યો પ્રેમ વાળા મનુષ્યો સાથે મેળ ખાય. મન ત્યાંજ સર્વ કંઈ મળી શકે છે. અને મન, પ્રેમ નથી ત્યાં ખાલી મુઠી છે. ઝોટલે કંઈ પણ મળી શકતું નથી.

ચીતરોડા ગામની બહાર ઉર્ધ્વાનમાં બીજા બીજા જાતના પુષ્પના છોડ આવી રહ્યા છે. બિપવનના પક્ષીઓ કીલકીલાટ કરી રહ્યાં છે. તેમના અવાજથી આખું બિપવન ગાજી રહ્યું છે. બોગી જમરાઓ મીઠી સુગંધીના લેનાર ભટકતા બમરા કાચી ફળીની મીઠી

સુંઘધીથી ખુશી થતા ખાંખોનો ફડકડાત કરતા. પોતાની પ્રીય કળાને પ્રેમથી સુખન કરતા. આમતેમ અથડાતા અંદર અંદર લડી, મરતા ધરકમાં દિવાના થએલા સ્યામ ભમરાઓ પ્રેમના બળેલા ભોગી ભમરા આણીગમ તેણીગમ ફરતા જણાય છે. એટલેથી નહિ અટકતાં બિપવનમાં આવેલા કુવા ઉપર જઈ નવમૌવન ખાળાઓના શીર ઉપર ફરતા હેરાન કરતા ધુણુંભાટ કરતા જણાય છે. મધ્યાહન કાળનો સમય હોવાથી સુર્યનારાયણ પશુ બિપવનની ઠંડી હવા લેવાને માટે ડોકીયું કરતા જણાય છે. પોતાના કિરણો ફેંકતા ભારકર ભગવાન પોતાનું નહિ ચાલવાથી પશ્ચિમ દિશા તરફ જતા જણાય છે. તાપમાં કંટાળેલા મનુષ્યો આ મધુમાગમાં આવ્યા સિવાય રહેતા નહિ. પશુ આજ કંઈ કારણને લીધે મધુમાગની અંદર કોઈ જણાતું નથી. પશુ આપણી દ્રષ્ટી દરાવી ચારે બાજુએ તપાસ કરો. તમને કંઈ પશુ જણવાતું મગશે જુઓ મધુમાગની અંદર આવેલા કુવારા પાસે એક બંગલાની અંદર એક તરેણુ પુરપ આરામચેર ઉપર પડેલા આપણી દ્રષ્ટીએ દેખાય છે. તે કંઈ હંડા વિચારમાં ગરકાવ થઈ ગયેલા અ.પણી દષ્ટએ દેખાયા સિવાય રહેતો નથી. તેને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી ઓજ દકકડવા લાગ્યા અને થોડીવાર તેજ સ્થિતિમાં રહી પુનઃ નીચે પ્રમાણે ઉદ્ગારો કાઢ્ય.

વિશેષે ભુક્તાએ પ્રીતિજન. વૃથા એમ વદતાં

વિશેષે ભુક્તાએ, ભુક્તાએ પ્રીતિ નહિજ પણ એ સત્ય સ્વપ્ના

કલાપી.

કેવા સુખ મનુષ્યો, પોતાના માણસને વિસારી દે છે. એક વખત દ્રષ્ટીએ પડી જાય છે. ભુલી જાય છે. એક વખત મેળાપ થયા પછી

બીજી વખત મેળાપ થયા છતાં તેને પીગ્રાનતો નથી. તેનું કારણ પ્રીતિ નથી. પ્રેમ થયો. મહોત્પત્તી મરતા દેહને યાગનાર પતંગીઓ નથી પણ સ્વાર્થી, હુમ્મ્યા સ્વાર્થી સાધુ હોય છે. શુદ્ધ અંતઃકરણથી મળેલા મનુષ્યો કદાપી કાળે દીવની અંદરથી હૃદયના તારમાંથી નીકળી શકતો નથી. અને તે નીકળી જનાર, કાઠી મુકનાર સ્વાર્થી છે. દુનીઆની અંદરથી મનુષ્ય વીસરતું નથી. પણ તેનો સ્વાર્થ વીસરી જાય છે. સ્વાર્થ વીસરતાં હજારો વર્ષનો મેળાપ વીસરાઈ જાય છે. ખરો પ્રેમ કદાપી કાળે વીસરી શકતો નથી. અને તેમ કહેનાર સ્વાર્થી મનુષ્યો હોવા જોઈએ, કોઈ પણ પ્રકારનો સ્વાર્થ નહિ મળતાં માણસો વીસારે છે. અંતઃકરણની અંદરથી ઉતરી જાય છે. અને તેની સ્વાર્થી મહોત્પત્ત રાખનાર હાલના જમાનામાં બહુ લોકો પડેલા છે. સ્વાર્થીની ખાતર પ્રેમ યાગનાર મનુષ્યોનો પ્રેમ કાયમ રહી શકતો નથી. ભલે તેની અંગળ માણસ હોય અથવા ન હોય પણ સ્વાર્થ હશે તો હજારો કાશ ઉપર રહેનારને યાદ કરશે. પણ પાસે રહેલા માણસની સાથે સ્વાર્થ નહિ હોય તો કદાપી કાળે તેની સામે દ્રષ્ટી પણ કરતા નથી. તેમજ તે કોણ છે. ક્યાં રહે છે. તે પણ જાણતા નથી. સ્વાર્થ તુંજ દુનીઆમાં સાથી ગણી ચીજ છે. સ્વાર્થ પીતા પુત્રના શીર. કપાવે છે. સ્વાર્થ શીયળ વંતીઓના શીયળનો ભંગ કરાવે છે. અને તેજ પાપી સ્વાર્થીના લીધેજ હિંદુસ્તાનનું સત્યાનાથ ગયું છે. બાઈ બાઈમાં કુસંપ પેદા થયો છે. અને તેથી કરીને દેશની ઐક્યતા પલાયન થઈ ગઈ છે. આ પ્રમાણે તરણ પુરુષ પોતાના હૃદયના ઉમંગકા બહાર કાઢી રહ્યા છે. એટલામાં જીવવની અંદર આવેલા અંધારાની નજીકમાં આવેલા

કેવા તરફ દ્રષ્ટી કરતાંજ ચમક્યો. એકદમ ઊમો થઈ જોવો ચાલવા
 જાય છે. એટલામાં તેને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી પાછો તેજ
 જ્યોતે આવીને ખેડો પશુ તેને ખીતકુલ જાંપ થયો નહિ. લોહ
 ચુંબકની માફક કેવા તરફ તરણ પુરૂષનું અંતઃકરણ ખેંચાવા લાગ્યું.
 પુનઃ તેના અંતઃકરણને ખેંચવાથી હાથમાંનું પુસ્તક મેજ ઉપર
 સુકતાંની સાથે ઊમો થયો. અંગનામાંથી બહાર નીકળી અંપાના છોડ
 પાસે આવી. ઝાડના ઘેરામાં સંતાઈ રહી પુનઃ ઉદ્ગારો કાઢ્યા.

“તોડે ગાંઠન છુટનાં કરવતી તું એક ચોળી તણી,
 લજ્જાતુ મેનની વિમન્ય છુટનાં ચર્માય સંભે જરી;
 તેને વજ્ર સરે, પડે સરકતું, તે વિશ્વ જોતું રહે,
 ને એ કૌતક તો અધુર નયનની પીળકં છું હું ખરે;

*

*

*

*

તરણ પુરૂષના કાઠેના ઉદ્ગારો એ નવચોવન બાળાએ સાંભ-
 ળ્યા. કાન દૃષ્ટીને કે તરત જે કામ કરતી હતી, તે સુકી દઈ પોતાની
 ચક્ષુઓ આમ તેમ જોવા લાગી. પ્રકૃતીના મુખાર્ચકને પોતાને કહે-
 નારને જોવા માટે તરણી આમનેમ દ્રષ્ટી દેકતાં. કંઈ નહિ દેખા-
 વવાથી હસ્તમાં દોરડું લઈ ધડાના ગળામાં નાંખવા જાય છે. કે
 એટલામાં ફરીથી નીચે પ્રમાણે અરાજ આવ્યો.

“પ્રેમ ભરી ચક્ષુ તમારી દીલદાર જોવા જાય છે,
 મહોખત તણી માડી પ્રજ્વળે મન લેવા ગમરાય છે.
 કાષ્ટ કને. છેડું કને. છેડવાથી શું? છેવાય છે?
 મતાવ્યું મન માને નહિ પશુ ભેટવાને આપ છે.

“હે” આ કોણ ? તરુણીએ સાંમગતાંની સાથે ઉદ્ગારે કહયા.

“મમરાશો નહિ. મણી મમરાશો નહિ. એતો તમારો રતિલાલ કેમ હવે ઝોળખ્યો ને ? રતિલાલે બહાર નીકળતાંની સાથે એ જખાણુ આપતાં કહ્યું.

“જાઓ ! તમે ઠીક વાટે ને ઘાટે ઠગતા દેખાઓ છો. શું તમારે ત્યાં કામ નથી કે મને ઠગવાજ આવેા છો” મણીએ શરમાતાં શરમાતાં કહ્યું.

“જાણા ! મણી ઠગાવવાનું મુળ તેમજ જડ તમે પોતે છો. અરે તેને વળગી રહેલો આપનો દાસ આપની પાસેજ ગિમો છે. ખરો પ્રેમી, વાટે અને ઘાટે પ્રણયીથી ઠગાય છે. પ્રેમહીન મનુષ્યોથી કદાપી કાળે ઠગાતો નથી. સાંભળો.

“ઠગાઈથી ઠગાયાં છે. પ્રેમી પ્રેમના માટે,

ઠગાઈથી ઠગાયાં છે. પ્રણયી પ્રેમની વાટે,

પ્રેમીના શીર કપાયાં છે ? ખરા પ્રણયી તણા હાય.

તન તોડીને રખડ્યાં છે. પ્રેમી પ્રેમની સાથે. ખત્રી.

ખરા અંતઃકરણથી માણસો પ્રેમની ખાતર બળર હોય કે જંગલ મે તે રથજ હોય પણ જ્યાં પ્રણયીને પ્રણયી મળતાં ઠગાઈ જાય છે. પ્રેમને પ્રેમથી મળતાં એક ખીજના વિયોગ પછી તન તોડીને પ્રણયીના માટે રક્તજે છે. અને છેવટે પ્રેમના ખાતર પોતાના પ્રાણની આકૃતી આપે છે. આ સર્વ કારણ મનુષ્યનું નથી. મહાન પરમાત્માની આપેલી બક્ષીસનુંજ કારણ છે” કહી રતિલાલ શાંત થયો.

“ત્યારે શું તમે મને રહાઓ છો ? ના, રતિલાલના તરફથી પ્રત્યુત્તર મળતાંજ મણીના હોશ કોશ ઉઠી મયા. માબરી બની ગઈ. તેની ચક્ષુએ અંધારા આવવા લાગ્યાં, હૃદય ચીરાઈ જવા લાગ્યું. પણ કંઈ દિનંત આવવાથી પુનઃ ઉદ્ધારો કાઢ્યા.

“દર્શન દઈ આ પ્રમાણે દુઃખ દેવામાંજ શાયદો છે” મણીએ ગરીબાઈથી કહ્યું.

“આવા હું તમને દુઃખી કરવા માગતો નથી. પણ હરહંમેશાં તમારા સુખની માગણી કરું છું. તમારા સુખને માટે પ્રભુની પ્રાર્થના કરું છું. પણ મણી ! હું તમને મારા અંતઃકરણની અંદરથી કાઢી નાંખવા માટે રહાતો નથી. પણ હરહંમેશાં મારા અંતઃકરણની અંદર રાખવાને માટે તૈયાર છું. પણ અપવાદ રૂપે આપને મારાં કરવાને માટે માગતો નથી” બસ થઈ રહ્યું મણીના આશાસ્પી દીપક યુગ્મમાં ગયો. મણીના અંતઃકરણની અંદર અધિકાર છવાઈ ગયો. આશામાં નીરાશા, સુખને બદલે દુઃખ ડોકીયાં કરવા લાગ્યું. રતિલાલના છેલ્લા વાક્યની અસર મણીના ઉપર બરાબર થઈ ગઈ. મણી આથી બમરાઈ અને એકદમ બોલી ઉઠી.

“રતિલાલ આશામાં નિરાશા કરતાં વિચાર કરો. હું નીરાધર છું. મારે લીધે બીજા કેટલાક મનુષ્યો દુઃખી થાય છે. તેથી મારા પાપી દેહને આધાર આપી મને અને પરીપકારી પુરુષોને સુખી કરો. હું તમારા ચરણે પડીને કહું છું કે તમારા વિના માઈ કાઈ નથી. સંસાર રૂપી સમુદ્ર પાર ઉતરવાનું નાવ તમે પોતે એકલા છો. તમારા આધારે સમુદ્ર પાર તરીશ. પણ હાય ! પ્રથમથી નાવને ઝોઠાં ખાતાં જોઈ છું. રતિલાલ બચાવો, તમારો મને પૂર્ણ વિશ્વાસ હતો.

અને આવી રીતે એક નીરાધાર બાળાને દુઃખ આપવું તે આપના જેવા પદોપકારી પુરુષનું કામ નથી.

“મણી શાન્તલા! મારાથી કંઈ પણ બની શકતું નથી. પણ હાથર હાથ બળવાન છે કોઈ સમયે નિરાશામાં આશા જણાશે. માટે ધીરજ રાખ, ધીરજના ફળ મીઠું છે, ઉતાવળે આંખો પાકતો નથી. પણ તેની રૂતુમાં પાછાને સ્વાદીષ્ટ ફળ તૈયાર થાય છે. તારો આશા રૂપી દીપક ખુઆઈ જશે નહિ.” રતિલાલે ધીરજ આપતાં કહ્યું.

“રતિલાલ તુજાને ચઢેલા સમુદ્રની ભરતી અટકાવી શકવા ખુદ હરિએ શક્તિ માન નથી. તો પ્રેમથી ઉભરાઈ જતું અંતઃકરણ મારા કબજામાં રહેવું અસંભવિત છે. ધીરજ ક્યાં સુધી રાખું. ધૈર્યમાં અને ધૈર્યમાં જીવવાની ચાલી. જતી જણાય છે. અને છેવટે ખીન કિયોમતી થઈ પડ્યાદ થાય છે. હરકોઈ વસ્તુને શંભાળવાથીજ કામમાં આવે છે” મણીએ પોતાના દીલની હકીકત કહી.

“મણી, આ ઝેરી જીવાની ઝેરમાં મળવાને તૈયાર થાય છે. પણ અમૃતમાં મળવાને માટે હરેક તરેહના દુઃખો પડે છે. માટે નમારી જીવાનીને કાચુમાં રાખી તમારા શીયળનું રક્ષણ કરવાની ફરજ છે. માટે જીવાની દિવાની ચાર દિવસની સમજી તેને નીતીને રસ્તે ચલાવવાનું કહેજો, પણ અનીતિને રસ્તે લઈ જતાં વિચાર કરજો.” રતિલાલે બોધ વચનો કહ્યાં.

“રતિલાલ, વૃક્ષ ઉપર આવેલું ફળ વૃક્ષના પાંદડામાં સંતાઈ પોતાનો બચાવ કરે છે. પણ કોઈના ઉપયોગમાં આવતું નથી. પણ તે ફળની દુરદશા થાય છે. તેમ મારા તરફથી વૃક્ષની અંદરથી નીકળેલા ફળ રૂપી જીવાનીનો બચારે ઉપયોગ નહિ થાય ત્યારે આ

બહુ ખરાબી થશે. જીવાની ચાલી જતાં બરબાદ થએલી આશામાં નિરાશા પામેલી જીવાની આપના ઉપર નિઃસાસા નાંખી આપને ગુન્હેગાર બનાવશે તે નક્કી બાબતે.”

મણીએ પોતાની હાલત તપાસતાં કહ્યું.

“મણી હું કોઈનો ગુન્હેગાર નથી. હું મારા સત્ય મુજબ, મારા ધર્મ મુજબ ચાલું છું. તેમાં પ્રભુ મને કદી પણ ગુન્હેગાર બનાવશે નહિ. આપના બવિધ્યમાં થનાર પતિ જગમોહન તારા સ્વાદીષ્ટ રાગનો ચાખનાર છે. તમારી ઝેરમાં મળતી, બરબાદ થતી જીવાનીનો બચાવ કરનાર જગમોહન હયાત છે. તો પ્રજી મને ગુન્હેગાર કેમ બનાવેછો.” રતિલાલે મણીના બવિધ્યનો ખ્યાલ કરાવ્યો.

“રતિલાલ અધરીત વાક્યોથી મારું હૃદય નહિ ચીરે, તમારા નિરાશા બર્બા રાખેથી મારું અંતઃકરણ બળીને ખાખ થાય છે. મારું અંતઃકરણ કોને ચાહે છે. તે જીવો છાતીના પડદાને ચીરીને જીવો. નસે નસમાં આપના નામનો સ્વાદીષ્ટ રસ રચા કરે છે. મારું અંતઃકરણ તમને જ ચાહે છે. તેથી મારે ખીજ કોઈની જરૂર નથી. અને કદાચ આપ મને ધિક્કારશે મારું અપમાન કરસો તો મણી આપઘાત કરી સ્ત્રી હત્યાનું રાગ તમને આપશે. શું તમે ત્રીઓનો પ્રેમ નથી જોયો.” કહી મણીને એકદમ ધુનરો છૂટ્યો, હાથ પગ હાલવા લાગ્યાં. મણીએ લાલચોળ થઈ ગઈ. મણીનો બીકરાળ ચહેરો જોઈ રતિલાલ પુતળાની માફક સ્તબ્ધ થઈ ગયો રહ્યો. તેનાથી એક અક્ષર પણ બોલી શકાયો નહિ પણ કોંધાવેસી મણી આગળ તેનું ખીલકુંલ આલ્યું નહિ. મણી ઊપરના પ્રેમે તેને બોલવાની દરજ પાડતાં જ પુનઃ બોલવા લાગ્યો.

“મણી સાહસ કરવાનું કંઈ કારણ નથી. પણ સર્વ સારા વાના કરશે.

રતિલાલના ધીરજના વાક્યોથી મણીને કંઈ શાંતી વળી. બળતું અંતઃકરણ ઠંડુ થઈ ગયું. અને પુનઃ બોલી ઉઠી.

“રતિલાલ પ્રેમથી પીડાતી પ્રણયી સ્ત્રીઓને સતાવવાથી મહા અનર્થ થાય છે. આપના પ્રેમ પાછળ હું મરું છું. તો પણ તમારું વળ જોવું કહ્યું હૃદય બીજકુલ પીંગળતું નથી. પ્રેમથી સ્ત્રીઓ તેમના પ્રેમીની પાછળ ને પાછળ જાય છે. પણ કડોર રહ્યના પુરષો બીજકુલ તેની કદર કરતા નથી. રતિલાલ પુરષો કરતાં પ્રેમની રાખનારી સ્ત્રીઓ હોય છે. તેથીજ તમારા માટે હું આટલું બધું કરું છું. તો પછી નિરાશ કરશે નહિ.” મણીએ કંઈ શાંતીથી કહ્યું.

આ પ્રમાણે બંને જણ પ્રેમના વાક્યોથી એક બીજના અંતઃકરણની પરિક્ષા કરી રહ્યાં છે. એટલામાં બચકર આવજ થયો. આવજ થતાંની સાથે રતિલાલ પલાયન થઈ ગયો. મણી નીડર થઈ ત્યાં ને ત્યાંજ ઉભી રહી. આગુઆગુ પોતાની દ્રષ્ટી ફેરવવા લાગી. પણ તેને કંઈ નજરે નહિ પડવાથી રતિલાલને શોધવા લાગી. પણ રતિલાલને નહિ જોવાથી “શું થયા !” ના, તારી સમક્ષ ઉભેલો તારો દાસ તૈયાર છે. એક પુરુષને પ્રત્યુત્તર આપતાં પોતાની નજરે જોતાંની સાથે મણી બચબીન થઈ. અને એકદમ ચક્રર આવવાથી ધરણી પર ઢળી પડી.

પ્રકરણ ૬ કું.

હાય ! મારા બાળકને બચાવો.

“પણ નીર્માએલી સુખ દુઃખ તણી ના કરી શકે,
કદી સિંધુમાં ના બરતી ચડતી ઓટ વખતે.”
કલાપી.

જેને ચરણથી ચાલીને જવાનું લખાએલું છે.
તેને વાહન કેમ કરી મળશે. જેના નસીબની અંદર
જાણ દેખરાં છે તો પછી સ્વાદીષ્ટ ભોજન કેમ કરીને
મળે. જેની દેહ જંગલની અંદર પડવાની છે. તેની દેહ રાજ મહાલયમાં
કેવી રીતે પડશે. તેમ સુખ, દુઃખ તણી પણ પોતાના બસીબની
અંદર લખાએલી હોય તે દુઃખી પુરુષને સુખ મળતું નથી. છતાં
સુખની આશા રાખનાર કેવળ મુર્ખ સમજવો.

આપણી કથાના નાયક ત્રીભોવનદાસના નસીબની અંદર પણ
દુઃખની લખાએલી છે. તો પછી સુખ મળવું અસંભવિત છે. હાલ
તેના દુઃખની પણ ચાલી રહી છે. કપાળ ઉપર વસ્ત્ર વીંટીલું છે.
મુખ સ્થામ થઈ ગયું છે. ચીંતાથી તેનું અંતઃકરણ ઘેરાઈ ગએલું
હોવાથી મુખનો ચહેરો નીસ્તેજ જણાય છે. કંઈ વિચાર કરતો હોય
એમ જણાય છે. એટલામાં “હાય ! મણી” એટલાજ ઉદગારો કાઢતાંની
સાથે પાસું ફેરવ્યું. પાછા તેને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી
એકદમ ઝોડો થઈ નાસવા લાગ્યો. સુંદર અને માણેકે ત્રીભોવનદાસને

પાછો સુરાદી દીધો. પણ તેના મગજની અંદરથી વિચારો પલાયન થયા નહિ હતા.

“વારંવાર વિચાર રૂપી મોજાં તેના તોફાની મગજને શાન્ત થવા દેતા નહિ. ત્રીભોવનદાસ કંઈ વિચારમાં પડી ગયો. અને પુનઃ બોલી બીડ્યો.

“મણી ! દગો દેનાર મણી ! મારી આશાનો તંતુ તે પૂર્ણ રીતે તોડી નાંખ્યો છે. મારી સર્વ આશાઓ નીર્ણય નીવડી છે. વિશ્વાસ-ધાતની મણી ! તું વિશ્વાસ આપી મારાથી કપટની યાજ્ઞ ખેલી મને પરાજીત કરી પલાયન થઈ ગઈ છે. પણ નીમકહરામ યાદ રાખ તું પાતાળમાં હઈશ, અથવા આકાશમાં હઈશ. તોપણ તને પકડીને લાવીશ. મારી નિરાશ થએલી આશાઓને ફળીભૂત કરીશ. તારાથીજ હું ધનવાન થઈશ. તારોજ દશ હજારનો હક્કો લઈશ. મને જેટલો ફુખી દરે છે. તેટલો હું તને ફુખી કરીશ. ઠીક છે ! મણી, ઠીક છે. તારી ઘેલાઈમાં હું ઘેસો થયો હતો. તારા જેરી વાક્યો અમૃત સમાન સમજતો હતો. તારી વાક્ય ચાતુર્યથી અજ્ઞાન હોવાથી મારી આ દસા થઈ છે. તારા બરંસાપાત્ર શબ્દોથી હું ઠગાયો છું. પણ નાદાન છેકરી નાદાનીમાં દાની થઈ હોંશીઆર ત્રીભોવનદાસને ઠગી જતી રહી. તેનું શન હું તને સ્વહસ્તે આપીશ એમ કહી શીરને પકડી રહ્યો. માણેક સમજી ગઈ. પતિને થતા ફુખથી કંટાળેલી માણેક ત્રીભોવનદાસનું શીર પોતાના ખોળામાં લઈ દબાવવા લાગી. માણેકના હસ્તનો સ્પર્શ થતાં ત્રીભોવન અમકચો પુનઃ માણેક સામે દૃષ્ટી કરી બોલી બીડ્યો.

“માણેક તારા પ્રપંચો હું નાણું છું. મને ફુખી કરનારને નાણું છું. મારા આવરદાને ઘટાડનારને નાણું છું. મારી આશામાં

નિરાશ કરનારને ઓળખું. તારા હસ્તથી યમદુતના હસ્તમાં કદાપી કાળે મારો પ્રાણ જશે નહિ. મારા પ્રાણનો લેનાર આ દુનીઆની અંદર કોઈ છેજ નહિ. મારો પ્રાણ હું સીધી રીતે આપું તે કદી પણ બની શકશે નહિ. મારી રજા સિવાય મારો પ્રાણ કોઈ પણ જગત નથી. મારા પ્રાણને લઈ જવા માટે ખાશ મારી રજાની જરૂર છે. હું જ્યારે મારા હસ્તથી મારા પ્રાણને આપીશ ત્યારેજ હું જીવીશ. નહિતો બીજા કોઈની હિંમત નથીકે મારો પ્રાણ લઈ શકે.

(પાછા તેના વિચાર બદલાવવાથી પુનઃ બોલવા લાગ્યો.)

“માણેક શીર કાપી બોળામાં સુકવાથી નાસતા માણસોને પકડવાથી. હેતવિનાનું : બોલવવાથી કંઈ પણ સાર્થક થતું નથી. ભલે તું દુનીઆની દ્રષ્ટીએ સતી હશે. પણ મારી દ્રષ્ટીએ તું તારા પતિનું રૂધીર પીનાર ડાકણી છે” કહી ત્રિભોવનદાસ શાંત થઈ મુઠ્ઠા રહ્યો.

‘બહાલા દુનીઆની દ્રષ્ટી જે દેખાય છે. ધર્મી પુરુષોની નજરે જે પડે છે. તેજ ખરું છે. આપનું અંતઃકરણ મલીન હશે તેથી તેમ જણાય છે. આ અસાર સંસારની અંદર મારે તમારા સિવાય બીજું કોઈ છેજ નહિ. જે ગણું તે આપ પોતે છો. આપના દુઃખે દુઃખી અને સુખે સુખી થવાની શરણ છે. હું મારી શરણ બળવું. તેમાં કોઈને નહાલ કરતી નથી. મારા પાપી દેહને આપની સેવાથી પવિત્ર કરું છું. બહાલા ! આ પ્રાણ મારા દેહમાં છે. ત્યાં સુધી હું તમને દુઃખ આપવાની નથી. અને કદાચ દર્મ સંજ્ઞેને કંદરત તરફથી ફરફારો થાય તેમાં હું ગૂંહેગાર નથી. પ્રાણ આપણો પોતાનો નથી. પણ પ્રજાની પાણેથી ભાડા પેટે લીધેલો છે. તો પછી તેમની ચીજ પોતે લઈ જાય તેમાં મનુષ્ય શું કરવાતો હતો. પ્રાણ (આત્મા) પ્રજાનું

તેજ છે. અને પોતેજ પોતાનું તેજ ધટાડવા માગે તો પછી મનુષ્યોનો ત્યાગ આગળ શું ઊપાય છે. પ્રભુને પોતાનું તેજ—જીહાવી લેવાને માટે કોઈની રજની જરૂર પડતી નથી. તેમને કોઈના હુકમની જરૂર નથી તો તમારા દેહની અંદર રહેલા તેમના તેજને ધટાડવાને માટે, મુઝાવવાને માટે તમારી રજની જરૂર નથી. સૌ. સૌનું શંભાળી લે છે.” માણેકે આત્મા સમધીની હકીકત જણાવતાં કહ્યું.

“માણેક: તું મને સમજાવીશ નહિ. મને હંગીશ નહિ. તારી ચતુરાઈ મને બતાવીશ નહિ. ખ્યાલ કર! સુકન્યા સાતીત્રીએ સત્ય વાનના ગએલા પ્રાણને પોતાના સતીત્વ બળથી તેજ સત્યવાનના મૃત દેહને સજીવન કરવા માટે શક્તિવાન થઈ હતી. તારામતી હરિચંદ્ર સાથે બળી મરવા તૈયાર થઈ હતી. દ્રોપદીએ પાંચે બરથાર સાથે હિમાલયમાં ગાત્ર ગાળ્યાં છે, તેનો ખ્યાલ કર. અને તેજ સતી સાધવી અને પતિના દુઃખે દુઃખી થનાર સ્ત્રીઓ બાણુવી. તારા જેવી વિશ્વાસપાતણી પતિને દુઃખ દેનારી સ્ત્રીને સતી કોણ કહે છે? તું સાધવી નથી પણ શંખણી, પતિના લોહીને ચુસનારી ડાકણી છે. ત્રીભોવનદાસે માણેકને સતીઓનો ખ્યાલ કરતાં કહ્યું.

“બહાલા! આપનું કહેવું સત્ય છે. પતિનો પ્રેમ પત્ની ઉપર, પત્નીનો પ્રેમ પતિ ઉપર હોય છે. ત્યારેજ તે પ્રમાણ થાય છે. હરિચંદ્ર, પાંડવો, સત્યવાન જેવા ધર્મીષ્ઠ, નીતિવાન, પવિત્ર પુરૂષોના અંતઃકરણ પત્નીઓ સાથે મળેલાં હતાં. એક બીજાના અંતઃકરણ જોડાએલાં હતાં; તેથી તેઓ પોતાની ફરજ બજાવી શકે છે. તમારું અંતઃકરણ અને મારા અંતઃકરણમાં બહુ ફેર હોવાથીજ દુઃખી થવાય છે. આપનું અંતઃકરણ મહીન છે સ્વાર્થી લાલચોથી ભરપૂર છે. અનીતિથી

પૂર્ણ ભરાએલું છે. તેથીજ દુઃખી થવાય છે. તમે તમારા કર્મને લીધે દુઃખી થાઓ તેમાં મારો શો દોષ છે. આપને સુખી થવું હોય તો તમારા અંતઃકરણમાં અધર્મ, અનીતિ અને સ્વાર્થી લાલચોને તજી દેવાથી સુખી થશો. નહિ તો સ્વપ્નાની અંદર પણ સુખી થશો નહિ. તે નક્કી સમજી લેજો માણિકે પૂછેલા પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં કહ્યું.

“તારા અંતઃકરણની મારે જરૂર નથી તેમજ સુખી થવાની પણ મને પરવા નથી. જ્યાં સુધી મારા દેહની અંદર પ્રાણ છે. જ્યાં સુધી મારી અવમ આશાઓ કોઈ સમયે પણ નાશ પામવાની નથી. તે નથીજ અને તારી પણ મારે જરૂર નથી. જા દુર હઠ, પાપીણી મારી ચક્ષુઓ આગળથી ખસી દુર થઈ જા.”

હઠી ત્રીભોવનદાસે ધકકો માર્યો. ત્રીભોવનદાસનો ધકકો લાગવાથી માણિકે જમીન ઉપર પડ્યા. સુંદર એકદમ ઊભો થઈ પોતાની માતૃશ્રીનો હસ્ત ઝાલી ખેડી કરી. ખેડી કરતાંની સાથેજ સુંદર મુનઃ ખેલી ઉઠ્યો.

“ઓ સ્વાર્થી પીતા! નિર્દોષને દુઃખ દેતાં વિચાર કરો. દીન-જનોના કાળજી વીધતાં ખ્યાલ કરો. આપના ચરણમાં પડેલા આપ્તા સેવકોના ઉપર જુલમ કરતા બંધ થાઓ. મહાન પ્રભુ તમારા તરફ કોપાયમાન થઈ બેઠ રહ્યા છે. માટે મહાન પ્રભુના ગુન્હેગાર બનશો નહિ. નર્કકુંડમાં જવાનો માર્ગ શોધશો નહિ. વિચારો, નિર્દોષ ગરીબોની હાથથી લોહ પણ બળાને ખાખ થઈ જાય છે. માટે ગરીબની હાથ નહિ લેતાં આશીસ લો, કે જ્યો તમારા દેહનું શ્રેય થાય” સુંદરને ક્યા આવવાથી કહ્યું.

ધર્મના પુંઝડાઓ તમે છો ત્યાં સુધી મારા દેહતું સાર્વક થવાનું નથી. પાપી ! તું પથ્ય તારી માતૃમીના મુલુને મળતો થયો કેમ ?” કહેતાંની સાથે ત્રીભોવનદાસને પુનઃ ક્રોધ ચઢ્યો અને એકદમ ઊભો થઈ સુંદરનો હસ્ત ઝાલી ઝડપથી દબાવવા બંધ છે. એટલામાં માણેકે “હાય ! મારા બાળકને બચાવો” ઉદ્ગારે કાઢતાંની સાથે બહાદુર શ્યામદાસ માણેકની સમક્ષ આવી ત્રીભોવનદાસ સામે દ્રષ્ટી કરી પુનઃ બોલી ઊઠ્યો ચંડાળ ! ત્રીભોવન તું મને ઓળખે છે ?

કહેતાંજ સુંદરને મુકી દઈ શ્યામદાસ તરફ દ્રષ્ટી કરી. ચાર નજર ભેગી થવાથી ત્રીભોવનદાસ પુનઃ બોલી ઊઠ્યો.

“ઓળખું છું પાપી ! શ્યામદાસ હું તને બરાબર ઓળખું છું. તું મારો દુસ્ત્રમ છે. મધુને લઈ જતાર પાપી પીસાય છે. દઈ હજારનો ડલો લુટાવી દેનાર ચંડાળ છે.” કહી શાંન્ત થયો એટલામાં ત્રીભોવનદાસ ! દીકરી ક્યાં છે. એક અન્નપ્યા પુરૂષને બોલતો સાંભળી હાથ પગ ટીલા ઢપ થઈ ગયા. ઓરડો ફરતો જણાયો ચક્રર આવવાથી ત્રીભોવન જમીન ઉપર પડી ગયો. કે શ્યામદાસ રવાના થઈ ગયો.

પ્રકરણ સાતમું.

શું આતે સ્વામું.

જ વાંચક મધુ આપણી દ્રષ્ટી મધુ આગ તરફ ફેરવીએ. અવાજ થતાં રતિલાલ બચબીત થઈ મણી ને ત્યાં મુકી પલાયન થઈ ગયો છે. અને મણીની શી દશા થાય છે. તે આપણે જોઈએ.

મણી અવર પુરૂષને જોતાંજ મુખ ફેરવી બિમ્બી રહી. મણીને આ પ્રમાણે બિમ્બી જોઈ આવનાર પુરૂષ બોલી બિટ્યો.

“બાળા! પ્રથમ મેળાપથી આમ શરમાઈ જવાથી શું થવાનું છે. જુઓ! તમારા રૂપને જોઈ દિવાના થએલા પ્રેમધેલા તરફ તમારી મશ્તુઓ ફેરવો.

“પ્રેમમાં ઘેના થએલા શ્વાન તારું સ્થાન મુખ દુર કર. અને જ્યાંથી આવ્યો છે. ત્યાં ચાલ્યો જ.” મણીએ જવાની મુશ્કેલી આપતાં કહ્યું.

“એમ તે થાય! તૃષ્ણાથી પીડાતો પુરૂષ મીઠા જળાશયો જોઈ જળ પીવા સિવાય કેમ જતો હશે. કૃષ્ણાથી પીડાતા પુરૂષને ઉત્તમ ભોજન મળવાથી કુખ્યો કેમ જશે? તેમ તમે મારા અતઃકરણને ધાએલ કરેલો તારો દાસ ક્યાં જઈ હરશે.” આવનાર પુરૂષે કહ્યું.

“માપી! તારા હરવાનું સ્થાન સમજાવ છે. જે જળાશયોને તું જુવેછે. પણ તે ઝાંઝાના જળ છે. ખરું જળનથી. તેમજ તું

જેને જિતમ બોજવ સમજે છે. પણ તે જિતમ નથી. પણ તેની અંદર હળાદળ જેર બરેલું છે. તેના સેવનથી તારું મરણ થશે. માટે કંઈ પણ આશા રાખીશ નહિ” મણીએ આવનાર પુરૂષને સમજાવત આવતાં કહ્યું.

“બહાલી ! આ પ્રમાણે તમારા પ્રેમમાં પડેલા તમારા આશક્તી આવી દશા કરવા તૈયાર કેમ થયાં છો. મનહરણી ! મનને હરી લઈ ચંદ્ર સરખું મુખાર્પિદ છુપાવી નિરાશ કરશો નહિ” આવનાર પુરૂષે મણીને કહ્યું.

“ચંડાળ ! તારી જીભાન અંધ કર ! વિચાર, કાળના મુખમાં જવાની તૈયારી કરીશ નહિ.” મણીએ આવનાર પુરૂષને બોલતો અંધ કરવાને કહ્યું.

“જ્યાં સુધી તમે મારી દૃષ્ટી આગળ છો. જ્યાં સુધી મારી આશાઓ સદળ થઈ નથી. ત્યાં સુધી મારી જીભાન અંધ થશે નહિ. મને બોલતો અંધ કરવાની જરૂર હોયતો રસીલી ! આવો. મારા બાહુ તમને બેઠવાને તલપી રહ્યા છે.

“ચુપકર ! દુષ્ટ રસીલી કહેતાં વિચારકર, તારા બાહુમાં યમદુતો આવવાને તૈયાર થએલા છે, દુષ્ટ તારા જેરી વાક્યો મારા અંતઃકરણની અંદર આગ લગાડે છે શબ્દ રૂપી બાણો મારાં કાળજી વીંધી નાંખે છે. દુષ્ટ ! અવર પુરૂષની ઓના કિપર બદ દાનત કરવાથી તારું શ્રેય થવાનું નથી.

“મનહરણી ! મનમોહક શબ્દોમાં, શુલ્કપદન ચહેરામાં વાક્ય રૂપી કાંટા હોય ? બહાલી ! તારી ખીલતી કળીના મધુ રસનો પીનાર તારી સમક્ષ ઉભો છે. તેના ખ્યાલ કર, રસીલી બસ એક વખતે

તમારા કેહીય કંઈથી માત્ર એ અક્ષર “બહાલા” કહો કે બેડો પાર,
“બહાદુરસીદિ ગુસ્સે” કરવા માટે કહ્યું.

“બાપી ! ચંડાળ ! હરામી હું કોણ છું ? બહાલા !! કહેનાર
નથી. પણ તારા મૃત્યુને પાસે તેડનાર ઝેરનો ખાલો છું સમજ રાખ
રાવણ. કીચકો બહાલા થવાને બદલે સતીઓના ઝેરના ખાલા પીને
સ્મસાનમાં લાંબા થઈ સુઈ ગયા છે. કાષ્ટમાં બળી ખાખમાં ખાખ થઈ
પથન વાંટ હીડી ગયા છે. તેનું નામ કે નીશાન છેજ નહિ. માટે
વિચાર પોતાના હસ્તથી તારા ચરણમાં કહાડો ન માર મણીએ
બોધવચને કહ્યું.

“અહો ! એક નાની લીંબોડી જેટલી છોકરી, આટલું ગુમાન,
નહિ રાખ; સમજ ! હાલીલી બાળા અમજ, નહિ તો પહેંચાડીશ
સ્મસાન.

“વીપયાંધ ! અધર્મી ! લીંબોળી નાની હોય છે. પણ તેનો સ્વાદ
કટુ હોય છે. તેનું તને બાન છે ? સમજ ચંડાળ ! લીંબોળીને
વધારે ચાખવાથી તારું મરણ થશે તે નક્કી સમજ લેજો.”

“બલે, તેની મને પરવા નથી. મરણ કરતાં પહેલાં રસીલી સરણ
થયા સિવાય છુટકો થવાનો નથી. કોઈના કંઈથી આવા વાક્યો
તમારા પ્રેમીને બોલતાં વીચાર કરો. તમને મારી આંખની કીણી
સમજું છું.”

“ચુપકર ! બદમાસ . હું તને એક વખત કહી ચુકી છું કે
તારી અપવિત્ર જીભથી રસીલી કહી નકનાં કુંડમાં પડવા તૈયાર
થઈશ નહિ. હું તારા લાગક નથી.

“બહાલી ! હું ત્યાં છું. નર્કના નગીના તારા દાગીના કરી તને સાથે લઈ નર્કની અંદર પડવાનો છું. નર્કમાં તારા જેવી શુભઅદન બાળાને જોઈ નર્કના દુઃખો ધડીક વાર ભુલી જઈશ. હું કોણ છું ? તે તું સમજતી નથી. એક બહાદુર બહાસ્વરીયાનો પ્રમુખ બહાદુરસીંહને ફનીઆની અંદર કોણ નથી બોલાવતું. મારી જીવાની આગળ કોની જીવાની. રૂપ રંગ છે કે શુભ નાલાયક ઠરાવે છે. માન ! હરલી બાગા ! અંદર સરીખા મુખારવીંદની અંદર આટલી ઉજ્જ્વળતા હોય કે ? “શ્વેતાના ! નર્કના કીડા ! વીછાને કોણ પીછાનતું નથી. સર્વ પ્રાણી માત્ર પીછાને છે. ક્યાં તારું સ્થાન મુખ અને ક્યાં મારા રતિનું મુખ ! ચંડાળ, તેમાં આસમાન અને જમીનનો ફરક છે. કહેવત છે કે ઘરડી ઘોડીને લાલ લગામ તારી અક્ષલ ક્યાં ગઈ છે. જરા વિચારીને બોલી.

“રંભા ! તારા મુંદર મુખારવીંદને જોઈને મારી શુદ્ધ અને શાન ખોઈ ખેડો છું. મારી ચક્રાઓ આગળ તમારી પ્રેમ મુર્તિ દેખાય છે. રતી કરતાં બહાદુરસીંહ ક્યાં જન્મ છે. રતિ શું કરવાનો છે ! પણ રસીલી તમને પરણીને બહાદુરસીંહ થશે પતિ, અને તેનીજ કહેવાશે સતી.

“હેવાન ! કાગળી સોજતમાં ફરનારી હંસલી કદાપી કાળે પ્રખ્યાત થતી નથી. કામડીની સોજતથી ફરનારી હંસલી કદાપી કાળે કાગડાને પતિ કરતી નથી. તો પછી સતી ક્યાંથી થાય ? તેમ ક્યાં તું અને હું, મારા આગળ મુછવાળો હીજડો છે. બાયલા ! વિષયાંધ બની તારી દેહને અમીમા ફેંકીશ નહિ. ચંડાળ ! સાંભળ

પરનારી તાલી ખુરી નહિ લગાવ તું અંમ,
પરનારીના સ્પર્શથી થયો રાવજનો અંમ.

“ભમમા રંગ કરવાને તયાર છું. બહાલી ! પ્રાણુથી તમે અધીક પ્રીય છો. તમને જોઈ મારું મન મળવાને ચ્હાય છે. આવો, તમે તો

પ્રેમની પ્યારી તમે છો, બહાલી તમે છો પ્રાણુથી,
ગુલમદન જોઈ તારું, મન, મળવા ચાહે હેતથી.

“કુદ ! આ ગુલમદન નથી. પણ અંગાર છે. તારી દેહને માળનાર અગ્ની છે. તારું આજે આયુષ્ય ખુટતું હોય એમ લાગે છે. સાંભળ પાપી ! સાંભળ

“અ મુલ નથી અંગાર છે તુજ કાયા બાળે હેતથી,
જોઈ તેમાં શું પડે છે. તુજ આયુષ્ય ખુટયું મુજ હાથથી.

“મનહરણી ! તમે અંગાર છો તો તેની હું કુદડી છું. અમીમાં પ્રાણુને આપનાર પતંગીયું છું, જે તું ઉપવનની અંદર કળી થઈને રહીશ. તો હું પણ તારો ભોગી ભરમ થઈ તારા ઉપર ભરમા કરીશ. બહાલી !

“તું ગુલ છે અંગારનું તો હું કુદડી તારી બનું
પ્રાણુ મારો છોડીને જીવ થઈ સાથે ભરું.
તું થાય તેવો હું બનું ? કળી થઈને તું રહે,
ભરમ તારો હું બનું ? તુ શું થાય છે તે તો કહે ?

બોલ પછી તું મને શું કહેવા માગે છે. બાળા ! તુ સીધી રીતે નહિ માને તો તારો બળાહકારથી સીધળનો લંબ કરવાને ચક્તીવાન થઈશ. તે તું નક્કી સમજ બેને.

“નરાધમ ! તારાથી એક બાલ પણ વાંકો થવાનો નથી. સતીઓના સીધળનું રક્ષણ કરનાર કનૈયાકાન તૈયાર છે.

“પ્રાણુથી અતી વ્હાલો, શીયળ સતીનો સહુમાર છે.
સતી તણી લાજ રાખનાર, મહાન પ્રભુ તૈયાર છે.

અમીમાની બાળા હું જેડ હુ કે તારો પ્રભુ મને શું કરે
છે, કેમ માને છે કે નહિ.

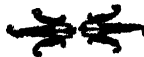
“માન હરીથી છેકરી પ્રભુ તારો શું કરનાર છે ?
લઈ તારી લાજહું શું ! હસ્ત એ ધરનાર છે ?
પરવા પ્રભુની કરતો નથી આવો રસીલી બેટવા
આજ તને મુકું નહિ પ્રભુ ! બલે આવે બેટવા.” ખત્રી

કહી બહાદુરસીહ મણીનો હસ્ત પકડ્યો. મણીએ ધણી ખેંચ
તાણ કરી. પણ નાણુક બદન વાળી બાળાનો હસ્ત પીસાચના
હસ્તમાંથી કેવી રીતે છુટી શકે. મણીએ લીધેલો પરિશ્રમ અશળ
ગયો. બહાદુરસીહ જેવી તેને નીચે પાડવા જાય છે કે “ચંડાળ !
ખસ કર !” એટલાજ ઉદગારો નીકળતાંની સાથે બચબીત થઈ ગયો.
અવાજ આકાશ તરફથી આવેલો હોવાથી ઊંચી દ્રષ્ટી કરી જોવા
લાગ્યો. પણ તેની દૃષ્ટીએ કંઈ નહિ આવવાથી પાછી મણીને પકડવા
જાય છે. પણ મણીને નહિ દોઢાથી “શું ! આ તે સ્વપ્ન” એટલાજ
ઉદગારો નીકળી ગયા કે પાછો અંતરીક્ષથી યુગ્મ નીચે પ્રમાણે
ઉદગારો સંભળાયા.

દુષ્ટ ! પાપી, આવળા, જો ? પ્રભુથી શું થાય છે ?
પ્રભુનું અપમાન કરીને શીદ નર્ક કુંડમાં જાય છે ?
સતી તણી સહાય કરે ધર્મિની તારનાર છે,
તારો જેવા પાપીઓને મહાન પ્રભુ હણનાર છે.

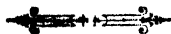
“વીધ્યાંધ ! નરપીસાય ! પ્રભુ શું કરેછે. તે હું તને ખતાવું હું પાપી ! કેમ બોલતો નથી. સતી સન્નારીના શીયળનો ભંગ કરનાર ચંડાળ ! બોલ તારે શું જોયું છે. મહાન પ્રભુના હસ્ત તેં જોયા નથી. પાપી ! જે તારા ગુન્હાઓની શિક્ષા” કહેતાંની સાથે બહાદુરસિંહને કંઈનું કંઈ દેખાવા લાગ્યું. ચારે બાજુએ યમદુતો મળતીજ મસાલો બાઝાને બરચીઓ લઈ આવતા જણાયા. આવે ભયંકર દેખાવ જોઈ બહાદુરસિંહ પોતાની ચક્ષુએ હસ્ત ઈર્ષ્યામાં પડતો કુટાતો પલાયન થઈ ગયો. ત્યાર પછી બાગમા મુનમુનાકાર થઈ ગયું. મણી સ્યામદાસને ત્યાં રવાના થઈ ગઈ.

બહાલા મુત્ર વાંચક બંધુ અને પવિત્ર બહેનો સતી સાધવી સ્ત્રીઓને પરમાત્મ; પોતાની ગયથી મદદ કેવી પહોંચાડે છે. તે આપણે જોયું તો શું થયું. વાંચી રહેવાથી કંઈ વળવાનું નથી. પણ હંસ પય ને પી જઈ જળને એક બાજુ મુકે છે. તેમ તમારા પવિત્ર વિચારોને તમારા અંતઃકરણની અંદર વાસ આપો અને અપવિત્ર વિચારોને નાશુદ્ધ કરો. પરપુરુષની સાથે વાત કરવાથી, તેમની સાથે ખરાબ દ્રષ્ટીએ જોવાથી એકાંત સ્થાન ઉપર બેસવાથી સતીત્વને બટો લાગે છે. તો પછી પરપુરુષની સાથે સેવન કરવાથી મહા અનર્થ થાય છે. રૌં રૌં નર્કનો અધિકારી થવાય છે. માટે તમારા શીયળને પ્રાણ અધીક બહાલું કરી પતિ વ્રતાનો ધર્મ પાળવાથી પ્રભુ તમારી સાહે કર્યા સિવાય રહેશે નહિ માટેજ તેજ સતીનો ઉત્તમ શુભાર છે અને તે શુભગારથીજ સતી થાય છે. બાકી વ્યભિચારી નર્કકુંડમાં પડે છે. માટે શીયળ સાચવવામાં પાછી પાતી દરવી નહિ અસ્તુ.

પ્રકરણ ૮ મું.

હાય ! પૈસા.

હા વાંચક બંધુ પ્રકરણ છઠ્ઠામાં જણાવેલો અમ-
ળ્યો પુરુષ તે બીજો કોઈ નહિ. પણ મણીના દશ
હજાર આપનાર મુસાફર હતો. દુર દેશાવરથી
આવેલો હોવાથી મણીને લીધા સિવાય જવું તે
તેને વ્યાજબી લાગ્યું નહીં હતું. પોતે ચીટ્ટી લખે બે
દિવસ થઈ ગયા હતા. પણ ચીટ્ટીનો જવાબ નહિ
મળવાથી હા. નાનો જવાબ લેવા માટે ત્રીભોવનદાસ પાસે આવ્યો
હતો. ત્રીભોવન દાસને પથારીમાં પડેલો બેઠો મુસાફરે મણી ક્યાં
છે. એજ ઉદ્ગારો કાઢ્યા હતા. મુસાફરના મુખથી અત્યંત આવ-
તાંની સાથે ત્રીભોવનદાસની ખાત્રી થઈ કે આજ દશ હજારનો
આપનાર મુસાફર છે. એમ પોતાના દીલમાં ખ્યાલ થઈ આવવાથી
ખેલવા જતો હતો એટલામાં માણેક ખેલી ઉઠી.

“મણી સાથે તમારો શો સંબંધ છે. ? માણેકે પ્રશ્ન કર્યો.

“હું જ્યાં મુઠ્ઠી મારા વતનમાં હતો. ત્યારે કોઈ પણ પ્રકા-
રનો સંબંધ ન હતો પણ પથારીમાં પડેલા ત્રીભોવનદાસના તારથી
તેમજ અહિંઆ આવવાથી મણી ઉપર મારો હકક છે.” મુસાફરે
જવાબ આપ્યો.

“મણીના ઉપર તમારો કેવો હકક રાખવા માગો છો ?” માણેકે

ફરીથી પ્રશ્ન કર્યો. મારી અધિગતા. મારી ધર્મ પત્ની કરવાનો હક્ક રાખું છું” મુસાફરે પુનઃ જવાબ આપ્યો,

“અફસોસ ! એક મકંઠની કોટે મણી ! ગુનામના પુષ્પમાં આવળનું દુઃખ ! લશચુ સાથે કસ્તુરી શોભશે ? નહિ, તે કદાપી કાળે બની શકશે નહિ. પાપી જ ! તારા પ્રાણની પરવા હોય તો ચાલ્યો જ. મણી કદાપી કાળે તારી ધર્મ પત્ની થઈ શકશે નહિ” માણેકે ગુસ્સે થઈ જવાબ આપ્યો.

“જેન, તમારી સાથે હું બોલવા માગતો નથી. મારો દરાવ તમારી સાથે નથી. દશહજાર લેનાર, મને તારથી ખચર આપનારની સાથે મારે જરૂર છે. તમારે તે બાબતમાં શું લેવા દેવા છે. વધારે બોલશે તો અપમાન થશે. તે નક્કી સમજી લેજો” પરદેશીએ ત્રીભોવન દાસને ઓળખતાં કહ્યું.

“ચુપકર ! મણી ઉપર પૂછેલો હક્ક મારો છે. તારા અને તારા દશ હજારમાં પુજો મુક તારા દશહજારની જરૂર નથી. આ માણેકના દેહની અંદર પ્રાણ છે. ત્યાં સુધી મણીને દષ્ટી આગળથી કદાપી કાળે દુર કરવાની નથી. તે તું નક્કી સમજી લેજો, મણી મારા પ્રાણથી ખારી છે.” માણેકે નક્કી વિચાર જણાવતાં કહ્યું.

“માણેક, આપેલા વચનને પાળવું તે આપણો ધર્મ છે. પણ તમે સમજતાં નથી જુઓ કોઠી ધોવાયી કાદવ નીકળશે. વધારે લંબાણ કરવાથી નુકસાન થયા શીવાય રહેશે નહિ.” મુસાફરે શાંત રહીને કહ્યું.

“નુકસાન અને લાભની મને જરૂર નથી. પણ મણીની જરૂર છે. મણીના માટે આ દેહની આહુતી આપીશ. પણ મણીને આપ-

વાની નથી. તું મને શું કરે ? તારા જોડા છુ માટે સીધી તરફથી દુધપી ચાલ્યો જા, ઝેર પીવાના કશાના તરિકા નહિ. શુ બહે અશુભ જાણ્યા સિવાય વચનથી બંધાવું તે તુરંજા અર્થને માટે પરા-પકારને અર્થે આપેલા વચનનું તત્ત્વ મન પાળવાની મારામાં શકતી છે. પણ અધર્મ માટે વચન પાળવું અર્થાત્તે તુકશાન કરે છે. તારી જાત, નાત, જાણ્યા સિવાય વચનના જે પુરૂષ બંધાય છે. તેને શીટકાર છે. એકને માટે હજારોનો નાશ થતો હોય તેવા અધર્મી પુરૂષને કદાપી કાળે વચન આપવું નહિ. એવા અનિતિના માર્ગમાં જવાનો બીજકલ જ્યાલ કરવો નહિ. માટે જા એમ સમજ લેજો કે માણેક એ વચન થઈ ગઈ. માણેકે જવાબ આપતાં કહ્યું.

“કેમ ત્રીભોવનદાસ માણેક કહે છે. તે ખરું છે ? મુસાફરે ત્રીભોવનદાસ તરફ દ્રષ્ટી ફેરવતાં કહ્યું. આથી પથારીમાં પડેલા ત્રીભો-વનદાસ ઝગમગ્યો અને એકદમ નીર્ણય કરી પુ : બોલી ઉઠ્યો...

“ક્યાં છે મણી ? લાવો દશ હજાર પાલા રૂપીઆ અને પછી મણી.

કરસી જેકની નોટાં લઈ, મણી લેવા આવોને દશ હજાર મણી આપી પહેલા મણીને ત્યાં સીધાવોને.

ત્રીભોવન આ સમયે દિવાના પથામાં પાલતો હવો હું શું બોલુ છું. તેનું બીલકલ તેને બાન હતું નહિ આવેલા મુસાફરે સાચું માન્ય અને એકદમ આનંદથી ઉભરાઈ ગયો. ઉભરાતા અંતઃકરણથી નીચે પ્રમાણે ઉદગારો કાઢ્યા.

“રોકડા ‘મણી આપું’ પહેલા મણી ને બતલાવોને. દામ. દામ શું કરો છો. પહેલા દામ ત્યાં પરણાવોને”

મારા સાહેબ દામ પહેલા અને પછી પરણવાનું” લેા કહીઆ અને લાવેા મણી પછી કંઈ છે. મુસાફર નેડાતું કોકડું જતાવતાં કહ્યું.

“પાપી ! પરણવાનું નામ લેતાં તારી અપવિત્ર છબી દર્શાવે કમ જતી નથી. તારું લક્ષ આ સ્થાનમાં થવાનું નથી. પણ કમજા નમાં છે. તારા પાપી માટે ચેરી ? નહિ, નાથ માટે ચીતા તૈયાર છે. દુર જ મારા મકાનમાંથી એકદમ ચાલ્યો જ નહિ તો મોત નજીક આવ્યું એમ સમજજો.” માણેકે પુનઃ ક્રોધીત થઈને કહ્યું.

“અપરવાર ! વિશ્વાસવાની પતિની સ્ત્રી. વિચાર કર તારા એલવા ઉપર હું ખ્યાલ રાખતો નથી. તેનો જેર ઉપયોગ કરે છે. તેનું ધજ સાફ નહિ આવે તેનો ખ્યાલ કરજો” મુસાફરે તેડલાજ ક્રોધથી કહ્યું.

“શું ! તું મને દયાવે છે ? માણેકે પ્રશ્ન કર્યો.

“હા ! તને તારા પતિને દયાવવાની તાકાત છે.

“તને કોઈ પણ પ્રકારની તાકાત નથી. કમજાત તું સમજતો નથી કે આ માણેક કદાપી કાળે તારી આશા સરળ થવા દેશે નહિ. માટે સમજીને તારો પ્રાણ બહાસો હોય તો અદિઆંથી ચાલ્યો જ.” માણેકે જવાબ આપતાં કહ્યું.

“તારી રી તાકાત છે કે મારો પ્રાણ લઈ શકે. મારો પ્રાણ મણીના પ્રાણ સાથે બંધાયેલો છે. મણી કરતાં મારા પ્રાણને બહાસો ગણ્યુંતો નથી. જ્યારે નથી મણી ! ત્યારે નથી થનાર ધણી. માટે વધારે અકવાદ કર્યા સિવાય છાનીમાની એસી રહે. નહિ તો મારે મારા ગુસ્સાનો ઉપયોગ કરવો પડશે.” મુસાફરે ક્રોધથી પેતાના ગુસ્સાનો ખ્યાલ કરાવતાં કહ્યું.

“તું માનવાનો નથી કેમ ? માણેકે પ્રશ્ન કર્યો.”

“ના, હું કદાપી કાળે મણીને પરણ્યા સિવાય માનવાનો નથી. સમજીને” મુસાફરને બેઘડકથી જવાબ આપતો જોઈ માણેકનો મિનનજ હાથથી ગયો. સાક કાપવાની લાંબી છરી લઈ મુસાફરને મારવા સાર દોડી. કે એકદમ ભયંકર અવાજ થયો, અવાજ થતાંની સાથે મુસાફર અદ્રશ્ય થઈ ગયો. મુસાફરને નહિ જોવાથી “પાપી ! પલાયન થઈ ગયો” ઉદગારો કાઢતાની સાથે છરી ફેંકી દઈ. ત્રીભોવનદાસની પાસે જઈને બેઠી. કે તરત ત્રીભોવનદાસ પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.

“મને દશ હજારનો કલ્લો આપનાર ગ્રહસ્થ ક્યાં ગયો ? મને નોટો કેમ આપી નહિ. નોટોનું કોકડું ક્યાં છે ? લાવો ! હાથ ! પૈસા. આ મકાન પડાવી નાંખો, અને મારા માટે સરસ અંગલો બનાવો. તીજોરી મંગાવો રૂપીઆ તેની અંદર બરો કોઈ લઈજશે કહી ત્રીભોવનદાસના મગજને ધક્કો લાગવાથી ચક્ષુઓના કોળા બહાર નીકળી ગયા. હાથ પગ તણાવા લાગ્યા કંઈ ધરર ધરર થવા લાગ્યો. એટલામાં, “હાથ ! પૈસા. કહેતાંની સાથે પુનઃબેશુદ્ધ થઈ ગયો.

સુષ્ત વાંચક અંધુ સ્વાર્થી લાલચો દેહને આત્માને બાળનાર અગ્ની છે. અગ્નીમાં બળતો માણસ ગયો શકે છે. પણ જોના અંતઃકરણની અંદર સ્વાર્થી લાલચો છે. તેનું અંતઃકરણ સદાને માટે બળતું રહેવાનું. દીલ દાવ કદાપી કાળે હજારો પ્રયત્ન કરે! પણ જતો નથી. માટે તેવી પાપી લાલચોથી દુર રહી ખરા હકના પૈસા કમાવા કે જોઈ પરમાત્મા સુખી કરે. અસ્તુ

પ્રકરણ ૯ સું.

ત્યારેજ ખરો રંગ જામસે ?

વારના આઠ વાગ્યાનો સમય થવા આવ્યો છે. નીશાળીઆઓ પોતાના નવા આપેલા લેશનને ઝુકી, ઝુકી માથુ ધુણાવતા ગોખણ પટ્ટી કરતા જણાય છે. નવ યૌવન બાળાઓ બમે ચચારના જથ્થા સાથે પનથટ ઉપર જતી જણાય છે. તેવા સમયમાં આપણો સુંદર લાથમા બાટલી લઈ દવાખાના તરફ વિદ્યુત વેગથી ચાલ્યો જતો આપણી દ્રષ્ટીએ પડે છે. સુંદર દવાખાનામાં આવી પહોંચ્યો મોટા ડોક્ટર સાહેબ કંપાકિન્ડરને હુકમ કરતા ચરમામાંથી પોતાની ચક્ષુઓ ફેરવતા ખુરસી ઉપર બેઠેલા જણાય છે. તેવામાં ડોક્ટર સાહેબની દષ્ટી આપણા સુંદર ઉપર પડતાંજ “કિમ, સુંદર તારા બાપાની તબીયત કેવી છે. ઉદગારો કાઢ્યા.

“સાહેબજી, કાલ કરતાં આજે મને કંઈ સારું દેખાય છે. કાલે બીલકુલ ખાધું ન હતું માત્ર આજ સવારે એક કપ દૂધનો પાયો છે. માથાની અંદર જે દુઃખાવો હતો તે આજ કમતી દેખાય છે. આપણી દવાથી મને આશા છે કે થોડા દિવસમાં આરામ થઈ જશે. પછી ઇશ્વર ઈચ્છા બળવાન છે” સુંદરે વિવેકથી જવાબ

“સુંદર ! તારા પીતાશ્રીએ પોતાના હસ્તથી પગ ઉપર કુહાડો માર્યો છે. કેવા સુખ માણસ છે કે પોતાના બાળકને દુઃખ દેવાને બીલકુલ બ્રાત્ર કરતા નથી. શું ! તેમના અંતઃકરણની અંદર

વાસંદય પ્રેમ નથી ? પ્રશ્ન. પ્રશ્ન, દયાવંત ડાક્ટર સાહેબે ક્યા દર્શાવતાં કહ્યું.

“મારા પુત્ર્ય સાહેબ ! જેના અંતઃકરણની અંદર દયા નથી. તેવો પુરૂષ નહિ. પણ પુરૂષના રૂપમાં પશુ સમજવો. જેના અંતઃકરણમાં હજારો જર હોય છે. તેની અંદર કદાપી અમૃતની આશા રહેતી નથી. તેમ સ્વાર્થી લાલચો આમળ પુત્ર હોકે પુત્રી સ્ત્રી હોકે ભગીની કાકી હોકે માસી ગમે તે હો પણ તે સ્વાર્થી મનુષ્યો કંઈ પણ જોતા નથી. સ્વાર્થી લાલચોને લીધે જેની હૃદય ચક્ષુઓ અધ છે. તે કદાપી કાળે દેખતો નથી. તેમ મારા પીતાશ્રી ની પણ તેવીજ દશા છે. એટલે નેમને કોઈ પણ યાગતનો ખ્યાલ થતો નથી. હશે ! પ્રશ્ન સૈનો મદગાર છે. સર્વ પ્રાણી માત્રની રીકર મદાન પ્રશ્નને છે તો પોતાના દુઃખી બાળકોની શંભાળ કેમ નહિ લે ?” “મારાપર સુંદર નીરાધારને આધાર આપનાર પ્રભુ ખખર લીધા સિવાય રહેતો નથી. જેણે નવ મહીના ગર્ભસ્થાનમાં રક્ષણ કર્યું તો પછી અત્યારે કેમ આપણું રક્ષણ નહિ કરે ? કરશે. પવિત્ર સુંદર તારા શુભ અને નીતિથી ભરેલા આ ચરણથી પરમાત્મા તારી મદદ કરશે.” ડાક્ટર સાહેબે પ્રશ્નનો ઊપકાર માનતાં કહ્યું.]

“સાહેબજી કર્મના ફળ અવસ્ય ભોગવ્યા સિવાય છુટકો થવાનો નથી માણસ જેવું કરે છે. તેવાંજ ફળ પામે છે. વાવે તેવું લણે છે. પ્રભુ પોતે ગયળી શિક્ષા મોકલે છે. છતાં મુખ મનુષ્યો સમજતા નથી. કહ્યું છેકે “ખુદાકી લકડીમે અવાજ નહિ હય” પરમાત્મા પોતાની દુઃખ રૂપી લાકડીનો મનુષ્યો ઉપર ઉપયોગ કરે છે. પણ યાથી જોતો તેનો ખ્યાલ કરતા નથી. અને છેવટે કમોતે મરે છે.”

સુંદર ડોક્ટર સાહેબની વચ્ચે વાતચીત ચાલી રહી છે. એટલામાં એક બાળા ચૈદ પંદર વર્ષની ડોક્ટર સાહેબ પાસે રડતી રડતી આવી. બાળાને જોતાંજ “પ્રેમીલા તું કેમ રડે છે” ડોક્ટર સાહેબે તેનું નામ દઈ પુછ્યું દયાળુ ડોક્ટરના ઉદગારો સાંભળતાં પ્રેમીલા દૃઢ દૃષ્ટિ રડવા લાગી. આથી દયાળુ ડોક્ટર સાહેબને દયા આવવાથી પુનઃ પુરસ્થાનો ત્યાગ કરી પ્રેમીલા પાસે આવી તેના શીર ઉપર હસ્ત ફેરવી, “પ્રેમીલા ! રડીશ નહિ. તને શું દુઃખ છે. તે મને કહે એટલે હું તારો ખુલાસો કરું. આમ રડવાથી શું વળવાનું છે. “કહી ડોક્ટર સાહેબ પ્રેમીલા પાસે ઉભા રહ્યા એટલામાં “સા...હેબ કંપાઉન્ડર મને દવા આપતા નથી. “ગરીબ બાળા પ્રેમીલાએ રડતાં રડતાં જવાબ આપ્યો. પ્રેમીલાનો જવાબ સાંભળતાંજ ડોક્ટર સાહેબના શુસ્સાનો પાર રહ્યો નહિ. અને એકદમ મુઠ્ઠા ઉપર હસ્ત નાંખી આંતની પુછડી જેવી મુઠ્ઠાની આંકડીઓ ચઢાવી “ચીમનલાલ” કંપાઉન્ડરને બોલાવવા માટે જીમ મારી અવાજ કંપાઉન્ડરે સાંભળ્યો.

“આવ્યોજી” કહી પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે તરત ચીમનલાલ આવી ડોક્ટર સાહેબની સમક્ષ બિંબો રહ્યો.

“ચીમનલાલ આ દવાખાતું તમારા ઘરનું નથી. પણ શ્રી ડોક્ટર સાહેબની મહેરબાનીથી ગરીબ બોકને માટે ખાશ કરીને બંધાવેલું છે. દરદીઓની સારવાર કરવી તે આપણો ધર્મ છે. તેમની તંદુરસ્તી સુધારવા માટે યત્ન કરવો તે આપણી ફરજ છે. એને એક બાળુ મુઠ્ઠી ધર્મને ડુખાવી દઈ ગરીબોના અંતઃકરણ બાળી દઈ બદ્દુબ્બા :લોછો તે શું તમે સાંઝે કરો છો ? નહિ. આપણી મેળવેલી આગરને બટો લાગે છે, તમે

તે હું આ પ્રેમીલાના રડવા ઉપરથી કહું છું કે પૈસા ખાવાની લાલચો દિવાળીની ભેટો લેવાની લાલચોથી ધનવાનને પહેલી દવા આપો છો. અને ગરીબોને પાછળથી આપો છો તે કંટાળો બધો અન્યાય તમારા અન્યાયના લીધેજ દીન પ્રતિદીન દર્દીઓ વધતા જાય છે. રાગની દાનત બગડે ત્યારે પાકતા તુલની અંદર કસ રહેતો નથી. કારીગરની દાનત બગડવાથી ધંધામાં બરકત રહેતી નથી. તેમ ડોક્ટરની દાનત બગડવાથી દરરોજ દર્દી પેદા થાય છે. માટે પ્રભુની પાસે માગો કે પ્રભુ અમને સદાએ કુરસદ આપે ચીમનલાલ આ વખતે હું તમને જવા દઉં છું. હવે પછીથી આવા બનાવો મનશે તો એમ સમજ લેજો કે તમારા માટે માન આપર ધરી જશે. જાઓ પ્રેમીલાને દવા આપો, બહેન ! જા તેમની સાથે તને દવા આપે એટલે મારી પાસે થઈને જજો.” ગરીબ કંગાલ જેવી પ્રેમીલા કંપાઉંડરની પાસેથી દવા લઈને આવી ડોક્ટર સાહેબની પાસે આવી પોતાની ઓઢણીની અંદર પોતાના હસ્ત દવાની ધ્રુપાવી એક ચંચની પુતળીની માફક ઉભી રહી પ્રેમીલાના ગુલે ગુલાબી ગાલો તેના મુખ રૂપી ગાલીચામાં ગુલાબના પુષ્પ રૂપી સુંદર દેખાતા હતા. કાળા ભરનારે પુણુ ભભાવી બટકતો કરે તેવી વણુ સુરમે આંગેલી ચક્ષુઓ મગલીને દિવાની બનાવે તેવી ચપલ આણીઆળાં ચક્ષુઓ વાળી પ્રેમીલાએ સુંદર સામે પ્રેમ ભરી દ્રષ્ટી કરી નીચું જોઈ ઉભી રહી ચરણના અંગુઠાથી જમીન ખોતરવા લાગી. પ્રેમીલાએ લજ્જાની ઓઢણી ઓઢી લીધી. પ્રેમીલાએ મુઘાપણના ખેલ એક બાજુએ મુકી જુવાનીને પોતાની સહીયર બનાવી હતી. જુવાનીએ પોતાની નીશાની શરીર રૂપી બાગ ઉપર શરૂઆત કરી. ચક્ષુની ચળકાટથી પ્રેમીલા સુંદરને જોતી હતી.

સુંદર બાળા પ્રેમીલાને જોતો હતો. મનહરણ કરનારી પ્રેમીલાએ સુંદરનું મનહરણ કરી લીધું. મનને પ્રેમીલાએ હૃદયની સાથે યંદી દીધું. વિશ્વામિત્ર જોવા પણ મેનકા ઉપર મોહ પામ્યા હતા તો સુંદરનું શું ગળું કે રૂપના ભંડારવાળી પ્રેમીલામાંથી બચી શકે એક બીજા પોતપોતાને પ્રેમથી જોવા લાગ્યા. સુંદર પ્રેમીલાના રૂપમાં લટુ બની ગયો. જ્યાં દ્રષ્ટી ફરે ત્યાં પ્રેમીલાજ તેની દ્રષ્ટીએ પડવા લાગી. સુંદરનું અંતઃકરણ પ્રેમીલા તરફ પુનઃ ખેંચાવાથી નીચે મુજબ બોલવા લાગ્યો.

“બાળા! દયા કેને સાડે લેવા આવ્યા છો” સુંદરે પ્રશ્ન કર્યો.

“મારા ભાઈને મારું.” પ્રેમીલાએ ખમચાતાં નીચી દ્રષ્ટીએ જવાબ આપ્યો.

“આપણા દુઃખી ભાઈનું નામ” સુંદરે ફરીથી પ્રશ્ન કર્યો.

“રતિલાલ” શું! રતિલાલ, હા પ્રેમીલાએ બીજા વાર કિતર આપ્યો.

“અફસોસ! દુઃખી બાળા તમારો બંધુ મારો દોસ્ત છે. તેની માંદગી સાંબળી મારું અંતઃકરણ ચીરાઈ બંધ છે. બાળા તમારા બંધુને કેમ છે,”

સુંદરે રતિલાલની દયા ખાતા પ્રશ્ન કર્યો.

“પ્રભુ! બચારો” કહી પ્રેમીલાની ચક્ષુમાંથી આસુ ટપકવા લાગ્યા. પહેરેલી ઓઢણી જોત જોતામાં ભીંજી ચીકી. થોડીક વાર તેજ સ્થિતિ રહ્યા પછી પ્રેમીલાને કંઈ ધીરજ આવવાથી પાંચી પુનઃ બોલવા લાગી.

“મારા બંધુની માંદગી બહુ ભયંકર જવાણ છે. દિવસે દિવસે

શરીર ખગડતું જાય છે. આવી રીતે તખ્તીયત રહેશે તો :આ પાપી પ્રેમીલાનો બંધુ હતો ન હતો થઈ જશે. હાય ! મને :પ્રભુએ લાગી આવે છે. પણ મારો કુદરત આગળ ખીલકુન ઉપાય નથી પ્રેમીલાએ પોતાની નિરાશા જણાવતાં કહ્યું.

“બાળા ! પ્રભુએ તમારા માતા પિતાને સવળા હસ્તથી પુત્ર આપ્યો હશે તો પ્રભુની કૃપા વીના એક બાલ પણ વાંકો થવાનો નથી. સૌને પરમાત્માનો આધાર છે. જાઓ ! ટાઇમસર દવા પાળે અને આજથી ડોક્ટર સાહેબને દવા સારી આપવાને બલામણુ કરી જાઉં છું તમારા દુઃખી બંધુને મારા પ્રણામ કહેશે.” સુંદરે પોતાનો વિવેક બતાવતાં ચલ્યું.

“દયાળુ તરુણ પુરુષ આપની દયાલુ વૃત્તિ જોઈ હું તમારો કૃપકાર માનું છું પણ આપનું નામ પ્રેમીલાએ શરમાતાં શરમાતાં

“બાળા મારું નામ સુંદર છે.” સુંદરે નામ બતાવતાં કહ્યું.

“વાહ ! પ્રભુ, જેવું નામ દેવાજી શુભ છે” વિચાર કરી પુનઃ ખેલી ઉઠી. “ત્યારે આપની ભગીનાનું નામ મણી તો નહિ ?

“જી હા, મારી બેનનું નામ મણી છે.” સુંદરે મણીની જોળ-ખાણુ આપતાં કહ્યું.

“ત્યારે ખરો રંગ જામશે” પ્રેમીલાના મુખમાંથી ઉદ્ગારો નીકળતાં જેમ વીજળીનો ક્રમકારો થઈ પાછો પલાયન થઈ જાય છે. તેમ વિચુત વેગથી પ્રેમીલા રવાના થઈ ગઈ. સુંદરના મગજની અંદર પ્રેમીલાનાજ ઉદ્ગારો ઘોળાયા કરતા હતા. નીનીટ નીનીટમાં “ત્યારે ખરો રંગ જામશે.” એવા પડઘા લાગ્યા. સુંદરને કંઈ બાન આવવાથી શેર જવાની રજા લઈ ડોક્ટર સાહેબની રજા લેવા માટે દ્રષ્ટી કરે છે.

તો તેની દ્રષ્ટીએ ડોક્ટર સાહેબ નહિ પડવાથી રવાના થઇ ગયો. ચતુર ડોક્ટર પ્રેમનો ક્રોડ બારાખડી શીખાતી જોઇ પ્રથમથી રવાના થયા હતા. જહાલા વાંચક ખીમાર રતિલાલ ખીજો કોઈ નહિ પણ આપણી મણીનો આશક પ્રણવી અને પ્રેમીનાનો બંધુ હતો. પ્રેમીના પ્રેમની હકીકત જાણતી હોવાથીજ ત્યારે ખરો રંગ જન્યશે કહી રવાના થઈ ગઈ હતી. સુદર તેજ વિચારો કરતો દવાખાનાનો ત્યાગ કરી ચાલતો થયો. ટાઈમ થઇ જવાથી દવાખાનું પણ બંધ થઇ ગયું ડોક્ટર સાહેબ પણ પોતાના ઘર તરફ ચાલતા થયા. માટે આપણે પણ ચાલો.

ગાયનોના શોખીનો માટે ! મોટો જથ્થો !! ગાયનોના શોખીનો માટે

ન્યુ ફ્રેનોટ્રાફ ગાયનેન સંગ્રહ

બે હજાર ગાયનેનનો મોટો જથ્થો

કીંમત રૂપીઆ ત્રણ

બુકસેલર:—

લટ્કુભાઈ નારણદાસ

લીમડાચોક—મુરત.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

પુત્ર અને માતાનું હરણ.

તના દશ વાગ્યાનો સમય છે. અર્ધ મનુષ્યો નીંદાને શરણે પડેલાં છે. તો કોઈ પોતાના સંતાનોને લઈ રમાડતા જણાય છે. નવ વધુઓ પતિની રાદ જોઈ ગેડેલી છે, બાલ લલનાઓ સંસાર સુખને પોતાના પેમ રૂપી પુષ્પોથી વધાવી રહી છે. પોલીસ થાણાના સીપઈઓ રોન કરવા માટે થાણાની અંદર હાજર થએલા છે. કુચ્ચા વ્યભિચારી જનો પોલીશના સીપઈથી સંતાતા કુપાતા વીધવ વાળનાથી ભરેલા વિષયાંધ મનુષ્યો પહેરેા કરતાં અગાઉ કુપાતા દ્વાતા ધરમાં ધરમાં ભરાઈ જતા જણાય છે. શીઆળવાના હુકા હુકુને ધ્વની કળેદ્રીને ભેદી નાંખનો આરપાર થઈ ચાલ્યો જતો સંભળાય છે, તેવા સમયે શાંતીલાલ અને રાવ બહાદુર ઈન્સ્પેક્ટર સાહેબ બહાર વટીઆની વાતો કરી રહ્યા છે. તેવામાં એક પુરુષે તેમના હસ્તમાં ચીઠ્ઠી આપી. અજાણ્યા પુરુષને જોતાંજ શાંતીલાલ અનલયમ થઈ ગયો. એકદમ ગભરાઈ જઈને બોલી ઉઠ્યો.

“આ ચીઠ્ઠી તને કોણે આપી છે.” શાંતીલાલે ચીઠ્ઠી “પતા-વતાં કહ્યું.

“એક પુરુષે” આવન.ર પુરુષે જવાબ આપ્યો,

“તે પુરુષેનું નામ શું છે? અને તમે આ ચીઠ્ઠી ક્યાં આગળ આપી હતી.” શાંતીલાલે પ્રશ્ન કર્યો.

“સાહેબ હું જંગલમાં લાગડાં કાપવા ગયો હતો, ત્યાં આગળ એક પુરુષ આપણા ગામની તરફ આવતો હતો. હું તેના આગળ હોવાથી મને ઓલાવી ઉંભો રાખ્યો અને આ ચીઠ્ઠી મને ત્યાં આગળ લખીને આપ સાહેબને આપવાનું કહી મને મળુંરીના ચાર આના આપી ચાલતો થયો તે ક્યાં ગયો તેની મને ખબર નથી. પણ પહાડ ઉપર થઈ ગામની અંદર આવતો હોય એમ તેની ચાલ ઉપરથી જણાતું હતું. તે કોણ છે. તેનું શું નામ છે. તે હું જાણુરો નથી” આવનાર પુરુષે ખરી હકીકત કહી.

“તને બીજું કંઈ કીધું છે? શાંતીલાલે કલટાવીને પ્રશ્ન કર્યો

“ના સાહેબ મને કંઈ કીધું નથી. મારો જીવ શું ખાઓ છો. મારે મોઢું થાય છે, હવે રજા આપોતો સાઈ કેમકે મારાં છોકરા બુધે મરતા હશે બુધો સાહેબ આ દાણાની પોટડી આમાં મેં શું લઈ ખાધું છે- કે મને પુછો છો. આવનાર મજુરે દાણાની પોટડી ખતાવતા કહ્યું.

‘તું શું ધંધો કરે છે.’ શાંતીલાલે વધારે પુછપરછ કરી,

“સાહેબ લાકડા લાવીને વેચવાનો ધંધો તેતો વળી ધંધો હશે? ના મજુરી આપતા! મજુરી કહેવાય મજુરે પોતાની હાલત જોતાં કહ્યું.

તાઈ નામ શું છે. અને તું ક્યાં રહે છે, તે સાચે સાચું કહી દે નહિ તો માર ખાધો એમ સમજી લેજે, શાંતીલાલે બીક ખતાવતા કહ્યું.

“મારશેા મારશેા નહિ. મારે વળી જુદું બોલીને વગર બાડાની કોટડીમાં પડવું નથી, લખો માફ નામ લેલીઓ અને મારા આપનું નામ ગાંડીઓ રહું છું પગીવાસમાં પછી કંઈ છે, હાથે હાથું કહી દીધું લેલા નામના મજુરે પોતાનું નામ બતાવતા કહ્યું.

શાંતીલાલ લેલાને આમળ પુછવાનો વિચાર કરે છે. એટલામાં ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ બોલવા લાગ્યા.

“શાંતીલાલ તમારા જેવો કોઈ દુનીઆની અંદર બેઠો પુરૂષ નથી બીચારાના પ્રાણ લીધા સિવાય આ ચીટ્ટી લખનાર કોણ છે. અને ચીટ્ટીની અંદર શું લખેલું છે. તે તો જાણવું જોઈએ કે પુછ પરસમાંજ ટાકમ ગાળી દેશે” ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબને અધીરાઈ આવવાથી કહ્યું.

“સાહેબ ગમતની ગમત થાય છે. અને આમાં આપણું કામ પણ થાય છે. કારણ કે કદાચ બદમાસની ટોળીનો માણસ હોય તો પછી શું કરવું તે પહેલા નામ નીશાન જાણી લેવું કે નહિ. કે ચીટ્ટી મળી એટલે બધું મળી ગયું. તમારો વિચાર શું છે. તે જાણવાનો હોય તો સાંભળો” કહી શાંતીલાલ નીચે સુજળ વાંચવા લાગ્યો.....

બહાદુર ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ તથા શાંતીલાલ આગે મને દિવ. સના પાંચ વાગતા એવી ખબર મળી છે કે રાતના એક વાગતા ત્રીભોવનદાસની સ્ત્રીનું અને સુંદરનું હરણ બહાર વટીઆ કરવાના છે. માટે જેમ બને તેમ ત્રીભોવનદાસના મકાન ઉપર પુરતો બદો-સ્ત રાખજો. તે પહેલાં વિલાસીના વિલાસ ભુવનમાં મારે જાણુએ

માણસો રાખી એવો બદામસ્ત રાખોડે દુષ્ટ લોકો વિલાસ ભુવનમાંથી નીકળવા પામે નહિ. હું પણ તમારી મદદમાં આગળ મોખરા ઉપર ઉભો રહીશ. એજ લી. બેદી પુરુષ.

ચીઠ્ઠી વંચાઈ રહેતાંની સાથેજ ધડીઆળે બાર વગાડ્યા શાંતીલાલ અને ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ અમરાઈ ગયા. હવે શું કરવું તેને શોધવા લાગ્યા. રાવબહાદુર બેઠે બેઠે “પગી ! ઓ પગી” હું શે સાહેબ” પગીઓ તરફથી પ્રત્યુત્તર મળ્યો. કે પાછો ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે બીજો હુકમ કર્યો. “જાઓ ! જલ્દી જાઓ. આજે ગામની અંદર ઘાડ પડવાની છે. માટે તમારા હથીઆરો બાંધીને તરત જલ્દીથી અડીઆં આવો” ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબનો હુકમ સાંભળતાં વહાદાર નીમકહલાલ પગીઓનું લોહી ઊકળી આવ્યું. એકદમ જઈ મકાન પાસે હોવાથી હથીઆર બાંધી ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબની છાતી ઉપર આવી ઉભા રહ્યા. તેમાંથી બેતકા કરી એક દુકડી ત્રીભોવનદાસના મકાન તરફ મોકલી બીજી દુકડી વિલાસ ભુવન તરફ રવાના કરી દઈ. રાવબહાદુર ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ અચ્ચાઈ થઈ ગયા. અને શાંતીલાલ પણ ઘોડા ઉપર બેસી પોલીસ બેઠાને ખબર આપતો પરાપકારી પુરુષો વિલાસ ભુવન પાસે આવી પોતાના અસ્થાને ઉભા રાખ્યા. ચારે બાજુએ પ્રદક્ષીણા કરવાથી અધના ડામલાથી જમીન એક હાથ ઉતરી ગઈ. એટલામાં “શાંતીલાલ કેટલા વાગ્યા ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે પ્રશ્ન કર્યો. સાહેબ એક વાગવાની તૈયારીમાં છે. એકમાં પાંચ મીનીટ બાકી છે. શાંતીલાલે ધડીઆળ જોધને કહ્યું.

“કેમ કોઈ વિલાસ ભુવનમાં જણાવું નથી. દીપકો પણ જુઝાવી નાંખવામાં આવ્યા છે.” ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે વિલાસ ભુવન તરફ દૃષ્ટી કરતાં કહ્યું.

“એમ તે કંઈ જણાય છે. કદાચ અંદર હશે અને આપણને આવેલા જોઈ છુપાઈ ગયા હશે તે; પણ કોને ખબર” આ પ્રમાણે શાંતીલાલ અને ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ વચ્ચે વાતચીત ચાલી રહી છે. એટલામાં થોડેક દુર એકદમ અજવાળું દેખાયું. અજવાળાનો પ્રભાવ પડતાંની સાથે શાંતીલાલ ચમક્યો. જે બાળુથી અજવાળું આવતું હતું. તે તરફ પોતાની દ્રષ્ટી ફેરવતાંજ દશમાર મનુષ્યો ખારીમાંથી ઊતરતા નહિ ફાવવાથી એકદમ પડતું મુઠ્ઠી જમીન ઉપર પડ્યા કે તરત તેજ ખારીમાંથી આગના બડકા નીકળવા લાગ્યા. બડકા નીકળતાંની સાથે ખારીઓ તુટવાના અવાજ જ્યાં આગળ શાંતીલાલ ઇન્સ્પેક્ટર ઊભાં છે. ત્યાં આગળ શંભળાવવા લાગ્યા. એકદમ મકાન ચારે બાળુ એથી બળતું જણાયું. કે તરત પોલીસના સિપાઓએ આવો આગ લાગી છે દોડો, દોડો નો અવાજ જોરથી કરતાંજ આડોસી પાડોસી બગી ઊઠ્યા. કોળાહળ મચી રહ્યો. આમ વધારે જોરથી થવા લાગી ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબને ધીરજ નહિ રહેવાથી એકદમ બળતા મકાનને યુઝાવી નાંખવાનો હુકમ કર્યો કે પગીઓ ત્યાંથી રવાના થઈ ગયા. અધુરામાં પુરું શાંતીલાલ તથા ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે ત્રીભોવનદાસના મકાન તરફ પોતાના અકબોને મારી મુક્યા. ત્યાં આગળ રાખેલા માણસોને લઈ તે પણ રવાના થઈ ગયા. ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ આવેલા જોઈ પોલીસના સિપાઓ બળતા મકાનને યુઝાવવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા. શાંતીલાલે પોતાની અકલનો ઉપયોગ મારથી કરી માણસો બેંમા કરવા લાગ્યા. અતીથય પરિશ્રમથી વાંસી કુવાડાથી મકાનને તોડી પાડી યુઝાવી નાંખ્યું. પાણીના જોરથી અગ્ની કૂડો થઈ ગયો. એટલામાં એક પુરૂષ એક સુંદર બાળાને અને તરણ પુરૂષને બહાર

લઈને આવતો જોયો. આથી સર્વ દોષ અગ્નયમ થઈ ગયા. સર્વ ને ખહાડુર, પરોપકારી પુરુષ તરફ એકી દ્રષ્ટીએ જોવા લાગ્યા. એટલામાં “કોણ ! સ્યામદાસ !”

શાંતીનાથે બિદગારે કહયા. “હા ! એજ આપનો દાસ ! પ્રત્યુત્તર આપતાંની સાથે થાસો થાસ ચઢી આવ્યો. અને એકદમ જમીન ઉપર પડાઈ ગયો. બહાના વાંચક અંધુ બાળા અને તરુણ તે ધીજન કોઈ નહિ. પણ પ્રમીત્રા અને રતિલાલ હતાં. અને બેરુદ્ધ થએલો આપણો પરોપકારી પુરુષ સ્યામદાસ હતો. સ્યામદાસને બેશુદ્ધ પડેલો જોઈ સર્વ જણ તેને શુદ્ધીમાં લાવવાના કિપાય કરવા લાગ્યા. સ્યામદાસ તરત શુદ્ધીમાં આવ્યો, શુદ્ધીમાં આવતાંની સાથે “દોડો ! કોઈ આવો પાપીઓ મને લઈ જાય છે” શોકજન બિદગારે શાંભળતાંની સાથે પગીઓ અવાજ ક્યાંથી આવ્યો. તે જણવા નહિ રહેતાં એકદમ દોડયા. ગામ બહાર નીકળતાંની સાથે દશમાર માણસોનું ટાળું પકાડ તરફ જતું જણાયું. તેઓ એક સ્ત્રીને અને પુરુષને લઈ જતા હોય એમ તેમના અવાજ ઉપરથી જણાઈ આવતું માણસોને જોઈ પગીઓ તેમની પછવાડે દોડયા. પણ કેટલાક કોતરમાં તો કોઈ પકાડ ઉપર ચઢી અદ્રશ્ય થઈ ગયા. માત્રદુષ્ટ પાપીઓમાંના એક જણને ડોકર વાગવાથી જમીન ઉપર પડ્યો. જેવો નાસવા જાય છે કે તરત એક પગીએ તેની પાસેનો ધોડો તેના ચરણમાં મારતાં જમીન ઉપર ચીતો પાટ પડી ગયો. પાપીનો એક માણસ પકડાયો. બીજાઓની શોધ કરી પણ કોઈ હાથમાં નહિ આવવાથી પકડાએલા બહારવટીઆને લઈ ગામ તરફ ચલાવવા થયા. પકડેલા માણસને ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબને સોંપી ચાર વાગવાનો

સમય થવાથી આશ્રય લેવા માટે પોતપોતાના મકાન તરફ ગયા. બહારના વાંચક બંધુ વખત પલટાવવાથી બંધુ બદલાઈ ગય છે. દશા ને કરે તે ખરું. રાજા કે અમીર, શકીર પણ દશાના હસ્તમાં કેદ પકડાએલા છે. માણસોને તેમજ પ્રાણી માત્રને ફેરવનાર દશા છે. માટે દશાને ત્યાં રહેવું તેજ ઊત્તમ માર્ગ છે. દશાને લીધે ત્રીભોવ દાસના મકાનના માણસોની સ્થિતિ ખરાબ થઈ. માણેક અને સુંદર બહારવટીના હાથમાં ગયા. માટે દશા કરે તે ખરું.

ખાસ વાંચવા લાયક ! ખાસ વાંચવા લાયક ! !

ડીટેકટીવ નોવેલ

યાને

દરીયાની ડાકણ.

સોનેરી પાક પુઠું છતાં-

કીંમત રૂપીઆ બે

બુકસેલર

સાલગુલાઈ નારણદાસ

લીમડાચોક-મુરત.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

કુદીનસીંહ બદલાયો.

લાસ ભુવનની અંધકાર કોટડીમાં બહારવટીઆઓએ માણેક તથા સુંદરને બદીવાન બનાવેલાં છે; જે વખતે બંને માતા પુત્રનું હરણ કર્યું તે વખતે બહારવટીઆ પહોડોમાંથી સંતાતા હુપાતા ગામની અંદર આવી વિલાસભુવનમાં આવી બંને જળુને

બંદીવાન બનાવ્યા હતાં. બહારવટીઆઓ સ્વાંમ બદલવામાં હોશી-આર હતા. ગમે તેવો હોશીઆર પુરૂષ એક જખત ઓળખ્યા પછી ખીજ વખત સમય આવે ઓળખી શકતો નથી. દીવેશમાં એટલા હોશીઆર હતા કે શાંતીલાલ જેવા કાબેલ ડીરેક્ટીવને પણ ચાપ મારતાં ચુકતા નહિ. વિલાસ ભુવનમાં શું દુઃખ છે તે સુંદર જળુતો હતો. વારંવાર માણેક તરફ દ્રષ્ટી કરતો સુંદર નીશ્વાસ ઉપર નિશ્વાસ નાંખતો હતો. એટલામાં પુનઃ “હાય! હવે શું થશે” શોકજનક ઉદ્ગારો કાઢતાંજ માણેક પુનઃ મોલી બેસી સુંદર તું કયાં છે? બંધ કરેલી કોટડીની અંદર એવો અંધકાર પથરાઈ ગયો હતો કે અંદરનો માણસ પણ જોઈ શકતો નહિ. સુંદર નહિ દેખાવવાથી માણેકે ઉદ્ગારો કાઢ્યા હતા.

“માતૃથી! હું આપની પાસે આપના દુઃખમાં વૃદ્ધી કરવાને નજીકમાં બેઠો છું સુંદરે નિરાશ થઈ જવાય આપ્યો.

“પ્રીય પુત્ર તું મને દુઃખનો કર્તા નથી. પણ મારા દુઃખમાં ભાગ લેનાર સ્વાદીષ્ટ સાકર છે. તારાથી મને આ અંધકાર કોટડીના

હુઓ સુખમય લાગે છે. તું જ્યાં સુધી આ દુનીઆની અંદર છે ત્યાં સુધી તારી દુ:ખી માતા પણ દુનીઆની હવા ખાવા માટે રહી છે. તારા ગયા પછી આ માણેકનું શું થશે તે હું કહી શકતી નથી. માણેકે નીરોશા બતાવતા કહ્યું.

“માતૃશ્રી માતા પીતાને બાળકો દુ:ખ આપે છે. દુ:ખમાં નાંખે છે. તે બાળક બાળક નહિ પણ સર્પ, શ્વાન જેવા સમજવા, માતૃશ્રી મારી ખીલકુલ ચીનતા કરશે નહિ. જ્યાં સુધી મહાન પરમાત્મા પાંસરા છે. તેના વેરી આંધળા છે. જેને રાખવાવાળા રામ છે. તેને દુનીઆની અંદર મારવાવાળો કોઈ છેજ નહિ. માટે જ્યાં સુધી મારા ઉપર મહાન પરમાત્માની મહેરબાની હશે ત્યાં સુધી કેમનાથી વાંકો વાળ પણ થનાર નથી.” સુંદરે સદ્ગોષ્ઠથી ધીરજ આપતાં કહ્યું.

એટલામાં કોટડીના દાર ખખડ્યાં. કોઈ ઉઘાડતું હોય એવો બાશ થઈ આવ્યો. બંને જણુ સાવધ થઈ બેસી રહ્યાં. કે તરત એક પુરૂષ અને અઘોર કૃત્યની કરનારી સ્ત્રીએ પવેશ કર્યો. ગુમ બતીની દેસ ખેંચતાંજ અંધકાર પલાયન થઈ ગયો. આખી કોટડી ગુમ જ્ઞાનસંતા બિજ્ઞસથી ભરાઈ ગઈ. સુંદર માણેકની બગલમાં દયાએલો જોધ આવનાર સ્ત્રી પુનઃ બોલી ઉઠી.

“કેમ માણેક મારા શીકારને કેમ દયાવી ઉભી રૂંછે.

“પાપી વિપયાંધ વનીતા ! શું તારો શીકાર ?” હા તેજ મારો શીકાર, આવનાર સ્ત્રીએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

“પાપી પરસન, ચંડાળણી તારો શીકાર નથી. પણ તારા ખુનનો પીનાર જેરી નાગનો પુત્ર નાગુક નાગ છે. તેજ તારો કાળજ્ય

ઉચ્ચવાલી નાંખવાને શક્તિવાન છે, માણેકે કોંઈત થઈ જવાળ આપ્યો.

“હોડ! માણેક હોડ. લુખ્યાના ભોજનને એક ખાણુ કરી દે. મારા હસ્ત દુઃખી સુંદરના રૂંધીરથી રંગીશ ત્યારે માફ ખાણતું અંતઃક રણુ ઠંડુ થશે.” પરસને તેટલાજ રોશથી જવાળ આપ્યો.

“આ માણેકના ખેળીઆની અંદર પ્રાણુ છે. ત્યાં સુધી સુંદર સલામત છે. નહિ તો પછી આખરી પ્રણામ છે.” માણેકે પ્રાણુ આપવો કયુત્ત કર્યો.

“એક બાલકને માટે આટલું ગુમાન? અને તેમાં વળી આ બહાદુર પરસનનું અપમાન ‘ચંડાળણી નીતિ અને ધર્મનું’ અભીમાન તેજ તારા મૃત્યુનું પયગામ ‘ચુપ કર! ચંડાળણી ચુપ કર, તારી શાન શું ગઈ છે? હોડ સુંદર અને હોડ માન, શું માનીશ નહિ. ચંડાળણી માન?’

દેમ અભીમાની એરત નથી માનતી દેમ? સમજ એક બાળકના માટે તારા પ્રાણુની આહુતી આપીશ.

“પીશામ્બીની આ માણેકને તું ઓળખતી નથી. આ એક બાળકના માટે હજારો પ્રાણુ આપવા તૈયાર છું. ધન માલ લુટાવી દઈ ખરબાદ થઈશ. પણ સુંદર કદાપી દાળે મળનાર નથી તે નથીજ.

“એમ તો તે તારા બાળકનો ભોગ! કહી પરસન કઠાર લઈ સુંદરને માસ્ત્રા દોડી કે ‘હાય! ખચાવો’ સુંદરે છાતી ચીરી નાંખે તેવો દયાજનક ઉદગાર કાઢ્યો. વજ્ર જેવું કડલું હૃદય પીગળી ગયું. પાસે ઉભેલા પુરૂષના અંતઃકરણની અંદર દયા દેવીએ વાસ કર્યો. દયાના મીઠા ઝરણો ઝરવાથી આવનાર પુરૂષે પરસનનો હસ્ત પકડી રોડી રાખી અને પુત્ર બોલી બિડ્યો.

“શાંત થા ! પરસન સાહસ કરીશ નહિ. હું તારા પગે પડીને કહું છું કે નિર્દોષના પ્રાણ હણીશ નહિ.

પુદાને જે કદમ ઝુકે કદમ તારે ઝુકયું શીર તે !

મગર કંઈ ખ્યાલ તેનો ના ! હવે હદ આવી પહોંચી છે.

પરમાત્માને નહિ નમાવેલું શીર તારા ચરણ આગળ નમાવું છું કે હવે ખસ કર ! તારી ઘડી બરાબ ગઈ છે, પરમાત્માનો ખ્યાલ કર ! બુદ્ધિથી મહાન પરમાત્મા કોપાયમાન થયા છે માટે વિચાર પાપના પોટલા બાંધી નર્કમાં પડીશ નહિ. પાપી પરસન ખ્યાલ કર હું કોણ છું બહાદુર બહારવટીઆનો ઉપ સરદાર છું. ધારું તો આ આગકના પ્રાણ એકપળ વારમાં લેવા ચક્રિતવાન છું. બલકે આખા ચીતરોડા ગામને ચીતાથી સળગાવી મુકી કોલસો કરવાને તૈયાર છું. આહસ્તેથી હબરો નિર્દોષ જનોના ખુન થએલાં છે. પાપી ચરણોથી ખોટાં કૃત્યો કરવાને બહુ દોડ્યા છે. હાય અહસોસ દયાળું પ્રભુ મારા મુન્હાની મારી આપ કહી કુલીનસીંહ નામનો બહારવટીઓ પરસનની પાસેથી ખસી દુર જઈ ઉભો રહ્યો. કે પરસન આ તમાસો જોઈ જક થઈ ગઈ. આ પ્રભાણે બાવાનું શું કારણ છે. તેનો પથ ખ્યાલ રહ્યો નહિ. કુલીનસીંહને બેઘડકથી જવાબ આપતો જોઈ પરસન ગભરાઈ બાજુ હાથથી મએલી જોઈ પુનઃ કુલીનસીંહ સામે દષ્ટી કરી બોલી હી.

“કુલીનસીંહ આ તમે શું કરો છો. મદદ થઈ જાયલા નામદે ક્રમ બની જાયો છો. આ હોમરાના પ્રાણ બચાવવાની તમારી શું મતલબ છે ?” પરસને પ્રશ્ન કર્યો.

“કંઈ નહિ ચંડાળ રાક્ષસી મતલબ નહિ. પણ સ્વર્ગમાં જવાની મસલત કંઈ હું. ખમરદાર નામ દીધુતો ચંડાળણી વધારે બોલીય તો તાલવામાંથી જીમ લઇશ. તે નક્કી સમજાવે કુલીનસીંહ કોધીત થમ કહ્યું.

“કુલીનસીંહ ! વિચારો ખ્યાલ કરો, આ પરસનનું અપમાન ? આશ્રય આપવાનું આ ધુનુમ ? પરસને લેટલાજ જોરથી કહ્યું.

“હા ! હા ! તેજ ધનામ, પાપી શંખણી. તું શું આશ્રય આપનારી હતી, નિર્દોષના પ્રાણ લેવા માટે મદદ લેવા કોણ આવ્યું હતું. તેનો ખ્યાલ કર પાપણી ! આ તારું અપમાન નથી. પણ મોતનો પયગામછે. કુલીનસીંહ પુલ્લી વાત કહી.

“દીક છે હું જોઈ છું કે આ છોકરાનો પ્રાણ તું કેવી રીતે ખચાવે છે” કહી પરસન વીંદરાએલી વાધણની માથક એકદમ સુંદર ઉપર દોડી આવી જેવી કટાર મારવા હસ્ત ઊંચો કરે છે કે કુલીન સીંહ તેની છાતીમાં હાત મરી જમીન ઉપર પાડી દીધી પડતાંની સાથે “હાય ! કોઇ દોડો” જોરથી ધુમ મારી. પરસનનો અવાજ બહાદુરસીંહના કાંને આવતાંજ ચમક્યો અને એકદમ ઊભો થયો અંધાર કોટડી પાસે આવતાંની સાથે હાત મારવાથી દાર ઊધડી પુલ્લાં થઈ ગયાં પરસનની છાતી ઉપર કુલીનસીંહને એડેલો જોઇ કુલીનસીંહ તું ભુલ કરે છે. આ માણેક ન હોય પણ પરસન છે. કહી બહાદુરસીંહ તેનો હસ્ત પકડી ઊઠાડવા લાગ્યો. આથી કુલીન સીંહ ઝાટકો મારી હસ્ત છોડાવી ઈધ પુનઃબોલી ઉઠ્યો.

“હા ! હું ખમરદાર બાણ છું કે આ માણેક નથી પણ પાપી પરસન છે. મારે તેનીજ જરૂર છે. અધર્મને રસ્તે ચાલનારી.

નિર્દોષ જનોના પ્રાણને હણનારી, સતીના શીયળને ભંગ કરનારી પાપીણીના પ્રાણ લીધા સીવાય રહીશ નહિ.” કુલીનસીંહે ખાત્રી સાથે જવાબ આપ્યો.

“પરસનના પ્રાણ લેવાનો સખખ,” બહાદુરસીંહે પાછો પ્રશ્ન કર્યો.

“નિર્દોષના પ્રાણ લેવાની મતલબ” તેને મળતો પ્રશ્ન કર્યો.

“કુલીનસીંહ તે જાણવાની તમારે જરૂર નથી.” બહાદુરસીંહે જવાબ આપ્યો.

“ત્યારે તમારે આ પાપીણીના પ્રાણ અટકાવવાની જરૂર નથી મારે તેની જરૂર નથી તો તમારે પરસનની જરૂર નથી.” કુલીનસીંહે તેને મળતો જ જવાબ આપ્યો.

“કુલીનસીંહ વિચાર કર, પરસન મારા હૈયાનો હાર છે. માણેક તેની દુસ્મન છે, તેથી મારી પણ દુસ્મન છે. માટે દોસ્તીનો હક રાખવાની તારી ઇચ્છા હોય તો પરસનના પ્રાણ લાઇશ નહિ. સાંભળ કુલીનસીંહ સાંભળ

પરસન મારી પ્રાણ પ્યારી, હૈયા કેરો હાર છે ?

મનહર મેનકા રૂપ જેવી, પરસન રૂપાળી નાર છે.

નહિ મળે ફનીઆમા જોડું, ખુબસુરત આવી નારતું.

પ્રાણ લાઇશ પરસનના તો દુસ્મન મારો ધાર તું.

કુલીનસીંહ પરસનના પ્રાણ લાઇશ તો તારો દુસ્મન બની પરસનનો બદલો લાઇશ.

“તેની મને ખીલકુત્ત પરવા નથી, સતીના રક્ષણ માટે, નિર્દોષના પ્રાણ અટકાવવાને માટે મારા પ્રાણની પરવા નથી. બહાદુરસીંહ ! આ તારી પ્યારી નથી. પણ કેરી નાગણી છે. તને જેર આપી તારા પ્રાણની લેનાર ચુડેલ છે. સાંભળ.

“ખ્યારી નથી પાપણી તુજ પ્રાણની લેનાર છે ?

સમય અનુકુળ આવવાથી તારા દેહને હણનાર છે ?

નારી નથી પણ નાગણી તને ઝેરની દેનાર છે ?

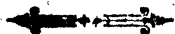
સંગત તેની જે કરે તે નર્ક કુંડમાં પડનાર છે. ખત્રી

બહાદુરસીંહ ! વિચાર કરો. અધર્મી માણસની સંગત કરવાથી નર્કના અધીકારી થવાય છે. માટે મને તેનો પ્રાણ લેવા દે. મને અટકાવીશ નહિ.” કાઠી કુલીનસીંહિ તેની છાતી ઉપર હીંચણ દબાવે છે શ્વાસ રૂદાઈ ગયો. હીંચણી આવી ચક્ષુના ડોળા બહાર નીકળી ગયા. પરસનની હાલત જોઈ બહાદુરસીંહથી રહેવાયું નહિ અને એકદમ કોષાવેશમાં આવી કુલીનસીંહને ગમડાવી દીધો આથી કુલીનસીંહ વધારે ગુસ્સે થયો. અને બંને જણુ ધ્વંસ યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઈ ગયા. કુલીનસીંહ કહ્યો બહાદુરસીંહને “જમીન પર પાડી દીધો. બચંદર પડ્યો થતાંની સાથે ખીન માણસોએ આવી કુલીનસીંહને પકડી બંદીવાન બનાવ્યો. બહાદુરસીંહને ઉઠાડ્યો પરસન ત્યાંની ત્યાં જો બાન પડેલી જોઈ બહારડીઆના માણસો ઉપાડી ગયા. કુલીનસીંહને તેજ કોટડીમાં પુરી તાલું મારી બહાદુરસીંહ ચાલતો થયો ચાલતાં ચાલતાં. “કુલીનસીંહ બદલાયો !” એટલા ઉદગારો કાઢી પરસનની પાસે ચાલતો થયો.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

શુદ્ધ સામંતસીંહ.

તીલાલ તથા ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબને હાથે પકડાયલા બહારવટીઆના માણસની જુગાની લેવાનો વિચાર ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબનો થવાથી તેને તુરંગમાંથી બહાર કાઢી ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ પાસે રજુ કર્યો. મુછની આંકડી ચડાવેલી સ્થિતિમાં બદમાશ ઇન્સ્પેક્ટરને

જોતાંજ પુઠ ફેરવીને ઊભો રહ્યો. આથી ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબનો મીનજ હાથમાંથી ગયો. ઓધવાનું અભીમાન થઇ આવવાથી બોલવા લાગ્યા.

“બદમાસ, લુચ્ચા, સીંહની પાસે ઊભું રહેનાર શીઆળવું. તેમાં વળી આટલું બધું ગુમાન ?

“હા એક નહિ પણ હજાર વખત આ મર્દનું અભીમાન બહારવટીઆના માણસે જવાબ આપ્યો.

“નપુસક, બામલા, તું નામર્દ છે. નિર્દોષને ફાંસી દેનાર ચંડાળ છે. મર્દ તે પરાપકાર અર્થે પ્રાણની આફતી આપે છે. તેજ ખરો મર્દ છે. નિર્દોષના પ્રાણ લેનારને મર્દ કહેતા નથી. પણ મર્દના દેખાવમાં નપુસક છે. તું પણ તેમની ઓલાદનો પુરૂષ છે. ઇન્સ્પેક્ટરે જવાબ આપતાં કહ્યું. “ચુપકરો ! ઓલાદ ચાલ કરવાનું બંધ રાખો. મારી ઓલાદ એક બહાદુર છે. પરમાર્થના માટે પ્રાણ આપનાર સીંહ છે. પણ અકસોસ !” શોક-જનક ઉદ્ગારો કાઢતાંની સાથે બહારવટીઆના માણસો બાલ કપાલ

ઉપર હાથ મારી નીચી નીચા કરી આંસુના બે દીપાં પાડ્યાં. બદમાસને રડતો જોઈ ઇન્સ્પેક્ટર જરાક કડક થઈ ખોલવા લાગ્યા.

“કેમ ચંડાળ બહાદુર માણસોની આ દશા હોય કે ? કેમ દીલ દુખાવે છે. તારા માટે શંસીના લાકડાં તૈયાર છે.” ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે ખીક ખતાવતાં કહ્યું.

“પ્રાણ શું ચીજ છે. તે હું બરાબર સમજું છું. એક સુકામ પરથી ખીજે સુકામ જનાર છવ છે. તેને માટે આટલો બધો અશ્વોસ ? નહિ. દીલ દુખાવાનું કારણ સોખતે અસર છે. સોખત-થીજ એક બહાદુર ચાવડાનું નામ વખોવાયું છે. માફ કર પ્રભુ માફ કર, તારા હુખી બાળકને બચાવ, કરી બહારવટીઆના. માણસે બે હસ્ત જોડી આકાશ તરફ દ્રષ્ટી કરી ઉભો રહો.

“તારું નામ ? ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે પ્રશ્ન કર્યો.

“પાપીનું નામ સામંતસીંહ છે” પોતાનું નામ જણાવતા કહ્યું.

‘સામંતસીંહ ! તારા બેઠ બરેલા વાક્યો મારાથી સમજી શકાતા નથી. માટે તારો ખરો હેવાલ હોય તે કહી દે. એટલે તારા ગુન્હાઓ માફ કરવામાં આવશે’ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે દયા ખતાવતા કહ્યું.....

“આ પાપી, અધર્મીના હેવાલ સાંભળવાને માટે આપ આતુર હશે. પણ તે કહેતાં મારી છાતી ચીરાઈ જાય છે. હાય ! પ્રભુ.” કહી સામંતસીંહને એકદમ મુર્છા આવવાથી જમીન ઉપર ઢળી પડ્યો. ચમુઓ મીંચાઈ ગઈ હુખમાં દબાએલા સામંતસીંહને મુર્છાની અસર લાંબો વખત ટકી નહિ, દશ કે પંદર મીનીટમાં સાવધ થયો પુનઃ

ઉભો થયો કે ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબને તેની દયા આવવાથી હસ્તમાંથી એડીઓ કાઢી લઈ અંધન મુક્ત કર્યો. કે પુનઃ ખોલવા લાગ્યો.

“પાપીને માટે માન નહિ દયાળુ સાહેબ મારા માટે માન નહિ. પણ સ્મશાન જોઈએ, અનીતિથી ભરેલા મારા અંતઃકરણમાં કંઈ કંઈ જીદાજ વિચારો થયા તરે છે, આપે મને શું સમજાવે જીવિત-વાન આપ્યું છે. હું જીવવાને માટે રાજી નથી. પણ દુનીઆની અંદર જીવી મારે મોં ખતાવવું લાજીમ નથી. આ સ્વામ મુખને ખતાવવાં કરતાં મરવું હજાર દરજ્જે સારું છે. તે સિવાય મને કંઈ પણ સુખ પડતી નથી. હાય ! બાઈ તમે ક્યાં છો. તમારું આખી દુનીઆમાં નામ થયું છે. તમારાજ યશોગાન ગવાય છે. હાય ! તેનો એક બાઈ તે પાપીના નામે ઓળખાતા ક્ષત્રી પુત્રને જીવનનું લાજીમ નથી. પાપી પ્રાણ અપવિત્ર દેહમાંથી નીકળી ચાલ્યો જ, ઓ ચક્ષુઓ તું અંધ થઈ જ, ઓ સામંતસીંહના તમામ અવયવો તમો ક્યાંઈને જમીન ઉપર તુટી પડો. લાવો. મારી કટાર ક્યાં છે. તે લાવો હજારો નિર્દોષ જનોના પ્રાણ લેતારી પાપી અપવિત્ર કટાર ક્યાં છે. જે કટારથી નિર્દોષ જનોના કાળજી ચીરનાર કટાર તું મારા દુસ્મનમાંથી બચાવનાર મારી રક્ષક હતી. તે મારા હસ્તથીજ મારું પુનઃ પાછું સંતુષ્ટ કરીશ. નિર્દોષના પ્રાણ લેવાને તૈયાર થતી તો આ પાપીના પ્રાણ લેવાને તૈયાર કેમ નહિ થાય ? બરાબર થશે. મારી કટાર એવી નીમકહરામ જેજ નહિ કે મારા હુકમનું અપમાન કરે બસ જીવવા કરતાં મરવું તેજ મારી પસંદગી છે. કહી સામંતસીંહ શાન્ત થઈને ઉભો રહ્યો કે ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ પુનઃ ખોલવા લાગ્યા.

“સામંતસીંહ ગમરાઇશ નહિ. તારે પ્રાણ તારી દેહ છે. કારણ અઝીયાં નાંખેલા કંચનને તપાવવાથી શુદ્ધ સોનું થાય છે. તેમ તારા પસ્તાવા રૂપી અઘીથી કરેલા અધર્મો સાફ થઇ શુદ્ધ ધર્મીય થયો છે. તારા અંતઃકરણની માહીથી મહાન પ્રભુ તારા ગુન્હાઓ માફ કરશે. પણ હવે પછી આવાં અનીતિના કાર્ય કદાપી કાળે કરીશ નહિ. ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે શીખામણ આપતાં કહ્યું.”

“પ્રભુ દીન દયાલું તમારો આધાર છે. તારા ન્યાયી દરબારમાં મારું હવે શું થશે મારે ખસ તારોજ આધાર છે.

“દયાલું” ઓ ! પ્રભુ મારા. દયા દીન દાસ પરે લાવો ? કર્યા છે કર્મ એવાં જે. ધર્મ માર્ગે ખત લાવો. ધર્મના કદી જોયો. નકામો જન્મ મેં ખોયો ? પ્રભુ માણું હવે ક્ષમા. દયા દીન દાસ પરે લાવો ? નીતિમાંના કદી મોહયો. અધર્મને સદા જોયો ! સદા પાપી થઈ શોયો. દયા દીન દાસ પરે લાવો ? હજારો પ્રાણ લીધા છે. હજારોને દુઃખ દીધા છે. ગોળી વીસ પીધાં છે. દયા દીન દાસ પરે લાવો ? અનીતિને સદા વળગી થઇ તુજ દાસની પડતી ? ક્ષમા હવે લાવો. દયા દીન દાસ પરે લાવો ?

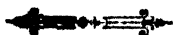
હાય પ્રભુ સહાય થાઓ. આ સંસાર હવે જેર સમાન થઇ ગયો છે. માટે મારા ઉપર ક્ષમા લાવી તારા બાળકો તારી પાસે ખેલાવો. “આ પ્રમાણે પ્રભુની પાર્થના કરી રહ્યો. એટલામાં એક ભયંકર અવાજ થતાંની સાથે સામંતસીંહ ચમક્યો. “હાય ! પાપી એ પાછો પાપમાં નાંખવાને આવ્યા ?” કહેતાંની સાથે ચાંત થઇ ઉઠ્યો રહ્યો.

“સામતસીંહ ! શાખાજ છે. તારી બકતીને તારી એક મીનીટ ખરા અંતરણીની બકતી આગળ હજારો વર્ષ બકતી કરનાર મનુષ્ય ને પણ તરા જેવી ધર્મ અને નીતિની લાગણી થઈ નથી. તું કાણ છે. તે હું જાણું છું પણ તે હાલ કહેવાની જરૂર નથી. મારે માત્ર પરમાત્માના હુકમ મુજબ કામ કરવાનું છે. તારા ઉપર, તારી ખરા અંતઃકરણની બકતીથી મહાન પ્રભુ પરન્ન થયા છે. અને તારાં કુકર્મોને દયાળુ પ્રભુએ તારા ઉપર વ્હમ નજર રાખી મારી આપી છે. પણ પાછો અનીતિના રસ્તે ચઢીશ તો આથી વધારે દુઃખી થઈ કમોતે તારું મૃત્યું થશે. માટે તારા દેહની અંદર પ્રાણ છે. ત્યાં સુધી સતી સજારીની સહાય ગૌરક્ષા, ધર્મ, અને નીતિને છોડીશ નહિ, હવે હું જાડું છું” પ્રભુ તારું કલ્યાણ કરે” સામંતસીંહના મુખમાંથી ઉદ્યારો નીકળી પડ્યા કે “તથાસ્તુ” પ્રત્યુત્તર મલતાંજ સુન સુનાકાર થઈ ગયો. સર્વ જણે સામંતસીંહને પોતાના દીલની અંદર શ્રાપાશી આપવા લાગ્યા એટલામાં ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે માન્યને બંગ કરતા કહ્યું.

“સામંતસીંહ તમારે જ્યાં જવું હોય ત્યાં જાઓ, અને હવે પછી આવું કામ કરશો નહિ. હુકમ સાંભળતાં સામંતસીંહ બોલ્યા સિવાય ચાલતો થયો.

ઠકાકા વાંચક એક હજાર વર્ષ દુનીઆને દેખાડવાને સારું પ્રભુત્વ નાંખ લેવાથી મહાન પરમાત્મા પ્રસન્ન થતાં નથી પણ શુદ્ધ અને ખરા અંતઃકરણની એક મીનીટની બકતીથી મહાન દયાળુ પ્રભુ આપના ગુન્હાઓ માફ કરે છે. માટે શુદ્ધ અંતઃકરણ રાખી બકતી કરવાથી આપણી મોક્ષ મળી છે.

પ્રકરણ ૧૩ સું.

સ્થામદાસ છેતરાયો ?

લા સુગ વાંચક બંધુ આપણે હવે ત્રીભોવનદાસની ખબર લઈએ જુઓ ત્રીભોવનદાસ શું કરે છે. “એક બે, ત્રણ. સો હજાર, દસહજાર બસ એટલા રૂપી. આની મારે જરૂર છે.” પથારીમાં પડ્યો પડ્યો અતુકમ પ્રમાણે રૂપીઆના હિંગારો કાઢી રહ્યો છે. માણેક અને સુંદર ક્યાં છે. તેની પણ ખબર નથી. મકાનની અંદર શું થાય છે. તેનો પણ ત્રીભોવનદાસને ખ્યાલ નથી. કોબી ત્રીભોવનદાસ પૈસાનીજ માળા જપે જાય છે. એટલામાં તેને કંઈ ભાન આવ્યું મારે જાગૃત્યે દલી કરતાંની સાથે ‘સુંદર ક્યાં ? તેની માતૃશ્રી ક્યાં છે ? હાય ! તે સદગા મને સુકીને રવાના થઈ ગયા. મારાથી બેવફા થયા. નીમકહરામ થયા. સ્નેહીઓ જ્યારે બેવફા થઈ મને ખીમાર સુકીને ચાલ્યા ગયા. તો પછી દોસ્ત ખીરાદ રાનો ભરસો રાખવો એક ઉર્દુ કવિએ કહ્યું છે કે.

બેવફા દુનીયા મેં ટીસ ટીસકા ભરંસા કીજાએ.

દોસ્ત દુસ્મન બનકર ઇન્ન દેતો કાય એ.

સીપ અપના સીના ચીરકર નીકાલે મોતી.

પણ ઉસીકો ઉસકી પરવા નહિ હોતી.

સ્ત્રી, જાળક સગાં સજાંધી સર્વ મારાં વેરી થકને રહ્યાં છે, હું હવે કોને આશરે જઈશ. મારું બેલી કાઠ નથી. મને હવે કાણુ ખ્યાલશે મારી શી મતી થશે. આવી દુઃખમાં જીંદગાની કાઢતા

મરવું હજાર દરજ્જે સાફ છે, એક વખત સૌને પ્રાણી માત્રને મર્યા સિવાય છુટકો નથી. રાજા હોકે, રંક, દાસી હોકે રાણી, અમીર હોકે કઠીર, સંન્યાસી કે જોગી, રોગી હોકે બોગી દરેકનો નાશ થવાનો છે, મોટા મોટા પહાડો પર્વતો, રાજા મહારાજાઓ પણ દાળના મુખમાં જવાના છે, તો પછી મારો શો હિસાબ છે. નામ એટલાનો નાશ માટે મૃત્યુ તેજ સૌથી શ્રેષ્ઠ છે, બાકી ખાલી ધાંધા છે. આજ પંપાજ છે. માટે મરીને દુઃખમાંથી મુક્ત થવું તેજ વિચાર સરસ છે. માટે ચાલ ત્રીભોવનદાસ તારે જે જોવાનું હોય તે જોઈ લે. પછી જોવા આવવાનું નથી, આ તારી છેલ્લી ઘડી છે.” કહી ત્રીભોવનદાસ પોતાના મનને કળંગે રાખી આખા મકાનની અંદર શરી વળ્યો, ખીટીએ વળગાડેલું દોરડું લઈ પોતાનો પલંગ છે. ત્યાં આગળ આવ્યો. કડાની અંદર દોરડું ભરાવતાંની સાથે પાસો વાળી નજીક પડેલા ખાજોડ ને ચરણથી ખેંચી લઈ તેના ઉપર પુનઃ બેસે રહ્યો. શંસી ગળામાં નાંખી ગળાની અંદર દોરડું નાંખી શંસો ખેંચે છે કે નહિ તે જોવા માટે એક છોડો ખેંચ્યો. શ્વાસ રૂંધાવા લાગ્યે. ચક્રુઓ! મીંચાઈ ગઈ, પ્રાણ નીકળવાની તૈયારી માં હતો. એટલામાં સ્વહસ્તથી શંસો કાઢી નાંખી ખાજોડ ઉપરથી નીચે ઊતર્યો. શંસી, શંસીના ડેકાણે રહી. તેનું મન રૂપી રેંટ ભરાવા હાલવા લાગ્યું. અક્કરની માફક કપૂરું. તેના મગજે પાંજ કંઈ વિચારને સ્થાન આપતાંની સાથે બોલી બહ્યે...

“શું! હું મરવાને બાયક છું” મને સંસાર અસાર થઈ ગયો છે. શું મારી આશ્વાઓ નષ્ટ થઈ ગઈ છે. હું જલ્દ છું? ના હું એક સંસારની શેતરંજ જીતનાર ખેલાડી છું જીવાન છું “સંસારનો બોગી છું મારી આશાઓ અમર છે. હજી મણીના ગુજરાનના કલ

હજ્જર રૂપીઆ લેવાના છે. એક મોટી સુંદર હવેલી બંધાવી તેની અંદર મારે સુખ ભોગવવાનું છે. ખાધ પી કતરેલો વધુ દુઃખાણુ સજો. તે પણ મરવાને રાજી નહિ હોય તો પછી હું કેમ રાજી થાઉં, કદાપી કાળે મારું મૃત્યું થવાનું નથી. ચમકુતો મારા ખાસ દોસ્ત છે, તે કદાપી કાળે મારું મૃત્યું કરશે નહિ. મારા પ્રાણુ લેવાને શક્તિવાન થશે નહિ. છું ! હું મરવાને લાયક છું ? હા ! એક વખત તારે પણ કાળના મુખમાં આવ્યા સિવાય છુટકો નથી. સાંભળ ! ત્રીભોવનદાસ સાંભળ

શાહ સીકંદર બહાદુર હતો. રાવણુ સરખા રાજાઆ, પાંડવ સરીખા સતવાદીઆ પણ મૃત્યુ થકી તે લાજીઆ જલ્દ કિમાલય ગાત્ર ગાળ્યાં તેમના ગવાયાં જાજીઆં બહાદુર હતા સતવાદીઆ પણ કાળના મુખમાં આવીઆ.

* * * * *

પાપી ત્રીભોવનદાસ તેવા પુરુષોને પણ મૃત્યુએ મુકયા નથી તો તારો શો હિસાબ છે. સીકંદર અને પાંડવો બહાદુર હતા. મૃત્યુ શું ચીજ છે, તે તેઓ સમજતા નહિ. તો પણ મૃત્યુએ પોતાની પીઠાન આગેલી છે. કોઈ આજ તો કોઈ કાલ એમ એક પછી એક દુનીઆમાંથી ખાલી થવાના છે. કોઈ આપવાતથી તો કોઈ તાવે તરફડી ને કે રખડી રજી છેવડે મૃત્યુનો સરણુ થયા સિવાય છુટકો થવાનો નથી. ચમકુતો કોઈના દોસ્ત થયા નથી કે થવાના નથી. પણ પાપીઓના પ્રાણુ લેવાને જલ્દીથી તૈયાર થનાર પાપી સાંભળ.

“કોઈ આજ, કોઈ કાલ એમ જગતમાંથી જવાનું છે. ?
કાળના મુકે કોઈને પ્રભુના હુકમ થકી તે થવાનું છે.

કોઈ આપવાત કરી. તાવે તરફડી આપરતો મરવાનું છે.

ધન ભંડાર સગા રનેહી મુકી પુન્ય પાપ લઈ જવાનું છે.

ગરીબ જનોને દુઃખ દઈ ભંડાર ભર્યાથી શું સરવાનું છે ?

તેમાં નથી કંઈ માત્ર દુષ્ટ ! પ્રભુનું નામ લઈ તરવાનું છે. ખત્રી

ધૈર્ય ઇચ્છા આમળ તારી તમામ ઇચ્છા કામમાં આવવાની નથી. તારી ઇચ્છા હવેલીની અંદર રહેવાની છે. પણ પ્રભુની ઇચ્છા તેથી ઉલટી છે. અને પ્રભુની ઇચ્છા મુજબ પાંચેલા મકાનમાં નહિ પણ સમશાનમાંજ તારે જવાનું છે. પાપી ચંડાળ તારા દશ લાખ કે કુબેરનો ભંડાર હશે તો પણ તમામ અહિંઆ રહી જશે. સાથે તેમાંનું કંઈ પણ આવવાનું નથી. માત્ર પાપ પુન્ય તેજ તારી સાથે આવશે. ઊર્દુમાં કહ્યું છે કે—

“કયા લાયાથી યા સીકંદર દુનીઆસે તે ગયા કયા.

યે દોનો હાથ ખાલી બહાલીર કદનસે નીકળે.”

સીકંદર શું લાગ્યો : હતો અને શું લઈ ગયો. રથ, ઘોડા, ભંડાર તેમના તેમ મુકી ખાલી હાથે સમશાન તરફ ચાલ્યો ગયો. માત્ર કોટીઆ સિવાય તેની પાસે હતું નહિ. પણ તું પાપી અત્યાચારી ચંડાળ છે. એટલે કંઈ પણ રહેવાનું નથી. પાપીઓને કદાપી કાળે કોટીયું મળશે નહિ. પણ આખર રખડી. રઝળી અને પાણી સિવાય જંગલ અંદર મરવાનો ઉપર પ્રભાણે જીવદગારો સ્યામદાસ તેની સમક્ષ આવી કાઢવા લાગ્યો. સ્યામદાસના લાંબા બાપણથી ત્રીભોવનદાસને તેની બીજકુલ અસર થઈ નહિ. અને સ્યામદાસ બોલી રહ્યો કે તરત ત્રીભોવનદાસ પુનઃ બોલી ઊઠ્યો...

“શ્યામદાસ મારી આગળ નકામો લવારો કરીશ નહિ. ધર્મના ઢીંગણા હું તને ધરાવર નાહું છું. અપસરાની છોકરીઓને સરણે રાખનાર પાપી! તું શું મારા હસ્તમાં નહિ આવે મારે વખત આવે આ ત્રીભોવનદાસ ત્રણ ભુવન ચતાવી દેવા તૈયાર છે.” કહી ત્રીભોવનદાસ શાન્ત થઈને ઊભો રહ્યો.

“હુ! દુરાચારી ત્રીભોવનદાસ હું તને આજથી બચુતો નથી કે તું પાપી છે? પણ જ્યારથી તારી જનનીના પેટ પુત્ર રૂપે પથર પડ્યો છે. ત્યારથી નાહું છું. ત્રણ ભુવન પાપી કોઈ કાળે ચતાવી શકતો નથી. અને જોઈ શકતો નથી. પણ પરમાત્માના હુકમ જ્યારથી ધર્મના રસ્તે ચાલ્યો છું. ત્યારથી સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ ત્રણે ભુવનનું જ્ઞાન થઈ ગયું છે. પણ પાપી તને નકામું, અનીતિ અધર્મના તું મહેમાન છે. અને તેથીજ તને નકામું પડવાનું જ્ઞાન છે. “ત્રીભોવનદાસે તેને મળતો જવાબ આપ્યો...

“શ્યામદાસ તારું શ્યામ મુખ મને ચતાવીશ નહિ. પણ મારું શ્રેય વ્હાનો હોય તો મણીને મારે હવાશે કર. અને સ્નેહમાં વૃદ્ધી કર” ત્રીભોવનદાસે મતલબની વાત કરતાં કહ્યું.

“તારું શ્રેય થાય અથવા ‘પુર’ થાય તેનો મને ખીલકુલ ઊંચાટ નથી. પણ મણીનું બહું થાય તે પ્રમાણે ફરવાથીજ મારું બહું થવાનું છે. ગાયને કસાઈના હસ્તમાં આપવાથી શું બહું થવાનું છે. પણ નકામું પડવાનું છે. માટે મણી સખાંધી વાત કરીશ નહિ. પાપી તારા પાપી સ્વભાવથી સતી માણેકનો તથા ધમીષ્ટ પુત્ર મુંદરનો પણ તું નાશ કરવા જોઈ છે. માટે વિચાર તારું તેમજ સતી માણેકનું બહું ઈચ્છે તો હોય તો તારા પાપી વિચારોને પ્રભુના નામની યાજ્ઞ

પવિત્ર થા બેઠી તને મોક્ષગતી મળે.” સ્યામદાસે ધર્મ મુજબ શીખા-
મણુ આપતાં કહ્યું.

“માણિક, સુંદર, તું. અને પેલો પીસાય બધા જહાનમમાં પડો.
પણ હું કદાપી કાળે પ્રભુનું નામ લેવાનો નથી. તે તું નકકી સમજી
શેરો.” ત્રીભોવનદાસે જવાબ આપતાં કહ્યું.

“હુષ્ટ ! ત્રીભોવનદાસ તારોજ જહાનમા મુકામ થવાનો છે.
પવિત્ર પીસાય મણી, માણિક, સુંદર વિગેરે પરાપકારી મનુષ્યો સ્વ-
ર્ગમાંજ મુકામ કરવાના છે. ત્રીભોવનદાસને તેનો મળતો જવાબ
આપતાં કહ્યું.

“સ્યામદાસ ! હું કદાચ પ્રભુનું નામ લઉં તો ?” ત્રીભોવન-
દાસનો વિચાર કરવાથી કહ્યું.

“ત્રીભોવનદાસ એવાં ધનબ્રાહ્મ્ય ક્યાંથી કે પાપીના મુખમાંથી
પ્રભુનું નામ નીકળે. અને તારા મુખમાંથી પ્રભુના નામનો મંત્ર
જવાબ તો તને તારી મણી મળી આવે.” સ્યામદાસે શુદ્ધ અંતઃક-
રણથી કહ્યું.

“પછી મને દશ લગ્નર મળશે ? ના, પ્રત્યુત્તર મળ્યો.

“કારણ, ત્રીભોવનદાસે ફરીથી પ્રશ્ન કર્યો.

“ત્રીભોવનદાસ તારું મગજ ઠેકાણે હોવાથી હું કહું તે સાંભળ.
જો માતા પિતા જ્યારે પોતાના જાળકોનું ખુન પીસે. જન્મ આપ-
નાર માતા પિતા જ્યારે ગરીબોની ગરદન ઉપર છરી ફેરવશે તો
પછી આ સંસારની વૃદ્ધી શી રીતે થશે. શાસ્ત્રની અંદર પણ કહેલું
છે કે પારકા માંસે કરી પોતાનું માંસ જે વધારે છે તેના જેવો
પાપી ખીન્ને ડોઈ નહિ. “કન્યા વિક્રય કરવાથી તેના પૈસા ખાવાથી

પણ પાપકુંડમાં પડાય છે. માટે લેવા દશ હજાર લેવા કરતાં નીતિ અને ધર્મને રસ્તે વેપાર રોજગારથી પૈસા પેદા કર કે જેથી આપણા દેહનું કલ્યાણ થશે. વિચાર તારા વિચારોથી તારા શરીરનો. બાળકનો સતિસ્ત્રીનો, પુત્રીનો નાશ થવા બેડો છે. વિચારો કરવાથી આ પ્રમાણે થાય છે તો વિચારોને અમલમાં મુકવાથી શું નહિ થાય, ત્રીભોવનદાસ મહા અનર્થ થયા સિવાય રહેશે નહિ. ” શ્યામદાસે શાંતીથી કહ્યું.

“શ્યામદાસ મારાં કરેલાં પાપ કર્મોનું હવે શું થશે ? ત્રીભોવનદાસ પ્રશ્ન કર્યો.

“ત્રીભોવનદાસ તે હું કહી શકતો નથી. પણ શાસ્ત્ર મુજબ, ધર્મના નિયમ મુજબ હું એટલું તો કહી શકું છું કે આપણા કરેલાં અધોર કૃત્યની મારી એક વખત શુદ્ધ અંતઃકરણથી પરમાત્મા પાસે માંગે તો તેણે મને તેવાં કરેલાં કૃત્યોની મારી દયાળુ પરમાત્મા આપે છે. તે હું સાચીતીથી કહું છું. પછી મધ્યર મન્દા મળવાન છે ” શ્યામદાસે ધર્મ મુજબ વાત કહી.

“ત્યારે હું મારી માયું તો પછી ? ” “પછી તારા તમામ ચુંદાઓ માફ થશે ” શ્યામદાસ તરફથી પ્રત્યુત્તર મળતાં ત્રીભોવનદાસ બે હસ્ત જોડી આકાશ તરફ દ્રષ્ટી કરી કંઈ મહત્વડવા લાગ્યો. તે શું બોલે છે. તે બંધી શકાતું નહિ હતું. માત્ર એકનો દડકડાત જણાતો હતો. થોડી વાર તેમ કર્યા પછી એક બેડો નિઃશ્વાસ નાંખી હસ્ત મુડી દીધા. શુદ્ધ અંતઃકરણવાળા શ્યામદાસના અંતઃકરણમાં સાચું મનાયું. હવે પોતાના કર્મની મારી માગી, હવે ત્રીભોવનદાસ મહુ પડનાય છે. તેવાજ વિચારો તેના અંતઃકરણની

અંદર થવા લાગ્યા. સ્યામદાસ તરત ખીજા હોલમાં ગયો, ખુણાની અંદર સંતાડેલી મણીને લઈ ત્રીભોવનદાસ પાસે આવ્યો. મણીને જોતાંજ “હાય મારી મણી” એટલાજ ઉદગારો કાઢી સ્યામદાસ તરફ પોતાની દ્રષ્ટી ફેરવી અને પુનઃ બોલી બિઠ્યો...

“સ્યામદાસ તેં મારા ઉપર બહુ ઉપકાર કર્યા છે, પણ મેં ઉપકારનો બદલો ઉપકારથી નહિ પણ અપકારથી આપ્યો છે, તેની અને માફી આપીશ. હું તારો ગુન્હેગાર છું.” કહી ત્રીભોવનદાસે બે હસ્ત જોડ્યા.

“ત્રીભોવન પ્રભુ મહા સમર્થ છે. સૌને માફી આપનાર પણ તે પોતે છે. બાપ હું તને માફી આપું છું, પણ હવે પછી વિચાર કરજે. હું રજા લઈશ” કહી સ્યામદાસ પ્રત્યુત્તરની રાહ જોયા સિવાય રવાના થવા જાય છે કે મણીએ તરત સ્યામદાસનો છેડો પકડી પુછકળ રડવા લાગી, “હાય! હવે માફ કાણ થશે” રડતાં રડતાં એટલાજ ઉદગારો નીકળી પડ્યા. કે સ્યામદાસની ચક્ષુઓમાં ઝગઝગાં આવી ગયાં અને પુનઃ બોલી બિઠ્યો.

“એટા! રડીશ નહિ. નીરાધારનો આધાર મહાન પ્રભુ તૈયાર છે. અને તેજ તારો મદદગાર છે. હું પણ કોઈ કોઈ વખતે તારી ખબર લીધા કરીશ મણી જ્યાં સુધી મારા દેહમાં પ્રાણ છે. ત્યાં સુધી તને દુઃખી થવા દઈશ નહિ. સ્યામદાસે ધીરજ આપવાથી મણી કંઈ શાંન્ત થઈ સ્યામદાસને મુંડી દઈ અને હસ્ત જોડી મણી સ્યામદાસ સામે ટગર ટગર જોવા લાગી. મૈત્ર્ય ધારણ કરેલી મણી સ્યામદાસને રજા આપતી હોય એમ જણાવા લાગ્યું. મણી બોલતી નહિ. પણ મુખપર્વદ કહી આપતું. આ પ્રમાણે અને હસ્ત જોડી

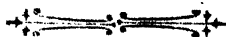
એવેલી જોઈ એક વખત પ્રેમ ભરી દૃષ્ટી કરી શ્યામદાસ રવાના થઈ ગયો. ત્રીભોવનદાસ સેર થઈ ગયો. અને પુનઃ “શ્યામદાસ તું છેતરાયો!” એટલાજ ઉદગારો નીકળી પડ્યા. મણીના અંતઃકરણની અંદર ધાસકો પડ્યો. ચરચર કરતું અંતઃકરણ ચીરાવા લાગ્યું નીરાધાર મણી પુનઃ નીરાધાર થઈ ગઈ. ગુલાબી મુંખની સ્તેજ થઈ ગયું. મણીના મગજની અંદર કંઈના કંઈ વિચારો થવા લાગ્યા. મણી વિચાર રૂપી નાવની અંદર બેસી મગજ રૂપી સમુદ્રમાં ઝોલાં ખાતી હતી એટલામાં મણી આગળ લાંબો હસ્ત ફેરીને કહ્યું. આથી રંક મણી ગરીબડી ગાયની માફક તેના પીતાની પાછળ પાછળ રવાના થઈ ગઈ

ઘડાલા વાંચક બંધું પાપીઓનું અંતઃકરણ કેવું કપટ વાળું હોય છે. તે તમોએ જોયું માટે તેવા અંતઃકરણથી પરમાત્મા એવી માફી આપતા નથી. પણ નક્કી અધીકારી બનાવે છે.

અકરણ ૧૪ સું.

કુમતિ ! તારા મુખની મારે જરૂર નથી.

ધ્યાહન કાળનો સમય હોવાથી બાનું સુર્ય નારાયણ અતીશે ક્રોધથી તપી જમીનને લાલચોળ બનાવી દીધી છે. મનુષ્યોના અંતઃકરણ આકુળ વ્યાકુળ થઈ રહ્યાં છે. પશુ, પક્ષીઓ પોતાના સ્થાનમાં ગરમીથી કંટાળી દબાએલાં જણાય છે. જમીનની અંદરથી ઉછળી જવાળા નીકળી રહી છે. ગુલાબી

ગાસોને ગાળી ક્યામ બનાવી રહી છે. આવા સખત તકકાની અંદર કોઈનું મનું નથી કે બહાર નીકળી શકે પહાડોમાંથી પથરાના તપવાથી નીકળતી ઉછળી જવાળાથી ચીતરોડાના પક્ષીઓના કોળગ્ન ગરમ લાય જેવાં થઈ રહ્યાં છે. મકાનમાં એકલા કંટાળી ગયાં છે. તે બહારના વાંચક બંધુ પેલા જંગલની અંદર પગેથી આ મધાન કાળમાં ચાલ્યો જતો પુરૂષ કોણ છે. તે આપણે જોઈએ.

તેના શરીર ઉપર ભમવાં રમતી કદની ધારણ કરેલી છે. શાર ઉપરના કેશકાષ છુટા મુકવાથી મહા યોગીના જેવો જણાય છે. પરસેવાના ગ્રીંદો લુહો લેણી એ ધડકથી સુર્યને હરાવતો પોતાની જય ગર્જના કરતો ચાલ્યો જાય છે. સુર્ય નારાયણ પણ તેનાથી કંટાળી, પરાજીત થઈ નાચતા કુદત પશ્ચિમ દીશા તરફ પલાયન થતા જણાય છે. સુર્ય પોતાની ડિંમત હારી જઈ જોગીને

સુખ આપવાને માટે ઝાડ, પર્વત ઉપર જરા થોભી સાંચક તડકો કરતા ચાલ્યા જતા જણાય છે. મુસાફર એક વૃક્ષ તળે આવી વિશ્રાંતીની જરૂર હોવાથી વધારે પરિશ્રમથી કંટાળેલો હોવાથી જરા આશ્રય લેવા માટે પોતાની પાસેનું મૃગચર્મ પાથરી બેસી ગયો. વૃક્ષની ઠંડી હવાથી ગરમ થએલું મથજ શાન્ત થયું. કે તેજ મૃગચર્મને પોતાની પથારી કરી તેના ઉપર લાંબો થઇ સુઇ ગયો. લાંબો થતાંની સાથે નીંદાદેવીએ તેના ઉપર તરાપ મારી બેગીને પોતાનો શીકાર કરી લેવાથી ધસ ધસાટ ઊંચવા લાગ્યો. સુખની નીંદા લેનાર બેગીને કંઈ સ્વપ્ન આવવાથી પુનઃ સ્વપ્ના અવસ્થામાં નીચેના ઉદ્ગારો કાઢ્યા.

શું થાય છે આ જગતમાં કેવાં રંગ બદલાય છે.

સદેહ પય બેઠાને સર્વ માણસો લલચાય છે.

યુવર પય સદેહ છે પણ સેવન કરવાથી શું થાય છે.

જે કરે છે ઊપયોગ તેના અંતઃકરણ બળી જાય છે. ખત્રી.

પાછો કંઈ શાન્ત થઇ પડ્યો રહ્યો. પણ તરત તેજ સ્થિતિમાં પાછો પુનઃ બોલી ઊઠ્યો...

“અસોસ ! જુલ્મી લોકો તમારા જુલ્મથી મહાન પ્રભુ કોપાયમાન થાય છે હજારો નિર્દોષ જનોના પ્રાણ લેવાથી મહાન પરમાત્માના, ગુન્હેગાર થાઓ છો શું તમે સદા કાળ જીવવાના ? નહિ. કુદરતે તમારે પણ છેવટે મરવાનું છે. પાપી પેટના માટે હજારોના પ્રાણ લેવા તે ક્યા ધર્મની સાચીતી છે. ધિક્કાર છે. પ્રભુને નહિ ઓગળતાર ! તમને ધિક્કાર છે. તેવા પાપી પેટ ભરવા કરતાં કટાર મારી મરવું હજાર દરજ્જે સારું છે. ધર્મ તેજ ખરું સુખ છે,

રામ ! રામ ! જસ એટલાજ ઉદગારો નીકળ્યાં કે તરત એક નવયૌવન
બાળા આવીને ઉભી રહી ઇંદ્રની અપ્પરા કે સ્વર્ગની મેનકા, કે
પરી ! શું હશે તે કંઈ જાણી શકાતું કહી હતું. તેની અણીવાળી
ચક્ષુઓ મુતેલા જોગી તરફ આકર્ષણ કરતી હતી. આવનાર સ્ત્રી
જરા ખસી કઠીની નાબુક તાઢ જોતાંજ સીંહશીર પાછી મૃત્યુ પામ્યા
સિવાય રહે નહિ. તેવીબંક વાળી સ્ત્રીએ જોગીનો હસ્ત પકડ્યો.
હસ્ત પકડતાંની સાથે જોગી એકદમ ચમક્યો. આવરો ખતી ગયો.
અને એકદમ “શું આ સ્વપ્નું કે સાચું” ઉદગારો કાઢતાંની સાથે
જોગીએ પોતાની અંચુલી દાંત વચ્ચે લપ દબાવી જોઈ કે પાછો
પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.” બાળા આપ કોણ છો ? જોગીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“હું જે છું તે તારી ધ્યાન બહાર નથી. હું સ્ત્રી છું તને
જંગલમાં જતો જોઈ તારી સાથે આવી છું બોલ તારો શો વિચાર
છે” આવનાર સ્ત્રીએ તેના પ્રશ્નનો જવાબ મર્મથી આપ્યો...

“બાળા તારી સાથે મારો કોઈ પણ પ્રકારનો પરિચય થયો
નથી. છતાં તું અનીતિના માર્ગમાં દોરાય છે. તે સાફ કરતી નથી.”
જોગીએ પોતાનું ખડ્ગ કારણ બતાવતાં કહ્યું.

“મારી સાથે તમારે પરિચય નથી, પણ તમને હું સારી રીતે
જાણખું છું. સીપાઇઓમાંથી અંધન મુકત થનાર તમેજ સામંતસીંહ
કે બીજા.

બહાલા મુગ વાંચક ખંધુ શું સામંતસીંહ છે ? હા તેજ શુદ્ધ
અંતઃકરણવાળો સામંતસીંહ છે. સ્ત્રીના મુખમાંથી પુરાવાની સાથે
પોતાનું નામ સાંભળતાંજ સામંતસીંહ નવાઈ પામ્યો. અને પુનઃ
બોલી ઊઠ્યો...

“ બાળા! તમે આ શું બોલો છો. શું તમારે પતિ નથી ?

“ તેની તમારે શી જરૂર છે. પતિ હોય અથવા ન હોય તેની મને પ્રરવા નથી પણ તમારો શો વિચાર છે. મને સાથે લેવી છે કે નહિ? તેનો મને જવાબ આપો ” આવનાર સ્ત્રીએ જવાબ માગતાં કહ્યું.

બાળા તમે સાહસ કરો છો. તમેને ખીલકુલ ખ્યાલ નથી. તમારા આવવાથી તમારા પતિને કેટલું ગધું દુઃખ થતું હશે. તેનો વિચાર કરો. શું ! આર્થ કુળની બાળાઓ આ પ્રમાણે લમ ગાંઠને તોડશે, તો પછી સત્ય દુનીઆની અંદરથી પલાયન થઈ પૃથ્વી રસાતાળ જશે. શું ! સ્ત્રીઓનો ધર્મ છે ? સામતસીંહ નવાઈ પામતાં કહ્યું.

“ સામતસીંહ ! તમારે મારી આગળ ધર્મની વાત કરવી નહિ. અને જરૂરે ધર્મ તપાસતા હો તો આવનાર આશા મરી સ્ત્રીને નીરાશ કાઢવી ન જોઈ. માટે મારી આશાઓ સંરક્ષ કરો. આવનાર સ્ત્રીએ પોતાના મતલબની વાત કાઢતાં કહ્યું.

“ શું ! તારી પાપી આશાઓ સંરક્ષ કરવાને માટે ધર્મ શાસ્ત્ર કહે છે ? નહિ. ચંડાળણી તે શાસ્ત્ર અને ધર્મ તારા મુખની અંદર રાખ, તેનો અનર્થ કરીશ નહિ. ધર્મપત્ની પોતાના લમથી પરણેલી સ્ત્રીઓની આશા સંરક્ષ કરવાને માટે ધર્મશાસ્ત્ર કહે છે. પણ પરસ્ત્રીને માટે કહેતો નથી. શાસ્ત્ર માત્ર પરસ્ત્રીને માતા ભગિની સમાન ગણવાનું કહે છે, તે તારા પાપી વિચારો પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં કહેલું નથી. હા ! જેનો પતિ લમ કરતાં પહેલાં નાસી ગયો હોય, કે જેનો પતિ ન લાગતો હોય. જેનો પતિ નયુક્ત હોય. તેવા પુરુષની સ્ત્રીએ ફરીથી લગ્ન કરવાનું કહેલું છે. પણ બ્યબિચાર

કરવાનું કહેતું નથી. માટે ચાલી જા, તારો પતિ તેવો હોય તો કોઈ બીજા સાથે પુનર્લગ્ન કરી લે પણ મારી સાથે તે પ્રમાણે કદાપી કાળ થવાનું નથી. હું! પરસ્ત્રીને ભગીની સમાન ગણુનારો એક ટેકી પુરૂષ છું. તે તું નક્કી સમજ લેજે.” સામંતસીદ્ધિ મં મુજબ પોતાના દૃઢ વિચારો જણાવ્યા.

“અભીમાની પુરૂષ વિશ્વાસમિત્ર, ચંદ્ર, ઇંદ્ર જેવા મહાન સતવાદી પુરૂષો સ્ત્રીના મોહ પાસમાં પડી ગયેલા છે. તો તારા જેવા પામરજીવની શી ગણતરી છે. તારાં દરેક વાક્યો તારાજ મુખમાં પેસવાના છે.” આવનાર સ્ત્રીએ દાખલા આપતાં કહ્યું.

“વ્યભિચાર મહા પાપ છે. વિશ્વામિત્રએ પરસ્ત્રી તરફ નજર કવાથી એક હજાર વર્ષનું તપ નીખળ ગયું હતું. ચંદ્ર તેજોમય છતાં પર સ્ત્રીના ઉપર યદ દાનત કરવાથી સ્યામમુખ થઈ આકાશમાં બટકથી દરે છે. ઇંદ્રે પરસ્ત્રીની તરફ ક્રુદ્ધીથી જોવાથી રગતપીત શૂદ્ર છેવટે સતીના પતિને ચરણે પડવાનો સમય આવ્યો હતો. તો પછી એવા દેવ પુરૂષોની એવી દશા થઈ. તો મારો શો હિસાબ હું શી રીતે ગચી શકું માટે આજા મને નર્કકુંડમાં નાંખીશ નહિ. અને ચાલી જા. ભગવાન તારું બલું કરશે.” સામંતસીદ્ધિ તેના મળતો જવાબ આપ્યો.

“હું તને કામી નર નહી પણ નપુસક છે. એમ સમજી લે. સ્ત્રી સ્વર્ગનું સુખ દેખાડનાર રંભા છે. પ્રેમની દેવી છે. કુખે કુખી થનાર સ્ત્રી છે. જ્યાં તે મારું સુખ ભોગવ્યું નથી ત્યાં સુધી આ પ્રમાણે બકવા કરીશ.” આવનાર સ્ત્રીએ સુખ બતાવતાં કહ્યું.

“સુપકર ! ડાકણી તે સુખ તારાથી મળનાર નથી. પર સ્ત્રી નર્કની ખાણ છે. અને તેમાં પડવાથી નર્કમાં જવાય છે. અને અને અધોરક્ત્ય કર્યાનો બદલો મળે છે. જે ખાણમાંથી નીકળી મુત્રથી બરાએકા દેહ શુદ્ધ કરી ખરા રૂપમાં આવ્યો છું. તે હવે મારા શુદ્ધ દેહને નાખી અપવિત્ર કરવા માગતો નથી. વ્યભિચારથી સ્વર્ગનું સુખ મળતું નથી. પણ નર્કમાં જવાનો માર્ગ મળી આવે છે. ખરું સુખ ધર્મ મુજબ લગ્ન થએલાં પતિ પત્નીથી મળી શકે છે. તને કોણ પ્રેમની દેવી કહે છે. પ્રેમની દેવી નહિ પણ નર્કની દેવી ગણુ છું. અને તારાથી મને સ્વર્ગનું સુખ મળી શકવાનું નથી “સામંતસીંહ હું કોણ છું મારો ઊપદેશ શું છે. તને હું શું કરવા માંગુ છું તે તું જાણી શકતો નથી. પણ એ” કહી આવનાર સ્ત્રીએ સીસોટી વગાડતાંની સાથે પતીપત્નીઓના જોડાં સંસારનું સુખ ભોગવતા જોડા સાથે હિંડોળા ખાટ ઉપર ઘેરેલા ફળ, ફુળ, મેવા, સ્વાદીય ભોજન વીગેરે સામંતસીંહની દષ્ટીએ દેખાવા લાગ્યા તેમના મુખો જોઇ સામંતસીંહનું મન ચળીત થઇ ગયું. અને એકદમ એ દેવી તું કોણ છે, તારા પ્રતાપ આ મુખો આપવાનું શું કારણ છે. તેમને જલ્દીથી કહી દે, એટલાજ ઉદગારો કાઢી સામંતસીંહ શાન્ત થઇ ઉભો રહ્યો.

સામંતસીંહ ! તું મને જેવી તેવી સ્ત્રી સમજાવ નહિ. હું કોણ છું. તે તારે માથુસોની ધજિજા છે તો મારું નામ કુમતિ દેવી છે. મારા કહેવા મુજબ ચાલવાથી તું જે મુખો જુએ છે. તે મુખો મળે છે. મારામાં મુનુષ્યને મારા તાબામાં ફરી લઇ તેમને તેવાં મુખો આપવા શક્તિવાન છું. મારા કલા મુજબ નહિ ચાલનારને ખરાબ

કરું છું બોલ તારે સુખની જરૂર છે કે દુઃખની ? તેનો અને જવાબ આપ," કુમતી દેખીએ કંઈ સંસય યુક્ત મળે કહ્યું.

“મારે સુખની જરૂર છે” એટલાંજ ઉદગારો કાઢતાની સાથે કાટેલા વસ્ત્રથી ઢંકાએલી સ્વરૂપવાન બાળા તેના આગળ આવી ઉભી રહી. અને પુનઃ બોલી ઉઠી,

“સામંતસીંહ ! સચુર કર ! મારો સદ ઉપદેશ સાંભળી તારે જે કરવું હોય તે કરજે પણ મારા થોડાક વાક્યો સાંભળ.

કુમતિ તેનો અર્થ કે એટલે ખરાબ મતિ બુદ્ધિ આદમીની બુદ્ધિ ખરાબ રસ્તે દોરનાર તેજ આ કુમતિ છે. તને ખતાવેલાં સુખો તે શું સદાકાળ ટકી શકવાના છે ? ના, મોટા મોટા દેવદાનવો, પર્વતો પણ અચળ રહ્યા નથી અને રહેવાના નથી. તેનો પણ કાસ થયા સિવાય રહેનો નથી. તેમ તે સુખ સદાકાળ ટકી શકશે નહિ. તારી દ્રષ્ટીએ તે સુખ જણાય છે. પણ તે સુખનો ઉપયોગ કરવાથી કેવા ફળ મળે છે. તે જો, તારી હૃદય ચક્ષુઓ ઉઘાડ જે પુરુષો વ્યભિચાર કરી સુખ માને છે. તેની શી દશા થાય છે. રગતપીત, અંધત્વ અને તન ઉપર ચાંદ પડી જાય છે. કુમતિને રસ્તે ચાલનાર ના સુખો જો કહી આવેલી સ્ત્રીએ સીસોટી વગાડી કે સામંતસીંહની દ્રષ્ટીએ કેટલાક દુઃખથી કંટાળેલા આપદાત કરતા દેખાયા, કોઈ અરે બાપરે એવા દુઃખો ઉદગાર કાઢતા જણાયા પરત્વીની સાથે સુખ ભોગવેલું તેઓના શીર એક બીજની સાથે અથડાતા જણાયા આ પ્રમાણે નવાઈ પમાડે તેવો ભયંકર દેખાવ જોઈ સામંતસીંહ પોતાની ચક્ષુઓ બંધ કરી દીધી. તેના વિચારો બદલાયાથી એકદમ બોલી ઉઠ્યો.

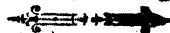
“કુર્માત ! તારા સુખની મારે જરૂર નથી.” જોરથી યુગ મારી ચક્રાઓ ઉઘાડી જુએ છે તો છે તેથી ઐક વીકરાળ વાધને પોતાના તરફ ખાવતો જોઈ. સહ્યોધ આપનાર દેવી પુનઃ જોણવા લાગી.

સામંતસીંહ નીર્ભય રહે. તારામાં સુમતિ આવેલી જોઈ પર-માત્માનો આભાર માનુ છું મારા દાસોને હું સધળી નીતિને રસ્તે દોરવાને માટે હજારો પ્રયત્ન કરું છું પણ છેવટે કુમતિના દાસ થઈ જવાથી દુઃખી થાય છે. મારું નામ સુમતિ છે. સુમતિના માર્ગમાં જવાથી દુઃખો પડે છે. પણ સુખ છે. સુમતિ જોલી રહી છે. એટલામાં “આ વાદ્ય મને ખાઈ જશે” એટલાજ ઉદગારો કાઢ્યા.

નીર્ભય રહે તે વીકરાળ વાધ તને દુઃખ કરતો જણાય છે. પણ પાછળ શું થશે તે પછી તું જાણીય દહેતાંની સાથેજ વાદ્ય સામંતસીંહ ઉપર તરાપ મારી પકડી જઈ એકદમ જંગલ ભણી રવાના થઈ ગયો. અને દેવીઓ અદ્રશ્ય થઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૧૫ સું.

હાય ! મારું નાક ગયું.

મુ વાંચક બંધુ આપણે દરેક પાઠકોને યાદ કર્યા પણુ માણેક સુંદર અને કુલીનસીંહને યાદ કરવાના છે. માટે આપણે વિલાસીના વિલાસ ભુવનની અંદર કોટડીમાં પ્રવેશ કરીએ માટે ખચકાર રહેએ. કપટ જગમાં પરસનના મોહ પાસમાં પડી ન જાયએ જેટલું રૂપ દ્રષ્ટીએ દેખાય છે. તેથી અધીક દુઃખ તેનાથી થાય છે. માટે આપણે સાંભાળીને રહેવું તેજ આપણી દરજ છે.

જુઓ કુલીનસીંહ તું કહે છે. તે સાંભળો.

“સુંદર ! ભાઈ સુખ અને દુઃખ બંને પરમા માના રસ્તા છે. સુખ તે ખરું સુખ નથી. પણ દુખજ છે. સુખ કદાપી કાળે ટકી શકતું નથી છેવટે પત્તાયન થઈ જાય છે. તેની જગો લેવાને માટે દુઃખ તૈયાર થાય છે. દુઃખ પડવાથી માણસો મૃગજળી સમાન સુખની ખાતર અધોર કૃત્યો કરે છે. મહા અનર્થ કરી મુકે છે. છતાં સુખ મળતું નથી. તેથી હર હમેશાં તેમનું અંતકરણ બળતું રહે છે. માટે એવા સ્વાર્થી સુખોની ખીલકુલ ઇચ્છા કરવી નહિ.

દુઃખ પરમ કૃપાળુ પરમાત્માના સ્વ હસ્તથી અપાએલી બક્ષીસ છે. દુઃખથી ધર્મ કર્મ થાય છે. દુઃખી માણસની ઇંદ્રીઓ, મનોબળ કબજામાં રહી શકે છે. પણ સુખની મદોન મસ્ત થએલી મનો કામના વશ રહેતી નથી. તેથી તે નર્ક કુંડમાં નાંખે છે. દુઃખી માણસો સદા પ્રભુનું નામ લઈને મૃત્યુને ધરણ થાય છે. એક કવિએ કહ્યું. છેકે

“સુખ જોઈ જીન જવું, દુઃખમાં ન હિંમત હારવી.

સુખ દુઃખ સદા યક્તાં નથી. એ નીતિ ઉર ઉતારવી.

માટે સુંદર ધીરજ ધર આપણા નસીબમાં દુઃખ છે તો સુખ ક્યાથી મળશે. અને સુખ હશે તો દુઃખ થવાનું નથી નસીબની અંદર વિધાનાના હસ્તથી લખાએલા લેખ પ્રમાણે થાય છે. કારમાં કીસ્મત તારો રંગ તારો ઢંગ જીવોજ છે કહી કુલીનસીંહ નીચે મુજબ ગાવા લાગ્યો.

“અરેરે! કારમી કિસ્મત ભમાવી ભીખ મંગાવે છે.
 બતાવી સુખના પહાડો પછી દુઃખમાં ડુબાવે છે.
 બનાવી દેશના રાજા જગાડીને તકરે તાગ
 દુઃખોતું આપે છે ઝાઝા ભમાવી ભીખ મંગાવે છે.
 હતો આજે ભીખારી જે અને ધનવાન તે પળમાં.
 પછી ધનવાન તે પળમાં ભમીને ભીખ મંગાવે છે.
 ઘણા પુત્રો તણી માતા કહીને સુખો દેખાડે છે.
 પડાવી પુત્રો તું તેના પછી વંડા બનાવે છે.
 ઘણા રાજા તણી રાણી પતિને આપના જણી.
 પડાવી ત્રિયોગ તું તેના પછી વિધવા બનાવે છે.
 હશે ધર્મીષ્ઠ સુયોગી ભમાવીને કરે ભોગી.
 બતાવી સુખ તેને તું પછી રોગી બનાવે છે.
 માપી પ્રાણુ હરનારો અધોર કૃત્યથી ન ડરનારો.
 બનાવી ધર્મીષ્ઠ તેને તું પણ વારમાં સ્વર્ગ બતાવે છે.
 કળા કિસ્મતની બહુ ન્યારી મતી ન પહોંચતી મારી.
 બહુ રંગ કિસ્મત બતાવે છે. અરેરે શું! શું બનાવે છે.

સુંદર ટાંટયા નસીબની કોઇને ખબર પડતી નથી. પ્રભુ હવે મદદગાર થાય- કુલીનસીદ્ધિ નિઃશ્વાસ નાંખીએ છું.

“ભાઈ કુલીનસીદ્ધિ જે કરે છે. તે નસીબ કરે છે. હશે પ્રભુ જે કરે છે. તે સારાને માટે કરે છે. તેથી મહાન પરમાત્માની ઉચ્છા મુંઝવ વર્તવું તેજ આપણી ફરજ છે. પણ હાય ! મીઠા પાણીના સમુદ્રની અંદર રહેલું માછલું. ખારા પાણીની અંદર રહી શકતું નથી સુંખમાં ઉછરેલું બાળક દુઃખમાં રહી શકતું નથી, તેવીજ રીતે મારા સુંદરની દશા છે. ભાઈ બુઝો ભુખથી સુંદર લથડીમાં ખાય તૃપ્તથી કંઈ સુકાઈ જાય છે. આંખે અંધારા આવતા જણાય છે. ગુલાબના પુષ્પ જેવા મારા સુંદર કરમાઈ શ્યામ થઈ ગયો છે. હાય ! પ્રભુ હવે શી દશા થશે. માણે સુંદરની સ્થિતિનો ખ્યાલ કરતાં છું.

સુંદરની દશા પણ તેવીજ હતી. સુંદરને જે દિવસના ઉપવાસ હોવાથી મુખ નિસ્તેજ થઈ ગયું હતું. ગાલ ઉપરની લાલી પલાચન થઈ ગઈ હતી. અને તેના અંતઃકરણની અંદર અરસો હતો કે હવે ચંડાળણીના હસ્તમાંથી છુટવું તે કિશ્મત ઉપર આધાર છે. સુંદરને મદદ કરે તેવું આ વખતે કોઈ નહિ હોવાથી ધીરજ ખીલકુલ છુટી ગઈ હતી. કંઈ ઉંડા વિચારમાં હોય એમ દેખાતું હતું એટલામાં પોતાનો હસ્ત છાતી ઉપર મારતાંની સાથે એકદમ ખોલી ઉઠ્યો...

“નીંડર મન નીર્જન થા ! આ દુઃખ નથી પણ સ્વર્ગના સુખો છે. નીતિના રસ્તે ચાલતાં કદાપી ગમે તેટલું દુઃખ પડે. પણ હિંમત હારીશ નહિ. ચંડાળ મનહા ! તારી સ્વાર્થી લાલચોની મને ખીલકુલ દરકાર નથી. તારી સ્વાર્થી લાલચોથી તું મને ગમે તેટલું બમાવીશ

પણુ આ સુંદરને ગમે તેટલો દેશીસ પણ દરનાર નથી. બસે તું જાણે તો તને જવા દઈશ. પણ મારા દેહને જવા નહિંજ દઈ. તારા જેવા સ્વાર્થ અધને મારા દેહની અંદર રાખવા કરતાં હું તને પ્રથમથીજ વિદાયગીરી આપીશ તે ખુબ સમજી લેજો. પરસનના સુખમાં સ્વાર્થી લાલચોમાં પડી મારા દેહને અપવિત્ર કરીશ નહિ. હુમ મને તારા કરતાં પ્રીય છે, માટે શાન્ત થા અને આગળ જતાં સ્વર્ગના ઊતમ સુખો તનેજ મળનારા છે. સ્વર્ગનો દેવતા તુંજ થવાનો છે. તો પછી કણુ બંગુર સુખની ખાતર શા માટે યાવત ચંદ્ર દીવા કરો તું સુખ તજીને બેસે છે. માટે ધૈર્ય ધારણુ કર. જેટલો તું કંટાળે છે. તેટલોજ તને મહાન દયાલુ પ્રભુ સુખ આપવાના છે. માટે શાન્ત થા. સુંદર આ પ્રમાણે ઉદગારો ઢાઢી શાન્ત શાન્ત થયો કે બહાદુરસીહ અને પરસન દ્વાર ખોલી અંદર દાખલ થયા અને રાક્ષસોને જોતાંજ કુલીનસીહ લાલચોળાળા ગયો. પણ પોતાના કોપને જેમ તેમ કરી દાળી દીધા. કે બહાદુર સીહ આવતાંજ ખોલી ઉઠ્યો.

કેમ કુલીનસીહ ઉદ્ધતાઈ કરવાથી કેવાં યજ મળે છે. તે જોયાં કે નહિ ?

“યુપકર! વિષય વાસનાથી ભરેલા સક્ષસ, આ ઉધ્વતાઈ નથી પણ પવિત્રતા, તેમજ નીતિનો માર્ગ છે. અને ઉદ્ધતાઈના ફળ કેવાં મળે છે. તે હું જતાવીશ” કુલીનસીહે જવાબ આપ્યો.

“બસ કર સચતાન તું મને શું જતાવવાનો છે. તારામાં હિંમત નથી કે તું મને જતાવી શકે તારા દયાવવાથી હું કદાપી દયાવાનો નથી. બહાદુરસીહ કંઈ કોવથી કહ્યું.

“મારો પ્રાણ તારા જેવા હીયકારથી કદાપી કાળે નીકળવાનો નથી. જ્યાં સુધી પ્રભુ પાંતરો છે ત્યાં સુધી બહાદુરસીહનો વૈરી આંધળો છે. તારી ઈચ્છા મુજબ કદાપી કંઈ પણ કાર્ય બની શકતું નથી પણ ઇશ્વર ઇચ્છાથી જે થશે તે ખરું ચંડાળ સમજ તારા અધોર કૃત્યની હદ આવી રહી છે. માટે વધારે ગુન્હા કરી પ્રભુનો દુશ્મન થઈશ નહિ. જ્યારે રાવણે અતીશય અનર્થ ફનીઆની અંદર કર્યો. ત્યારે હરિએ અવતાર લીધો છે. અને પાપી રાવણના દશ સીર ધુળની અંદર રોળાયાં છે. તેમ તારા માટે પણ તૈયાર થઈ રહી છે. પક્ષપાતી અંધ પુરુષ એક કમળત સ્ત્રીના બોલવા ઉપર બરસો રાખી આ નીર્દોષ જનોને દુઃખ દે છે માટે સમજ સ્ત્રી કોઈના થઈ નથી અને થવાની નથી. અને થશે પણ નહિ. હાલ તારી વિષય વાસનાને લીધે તું એને પરસન સમજે છે. પણ તેજ પરસન તારા ખુનની પીનાર ટાકણી છે. માટે તેનો પક્ષ છોડી નીર્દોષના પ્રાણ અચાવ કે તારી કાયાનું કલ્યાણ થાય. એટલું બોલી શાન્ત થયો.

“મારે પ્રાણની પરવા નથી. કાયા રહી શું કામની.

પરસન મારી પ્રાણ પ્યારી માળા ન્યું તેના નામની.

દેહથી છુટે નહિ કામ છે રસીલી નારનું ?

હૃદયથી પરસન છુટે નહિ તેજ નકકી ધાર તું.

બલે આ દેહની અંદરથી પ્રાણ પલાયન થઈ જાય, આ ચક્ષુ આંધી અંધ થાઉં, પણ પરસન બીલકુલ છુટવાની નથી. અને મારી રસીલી માટે આ બાળકાના, તારા અને માણુકના લોહીથી હસ્તની હાથેળીઓ રંગી તેના હસ્તને ચુમીશ ત્યારે હું કરીને બેસીસ માટે ત્રિચાર ! કાળને આમંત્રણ કરી કેમ બોલાવે છે, શું ! આ

ખતે જણ પરસનના દુશ્મન નથી ? બહાદુરસીદે કંઈ કોધથીજ પ્રશ્ન કર્યો. કે તરત કુલીનસિંહે ત્રીયે મુજબ પ્રત્યુત્તર આપ્યો...

“બહાદુરસીદ વિચાર ! તું જુલ કરે છે. તું આ રસની વેલ સથળે છે. પણ તારા દેહની ઉપર ચઢનાર ઝેરની વેલ છે. તું આ પાપી નારને છોડવા માંગતો નથી પણ એનો સમય આવે તારા નામ ઉપર થુકીને ચાલી ન જાય. ત્યારે મને યાદ કરજે. શું ! આ તારા સુખની રેલ છે.

“શુ ! આ સુખ રેલની આવેલ ? પરસન પાપી નાર છે.

સુખ રેલની આવેલ નથી પણ દો ધારી તલ્લવાર છે ?

એ વેલ ઝેરની રેલ છે શું ! તેને શુ ! લેવા તૈયાર છે !

સમજ પાપી આંધળા તેજ દંસ તને દેનાર છે.” ખત્રી

આ તારી વીપયાંધ પરસન તારા હંયાનો હાર નથી પણ પય પાચને ઉછેરેલી મોટી સર્પણી છે. અને તેજ તને મદદ કરનારને દંસ દીધા સિવાય રહેવાની નથી. તે નથીજ. અને આવી દુષ્ટ ચંડાળણીઓને મદદ કરવાથી તેના દુળ ખરાબ આવે છે. આ નારી નથી પણ નાગણી છે. દુષ્ટ સાંમળ.

ઝેરી સર્પણી નારને તું દુધ પામ્યું શું લેનાર છે,

દુર્ગુણ ભરેલી નાર આ તારા પ્રાણને હણનાર છે. ખત્રી.

પાપી ! તેવી વિપયાંધ વનીતાઓની સકાય કરવા કરતાં, ખવિત્રતા, ધર્મહિ, નીતિવાન મનુષ્યોની સકાય થા જોયી, પ્રજા તારું કલ્યાણ કરશે. સાહસ કરી નર્કમાં પડીશ નહિ.

કુલીનસિંહના વાઓથી પરસનના અંતઃકરણની અંદર ઉજળ

તેણે રેડાયું. શીરની, શીખાથી પગની પાની સુધી ગુસ્સો ચઢી આવ્યો. અને એકદમ કોંઠાબેસથાં આવી બોલી બેઠી.

“કુલીન ! કુતરાની મારફ બસવાથી શું થવાનું છે. આ પ્રાણ મારી દેહ મારા વ્હાલા બહાદુર સીંહને માટે તૈયાર કરેલી છે. મારી આમના જોડા શીવડાવી બહાદુર સીંહના ચરણમાં રાખવા તૈયાર છું. બધે મારી પરિક્ષા કરવા માગતા હોય તો હું શીર આપવા તૈયાર છું. પણ બહાદુરસીંહ તારા જેવા અકલ્પના ખાલી નથી. કે આવી રંભા જેવી નારનો પ્રાણ લે. તારા ફેરવવાથી કદાપી કાળે દરનાર નથી. પણ યાદ રાખ કુલીન મારા અપમાનનો બદલો હું અવશ્ય લેવાની છું.” પરસન શાંત થઈને બહાદુર સીંહ સામે દૃષ્ટી કરી બેઠી રહી. એટલામાં કુલીનસીંહ બોલી બેઠો.

“જી ચરિત્રની ભરેલી કુલટા તારા વાક્ય ચાતુર્યને હું બરાબર સમજી ગયો છું. પણ વીષયાંધ બહારસીંહને તારી પ્રપંચ જાળની ખખર પડતી નથી. ધિક્કાર છે ! બહાદુર સીંહ તને ધિક્કાર છે. કે વિષયથી ભરેલી કુલટાઓનો વિશ્વાસ કરીને બેઠો છે. પણ તેના રૂળ ફેવા આવે છે. તે તારી ખુલ્લી ચશ્મથી જોઈશ.”

“બસ કર ! આગળ બોલીસ નો જનથી જઈશ. મારી વ્હાલી પરસન તમે ખીલકુલ ગજારાશો નહિ. આ નીચ કુતરાના બસવાથી શું થવાનું છે. જ્યાં સુધી મારા દેહની અંદર પ્રાણ છે. ત્યાં સુધી તું મારી છે. તારા હિપર મને પુરું વિશ્વાસ છે. તેથી તારી આમડીના જોડા શીવડાવવા કરતાં આ છોકરાની ગોરી આમડીના મખમલ જેવા જોડા શીવડાવવાથીજ મારાં કાળજાં ઠંડા થશે અને અને આ પાપી ધર્મની પુંછડી માણેકના શીયળનો ભંગ આ દુરા.

ચારી કુલીનસીંહ સાથે કરાવીશ ત્યારેજ મારું ઉજળતું લોહી
શાંત થશે...

બહાદુરના અક્ષરે અક્ષર પરસન છાતી સાથે લખતી હતી.
હૃદયની અંદર બહાદુરસીંહના ચબ્દે ચબ્દો પરસનતું મુખાર્વીદ પ્રકુ-
શીત કરી દીધું. અને આનંદ આનંદ થઈ જવાથી સમય અતુલ્ય
હોવાથી બહાદુરસીંહને બોલતો અટકાવી.

મનની ઇચ્છાઓ મનમાં રહી જવાની અને મારા દુસ્મન મારી
છાતી આગળ રહેવાનો તે નકકી કહું છું. મારી દુર્દશા કુલીનસીંહના
હસ્તથી થતી હોય એમ દૃષ્ટિએ દેખાય છે. ઓય! બાપરે! કહી
પરસન ઢોંગ કરી જમીન ઉપર પગઢાઈ ગઈ બહાદુરસીંહના હોશ
કાશ ઉઠી ગયા. તેની પાસે બેસી શુદ્ધીમાં લાવવાનો પ્રયત્ન કરવા
માંડ્યો. કે તરત શુદ્ધીમાં આવતાની સાથે “એ બંનેને જાનથી
મારો” ઉદ્ગારો કાઢતાની સાથે પુનઃ ઉભી થઈ. ચંડાળ બહાદુરસીંહ
તેના ઓછ ઉપર ચુંચન કરતાંની સાથે. “ધર્મસીંહ! પ્રથમ આ
બાળકને મારી પાસે લાવો” પાસે ઉભેલા ધર્મસીંહ નામના માણસને
કેશીન કહેતાંજ કુલીનસીંહ પુનઃ બોલી ઉઠ્યો...

“ધર્મસીંહ તારું નામ શું છે, તેનો ખ્યાલ કર. ધર્મસીંહ
નામને એમ લગાડીશ નહિ, ધર્મસીંહનો અર્થ ધર્મતું રક્ષણ કર-
નાર થાય છે. માટે તારો ધર્મ સતી સન્નારીઓની લાજ રાખવાનો
નિર્દોષ જંગોને મદદ કરવાનો તારો ધર્મસીંહ થઈ અધર્મ કરે તે
ધર્મસીંહ નહિ. દુષ્ટસિંહ કહેવાય છે, અને દુષ્ટસિંહ થઈ પરાપ-
કારના અર્થે પોતાના પ્રાણની આફતી આપે છે. તેનુંજ નામ
ધર્મસીંહ છે, અમર નામ રાખવાથી અમર રહેતો નથી પણ

અમરનું નામ ધરાવનાર માણસ પણ મરણ પામે છે. તો પછી અમર નામ ધારણ કરવાનું કારણ શું? ધર્મસિંહ નામ ધારણ કરનાર દોસ્ત ધર્મસિંહ નામને બટો લગાડવા દબાય નહિ. તારા તેમજ મારા અધોર કુત્યોનો પાર નથી. તો પછી વધારે પાપમાં પડવાનો ખીલકુલ વિચાર કરીશ નહિ, આ નિર્દોષ બાળકોનો પ્રાણ લેવા કરતાં મારો પ્રાણ લઈ લે. અને ત્યાર પછી તારી ખુશીમાં આવે તેમ કરજે. ધર્મસિંહ તારા અંત કરણની અંદર દયા છે. એમ મારા અંતઃકરણની અંદર દયા છે. એમ મારા અંતઃકરણથી કહું છું કારણ કે હમો જે વખતે નિર્દોષ મુસાફરો ઉપર બુલ્મ કરતા તે જોઈ દુર જઈને ઊભો રહેતો એ તને ધર્મસિંહ યાદ કર. એક પુરુષનો પ્રાણ લેવા માટે દુષ્ટ બહાદુરસીદે હુકમ કર્યો. હતો પણ તેનો પ્રાણ નહિ લેતાં આ ચંડાળના હસ્તથી પ્રાણ લેવાયો હતો. તો પછી આ નિર્દોષ બાળકના પ્રાણ કેમ લઈશ. દોસ્ત ધર્મસિંહ રહમ કર. પ્રેમની મુતિ ધર્મસિંહ તારા અંતઃકરણની અંદર દયા લાવી નિર્દોષને બચાવ.” કુલીનસીંહના બાપાણથી ધર્મસિંહના તનમાંથી પરસેવાના ઝેઝેળ નીકળી ગયા. અને એક ઉંડો નિઃશ્વાસ નાંખ્યો. બાલ કપાળ ઉપર હસ્તનો પ્રહાર કર્યો. છાતી ભરાઈ આવી. ચક્ષુમાંથી ઝળઝળાણીમાં ભરાઈ આવ્યાં. પુતળાંની માફક સ્તબ્ધ થઈ જીવો રહ્યો. એટલામાં બહાદુરસીદે પુનઃ ઉદ્દગારો કાઢ્યા. “ધર્મસિંહ બહાદુર થઈ કાયર કેમ થઈ ગય છે. હિંમત પકડ. આયલાની ધ્વજ તારા શીર ઉપર ચઢાવી નપુંસક બનીશ નહિ. દુષ્ટ! કુલીનસીંહ આયલો થઈ સ્ત્રીની સોડમાં ભરાયો તેમ ભરાવવાનો

વિચાર કરીશ નહિ. પુરૂષ થઈ નામદં થઈશ નાહ.” બહાદુરસીહે ગુસ્સાના વાક્યો કહ્યાં.

બહાદુરસીંહના ઉદગારો ધર્મસીંહને હાડોહાડ લાગી ગયા. શીરની ચોટીથી પગની પાની સુધી ગુસ્સો ચઢી આવ્યો. અને એકદમ ક્રોધાવેશમાં આવી પુનઃ બોલી ઉઠ્યો. “બાપદાના કહેનાર કાયર કુતરા તારી અપવિત્ર જીવડાને વધારે લંબાવીશ નહિ. તારે મારી મદદ જોવી હોય. મારા હસ્તને મીઠો સ્વાદ ચાખવો હોય તો મયદાનની અંદર નીકળી મારી સાથે મારી શક્તિને અનુભવ કરી જો. શું ! હું મારી મદદ આ નિર્દોષ બાળક ઉપર સતી સ્ત્રી ઉપર અગમ્યાવું ? નહિ નિર્દોષને બચાવી તારા જેવા પાપીઓને બાહુમળને સ્વાદ ચખાડવાથીજ મદદનો ખ્યાલ થાય છે. શું ! આ કુલીનસીંહ સ્ત્રીની સોડમાં ભરાયો છે ? નહિ ચંડાળ તે ધર્મની મુર્તિ પવિત્રની પ્રતિમા સ્વર્ગની સોડમાં ભરાયો છે. પણ તારા જેવો દુષ્ટ માણસજ સ્ત્રીની સોડમાં ભરાય છે. મદદ કદાપી કાળે સ્ત્રીની સોડમાં ભરાતા નથી. પણ તારા જેવા બાપદાજ સ્ત્રીની સોડમાં ભરાય છે.” ધર્મસીંહે પુનઃ ઉદગારો કાઢતાં કહ્યું.

ધર્મસીંહ !—તું મારી સાથે લડવા માગે છે ” બહાદુરસીંહે ગુસ્સે થઈને કહ્યું.

“હા ! પથરની સાથે પથર અથડાવવા માંગુ છું ” ધર્મસીંહે જવાબ આપ્યો.

“કોણ પથર ? ” બહાદુરસીંહે પાછો પ્રશ્ન કર્યો.

મારી દ્રષ્ટિએ જે અધર્મી છે જુલ્મી છે તેજ પથર સમાન છે

“ શું હું તારી દ્રષ્ટિએ પથર છું ? ” બહાદુરસી હે બીબે પ્રશ્ન કર્યો.

“ હું મારી જીવ્યાથી કહી શકતો નથી પણ દુનિયાની દ્રષ્ટિએ ધર્મની દ્રષ્ટિ એવું પથર સમાન છે ” ધર્મસી હે પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

“ સુપકર નીમકહરામ મારું અપમાન કરતાં વિચારાં કર. ચંડાળ હે તારા કૃત્યનો અહો ” કહી બહાદુરસી હે તમચાનો ઘોડો દાખ્યો ઘોડો દયાવતાંની સાથે અંદરથી ગોઝી શણુણુ કરતી નીકળી ધર્મસિંહના બાલ કપાળમાં વાગતાજ “ હાય ! પ્રભુ ” કહેતાંની સાથે ધરણી પર ઢળી પડ્યો પડતાંની સાથે ધર્મસિંહનો પવિત્ર ચએલો આત્મા મહાન પરમાત્માની હૃદયમાં પહોંચી ગયો કે તરત કાંઈએ આવીને બહાદુરસિંહની છાતીમાં સાત મારી જમીન ઉપર પટકી માર્યો કે બે શુદ્ધ ચર્મ ગયો. પણ તરત શુદ્ધીમાં આવતા બહાદુરસિંહની ચક્ષુઓ ઉઘડી દ્રષ્ટી કરે છે. તો એક પાંચ હસ્તનો ઉદ્ગારો નીકળતાંની સાથે બહાદુરસી હે પાંદડાની માથક ધુજવા દાખ્યો. બહાદુરસી હેને ધુજતો જોઈ જોગી બોલી ઉઠ્યો...

“ ચંડાળ ! અતાવ તારી તાકાત, તારા બાહુની અંદર રહેલા બળની અજમાયસ કરી લે. ચંડાળ ! નામદં થઈ કેમ ધુજે છે. તારામાં જેટલી શક્તિ હોય તેટલી અતાવ બોલ ! ચંડાળ મને તેનો ઉત્તર આપે છે. દૂષ્ટ ! આ ધર્મસિંહ ધર્મસિંહનું ખુન શા કારણથી કર્યું છે. નિર્દોષના પ્રાણ બે ગુનાહથી લેવાનો તને બીજકુલ આવ થયો નહિ, ચંડાળ ! જા હું તને જાનથી મારતો નથી પણ નિશાની અહવ તારું નાક કાપી લઉં છું, ” કહી આવનાર જોગીએ

બહાદુરસીહનું નાક કાપી લઈ પોતાની બમચી કદનીના ગળવાની
આંદર મુકી દઈ બહાદુરસિંહની છાતી પરથી ઉડી જઈ પાછો
બેસવા લાગ્યો...

“અંહાણ ! તું જ્યાં મુઘી દાવમાં હતો ત્યાં મુઘી તારી પીલકુલ
શક્તિ ન હતી પણ હાલ તું છૂટા છે. એટલે તારી સાકાત હજી
મુઘી કહું છું કે અજમાવી લે જે તે કરેલા કેદીઓને મારા
યોગ બળથી છૂટા કરું છું.” કહી જોગીએ બે તાળીઓ પાડી.
તાળીનો અવાજ થતાજ દોરડી તુટી જમીન ઉપર પડ્યાં. મુંદર
માણેક ફૂલીનસિંહ જાંવન મુકત થઈ ગયાં. તેમને જોગી લકને
ચાલતો થયો. પણ જોગીને અટકાવવાની હિંમત ચાલી નહિ.
તેમના ગયા પછી “હામ ! મારું નાક ગયું.” ઉદ્ગારો દાઢતો બહાદુ-
રસીંહ કપાએલા નાક ઉપર હસ્ત મુકી રવાના થઈ ગયો.

પ્રકરણ ૧૬ સુ.

એકને બહારે એ બગડયા.

હા વાચક બંધુ પ્રમીલા અને તેના બંધુ રતિલાલની બપોર લઘુએ જ્યારથી તેમનું મકાન બળી ગયું હતું ત્યારથી તેમની દૂરદશા થઈ હતી તેના માતા પીતા નીર્ધન હોવાથી બીજું મકાન તપ્પાર કરવાની શક્તિ તેમનામાં હતી નહિ. માતાના મકાનમાં પોતાનું ગુજરાન ચલાવતાં હતા. એક પુત્રનું દુઃખ

અને બીજું પોતાનું મકાન બળી ગયાનું તેની અંદરની માલ મીલકત બળી સાફ થઈ જવાથી તેમની દીન પ્રતીદીન દશા નબળી થયા કરતી હતી દાઝ્યા ઉપર દામ રતિલાલની માંદગી વધારે થવા લાગી હતી. રતિલાલનું શુભ બદન કસુંબા જેવું તન ધોળી રૂની પુણી જેવું થઈ ગયું હતું શરીર ઉપરની નસો ખુલ્લી દેખાતી હતી. રૂઢીર માંસ વીકરાણ બચકર માંદગીએ બાળી દઈ હાડપીંજરનું જોખું માત્ર રતિલાલ નામને ઓળખાવવા કાષ્ટની મારક રાખ્યું, હતું ચક્ષુઓમાં ખાઈ પડી ડોળા અંદર પેતી ગયા હતા. નાકની ઘાંડી નમી ગઈ હતી નેત્રના તુરવાથી આંસુ પ્રવાહ ચાલતો હતો રતિલાલનો દેહ આજ પડે કાલ પડે તેવી તેના માતા પીતાના અંતઃકરણની અંદર ફીકર પેડી હતી પંદર દિવસની માંદગીના હનગરાથી તેના માતા પીતા પણ અર્ધ થઈ ગયાં હતાં. પ્રેમીલા મિત્તારી રાત દીવસ રતિલાલના પલંગ ઉપર બેસી રહ્યા કરતી હતી. એક બંધુની માંદગીનું દુઃખ અને બીજું સુંદરના વિયોગનું

દુઃખ તેનાથી સહન નહિ થવાથી હર વખત રડી રડીને પોતાની છાતીનો ભાર ઓછો કરતી હતી. ઉભરાતા અંતઃકરણને ખાલી કરતી હતી. દુઃખ વાળી પ્રમીલાનો ચહેરો ફીકકો પડી ગયો હતો. છ માસની માદગીમાંથી ઉઠી હોય એવો ભાસ થઈ આવતો હતો.

તેના જુદા માતા પીતાઓ દુઃખથી નિઃશ્વાસ ઉપર નિઃશ્વાસ નાંખતા ઉદાસ થઈ બેઠાં હતાં એટલામાં રતિલાલે પુનઃ ઉદગારો કાઢ્યા.

“માતૃશ્રી મારી સામે કાણુ ઉભું છે. તેને બાણુ ઉપર કાઢો મારો જીવ બહુ ગભરાય છે.

આથી તેની માતૃશ્રી ચંદન ગવરી ચમકી આમ તેને નજર કરવા લાગી. પણ તેની દ્રષ્ટીએ કંઈ નહિ પડવાથી બોલી ઉઠા. ...

“બેટા ! સારું થા. અહિં આં કોઈ નથી. ગભરાઈશ નહિ. રામ. રામ. કહે કે જેથી તારું દુઃખ તે પ્રભુ દૂર કરશે...

“રામ, રામ, રામ” ઉદગારો કાઢતાંની સાથે પાછો બોલી ઉઠ્યો.

“માતૃશ્રી ! રામ નામથી બધું દુઃખ અનીતિ અધર્મ વિગેરે નાશ પામે છે. રામનામ અમૃતના ધુટકા છે. અને તે અમૃત જેણે પીધું છે તે મૃત્યુના મુખમાંથી બચી બચે છે. માતૃશ્રી ! કેવો રામના નામનો પ્રતાપ અને લાંબા દાંતવાળા ચમકતો દેખાતા બંધ થઈ ગયા. વાહ ! પ્રભુ ! વાહ, તમારી કળા ન્યારી છે. પ્રભુ તુંજ દુઃખીનો મદદગાર છે.

“બેટા જ્યાં સુધી આપણા અંતઃકરણની અંદર રામનું નામ

હશે ત્યાં સુધી કંઈ પણ દુઃખ થવાનું નથી. શસ્ત્ર અક્ષથી બાજો-
તોડો પણ રામનામ લેનાર મનુષ્યનો નાશ થતો નથી. બેટા!
હિરણ્યકશ્યપ દાનવને ત્યાં પ્રહલાદનો જન્મ થયો હતો. પિતા રામ-
નામનો નાશ કરનાર પાપી હતા. અને પ્રહલાદ રામનામનો ભક્ત
હતો. અને તેજ રામનામથી યજ્ઞતા સ્તંભને શીતળ બનાવ્યો હતો.
કુંભર ઉપરથી ગમડાબ્યા છતાં બીકમુલ ધન આવી ન હતી. પણ
રામનું નામ નહિ લેનાર હિરણ્યકશ્યપનોજ નાશ નરસિંહ રૂપ ધારી
કર્ચો હતો. બેટા રામનામ તેજ અર્થ કામ છે." ચંદનગલરીએ
ધર્મશાસ્ત્ર મુજબ વર્તન કર્યું.

"માતૃશ્રી! રામનામ આખી સૃષ્ટિમાં સૌથી પ્યારું છે. અને
સ્વર્ગનું પ્યારું છે. અને અધર્મનું મોં ફૂનીઆની અંદર કાળું છે.
માતૃશ્રી મૃત્યુ વખતે જેના મુખની અંદરથી રામનું નામ નીકળતું
નથી તેનો ત્રકામાં વાસ થાય છે. ધર્મીકનું મૃત્યુ ઉત્તમ પ્રકારે થાય
છે. અધર્મીનું મૃત્યુ ગુરા હાલે થાય છે. રતિલાલને મૃત્યુનોખ્યાલ
થવાથી કહ્યું.

"બેટા તને કોઈ દિવસ નહિ અને આજે એવો કેમ ખ્યાલ
થાય છે." ચંદનગલરીને વહેમ આવવાથી કહ્યું.

માતૃશ્રી કંઈ નહિ. આજ મને એવોજ ખ્યાલ થઈ આવવાથી
બોલ્યો છું. તેમાં તમારે કંઈ વહેમ ખાવા જેવું નથી. અને વહેમ
ખાવાથી શું વળવાનું હતું. મૃત્યુ ગમે તેવા મોટા મોટા રાજા
મહારાજાને મુકતું નથી. હો પછી આપણો શો હિસાબ છે. માતૃશ્રી!
મૃત્યુ ફૂનીઆના કેટલાક લોકોને ખરાય લાગે છે. પણ મને મૃત્યુ
બહુ પ્યારું છે. ફૂનીઆની અંદર જીવી પાપ કર્યો કરવા કરતાં મરતું

હજાર દરજ્જે સાડું છે. મૃત્યું પાપીની મૃત્યું થાય છે. તેજ દુનીઆ જીવીને જાય છે. અને જે દુનીઆની અંદર જીવે છે. તેજ પાપના પોટલા બાંધે છે, અને દુનીઆની અંદર હાડમાર થઇ કર્મ કરી નફમાં પડે છે. જેણે જીવીને પોતાનો ધર્મ સાચવ્યો નથી તે મરવા બરાબર છે. રતિલાલે મૃત્યુંનો ખુલાસો કરતાં કહ્યું.

“બેટા તારું કહેવું સત્ય છે. મૃત્યુ કોઈને મુકતું નથી. પણ તે વખત તારો નથી. સંસારનાં ઉત્તમ સુખો ભોગવવાના છે, સંસારનો સાર જોવાનો છે. નવી દુનીઆ સાથે અધર માતા-પીતાની પુત્રી સાથે દીક્રા જોડવાનું છે. સંસારનું સુખ ભોગવવાનું છે. અને સંસારની વૃધ્ધી કરવાની છે. તેને મૃત્યું યાદ કરવાની જરૂર નથી. રતી ! મૃત્યું યાદ કરવાનો સમય હમારો છે. અમોએ સંસારનો સાર સંસારના સ્વર્ગી સરખાં સુખ જોયાં છે. અને સંસારમાં રહી મોજ મગ્ન બહુ ભોગવી છે. અમને કોઈ પણ પ્રકારનો મોહ રહ્યો નથી. માટે મૃત્યુ અમારાજ કામનું છે. પ્રભુ ! તેમાંથી તને ખ્યાલી અમને લાઇલે” ચંદન ગોવરીને જોમ પડવાથી ઉદ્ગારો કાઢ્યા.

“માતૃશ્રી આપનું સમજવું ફેર છે. ધરની અંદર નવીન વસ્ત્રા-વેશા વસ્તુ હસ્તમાં લેતાંજ કુટી જાય છે. તો તેના ઉપર શો ઉપાય થાય છે. કંઈ નહિ, અને માતૃશ્રી ધરની રહેઠી પુરાણી વસ્તુઓ રહી જાય છે, શું ! નવીન વસ્તુઓ કરતાં જુની વસ્તુઓ કુટવાને લાયક નથી. છે. પણ તે ધૈર્ય મુજબ મુજબ થયા કરે છે. જેમ વસ્તુઓનો નીચમ છે, તેમ દરેક પ્રાણી ઉપર નિયમ છે. કેટલાક ઠંડાણે વૃધ્ધો આ શાની દુનીઆમાં રહી જઈ જીવાન લોકો તેમના આગળ થઈ

જ્ય છે. અને વૃદ્ધ માતા પીતાથી વિશેષ થાય છે, અને કંટલાક બાળકો જન્મતાની સાથે મરણ પામે છે. માતૃશ્રી ! આ શાની દુની-આની અંદર કોઈ રહ્યું નથી રહેવાનું નથી. કોઈ આજ તો કાલ એમ પોતાની હૃદય પ્રમાણે રહી યમ લોકમાં જાય છે. હાય ! માતૃશ્રી હાલના જમાનાની અંદર માતા પીતા પહેલાં બાળકો મરે છે. સ્ત્રી પહેલા પતિનો નાશ થાય છે. તેનું કારણ, અનીતિ અધર્મ, અને દુરાચાર છે. માણસોના જેવાં અંતઃકરણો તેવોજ પ્રભુનો વાસ હોય, ગરીબ, નીર્દોષ જનોના ગળે ધુરી મેલી ભેગું કરેલું ધન માતા, પીતાઓ પોતાના પુત્રને માટે મુકે છે. પણ જન્મતાં પહેલાં બાળક મરણ પામે છે. અને કુમારોથી મેળવેલો પૈસો ખરાબ રહે જાય છે.

માતા પીતાના કરેલાં અધાર કૃત્યોનું ફળ પોતે ભોગવી તેની પાછળથી પ્રજાને ભોગવવા ભાગીદાર કરે છે. એવા અધાર કૃત્યોથી બાળક તેજ પૈસાનો ઉપયોગ ખરાબ રહે કંડી નીંદાને પાત્ર થાય છે. અને રૈ રૈ નર્કનો અધીકારી થાય છે. માટે તે કરતાં મૃત્યુ હજાર દરજ્જે સારું છે. મૃત્યુ સાથી મેળે છે. અને મૃત્યુથી પાપ કરતાં અટકી જવાય છે.

“ભાઈ રતિલાલ આજ મને તારા દીક્રની સમજ પડી નથી. તું કોઈ વાર આટલું બોલ્યો નથી. અને આજે આટલું બધું હૃદય બહારનું બોલે છે. તેથી મને કંઈના કંઈ વિચાર થઈ આવે છે. મારા અંતઃકરણમાં જેમ આવે છે. હાય ! પ્રભુ મારા રતિને બચાવો” કહેતાંની સાથે રતિની ચક્ષુઓ ખીચાવા લાગી. શ્વાસ શરૂ થઈ ગયો. હાથ પગ દંડા થવા લાગ્યા. એટલામાં પુનઃ બેથુંક થઈ ગયો.

આ જોઈ ચંદનગૌરી, પ્રેમીના હૃદય ફાટ રડવા લાગ્યા. હી મક્ષુઓમાંથી શ્રાવણ અને ભાદરવે પડવા લાગ્યો. રતિલાલનો ભોળા હૃદયનો પીતા હુસ્કાં ઉપર હુસ્કાં ભરવા લાગ્યો. ચંદનગૌરીને ખીલકુલ ખાન રહ્યું નહિ. અને એકદમ હૃદય ફાટ રડી પડી અને “ઓ! બાપ ભીખ માગી” એવા દુઃખદગાર કાઢી યુમ ઉપર યુમ પાડવા લાગી એટલામાં “રામ, રામ, રામ” રતિલાલના મુખમાંથી ઉદ્ગારો નીકળી પડ્યા. એટલામાં મણીએ “ભાઈ! રામ, રામ, ડહો” તેના પ્રત્યુત્તરમાં “રામ, રામ”ના ઉદ્ગારોથી રતિલાલના ચહેરામાં ફેરફાર થવા લાગ્યો. શીકું પડેલું મુખાર્પી કંઈ તેજોમય દેખાવા લાગ્યું. એટલામાં પુનઃ શુદ્ધીમાં આવી. ચંદનગૌરીને રડતી બંધ રાખી. અને પુનઃ બોલવા લાગ્યો.

“માતૃશ્રી રડ્યો નહિ. હું કોનો પુત્ર છું. આ મારી દેહ કોની છે. આ તનનો માલીક કોણ છે. તેની તમને ખબર હશે. પણ હું તમને તે ખામતનો ખુલાસો કરું છું તે સાંભળો. મને તેમજ તમને પેદા કરનાર પ્રભુ છે. જે પેદા કરે છે. તેજ તેનો નાશ કરે છે. અને તેની ઇચ્છા પ્રમાણે થાય છે. આ તનનો માલીક, દેહનો જાળવનાર મહાન પ્રભુ છે. દરેક પ્રાણી માત્ર પરમાત્માના આધીન અને તેમના હુકમ મુજબ જે કંઈ થાય છે તે થવા કરે છે. એક મનુષ્યને આપેલી વસ્તુ તેની સુદત પ્રમાણે તેની પાસે રહે છે. અને સુદત પૂર્ણ થતાં તે વસ્તુનો ખરો માલીક લઈ જાય છે. તેમ કુદરતના કર્તાનો ખેલ છે. હું જેને તમે રતિલાલના નામે ઓળખો છો. તે રતિલાલ તમારો નથી. પણ તમને સંભાળવા આપેલો તે હું છું, મારી સુદત મુજબ તમારી પાસે રહી. સુદત પૂરી થએ ખરો માલીક પાસે જઈશ.

ફતીઆની અંદર કહેવાતાં માતા પીતાઓ ખરાં માતા પીતા નથી. પણ ખરા માતા પીતા મહાન પરમાત્મા છે. તો પછી નકામો શોક કરી રહવાનું શું કારણ છે જે રહવાથી રહેતું નથી. તે રહવાથી જતું નથી. માટે નકામો લવારો, બકવાદ, પીટવું, રોવું શા કામનું મરનારની પાછળ રહનાર માણસો, રડી રડીને આત્માને દુઃખ આપે છે. તે ખાલી ફોગટ ફાંફાં છે. મરનાર તો જાય છે અને તેની પાછળ રહનાર પણ મરવાનું છે. તો પછી શોક કરવાની શી જરૂર છે. ”

આ પ્રમાણે રાત્રીલાલ પોતાની માતાનું મન વળાવી રહ્યો છે. એટલામાં સુંદર અને મણી રતિલાલ પાસે આવી બેઠાં રહ્યાં સુંદર અને મણી તરફ અંદન ગૌરીની દૃષ્ટી તેમના ઉપર પડવાથી “આવો સુંદર” સુંદરનું નામ શાંમળનાં પ્રેમીલા પ્રેમથી પલંગ ઉપરથી ઉતરી જમીન ઉપર એસી ગઇ. પ્રેમીલાનું નિઃસ્તેજ સુખાર્વીદ જોઈ સુંદરનું હૃદય ચીરાઇ જવા લાગ્યું. પણ સમય અતુલ્ય નહિ હોવાથી શાંત થયો મણી રતિલાલને જોયા કરતી હતી. રતિલાલ મૌન્ય ધારણ કરી પડ્યો હતો. રતિની કંગાલીયત સ્થિતિ જોઈ મણીનું અંતઃકરણ બળવા લાગ્યું. તેને કંઈ આશામાં નિરાશા જણાઇ પોતાને સ્થાનાર રતિલાલની આવી દશા જોઈને તેનું દીન કહ્યું કરતું ન હતું. મણી ગભરાઈ. છાતીએ ડ્યુશે બંધાઈ ગયો. અંતઃકરણ હૃદ ઉપર ફાટવાથી અશ્રુના બે ડ્રીપાં પાડ્યાં. તે પડેલા અશ્રુના ખીંડુ રતિલાલના બાલ કપાળ ઉપર પડતાંની સાથે ઉઘી ધ્રુવી કરી મણીને જોતાંજ “શુ ! તમેજ મને વધાવ્યો એટલાજ હિંગારો કાઢી રતિલાલ પાછો તેજ સ્થિતિમાં પડી રહ્યો. તેના જવાબનો પ્રત્યુત્તર આપવા માટે તેનું અંતઃકરણ જોર કરવા લાગ્યું.

પણ પાસે તેનો વડીલ બંધુ સુંદર બેઠેલો હોવાથી કંઈ શરમાઈ બોલવાનો લાગ રહ્યો નહિ. પણ બ્યારે તેના શુદ્ધ પ્રેમે બોલવાની શરૂ પાડતાં “રતિલાલ સૌને વધાવનાર પ્રેમ છે.” મણીએ ટુંકાણુમાં પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

આ બંનેનો બાવાઈ દરેક જણ સમજી ગયાં જમાનાની ખાસિલ ચંદન ગૌરીને તરહ તરહના વિચારો થવાથી. “રતિ ! તારાદુઃખ ઉપર આજ ખરી ઔપધીછે. એટલા ઉદગારથી બંનેના અંતઃકરણો પ્રકુલ્લીત થઇ ગયાં. હુખી અંતઃકરણ આજે સુખી થયું હતું. રતિ અને મણી પ્રેમાશ્રુથી એક બીજાને વધાવતાં હતાં એટલામાં “હા ! માતૃશ્રી. પ્રણવીને પ્રેમી મળતાં દુઃખ વીસરી જાય છે.” પ્રેમીલાએ રતિલાલનો જવાબ આપી દીધો.

ચંદનગૌરી આથી પ્રેમીલા સામે જોઈ “શું ! તને પણ તેજ અસર છે ?” “હા ! એમ છે ખર” એક બીજાના પ્રત્યુત્તરથી સુંદર ગભરાયો વાત બહાર પડી ગએલી જોઈ એકદમ ઊભો થયો મણીને ધસારેથી ઉઠવાનું કહી પ્રેમીલા સાથે પ્રેમ ભરી દ્રષ્ટી કરી ચાલતો થયો મણીનું અંતઃકરણ આથી શોક સાગરમાં હુખી ગયું. પણ નામલાજે સુંદરના હુકમને તામે થઇ ચાલતી થઇ. પણ તેનો જીવ રતિલાલમાં હતો. માત્ર મણીનું ખેળાયું યાંત્રીક શક્તિથી ચાલતું હતું. મણી અને સુંદરના ગયા પછી ચંદનગૌરીને મણી અને સુંદરનો ખ્યાલ થયો તેમને નહિ જ્ઞેવાથી “મણી અને સુંદર ગયો ?” હા, પ્રેમીલાએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે ઉતર શાંભળતાં રતિલાલની સારવાર કરવા લાગી પણ તેના અંતઃકરણની અંદરથી પ્રેમીલા અને રતિલાલના વિચારો

એક પથી એક ઉપરા ચાપરી આવવા લાગ્યા. આથી ચંદનગૌવરીનું મગજ ભ્રમીત થઈ ગયું. અને પુનઃ ખેલી ઉઠી.

“હાય! પ્રેમીલા હું તને આવી જાણતી ન હતી. તારા ઉપર બંદોષસ્ત રાખ્યો પણ તેની અસર ખીલકુલ થઈ નહિ. પાળેલો સર્પ, પોતાનો મૂળનો સ્વભાવ છોડતો નથી તેમ તે તારી અસલી જાત બતાવી શું! તું કુળવાળા છોકરા સથે મેહિત થઈ છે? તેનાજ ઉપર તારું અંતઃકરણ દોસાય છે. પણ તેના બાપ બહો નીચ છે. કન્યા વિક્રયનો કપાલો કરનાર ચંડાળ છે. તેનાજ છોકરા ઉપર દીલ પ્રેમીલા વિચાર કર. નીચની સોજતથી નીચ થવાય છે. માને તેના છોકરા ઉપર દીલ રાખવાની જરૂર નથી ચંદનગવરીએ ત્રીભો વનદાસનો ખ્યાલ થવાથી કહ્યું.....

“માતૃશ્રી! કુદરતનો નિયમ એવો હોય છે કે કેળમાંથી યુવર અને યુવરમાંથી કેળ થાય છે. ત્રીભોવનદાસ ગમે તેટલો ખરાબ હશે. પણ તેના સંતાનો તેવાં છેજ નહિ. પ્રેમની મુર્તિઓ, અને અંતઃકરણની અંદર દયાને સ્થાન આપનાર દયાવંત છે. પણ તેના બાપ જેવા નીચ નથી. કુળમાં ધુળ મળી કુળવાન હોય છે. અને તેનાં દુત્યો નીચ હોય છે. તો પછી તેના કુળમાં અને મુળમાં ઝેર રેકવાનું છે. પ્રેમ આગળ કુળ કંઈ હિસાબમાં નથી. માતૃશ્રી ત્રીભોવનદાસના કુળની અંદર એવાં અધોર કૃત્યો થયાં નથી કે જેથી તેના કુળમાં ધુળ મળી ગઈ હોય. એવું મારી જાણમાં નથી

આ પ્રમાણે પ્રેમીલા પોતાની માતૃશ્રીને કહી રહી છે, એટલામાં રતિલાલ શુદ્ધીમાં આવ્યો, શુદ્ધીમાં આવતાંની સાથે ચારે બાજુએ

દ્રષ્ટી કરી. મણી અને સુંદરને નહિ જોવાથી નીચે મુંઝવ
જોલવા લાગ્યો.

હતી દર્દની આપધી મણી. પ્રેમની દેનાર વ્હાલી.
ઝેર ઉતારી પણ એકમાં પીવાડી અમૃત તણી પ્યાલી.

દર્દને કમી કરનાર આપધી રૂપ મણી અમૃતની પ્યાલી પાછ
ચાલી ગઈ હાય ! મણી તારા પ્રેમમાં પડેલા પ્રણયીની દુર્દશા તમારા
ચંદ્ર સરીખા મુખાર્વિદનું દર્શન થવાથી થઈ છે. મણી ! તમારી પ્રેમ
દષ્ટીએ મારું કાગળનું વીધી નાંખ્યું છે. અંતઃકરણની અંદર પ્રેમ-
નાજ ધા પડેલા છે. ‘સુંદર આગળ જોલવા જાય છે’ એટલામાં
વચમાં જોલતો અટકાવી એકને બદલે બે બગડ્યાં” ચંદનગવરી એવા
ઉદગારો કાઢી ચાલતી થઈ તેના ગયા પછી સર્વ જાણે માન્ય
ધારણ કરી લીધું અને ત્યાર પછી મણી પણ ચાલતી થઈ.

આજેજ મંગાવો. ફક્ત જીજ નકલો બાકી છે. આજેજ મંગાવો.

ખૂની બેગમ.

ડોટેકટીવ વાર્તા.

ક્રીમત ૧-૮-૦

નકલી બુકથી સાંભળજો !

બુકસેલર—શહુભાઈ નારણદાસ

લીમડાચોક—મુરત.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

અમધુત જોગી.

ધ્યાન કાળનો સમય છે. બાતુ સુર્યનારાયણ પોતાના કિરણ રૂપી ચક્ષુઓથી જમીન માતા તરફ પોતાની સીધી દૃષ્ટીએ જોતાં જેમ જેમ સમય જતો તેમ તેમ પોતાનો ક્રોધ વરસાવતા જંગલના પક્ષીઓને બાળતા વૃક્ષધટાની અંદર ટોચીયાં કરતાં મહાદ પ્રદેશને તપાવતા આલ્યા જતી હતા. પૃથ્વીની અંદરથી નીકળતી ઉષ્ણ વરાળ જોયે દૃષ્ટી કરતાં કુડાળાં કુડાળાં જેવું દેખાતું હતું. સાલ લીલા રંગ ચક્ષુઓ આગળ તરી આવતા હતા. શરીર ખળીને ખાખ થઈ જતું હતું. ગમે તેવા શીતળ જળથી ભરેલા જળાશયોના પાણી ઉષ્ણ થઈ ગયાં હતાં. વૃક્ષની ટીસીઓ કરમાઈ જઈ પોતાની માતૃશ્રી ડાળીઓના ઉપર આધાર રાખી કરમાએલા મુખથી પડી રહેલી આપણી દ્રષ્ટીએ પડે છે આવા મધ્યાનકાળના સમયે એક અમધુત જોગી સાવજની સાથે મેલ કરતો હતો. સાવજ અમધુત જોગીના મુખને ચાટતો મુખ ઉપર પોતાની લાંબી છબ્હાથી જોગીના મુખને સાફ કરતો હોય એમ આપણી નજરે દેખાયતું. જોગીની લાંબી જટામાં પંજે નાંખી પોતાના પંજની કાંસકી બનાવી જોગીના બેગા થઈ ગએલા કેશ લાપને છુટા કરતો હોય, એમ દેખાતું, હુંકમાં વીકરાળ ત્રાસ જોગીની સાથે ગમત કરતો હતો. જોગીના મોઢા ચક્ષુઓના ખુબ્બ પાસે બેઠેલા સાવજની સાલચોળ

જીભા જેવા દેખાતા હતા. પોતાના યોગબળથી ભયંકર વાધને પોતાના કાધુમાં રાખતો હતો. શસ્ત્ર વિના ભયંકર સાવજ જેગીના હુકમને માન આપતો હતો. એટલામાં યોગીને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી હસ્તના ઇસારાથી સાવજને જમીન ઉપર બેસવાનું કહેતાંજ વાધ જમીન ઉપર બેસી ગયો. બેસતાંની સાથે લાંબો થઈ ઘસઘસાટ ઊંધવા લાગ્યો. કુદરતે વાધને આળસુ બનાવ્યો છે. તો પછી પુછવાનું થુ. બેસતાંની સાથે લાંબો થઈ નીદ્રાધીન થઈ ગયો. સાવજનાં બોલતાં નસકોરામાંથી (ઐ) ઐ "તો ધ્વની નીકળતો હતો.

સાવજ નીદ્રાધીન થયો કે તરત યોગીના મગજની અંદર વિચારોએ પોતાનું સ્થાન લીધું. સાવજના નીદ્રાધીનથી વિચારો નીકર થવાથી એક પછી એક એમ ઉપરા ઉપરી જેગીના મગજની અંદર ભરાવા લાગ્યા. અઅધુત જેગીના મગજને ઢંઢેરી તૈયાર થયું કદ-ગારો રૂપે બહાર નીકળવાની શરૂ પાડવાથી અનુક્રમ પ્રમાણે ભરાએલા વિચારો એક પછી એક એમ પલાયન કરવા સાર યોગી બોલી ઉઠ્યો.

પુદાની પુદાઈમાં પુદાની રહી ખરી ખરકત,

પુદાની પુદાઈમાં નથી પાપી તણી હરકત.

પુદાના પુદ ખાનામાં પુદા પ્રથમ વસેલો છે,

પુદાની મસ્તયારીમાં ખરો ધર્મી પ્રસેલો છે.

“ અહાહા! પ્રભુ ધર્મે જય અને પાપે ક્ષય છે. જે છે તે સર્વે તારામાં છે. તારા મસ્ત મસ્તાનોની મસ્તી તારી પ્રભુતાઈમાં પ્રીય લાગે છે. તારા મસ્તાનો દુનીઆનો ખ્યાલ કર્યા સિવાય તારા નામ ઉપર હુન મચાવે છે. તારા નામ ઉપર હુધરા બાંધી નાચે છે. તારા નામ ઉપર પોતાના પેટનું ગુજરાન કરે છે. તારા નામથી

બીક્ષા માગી ખાય છે. તારા નામથીજ સ્વર્ગ મળે છે. તારા પ્રીમ નામથી સુખો મળે છે. તારા નામથી દુઃખો ટળે છે. દુઃખને સુખ ટાળનાર તું છે. મનુષ્યોને ભમાવનાર તું છે. પ્રભુ તારી કળા ન્યારી છે. મયુરની કળાથી ઢેલ પોતાતું કાર્ય છે. પ્રેમ બીંદુઓને ગર્ભ સ્થાનની અંદર રાખી ગર્ભવંતી થાય છે. પક્ષી જેવા પ્રાણીઓ પોતાના માલીકના પ્રેમ બીંદુને લેવા ભાગ્યશાળી થાય છે. પણ તારી કળાથી પડેલા પ્રેમ બીંદુ દુનીઆ રૂપી ઢેલ લઇ શકતી નથી. તેના માલીકના મસ્ત મસ્તાનીમાં પડી દિવાની થતી નથી. પણ દુનીઆની બાજુ રૂપી પીંછાં ઉપરજ મોહીત થઇ જાય છે. મયુરના પીંછાં વીખરાઇ જઇ ખરાબ રસ્તા ઉપર પડે છે. તેમ દુનીઆની બાજુ રૂપી પીંછાં ખરી છોકરા ઉપર મોહીત થાય છે. ખરા માલીકો ભુલ્યા જઇ જાતાં મસ્તાન થાય છે. અને તેથી મનુષ્યો ખરાબ રસ્તે ધાય છે.

સ્વાર્થી લાલચોને, વીધય વાસનાને વળગી રહેવાથીજ અવોગતી થાય છે. સોપારીનું જતન કરનાર ઉપરની છાલ હોય છે. જ્યાં સુધી ઉપરની છાલ હશે ત્યાં સુધી સોપારીને ખીલકુલ ઇજા આવતી નથી. પણ જ્યારે છાલ ઉતરી જાય છે. ત્યારે સોપારીની પુરી કમજાબતી થાય છે. તેમ મનુષ્યનું રક્ષણ કરનાર ધર્મ છે. જ્યાં સુધી અંતઃકરણની અંદર ધર્મ છે. નીતિ છે. ત્યાં સુધી આપણા તનનું મનનું રક્ષણ થાય છે. અને ધર્મ પલાયન થતાં સર્વસ્વનો નાશ થઇ અધર્મ વીહીન મનુષ્યનો દેહ નર્કકુંડમાં પડે છે. પરાપકાર દુનીઆની અંદર મનુષ્યના ઢાલ છે. પરાપકાર તેજ ખરું કાર્ય છે. અને તેવા કાર્ય કરનાર પુરુષનેજ સ્વર્ગ મળે છે. અને સ્વાર્થી, અધર્મી, અનીતિ વાન મનુષ્યોની નસીબ અંદર નર્ક છે.

ધનવાન, શ્રીમંત, રાજા મહારાજા થઇ ઘોડા ગાડી હસ્તીના વાહન ઉપર બેસી સુખેથી ફરે છે. સુંદરીઓના શણગાર લાવવામાં કુળ સમજે છે. સ્ત્રીના પરીક્ષાન કરેલાં વસ્ત્રો બેંદ પુશી થાય છે. કાળા ઘોળા કરી ગરીબ જનોની ગરદન ઉપર છરી ફેરવવામાં આનંદ માને છે. દીકરીઓના દોકડા લઇ તાગડધીનાં કરે છે. પરોપકારને એક બાજુ મુડી ગરીબોને સતાવવામાં આનંદ પામે છે, પણ અધર્મથી ભરેલા ભંડારો જમા કરેલી લક્ષ્મી સદાકાળ રહેવાની નથી. નીદ્રાધીન થવા પછી સ્વપ્નાની અંદર જેએલા ધન ભંડારો કંઈ અર્થમાં આવતા નથી. તેમ અધર્મથી ભરેલા ભંડારો કામમાં આવતા નથી.

“કરી કાળાં અને ઘોળાં ઉડાવી મોજ દુનીઆની.

ભરી ભંડાર કરી લક્ષ્મી સદા શુ’ એમ રહેવાની.

ભંડાર ભરેલા ખાલી થશે અચળ લક્ષ્મી ન રહેવાની.

કરેલા પાપ કર્મોથી ચમદુત ઉડાવી દેજ ગેએની. ખત્રી

જમાનામાં સુખી થનાર શેડીઆઓ તમારા સ્વપ્ન જેવા સુખમાં કંઈ પણ સમજ પડતી નથી તમારી હૃદય ચક્ષુઓને ખંધ કરી સ્વાર્થી લાલચોને વળગી રહેવાથી કંઈ પણ સાર કાઢવાના નથી. સુખમાં રહેલા શેડીઓ જ્યારે ચમદુતોનો માર પડશે તો વખતે તમારી બેએની પક્ષાયન થઇ જશે. ત્યારે તમારા પાપ કર્મોને પસ્તાવો થશે. માટે સમજે અને તમારા ધનના ભંડારોનો ઉપયોગ પરોપકાર માર્ગે કરો. પૈસા પાસે થવાથી આળસદાર, શ્રીમુખ થવાતું નથી. પણ

ધર્મ નેમ અને પુજા કરવાથી શ્રીકૃષ્ણ થવાય છે. પૈસા વાળા થઈ પરમાર્થના નામે એક પાછ સરખી ચાવરી નથી. તે ધનવાન છતાં નીર્ધન સમજવા.

“માળા લઈ ધર્મીય થયો. પણ ધર્મને જોયો નહિ.

મણકા ફેરવી શું કરે જેના અંતઃકરણમાં પ્રભુ નહિ.

ધર્મ શું જાણે તે બાપડો માળા લઈને શું કરે.

જેના હૃદયમાં દયા નહિ તે કૃપાલુ થઈ શું કરે.

હાથમાં માળા પેટમાં લાળા. હોવાથી ધર્મીય થતો નથી. તેમ જેના અંતઃકરણની પ્રભુનું નામ નથી તે પ્રભુની પ્રભુતાઈને શું સમજવાનો હતો. જેના અંતઃકરણ શુદ્ધ છે. પવિત્ર છે. તેનાજ અંતઃકરણની અંદર મહાન પ્રભુનો વાસ હોય છે. અને મલીન અંતઃકરણવાળા મનુષ્યોનો નાશજ છે.

શું ! અજ્ઞાન જાદુથી ફેરવનાર જમાનો આવ્યો છે. સ્વાર્થ રૂપી મંત્રથી પોતાનું કામ ફતેહ કરે છે. લુચ્ચા સ્વાર્થ અંધ મનુષ્યો સ્વપ્ન વત સુખની આતર ભયંકર કાળની પરવા રાખ્યા સીવાય અધોર કૃત્ય કરીરૈરૈ નર્કના અધીકારી થાયછે. તન મનની અને ધનની ખરાબી કરે છે. ક્યાં આ કળયુગ અને ક્યાં સતયુગસત યુગની અંદર સતી સાધવી જીઓ દેવતાઓને પણ ધુળવી દેતી. દેવોની પત્નીઓને પણ પુત્રવધુ કરીને રાખતી. દેવોને પુત્ર બનાવી પોતાના અંકુમાં મુકવો ભાગ્યશાળી થતી ધર્મીય પુરુષો ઈંદ્રના ઈંદ્રાસનને ડોલાવી મુકતા જમીન અને આકાશને પકડવાનું સાધન ધર્મીય પુરુષ હસ્તમાં આવ્યું હોયતો બનેને ભેજા કરવા શક્તિવાન થતા. વીધવથી પ્રજા સંપાદન કરવાને બીલકુલ સમજતા નહિ. પણ ધર્મથી

ધર્મી પુત્રો ઉત્પન્ન કરતા પોતાના પવિત્ર ધર્મના મંત્રથી દાનવ, અંજી, અધર્મીનો નાશ કરતા. તે જમાનો ક્યાં ? પણ હાલ આ કળાયુગની અંદર અધર્મીઓનો વાસ થયો છે. અને અધર્મથી પુત્ર સંપત્તિ, ધન સંપત્તિ, આબરૂથી હેરાન થાય છે. વીધવ વાસના રૂપી અમીમાં બાધ્યા કરે છે. છતાં અધર્મને લીધે નર અથવા નારી બંને પક્ષને પુત્રદાન મળતું નથી. તંત્રની ખરાબી કરે છે. ધર્મીઓને જ્ઞેષ્ઠ છાતી અને હૈયા કુટે છે. ધર્મીઓનો નાશ કરવાને મથે છે. પણ ધર્મથી મહાન પ્રભુ સહાય થઈ અધર્મીનો નાશ કરે છે. લુચ્ચા અને લખાડ, બ્યભિચારી જનો ધર્મીઓની નીંદા કરે છે. અને ધર્મીઓના પાપો ધોઈ નફકુંડમાં પડે છે. અને ધર્મી દ્રષ્ટીએ પડવાથી હૈયા અને પેટકુટી ખરાબ થાય છે.

જમાનો અતી સ્વાર્થી થયો લુચ્ચા મનુષ્યો આથડે પાપીઓ જ્ઞેષ્ઠ ધર્મીઓને હાય મારી રડતા શરે હાય મારે હૈયું કુટે કેશત્રાપ તોડવાથી શું થાય છે. ધર્મી જનોની નીંદા કરે તેનું જડામુળથી જાળ છે.

હાય ! ચાલુ જમાનાએ કેર વર્તીવી મુક્યો. ધર્મની જે લહેરો અંતઃકરણની અંદર હતી તે પલાયન થઈ ગઈ. સતી સન્નારીઓનો નાશ થઈ ગયો બ્યભિચારી દુષ્ટ કુત્રયાઓ આ ચાલુ જમાનાની અંદર પવિત્રતાનો ડોળ ઘાલી રાખણીઓ પોતાના શીયળનો ભંગ કરી પતિવ્રતા કરે છે. સતી દેવીઓ પોતાના શીયળને પ્રાણથી ખાંડ મણતી તે હાલના જમાનાની સ્ત્રીઓ શીયળનો મેર ઊપયોગ કરી શીતળ બનાવે છે. મણી રૂપ શીયળને કાચની ઊપમા આપાવે છે. શીયળ તેજ

સ્ત્રીઓનો શણગાર હતો. તેમ સતી દેવીઓ સમજતી પણ ચાલુ જમાનાને વળગી રહેનારી સ્ત્રીઓ શીયળને પગ તળે દાખી દઈ કુળમાં મીઠાશી દે છે. સીંહ સમાન શીયળને ધ્યજન સમાન બનાવે છે. તેવી સ્ત્રીઓને હજાર વાર ધિક્કાર છે. અને પોતાના શીયળને પ્રાણથી પ્યારું ગણનાર સતી દેવીઓને ધન્ય છે.

સતયુગના વખતના પવિત્ર સંન્યાસીઓ પણ ક્યાં છે. હાલમાં કુનીઆને કંગી ખાનાર, વીંધવાને ચેલીઓ બનાવનાર, દુધ સાકર વિગેરે સ્વાદીષ્ટ પદાર્થો ખાઈ અકકધજ થનાર શયતાનો રહી ગયા છે. હાય.

“સતી ગઈ સંન્યાસી ગયા, ગયા ધર્મીષ્ઠ રાજ્યા,
રહી ગઈ શંખણીઓ ધર્મીષ્ઠના ગવાયાં છાજ્યાં.
પતિવ્રતાનો ડોળ કરી, વ્યભિચાર કરી નીર્ભય પ્રે,
જમાનો શું આવ્યો કુડો પ્રભુથી પણ કોણુ કરે.

લાંબા ગાજરીયાં ડીલાં ખેંચી, શુદ્ધ થયા વિનાનું તીલક કરી
સતી કહેવરાવવા માટે પહેરેલા કંકણુ ઉપર તીલક કરાવે છે. હાય!
શું! જમાનાની ચતુરાઈ. કાગડો ઘણો ચતુર હોય છે. પણ છેવટે
વીણા ઉપર જઈનેજ ખેસે છે. તેમ ખોટો ડોળ કરનાર સ્ત્રીઓ
ચતુરાઈ કરે છે. છતાં છેવટે અધર્મનું પગલું ભરવાને તૈયાર થઈ
છે. હર હર શંકર સદાય થા.

આ પ્રમાણે અમધુત જોગી ઉભો રહી પોતાના ઉદ્દગારો કાઢી
રહ્યો છે. એટલામાં એક ભયંકર અવાજ થતાં શણુણુ કરતી ગોળી
જોગીના કાન આગળ થઈને ચાલી ગઈ અવાજ થતાંની સાથે પાસે

સુતેલો ભયંકર વાધ એકદમ જાગી ઉઠ્યો. જોગી સાવધ થયો કે વાધ અબધુત જોગીને પોતાના મુખથી ઉપાડી અદ્રશ્ય થઇ ગયો. પછી એક તરૂણ પુરૂષને ત્યાં આવી ઉભો રહ્યો. તેના મુખમાંથી “હાથ ! કમગમ્ત નસીયની અંદર સતસંમનથી તે નથીજ” એટલાજ ઉદ્ગારો કાઢી શાંત થઇ ઉભો રહ્યો. એટલામાં આઠ દશ માણસનો કાફલો પોતાની તરફ આવતો જોઈ. છોટી તેઓની મુખ મુદ્રા ભયંકર દેખાતી જોઈ “શુ ! નસીય જોગીના બદલે લોગીઓનો મોટો થયો.” આવનાર તરૂણ પુરૂષે નીરાશાના ઉદ્ગારો કાઢતાની સાથે બે શુદ્ધ થઈ જમીન પર પડ્યો. કે આઠ માણસોનું દોહું આવીને ઉભું રહ્યું. જે જગોએ જોગીને જોયો હતો તે જગોએ બે શુદ્ધ થયેલો જોઈ મહેનત ભર્યાદ ગઈ કહેતાંની સાથે ત્યાંજ બેસીને નીશ્રાંત લેવા લાગ્યા.

જરૂર વાંચો !

જરૂર વાંચો !!

જરૂર વાંચો !!!

મહાન હીટકટીવ નાવેલ

હનુમાનની મુર્તી.

ક્રીમત ૧-૮-૦

પુસ્તકલેખક—લક્ષ્મીનાથ નારાયણદાસ

લીમડાચોક—મુરત.

પ્રકરણ ૧૮ સું.

હાલા ! શોકસાગરમાં હુમશે નહિ.

ધ્ય રાત્રીના સમય છે. ચંદ્ર આકાશ ઉપર ભટક્યા કરે છે. પ્રીય કુમદીને પ્રકૃત્સ્વીત કરતો લંછનવાળો ચંદ્ર પુર દમામથી ફરતો હતો. આકાશ સ્વચ્છ દેખાતું હતું. તારાઓ ચંદ્રના તેજથી શીકકા પડી ગયેલા છે. સ્વતંત્ર શાંતીનું સામ્રાજ્ય છવાઈ ગયું છે. મનુષ્યો નીદ્રાધીન થયેલા છે. નાના

વચ્ચાઓનો રડવાનો અવાજ કણ્ઠેદ્રીની અંદર સંભળાય નવવધુઓ પતિના પ્રેમ પાસમાં પડેલી છે. તેવા સુખ સમયની છે સાથીયણ રાત્રી પ્રાણીને સુખ આપતી ચાલી જતી જણાય છે. પણ પયારીની અંદર પડેલા રતિલાલને ખીલકુલ સુખ મળતું નથી. રતિલાલના સુખનો સમય સંતાઈ ગયો હતો. રતિલાલથી રિસાઈ પલાયન થઈ ગયો હતો. મધ્ય રાત્રી વીતીત થયેલી છતાં રતિલાલના ઉપર નીંદ્રા દેવીની અવકૃપાને લીધે મણીના પ્રેમના લીધે નીંદ્રા આવતી ન હતી રતિલાલ આમતેમ પાસાં જલતો પુનઃ ચીંતોપાટ થઈ પથારીમાં પડ્યો પડ્યો વિચાર કરતો હતો. કંઈ નિર્ણય વિચાર આવવાથી નીચે પ્રમાણે પુનઃ ઉદ્ગારો કાઢ્યા.

“હ્યા છે તો નકાં પ્રીતિ ? ન કંઈ તો શું ન ઇન્સાફ

“અરેરે ! કદ માયાલુ ! મને ઇનસાફ દીલ દે ? કલાખી.

“મણી ! તમારા દીકરી અંદર દયા, પ્રાતી સ્નેહ સાગરો ભરેલાં છે. છતાં તુષાથી પીડાતા પંખીને તમારા ભરેલા સાગરોની અંદરથી એક પણ બીંદુ પીવાતું મળતું નથી. તમારી પાસે પ્રેમ રૂપી દરિયા અંતઃકરણની બહાર નીકળી ઉપર ચઢને ચાલ્યો જાય છે. પણ તમારો પ્રેમરૂપી દરિયાનું શુદ્ધ જળ ખાઈ લાગે છે. કાંકરા અને રેતથી ભરેલો પ્રેમરૂપી દરિયા શુદ્ધ છતાં મલીન દેખાય છે. મતીન જળને સાથ ચોકળું કરવાને માટે તમારું મચ્છરૂપી મન પવિત્ર હશે. પણ તેનામાં ખરા રૂપમાં લાવવાની શક્તિ નથી. ભયંકર મગરચ્છો તમારા નાજુક મન રૂપી મચ્છને ખાઈ જતા હશે. મીઠા પાણીની અંદર રહેલું મચ્છ ખારા પાણીમાં જવાને માટે મનાઈ કરતું હશે. પણ તમારા અંતઃકરણની અંદરથી ખારો પ્રેમ વીસરી જશે તે વખતે તમારું મચ્છ પોતાનો પ્રાણ બચાવવાને માટે ખારા પાણીથી ભરેલા સમુદ્રની અંદર કૂદી પડશે. મને તમારા પ્રત્યે કંઈ શંકા અને બહેમ મારી સામે ડાકીયાં કરી રહ્યું છે. માટે મને તમારું દીલ અથવા ઇન્સાફ તમને જે વ્યાજબી લાગે તે હજી દો. તમારા ઉપર મારો કોઈ પણ પ્રકારનો હક નથી. છતાં તમારા પ્રેમે તમારી મહોબતથી કતલ થાકે છું. તેનો મને અદલ ઇન્સાફ આપ, અને તારા દુઃખી પ્રાણના ઉપર ફજલ કર.”

“ન છે કંઈ વદ્ધનો દાવો ! કતલ કર એ મને લ્હાવો !

“અદલ કર યા ફજલ કરતું, કંઈ તો ફેંસલો દેલો ! કલાપી

“મણી તારા પ્રેમ રૂપી ખંજરથી મને કતલ કર, પણ મને તારી મહોબતનો ફેંસલો આપ, મણી ! મને અદલ ઇન્સાફ આપ” રતિલાલે દિવાના મારફત જોરથી યુમ મારી એટલામાં. ઇન્સાફનો

આપનાર પ્રભુ શક્તિવાન છે" અંતરીક્ષથી પ્રત્યુત્તર મળતાંજ રેતિલાલતું મગજ ભ્રમિત થઇ ગયું. અને કદગારો શાંખગતાંની સાથે બોલી બેઠો...

"પ્રભુ આપશે. પણ મણી તરફથી મને અદ્વલ ઇન્સાફ મળવા નો નથી. ખેર મણી! આ દુનીયાની અંદર મને તું બધે અદ્વલ ઇન્સાફ માગીશ. પ્રેમનો અદ્વલ તારાથી લઇશ. પણ તારાથી બીલકુલ ઇમાઇશ નહિ. અહીંમાં તારી ઇમાઇશ હું કેટલો દુઃખી થાઉં છું. તેની તને ખબર છતાં મારી પરવા કરતી નથી. પણ હીક છે મણી તારી જે વફાઇના બદલામાં તને મારી કરીને રાખીશ. તારું દીલ મને ચઢાય છે તારો મારા વિપર પ્રેમ છે કે નહિ. તેની મને શી ખાત્રી. તારી છાતીની અંદર, તારા હૃદયની અંદર તેં મારો વાસ કર્યો છે કે નહિ તે હું શી રીતે જાણું. તારા હુણવેલા અંતઃકરણની અંદર શું છે. તે હું શી રીતે જાણી શકું. પણ મણી યાદ રાખ જ્યાં સુધી મારી પ્રેમ રૂપી છરી તેજોમય છે. તેની ધાર ખારીક પાણી વાળી છે. તેથી તેનાથી તારાં છાતીના પડદા ચીરીને તારા અંતઃકરણની અંદર શું છે. તે જોઇશ. ત્યારેજ આ રેતિલાલ શાંત થવાનો.

પાછા વિચારો બદલાયાથી પુનઃ બોલવા લાગ્યો.

"સ્નેહીઓ દર્દની અંદર દર્દને જોવા આવે છે. પોતાની અકલનો ઉપયોગ કરી આપધીઓ બતાવે છે. ડાક્ટર અને હકીમો જેર જેવી દવાઓ ખવાડી દર્દને કમી કરવાના ઉપાયો કરે છે. પણ ખરા દર્દની ખરી દવા આપ્યા સિવાય દર્દને આરામ થતો નથી. માનસીકદર્દથી -થએલ દર્દને શરીર શક્તિની આપધી આપવાથી

શું આરામ થવાનો હતો. નાગને મામે કહી દૂધ પાવાથી શું મળવાનું હતું ? કંઈ નહિ. તે સર્વ નદ્રમો પરિશ્રમ છે, પણ ખરી મહેનત સદા કરવા માટે ખરાદર્દના કપર ખરી દવા આપવાથી સરળ થાય છે.

શું ! આ મારો જવર શરીરનો છે. મને આવીકે વ્યાધી નથી પણ પ્રેમની કપાધીનો છે. તેની આપધી મને ડોકટર હકીમો શું આપવાના હતા. મારો હકીમ ખુદ મણી છે. તેજ મારી આપધી છે. અને તેજ મારા દર્દમાં ઘટાડો કરનારી ખુટી છે. અને તેજ ખુટીના લીધે આજે હું આટલો બોલવા પામ્યો છું. મારી પ્રેમની મુર્તિના પાડેલા અશ્રુનીદ્રથી મારામાં આટલી શક્તિ આવી છે. અને તેનાજ લીધે આટલો હું સુખી છું. મણી ! ખ્યાલ કર : દર્દનું મુળ કારણ તું છે. તારાથીજ આજ બે માસથી દુઃખી થાઉં છું. પણ શીકર નહિ.

જ્યાં સુધી પ્રેમ છે. જ્યાં સુધી આ રતિના દેહની અંદર પ્રાણ છે. ત્યાં સુધી મારા દર્દને હું ગણીશ નહિ. મારો પ્રાણ જતાં હું તને બુલીશ નહિ. મારું હૃદય પ્રેમી દરદથી રાજ છે. તો પછી તને દોષ દઈ શું-હેંગાર બનાવવાની શી જરૂર છે.

‘હૃદયનો વૈદ્ય મારો તું ! હૃદય રાજ દરદ તો શું ?

મને આ તાવ સારો છે ! મધુરી હૃદવાળો છે !’—કલાપી

મારા પ્રીય દરદ હું તને કદાપી કાળે બુલીશ નહિ. તું છે ત્યાં સુધી મણી છે, અને ત્યાં સુધી પ્રેમ છે. તારા ગયા પછી મારું હૃદય ખાલી બોખું રહી જવાનું.

પાછા વિચારો બદલાયા.

“ ભટકતા દીલ, બામડો થઈ ફરીશ નહિ. એકદર તારી કદર તારા હસ્તથી ગુમાવીશ નહિ. શાન્ત થા. જેના દીક્ષની અંદર દયા અને પ્રીતી અનેતું સમેલન થાય છે. ત્યારે એક બીજના સુખે સુખી અને દુઃખે દુઃખી થાય છે. પણ જેના અંતઃકરણની અંદર એમાંતું એકે હોતું નથી તેનો આત્મા તેનું અંતઃકરણ મળતું નથી. પરથરના ગાંગડા પાણીની અંદર નાંખે! પણ તેની બીજકુલ અસર થતી નથી. તેમ પ્રેમહીન મનુષ્યોને પ્રેમ આપવાથી શું થવાનું છે. નકામી તનની, મનની અને ધનની ખરાબી થાય છે. રડવાથી શું થાય છે. પ્રણયી પ્રેમની ખાતર રડી રણડી કમોતે મરે છે. પણ તેની કદર પ્રેમહીન મનુષ્યોને થતી નથી. રડી રડીને પોતાના ર્ધાર અને માંસને પાણીની સાથે બેળવી પાણી બનાવી દે છે. પણ તેના દરકાર પ્રેમહીન, દયાહીન મનુષ્યો કરતા નથી તો પછી રડવાથી શું થાય છે. રડવાથી કોણ સાંભળે છે. અને મારા મૃત્યુ થકી મણીને કશું પણ વાગવાનું નથી. મણી ! તારી બેવકાઈ નીશાની તારા વિચારરૂપી પવને ફરકાવી મુક્યાં છે. તારી બેવકાઈના ડંકા મારા અંતઃકરણની અંદર વાગી રહ્યા છે. તારા વિચારો તંબુ અને ડેરા બેંચી હસ્તમાં રણુશીંગણાં લઈ મારાં અંતઃકરણને સંગ્રામ બનાવી તારા પ્રેમને કાદવા-માટિ યુધ્ધ કરી રહ્યા છે. તારી અંજન્ય છત. ગંજન્ય વિજય મારા ઉપર થયો છે. અને તેથી હું નાદિંમત મારા દશીઆરો તને સોંપી તારો દાસ થયો છું.

આ પ્રમાણે હિંમારો કાઢી શાન્ત થયો. પણ પાછા તેના વિચાર બદલાવવાથી પુનઃ બોલવા લાગ્યો.

“મણી ! આંગ વિના કાંગ કાઢીને વાગતી નથી. અને તેથી હું

હુખના દરીઆમાં હુખી ગયો છું. તારા પ્રેમ રૂપી મચ્છ બહાર કાઢવાને બદલે દૂરનો દૂર લઈ જાય છે. ખડકની સાથે અથડાવી ધીરે ધીરે પ્રાણ લેવા તત્પર થયો છે. રૂઢીર માંસને બક્ષ કરી ખસ હાડ પીંજરને કિનારા ઉપર રખડતું રક્ષીતું કરશે. મણી મારો તારા ઉપર કેવો પ્રેમ છે. તે તું જોઈને ગએલી છે, પણ તારો મારા કેવો પ્રેમ છે. તે હું જાણી કે જોઈ શકતો નથી. અને તે સંબંધી મારે તને કહેવાનો તેમજ ખ્યાલ કરવાની કંઈ પણ જરૂર નથી. બસે તારા ઉપરના પ્રેમથી હું દુઃખી થાઉં છું. છતાં હું તને કહું છું કે તારી ખુશીમાં આવે ત્યાં ચાલી જ. મારે તારા દગાખાજ પ્રેમની જરૂર નથી. તેમજ તારી પાછળ પડવાની પણ જરૂર નથી. મણી ! જુઓ જુઠા પ્રેમની દેનાર મણી જાઓ હું કદાપી કાજે તમારી

“સુખે જાતું”, ચલાવી ! તુજ દીલ તને જ્યાં લઈ જતું.

બહુ ચલાવે તેને જીગર તુજ તેમાં ફરી શક્યું. !

નહિ આવું આડે, આહિત તુજ ધમ્મું નવ કદી

નડે આ દુર્ભાગી પ્રીતિ તુજ પ્રીતિને કદી નહી.” કદાપી,

“મણી જાઓ તમારા ચકાનારા તમારા ખરા સ્નેહીના ખરા પ્રેમી થાઓ પણ દગો કરશે નહિ, એકતું દીલ ચારી લઈ બે હાલ કર્યો છે. તેમ ખીજના દીલને લઈ ખરામ કરશે નહિ. મીઠી સ્વાર્થી પ્રપંચી વાતોથી ઠગશે નહિ. તમારા દીલમાં મારો ખ્યાલ થાય તો તમારા અંતઃકરણને મારા તરફ વાળસો નહિ. તમારા પીંજરમાંથી તમારા પ્રેમ રૂપી પંખાને બહાર કાઢી મારી તરફ મોકલશે નહિ. નેહનો સંદેશો કહાવશે નહિ. જીગરના ઝાંઝરીમાં પહેરાવી તમારા

અંતઃકરણને લલચાવશે નહિ, પણ જેને ચ્હાએ તેને ચ્હાઈને રહેજો મારી તમને રજા છે. હું તમને તમારા સ્નેહને નડીશ નહિ. અને કદાપી મારી દુર્ભાગી પ્રીતિ તમને નડશે. પણ તેને ખીલકુલ તમારા અંતઃકરણની અંદર વાસ આપશે નહિ. હું મારી પ્રીતિને ખાત તમારા પ્રેમીને નડવાને માટે મનાઈ કરીશ માટે જાઓ મણી મારા તમને છેલ્લા પ્રણામ છે. પાછા તેના વિચારો બદલાવાથી પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.

“મણી મારો પ્રેમ તારા અંતઃકરણમાં ઢશે. પણ આ ભવની અંદર હું તને અને તું મને મળવાની નથી. વૈરી વીધાતાના લેખ આ ભવની અંદર મારા તેમજ તારા નસીબની અંદર લખાએલા નથી. વૈરી વીધાતા આપણને ખીલકુલ ચાદ ક્યાં નથી પણ હશે. તેની કંઈ ચિન્તા નથી. પણ વીધાતાના દુસ્મન થએલા હસ્તને કલમ કરવાને મહાન પ્રભુ તૈયાર થાય છે. આ ભવની અંદર ભલે મને મણી નહિ મળે તેની મને ખીલકુલ શીકર નથી. પણ તેના લીધે તેના પ્રેમના લીધે હું ફરી અવતાર લઈશ. મણીના માટે હું જન્મીશ. જે થશે તે હું થઈશ. પણ મણીને લીધા સિવાય છુટકો કરવાનો નથી. મણીના પ્રેમને હું બરાબર મેળવીશ. તે નક્કી સમજવું.

પાછા તેના વિચારો બદલાવવાથી ફરી બોલી ઉઠ્યો.

“સ્વીરતું પાણી ફરી નાંખ્યું માંસને મણીના પ્રેમથી ચિન્તાનો ભક્ષ કરાવ્યો. લાલ કસુંબા જેવું શુદ્ધ બદન હતું. તેને બાળી સંકેદ કરી દીધું. પણ મણીના બેદરકાર પ્રેમે તેની ખીલકુલ કદર કરી નહિ. હાથ દેયું છોડ્યા પ્રયત્ન કરે છે. પણ અંતઃકરણ છોડતું નથી. જુદી આશા ઉપર જીવ ભમ્યા કરે છે. તેનું કંઈ પણ કારણ મારાથી

સમજાતું નથી. હાય ! પ્રભુ, પ્રેમી જનોના આજ દીક્ષ ? થઈ ચુક્યું
 મણી ! થઈ ચુક્યું. હવે ઊપરાંતનું થઈ ચુક્યું. હવે હૃદયી બહાર
 નીકળી મર્યાદા ઓળંગી પ્રેમ પીંખડું પલાયન થઈ ગયું. તારું પ્રેમ
 રૂપી પંખીડું તારા હસ્તમાં ન હતું. તો પછી તારા અંતઃકરણ
 રૂપી પીંજરની અંદરથી બહાર કાઢવાની શી જરૂર હતી. અફસોસ !
 મણી ! અફસોસ. તારા પ્રેમરૂપી પંખીને મારી પાસે આવતાં તે
 તેને મનાઈ હુકમ કેમ ન કરાવ્યો. તેનું અપમાન કેમ ન કર્યું.
 છતાં તારા પંખીને મારી પાસે મોકલવાની જરૂર હતી. તો પછી
 તું માલીક થઈને કેમ ન આવી, તારી શરજ તે કેમ ન બજાવી.
 તારા પંખીને છુંદુ મુકતાં તે વિચાર કેમ ન કર્યો. ખરે ! પણ તે
 મોકલેલા પંખીને છો દેવાની શી જરૂર હતી. મણી ! હજી સુધી
 તારું મોકલેલું પંખી મને દગાથીજ ભ્રાવે છે. મારું મગજ ભ્રમીત
 કરે છે. મને દિવાનો બનાવી દે છે. હાય ! મણીના દગલ્યાળ પ્રેમ
 મારે તારી જરૂર નથી. જા ! નીકળ ! તારા દગાયાજથી હવે હું
 છોતરાવવાનો નથી. હું હવે કંઈ દિવાનો નથી. પણ શુદ્ધિમાં છું.
 મારામાં હવે તને કાઢવાની શક્તિ આવી છે. હું જેવો ગાફલ હતો
 તેવો હવે નથી. હું હવે હિંમતવાન છું. મારે ખસ દુર જા. મણીના
 પ્રેમ ખસ દુર જા. નીકળ મારા શુદ્ધ અંતઃકરણની અંદરથી નીકળ.
 તને એજ શિક્ષા “કહી રતિલાલે પોતાની છાતીની અંદર પ્રહાર કરતાંની
 સાથે” મણીના દગાયાળ પ્રેમ આજથી મારા અંતઃકરણની અંદરથી
 નીકળીને દુરજા. મણી ! તારા જુદા પ્રેમને દુરકરનારા પ્રેમ કાંસામાં
 રસેલા પક્ષીને છુટ્ટો કર, મારે તારી જરૂર નથી. તારા એકદર
 પ્રેમની પરવા નથી. ઓ પ્રેમહીન મણી તારા હીણભાગી પ્રેમની શું

આજ કદર, ઓ એવકાઈની ધ્વજ તું આનંદમાં આવી મુશીથી
 રરકયા કરેછે. મંદોમંત થએલી મણી તારા મદમાં તું હવકાઈ
 જાઈશ નહિ. વાદ રાખજે તારો આજ વખત છે. તે કાલ કહેવાનો
 નથી. ચઢતી પડતી સૌને આવે છે. છતાં આટલું બધું : અલીમાન
 આ પ્રમાણે ઉદ્ગારો કાઢી રહ્યા છે. એટલામાં “બહાલા અલીમાન
 નથી પણ સન્માન” કહેતી એક બાળા બારીમાંથી આવતી રતિલા-
 લની દૃષ્ટીએ પડી.

એટલામાં આવનાર બાળા પુનઃ બોલવા લાગી.

“રતિલાલ ઘેર્ય ધારણ કરો. મહાન દયાળુ પ્રભુ સૌનો મદદગાર
 છે. આમ આકુમ વ્યાકુળ થવાથી સાહસ કર્મ થાય છે. માટે શાંત
 થાઓ. શું! આ મારો અલીમાન છે” “નહિ-પ્રભુથી બાળા તમારા
 પ્રેમીનું સન્માન છે” રતિલાલ તરફથી પ્રત્યુત્તર મળતાંની સાથે મણી
 પુનઃ બોલી બિડી.

“પ્રીય! રતિલાલ ત્યારે આટલો બધો ગમરાટ કેમ થયું તમારા
 પ્રત્યે મારો પ્રેમ નથી. મણીએ પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો,

“મણી! જે મહાનની દિવાલો ડગુમગુ છે. તેવા મહાનમાં
 રહેવાથી માણસને કુદરતી રીતેજ ગમરાટ થાય છે. પણ તે પડતી
 દિવાલોનો નાશ કરવો અથવા ન કરવો તે ઇશ્વરાધીન છે. પણ દરેક
 મનુષ્ય માત્રને ગમરાટ થયા સિવાય રહેતો નથી. તેમ જેની પ્રેમરૂપી
 દિવાલો સાંપીત નથી. તેવી દિવાલોનો ભરસો નથી. તેની અંદર
 ભરાએલા દીલ, અતઃકરણને ગમરાટ કેમ ન થાય. તમારા અંતે
 મારા પ્રેમનો ટકાવનાર તેમજ નાશ કરનાર મહાન પ્રભુ છે. પણ
 શંકાથી ભરાએલું દીલ ગમે તે બાબતોએ વાળો તેથી કરીને અતઃકરણ

ફરતું નથી. પણ હંમેશાં શંકાશીલ રહે છે. રતિલાલ મણીના પ્રશ્નને ખુલાસો આપતાં કહ્યું.

“રતિલાલ ! ત્યારે અહિંમાં આવવાની આજ કદર” મણીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“પ્રેમ પાસમાં સંપડાવી રાખતો કરી તમારા પ્રેમને માટે દુઃખી થનારની આ દશા રતિલાલે તિને મળતોજ પ્રશ્ન કર્યો.

“આશામાં નિરાશા, સુખને બદલે દુઃખ, આનંદને બદલે અફસોસી ખરા પ્રણયીઓને હોય. શુદ્ધ અંતઃકરણવાળા પ્રેમીઓને હજારો વીધ પડે છે. પણ બીધનમાંથી બચાવી મહાન દયાળુ પ્રભુ ખરા પ્રણયીનેજ મેળવી આપે છે. બહાલા ! સ્નેહની તેજ દશા હોય છે. કુદરતના કર્તા મહાન પ્રભુ ખરા શુદ્ધ અંતઃકરણથી સ્નેહનાર સ્નેહી તેનીજ દુર દશા કરે છે. “મણીએ રતિલાલના પ્રશ્નનો જવાબ આપ્યો.

“શું પ્રભુ કુર છે ?” રતિલાલે બહેના થઇને પ્રશ્ન કર્યો.

“બહાલા જેણે અંતઃકરણની અંદર પ્રેમ પેદા કર્યો છે, તમારા અને મારા પ્રેમની દોરી જેણે હસ્તમાં રાખી છે. જે સુખને આપે છે. તે તેના બાળકને કુર શિક્ષા કેમ કરશે. પ્રીય ! જ્યાં સુધી મારા અને તમારા અંતઃકરણની અંદર પ્રેમ છે, ત્યાં સુધી સુખ કે દુઃખ પડવાતું જ્યાં સુધી પ્રેમની દોરી પ્રભુના હસ્તમાં છે. ત્યાં સુધી આપણો પ્રેમ અચળીત છે. અને તેમના હાથમાંથી છુટી જતાં તમે તમે તમારા સ્થળે અને હું મારા સ્થળે રહેવાનાં કોઇ કોઇને લાગતું વળગતું રહેતું નથી. અને તેજ પ્રેમથી તમારી આવી દશા થઇ છે. અને તેના લીધેજ હું અહીંમાં આવી સદી છું. આ કુર

શિક્ષા નથી. પણ સ્નેહની શિક્ષા સુખ આપનારી શિક્ષા છે. રતિલાલ આ સ્નેહથીજ સુખી થઈશું. તે નક્કી સમજાવે” મણીએ સર્વ ખુલાસો કર્યો.

“મણી હવે ધીરજ રહેતી નથી. હર હંમેશાં ગમીના પ્યાલાઓ પી લેાહી, માંસને બાળી ખાખ કરી દીધું. ચક્ષુઓનું તેજ ઘટાડી અંધ થવા બેઠો છું. મણી તેના કરતાં ઝેરી ખંજરથી એકદમ પ્રાણ લેવો તે સાફ છે. મણી મારા પ્રેમ રૂપી પુષ્પોને મેં ધુળમાં મીલાવી દીધા છે. મારે કોઈના આધાર નથી. મણી, તમારો અને મારો રાહ ન્યારો છે. તમેને જે પ્યારો છે. તેજ મને પ્યારો છે. અમારા ઇચ્છના રસ્તા તમારા રાહથી ન્યારા છે. અમારો રાહ મળતું નોંતે છે. અને ઇચ્છના પોકારો કરતો મારા પ્રાણની આજ્ઞાની અપીશ રતિલાલે નિરાસા જણાવી.

“રતિલાલ મારા અંતઃકરણને યાગશેા નહિ દુઃખમાં દુઃખાએલી આ હીણ બાળી મણીને અંતઃકરણની અંદર ઝેર રેડશેા નહિ મળતું રાત રાહમાં જૂઝીને ભટકતા રતિલાલ આ મણી તમારી દીનવાસી લેયલા થઈને તમારા પોકારમાં મારા ઇચ્છને પોકારો કરી રાતે રાત રાત રખડી, જંગલે જંગલ ભમીને પહાડ પર્વતને ગળતી નાંખીશ ફરફટે જે પહાડથી શીર ફેાડી મરણ પામે તે સીરીન મરણ પામી હતી તેમ તમારી સાથે રી મારા દેહને ત્યાગ કરીશ. તમેને જેટલું લાગે છે. તેથી અધીક મારા અંતઃકરણની અંદર થાય છે. પણ અફસોસ! રતિલાલ ઝેરી કઠારીના જખ્ખો ખતાવવાને આરી પાસે કશું સાધન નથી. પ્રીય મારી પાસે ખંજર નથી પરંતુ

“ખંજર મારી ચીર’ હૃદયને હું ખતાવું’ પલકમાં
 દેખાડુ પ્રેમના ભડકા તેથી નામ થાશે ખલકમાં ખરી
 મારી પાસે સાધન નહિ’ હોવાથી લાચાર છું. નહિ તો ખલકની
 અંદર પ્રણતી થઇ ખતાવી આપત તેમાં ખીલકુલ શક નથી. મણીના
 ઉદ્ધારોએ ઘડી ભર રતિલાલના હુઃખને ઝોણું કરી દીધું. કરમાઇ
 ગયેલું સુખાર્વીંદ પ્રકુલ્લીત થઇ ગયું. પ્રેમના જાંડા ઉમળકા અંતઃકરણની
 અંદર ભરાઇ આવવાથી પુનઃ ખોલી ઉઠ્યો.

“પ્રેમની પોપટડી મનહરણી મેનાં આવે. તમારાં દર્શનથી હું
 આજે ભાગ્યશાળી થયો છું. ખેસો ! મણી, મારી પાસે આવીને ખેસો.

“રતિલાલ ! પ્રભુ જ્યારે કૃપા કરશે ત્યારે તમારી સાથે ખેશીસ.
 અને મારા સુખ હુઃખની વાત તમને કહીશ” કહી મણીએ જાંડો
 નિઃશ્વાસ નાંખ્યો.

રતિલાલનું અંતઃકરણ શોકસાગરમાં ડુબી ગયું. પાછું પ્રકુલ્લીત
 સુખાર્વીંદ નીઃસ્તેજ થઇ ગયું. આશામાં નિરાશા જણાઇ. સુખને
 ખદ્દે હુઃખ હર વખત ટોડીયાં કરવા લાગ્યું. રતિલાલનું અંતઃકરણ
 ચીરાઇ દુકડે દુકડા થવા લાગ્યા. છાતીએ ડ્યુરો ખંધાઇ ગયો.
 જમાન હુંકી થવા લાગી. આગળ તેનાથી ખોલી શકાયું નહિ. મણી
 આ દેખાવ જોઇ સમજી મઇ કે રતિલાલ મારા લીધે હુઃખી
 થાય છે. તેમ મણીના દીલમાં આવવાથી પુનઃ તેની પથારી પાસે જઇ

“બહાલા ! શોકસાગરમાં ડુબશો નહિ” ચાંદીની ઘંટડીને જીલાવી
 નાંખે છે તેવા સૂકંકથી મણીએ ટકોર મારી. અમૃતનું સીંચન થવાથી
 બહાંડમાં પહોંચેલો જીવ સુકામ પર આવ્યો. ચક્ષુ ઉઘડી મણીને આશીર્વા

તરફ ખેડેલી જોઈ. “પ્રીય ! મણી આજ હું ભાગ્યશાળી થયો છું.” ઉગારો નીકળતાંની સાથે “રતિનું કમભાગી થયો છે. હૃદય ચીરાઈ જાય તેવા પ્રત્યુત્તરથી છાતી ચીરાઈ ગઈ. અને પોતાને નિરાશ કરનાર કોણ છે. તેવા સારું રતિએ પોતાનું પાશું ફેરવ્યું કે પોતાની માતૃશ્રીને જોઈ “માતૃશ્રી તમેજ મારાં દુઃખન છો.”

“હા ! રતિ એક વખત નહિ બન્નકે હજાર વખત ત્રીભોવનદાસની પુત્રી સાથે પાણી ચઢણ કરવાથી થઈશ” તેની માતૃશ્રીએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

“હાય ! આશામાં નિરાશા” મુખોદગાર મણીના મુખમાંથી નીકળતાંજ બેશુદ્ધ થઈ જમીન ઉપર પડી ગઈ. ચંદનગૌરીના હોશકાશ ઉડી ગયા. અને મણીને શુદ્ધિમાં લાવવા માટે તેની પાસે બેસવા જાય છે. એટલામાં “વૈરી ! માતૃશ્રી તેં કયા ભવનું વૈર શો...ધ્યું.” કહી રતિલાલ પાણુ ત્યાંનો ત્યાં બેશુદ્ધ થઈ પડ્યો.

પ્રકરણ ૧૯ સુ.

બસ ત્યારે બેડા પાર.

ખાત થતાંજ સુંદરે પથારીનો ત્યાગ કર્યો. દંત ધાવન કરી સ્નાન કરી શુદ્ધ થયો. વાંચવાનો શોખ હોવાથી પોતાની ખાતગી લાયબ્રેરીમાં જઈ આરામ ચેર ઉપર પડ્યો. ક્યાટ તરફ દ્રષ્ટી કરતાં એક પુસ્તક ઉપર તેના અંતઃકરણો આકર્ષણ કયું નહિ. પોતાની દ્રષ્ટી ક્યાટ તરફથી ખેંચી લઈ કંઈ વિચાર કરતો હોય એમ જણાવવા લાગ્યું. કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી તેનું મન પ્રકુક્ષીત થતું હતું તે કંઈ ઓછામાંજ હસતો હતો. પુનઃ કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી ખડખડ હસી પડ્યો. પાછો શાંત થઈ બેસી રહ્યો. પણ ચંદન ગૌવરીના ઉદ્ગારોએ તેને સુખે બેસવા દીધો નહિ. સુંદરના મગજની અંદર “એકને બદલે બે બગડ્યાં” એજ ઉદ્ગારો મગજની અંદર ચક્રવર્તી માફક ફરવા લાગ્યા. તેના મગજ ચક્રોળા ઉપર ચઢાવી સુંદરના તનને અંધર ટંગાવી દીધું. પોતે ઝુલામી અંદર ઝોલાં ખાતો હોય એમ જણાવવા લાગ્યું. ઘડીકમાં મણી સંવધી તેમજ રતિલાલ, પ્રમીલા ચંદન ગૌવરીના વિચારો એકાએક રજુ થોડાની માફક લડાઈની ફતેહ મેળાવવાની આશાએ દૃઢ વિચાર કરી આવ્યા હોય. એમ સુંદરના ઉપર ફતેહ જીતના કંઠા મગજરૂપી રજુ સંશ્રામમાં રજુશીંગડાં ફુટી સુંદરને સાવધ કર્યો. સુંદર પોતાની નાળુક કટારરૂપી જીભાથી એક પછી એક એમ વિચારરૂપી થોડે હાથ આવવાથી પુનઃ બોલી બીડી નાશ કરવા લાગ્યો. પુનઃ બોલી બીડ્યો. “ચંદન ગૌવરી તમારું સમજવું ફેર છે. તમારું હૃદય શંકા-શીલ છે. તમે બહેમી છો. તેથી તમારા સુખની અંદરથી એવા

હિંદુઓ નીકળ્યા છે. શું ! માણસો પ્રેમથી બગડે છે. મનુષ્યોની ખરાબી પ્રેમથીજ થાય છે ? પ્રેમથીજ રાજપાટ અને સીંહાસનો બચે છે ? નહિ, વૃદ્ધ અંદનગૌવરી તે પ્રમાણે થતું નથી. પણ પ્રેમી જનોના સ્વર્ગની અંદર યશોમાન ગવામ્ રહ્યું છે. આખી દુનીઆની અંદર તેમની કિર્તી વખણાઈ રહી છે. સ્વર્ગના સુખો તેજ ભોગવે છે. ઇંદ્રતું ઇંદ્રાશન ખરા પ્રેમીજનોજ લે છે. અને પ્રેમથી રાજપાટ ઇંદ્રજીત આપર બંધાય છે; પ્રેમથીજ તન મન અને ધન મળે છે. તેનેજ તમે ખરાય કહો છો. તો પછી જીવન વ્યભિચારી જનો તેનો ગેરજોખોગ કેમ નહિ કરે. ખરા શુદ્ધ પ્રેમને જ્યારે ખરાય કહેશે. તો પછી સ્વર્ગની રામા જેવી સ્ત્રીઓના સુખ કોણ લેશે. સ્ત્રીઓને શીયળ સાચવવાનો ઉપદેશ કોણ કરશે. સતી સાધવી સ્ત્રીઓને પતિવ્રત કોણ પળાવશે. તમારા બાળકોના માતા પીતા કોણ થશે. અને પછી તમારા બાળક કોણ થશે. જ્યારે તે પ્રમાણે થશે. ત્યારે હિંદો ઉધ્ધાર કદાપી કાળે થવાનો નથી તે નથીજ જ્યારે દુનીઆની અંદર પ્રેમ પલાયન થઈ જશે. ધર્મ ડુબી જશે. નીતિ નાશ પામશે. ત્યારે ઠેરા ઠેર લડાઈ, ખંડ, વ્યભિચાર, વિશ્વાસ ઘાત થવાનો અને તેથી કરી દુનીઆની, દેશની અને દેશમાં રહેનાર દેશ બંધુઓની દુર્દશા થવાની.

તમારો હિંદુસ્તાન દેશ જે જાહોજલાલીઓ ભોગવતો. જિતમ પ્રકારના સુખસ્વર્ગની સુંદરીઓ આ મૃત્યુ ભોકની અંદર તેઓની સાથે પાણી ચઢણુ કરી ભોગવતા જે હિંદુસ્તાન દેશના શીખરો ઊંચા આકાશ સાથે શેકહેન્ડ કરતા પ્રભુ સાથે વાતો કરતા ઇંદ્રની ઇંદ્રાણીના હસ્તથી મળેલા પહેરતા ને શીખરો ક્યાં છે ? હાય ! દેશ ! તારો

કિદાર થવાને અહલે નાશ થઇ ગયો. તારા શીખરો જમીન દોસ્ત થઇ ગયા. કમરમાંથી ભાંગી ચરણ અને ખાડુમાંથી કમળોર થઇ નિર્મલ્ય થઇ ગયાં છે. હાય ! મારતા હૈયા કુટતા ધરોધર ભીખ માગતા, રાનેરાન રખડતા, જંગલે જંગલ ભટકતા થઇ ગયા છે.

જે હિંદુસ્તાન દેશ કિદાર દીલથી દાન કરતો, પરાપકાર, નીતિ, ધર્મથી ભરેલો હતો. તે દેશ આજે તમારા જેવા અજ્ઞાન મનુષ્યોએ પાચમાલ કરી દીધો છે. જે હિંદુસ્તાન દેશના લાંબો હસ્ત આખા ત્રણ ખંડને મીલાવી દેવા શક્તિવાન હતો. વીર પુરુષોને કિતપત્ર કરનાર વીરકેસરી હતો. તેજ દેશ હાલના જમાનામાં કંગાલ, બીખારી પ્રેમહીન થઇ બાલ કપાળ ઉપર હસ્ત મારી છતીની અંદર પ્રહાર કરી ખામોશ થઇ, લાચાર થઇ બીખારી થઇ રહેલો છે. દેશના ચળકતી ચક્ષુઓ જોતાં, લાંબા દંતશળ જોતાં અળવાનની લાંબાં ગગડી જતાં, તેજ દેશ વૃદ્ધ છળન નપુસક થઇ બેસી રહેલો છે. તે શું ! જમાનાનો પ્રતાપ કે માણસોનો પ્રતાપ. (પાછા વિચારો અદલાય)

“જમાનાને દોષ દેનાર કેવળ મુર્ખ છે. અજ્ઞાન છે. હૃદય ચક્ષુથી અંધ છે. તે શિવાય જમાનાને દોષ દેજ નહિ. કાળા માથાનું માણસ શું નથી કરી શકતું. ધારેતો સ્થળનું જળ, જળને ડેકાણું સ્થળ, રાજમહાલયને અહલે સ્મશાન કરવા તૈયાર છે. શું ! મનુષ્યો કંઈ નથી કરી શકતાંનું કહે છે. પોતાનું નીર્ણય કરેલું ધારેલું કાર્ય કરે છે. રામચંદ્ર એક હતો છતાં આખી લોકોનો રાજ રાવણનો નાશ કર્યો હતો. સીકંદર જેવા વીર કેશરીએ આખી દુનીઆને જર કરી હતી. નેપોલીયન બોનાપાર્ટ આખા યુરોપખંડને ધુળવી મુક્યો હતો. તો પછી તમે કેમ તે પ્રમાણે નહિ કરી શકો. પણ તમારામાં

જુસ્સો કૌવત, ક્યાં છે. તમરં જળ, તમારૂં હીર એશઆરામ અને રમત ગમતની અંદર, બાળકમ, કુસંપ, વ્યભિચાર, અનીતિ, અધર્મની અંદર રવાના થઈ ગયું. તે વખતની માનુશીઓ ક્યાં છે ? બાળકોની હૃદય ચાહુઓ ઉઘેડનાર માતાઓ ક્યાં છે. જુસ્સાને અંતઃકરણની અંદર મારી દબાવીને પુરનાર સતી માતાઓ ક્યાં છે. દુનીઆની અંદર દ્રષ્ટી કરતાં તેવી જ્ઞાન વાળી શીશ્યગને સાચવનારી, પતિવ્રત પાળનારી માતાઓ કંઈ પણ નજરે ચઢતી નથી. પણ હાલના જમાનાની અંદર બાળકને જન્મથીજ “બાહુ” આવ્યો કહી કરાવી મારનાર બાળકને બળહીન. બુદ્ધિહીન અનીતિ કરનાર માતાઓ રહી ગઈ છે. દેશને પીંચમાલ કરનાર માતા રહી ગઈ છે. બાળકોના નાની વયની અંદર લક્ષ કરી દહાવો લેનાર અને બાળકોની બુદ્ધિ ઉપર શક્તિ ઉપર લહાય મેલનાર માતાઓ ચાહુ જમાનાની અંદર સ્થામ મુખ લઈ ધરી રહી છે.

હાય ! એ દેશની માતાઓ તમારા બાળકોને પ્રણયી બળવાન, શૂરા, પરાપકારી સંપી ક્યારે બનાવશે. શીશ્યોની માનુશીઓ એ જે જુસ્સો તેના પુત્ર શિશ્યોના અંતઃકરણમાં આવ્યો હતો, તેવો ધર્મનો જુસ્સો ક્યારે લાવશે. તમારા બાળકોને ધર્મજિ ક્યારે બનાવશે અહસોસ દેશની માતાઓ બ્યાંસુધી તમારાથાં પ્રેમ ધર્મનો જુસ્સો પ્રીતિને પવિત્રતા નથી. ત્યાં સુધી દેશનો ઉધ્ધાર થવાનો નથી. દેશની અંગેગતી કરનાર દેશ કહેવાતી એક આંખ તે સ્ત્રી છે. દેશનો પાયો સ્ત્રી છે અને દેશની આજર તમારા કુપદોની અંદર છે. તો તમારાં દેશની ખાતર, તમારા બાળકોની ખાતર તમારા દેશ બંધુઓની ખાતર દેશનો ઉધ્ધાર તેના વિચારો અદલાવવાથી પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.

“ચંદન ગોવરી ચંદનની અંદરથી નીકળતી મુગાંધી તમારા ઉદ્ધારને બદલે મારી રહી છે. તમારા ઉદ્ધારો સ્વદીપ્ત હતા, પણ હવે ઝંર સમાન થઈ ગયા છે. ચંદન સમાન હતો તે કંટક સમાન બાળગાના વૃક્ષ જેવાં થયાં છે. તમે તમારા બાળકોની માતા નથી. પણ રાક્ષસી રૂપે સ્ત્રી જાતિ છો. તમારો બાવાઈ જે કહેવાનો હતો તે હું સમજી ગયો છું. તમારો મર્મ બેઠક અચાજ સાંભળતાં મારું અંતઃકરણ ચીરાઈ ગયું હતું. પણ શું કરું કે લાચાર હતો. તમે એમ સમજો છો કે, તમારા છોકરાં અગડે છે પણ સોનાને બીજકુલ ડાગ લાગતો નથી. અને જેટલું તાવો તેટલું કસોટી ઉપર ચઢી શુદ્ધ થાય. પણ ડાગ લાગતો નથી. અને પીતળ ગમે તેટલું માંજે પણ સ્થામને સ્થામ રહે છે. અગડવાનું પીતળ છે. કુંદન કદાપી કાળે અગડતું નથી. ચંદન ગોવરી તમારા બાળકો પોતાના હસ્તથી અગડતા નથી પણ તમે તેને અગાડનાર છો. તમારા બાળકોની છાંદગીના અરબાદ કરનાર તમે પોતે છો. તમે વૃદ્ધ છતાં નમારામાં બીજકુલ બુદ્ધિ નથી, અને હશે તો તમેએ તેનો બીજકુલ ઉપયોગ કર્યો નથી રતિલાલ આ ઉદ્ધારો દાઢી રહ્યા છે, તે પાછળ કોઈની પ્રેમીલા પુરસ્તીની ઓથમાં રહી સાંભળતી હતી રતિલાલના કાઢેલા પાછળના ઉદ્ધારોએ પ્રેમીલાએ બોલવાની દરજ્જા પાડવાથી પુનઃ બોલી ગઈ.

“સુંદરલાલ મારી માતૃશ્રીએ અકલ્પનો ઉપયોગ કર્યો નથી.”
પ્રેમીલા સુંદરના સામે આવી ઉભી રહી.

“બાળા તેમાં મને શું પુછો છો. તમારા અંતઃકરણને પુછી જુઓ કે તમારી માતૃશ્રીએ કાઢેલા ઉદ્ધારો બાળબી હતા પ્રેમીલાના શરીર પર કોણી પાડયું.”

“મને મારું અંતઃકરણ એમ કહી આપે છે કે મારી માતૃ-
શ્રીના કાકેલા ઉદ્ગારો વ્યાજબી હતા” માતૃશ્રીના પક્ષ ખેંચતા
પ્રેમીલાએ જવાબ આપ્યો.

“તે શી રીતે મને સંભળાવવા મહેરમાની કરશે. મુંદરે
ફરીથી કહ્યું.”

“મુંદરલાલ તમો હજી મારી માતૃશ્રી આગળ બાળક છો તે
વૃદ્ધ જે કહે છે કે બનાબર છે તેણે અકલનો ઉપયોગ કર્યો છે.
પણ તમારા સમજવામાં ફેર છે પ્રેમીલાએ પોતાની માતૃશ્રીના
વખાણ કરતા કહ્યું.

પ્રેમીલા પ્રેમીલા આથી મને એમ સમજાય છે કે તમારામાં
બીલકુલ પ્રેમની અસર નથી. જે પીતાઓ પ્રેમની પરિક્ષા કરી પ્રેમ
રૂપી અમૃતને પોતાના બાળકોને પાતા નથી. તે કેવળ મુખ હોય
છે. પ્રેમીલા ખરું અંતઃકરણ ખરા પ્રણયીની પાસે હોય છે. પણ
પ્રેમહીન પુષ્ટિ હીનની પાસે હોતું નથી. અને તેને લીધેજ શુદ્ધ
અંતઃકરણને એળ લગાડે છે. પ્રેમીલા તમારી માતૃશ્રીના ઉદ્ગારો
તમને વ્યાજબી હશે. પણ તે હું કમુલ કરી શકતો નથી. મુંદરલાલે
પોતાનો અભીપ્રાય જણાવ્યો.

મુંદરલાલ તમારા વચનનો પ્રકાર મારા અંતઃકરણની અંદર
કરશે નહિ. અને તમારે માતૃશ્રી સમધી કંઈ પણ હકીકત મને
કહેવી નહિ. વૃદ્ધે જે કહેવતો કહી છે. જે ઉદ્ગારો કાઢ્યા છે.
તેજ મારે કમુલ છે.

“તો પછી અહીંયાં ઊભા રહેવાની કંઈ પણ જરૂર નથી.
પ્રેમીલા ! જાઓ મારા મદાનની અંદરથી ચાલ્યા જાઓ તમારા

જેવા પ્રેમહીન મનુષ્યોની મારે જરૂર નથી. કહી સુંદર પુંડ ફેરવી
ગિઓ રહ્યો.

“સુંદરલાલ ! સુંદરલાલ, શું ! આ તમે વ્યાજખી કરો છો.
મારી માતૃશ્રીના વિયોગ તમારા હસ્તથી કરાવો છો. આપ જ્યારે
માફ અપમાન કરશો તો પછી મારા હુઃખની વાત હું ટ્રાની
આગળ કહીશ” પ્રેમીલાએ સ્થિતિનો ખ્યાલ કરાવતાં કહ્યું.

ગાયના ટોળામાં ખર, હંસના ટોળામાં કાગ, હાથીના ટોળામાં
અથ, અથના ટોળામાં હરણ શોમતો નથી. તેમ પ્રેમી જન્મોના
ટોળાંની અંદર પ્રેમહીન મનુષ્ય પણ સમાન લાગે છે. તેમ તમે તમારા
ટોળામાંજ શોભશો. તમારી માતૃશ્રીએ જેવું વ્યાજખી કયું છે. તેવું
હું વ્યાજખી કરું છું. પ્રેમીલાના જવાબને મળતો જવાબ આપ્યો.

“તેમ કરવાનું કારણ ? પ્રેમીલાએ વધારે પુત્રાશા માટે પ્રશ્ન કર્યો.

“આપા ! તમારી માતૃશ્રી સંબંધી વાત કરવાના મનાઇ હુકમ
તમારા તરફથી થએલો હોવાથી હું કંઈ પણ કહી શકતો નથી.”

સુંદરના વાક્યોથી ભોળી આળા પ્રેમીલાએ પસ્તાવો થવા લાગ્યો.
હૃદય ચીરાવા લાગ્યું. પણ સુંદર ઉપરના પ્રેમે કરીને પ્રેમીલા પ્રેમી
દેવી પ્રેમીલા સુંદરની પાસે જઈ સુંદરલાલ અમાનના કાઢેલા શબ્દો
ગાંડે બાંધશે ? કહી પ્રેમીલા ગદગદ કંઠે થઇ ગઇ. પણ સુંદર નેના
ખીલકુલ ખ્યાલ નહિ કરતાં પુનઃ બોલી ગયો.

“આળા ! મને વધારે મગજ મારી કરાવશો નહિ. કારણકે
આપના હુકમનેજ મેં માન આપ્યું છે. મેં કંઈ તમારું કે તમારી
માતૃશ્રીનું અપમાન કયું નથી. છતાં મને સતાવવાની તમારે શી
જરૂર છે. કહી સુંદર શાન્ત થઇ ગિઓ રહ્યો.

“સુંદરલાલ ! શું ! પાસેરામાં પહેલીજ પુણી” કામની સરઆત માંજ નિરાશા પ્રેમીલાએ પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો.

‘પ્રેમીલા ! તે કરવું મને વ્યાજબી નથી. પણ તમારી માતુશી નેજ કહેવું વ્યાજબી છે. કારણ કે તમારું અંતઃકરણ મને અને મારું અંતઃકરણ તમને સ્હાય છે. તેની અંદર કંઈ વીક્ર પડે. અને તેમાં તમારી માતુશી મદદ કરે તો તમને કેટલું દુઃખ થાય તેના ખ્યાલ કરો. પ્રભુએ સર્વ પ્રાણી માત્રને યોગ્ય કેકાએ જવાની શક્તિ આપી છે. છતાં હસ્તમાં દીપક લઈ કુંપમાં પડે તો રજા અવશ્ય ભોગવ્યા સિવાય છુટકા થાયજ નહિ. માટે તમે તમારાં કરેલાં કળ ભોગવો...સુંદરના નિરાશા ભર્યા વાક્યોથી પ્રેમીલાના અંતઃકરણની અંદર તેજ રેડાયું. કાળજી ધણીને ખાખ થવા લાગ્યું. અને એકદમ ‘શું ! મનેજ દગો’ કહી બેરથી ગુમ મારી પ્રેમીલાને ગભરાઈ ગયેલી જોઈ સુંદર પુનઃ બોલી ઊઠ્યો.

“મારી જીવન સંગી હું તને દગો દેવા માગતો નથી. પણ હરહંમેશાં મારી પાસે રાખવા માશું છું. પણ મારે તમને કહેવું જોઈએ કે તમોએ તમારી જીવન પ્રથમથી કળુલ કરી હોત તો આટલું થવાનું કંઈ પણ કારણ નથી. પ્રેમની દેવી પ્રેમીલા એક વખત તમારા કોઈલા કંઈથી કહીને કે હું તમને સ્હાઉં છું.

“સ્હાવા સુંદર હું તમને સ્હાઉં છું ને તમને સ્હાઉં છું.” પ્રેમીલાએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

“અસ ! ત્યારે એકા પાર” કહેતી મણી ગુણામાંથી બહાર આવી મણીને જોતાંજ પ્રેમીલા સરમાઈ ગઈ. સરમના શેરડાએ તેને જમીન ખેતરતી કરી. પ્રેમીલા સરમાઈને ડાબેલી જોઈ “હવે શું કરવા

શરમાઓ છો. તમારા મનના માલીક સાથે મળો. અને પ્રેમનો પકડો ખોલો” મણીએ ધીરથી પ્રેમીજ્ઞાના દાનમાં જમને કહ્યું. પ્રેમીજ્ઞાને પ્રેમની ધુન લાગી આવી. અને પુનઃ બોલી ઊઠી.

“મણી! તેમાં શું નવાઈ છે. પ્રેમીને ખરા પ્રણયી મળે ત્યારેજ પ્રેમની વાતો પ્રેમના વ્યાલા પીવાય છે. અને જ્યાં સુધી પ્રણયી મળતા નથી ત્યાં સુધી ઝેરજ મળે છે. દુનીઆ અકારો લાગે છે. સંસાર અસાર થઈ જાય છે. સુખ સામ્રાજી ઉપર ખીલકેલ દીવ થતું નથી. ઉત્તમ ભોજન ગમતું નથી. માત્ર પ્રણયીના પ્રેમનીજ ભુખી રહી પ્રેમના ઉપરજ સુખના સાધનો કુરમાન કરે ૧. મણીયા! ખરું સુખ ખરા પ્રણયીઓમાંજ સમાજેલું છે.

“મને શું પુછો છો. પુછો તમારા દીવને શું કહેછે. રાત્રીએ શું થયું હતું. તેનો તમને ખ્યાલતો હશે. મા? કાલા થઈને શું પુછો છો.”

સુંદર આ વખતે એકદમ ચમક્યો. જુવાનીનો ખ્યાલ થઈ આવ્યો. તેના વિચારો બીજા તરફ દોરાયા. એટલામાં તેની માતૃશ્રી આવી, આરણ્યની અંદર પગ મુકતાંજ “બાબી તેં ડાઠ વાળ્યો” મણીએ પ્રેમીજ્ઞા સામે લાંબે હસત કરી કહ્યું. તે સર્વ મણીકે જોઈ લીધું. કાંતીવાન બાળા પ્રેમીજ્ઞાના સુખની કાંતી જોતાંજ “મણી! આજ તારી બાબી?” પ્રશ્ન કર્યો.

“હા! મારી પ્રીય માતૃશ્રી આ સુંદર બાળા તે તારા ભવિષ્યની બાબી થનાર છે પણ ક્યાં ગયા ને. હસીને વર! આ તો રાધાજીને મુઠ્ઠી વનમાં વાંસળી વળવડના દાસી આવ્યા. શું!” મણીએ પ્રશ્ન પુરો કરતાં વધારાના શબ્દો કહ્યા.

“ધન્ય ભગ્ય અને ધન્ય આજની ધડી : કે મારા અમાગીને
લાં આવું કન્યા રતી પ્રાપ્ત થયું. અને તેને મારી પુત્રવધુ થએલી
જોઈ વધારે સુખી થઈશ. કુમારીકા પ્રેમીલા તમારું જોઈ જામડ
ગણે. અને મારો આશીર્વાદ છે કે તું આજંડ સોમાગવંત થાય.”
“તથાસ્તુ” કોણીલા અચાજે પ્રેમીલાએ સાસુના ઉદગારોને માન આપ્યું.

આશીર્વાદ થઈ રહ્યા પછી મણી, પ્રેમીલા અને માણેક ત્રણે
જણુ રસોડા તૈયાર હોવાથી જોજનનગૃહમાં ચાલતાં થયાં. દશ વાગવાનો
સમય થવા આવેલો હોવાથી અને પણ જુખ લાગી છે. માટે હું
પણ મારા વડાલા વાંચક બંધુઓને થોડી સમજુત આપી ચાલ્યો
જઈશ.

વડાલા વાંચક સુગ બંધુ પ્રેમીલા તે ખીજ કોઈ નહિ. પણ
દવાખાનામાં સુંદરને મળી હતી તેજ પ્રેમીલા હતી અને તેને
અહિં આ આવવાનું કારણ માત્ર એજ કે મણી જે વખતે રાત્રીના
સમયે રતિલાલની ખપર લેવા આવી હતી. પણ બેભાન થઈ પડેલી
હોવાથી સવારે શુદ્ધી આવવાથી મણીના માતા પીના લઈ નહિ.
તેથી મુકવાને માટે આવી હતી. જ્યારથી મણીને સુંદરનો સદ્બોધ
લાગ્યો ત્યારથી સુંદર જે મકાનમાં સુવે ત્યાં સુત્ર જતી. અને જ્યાં
જાય ત્યાં જતી. તેથી રાત્રીના વખતે સુંદરને બર નીંદ્રામાં મુકી
રતિલાલને ત્યાં આવી હતી. સવારે જોવો સુંદર ઉઠ્યો તેવે મણી
આવી. તેથી મર્મથીજ વાત રહી. પણ તેમાં પ્રેમીલાનું કર્મ ઉઘડી
ગયું હતું. તેને એક કંકરથી બે પક્ષી મારવાનું હતું. તેથી લાલચની
મારી અડીઆં આવી હતી. ત્યારપછી થું થયું તે આપના વાંચકામાં
આવ્યું છે. તેથી હું આપની પાસે રજા લઉં છું. “સાહેબજી”

પ્રકરણ ૨૦ મું.

સાધુડા આજ તારો પ્રભુ.

લા વાંચક બંધુઓ આપણે હવે આપણી ઢાંચી પેલા જંગલ ભણી ફેરવીએ બેભાન થઈ પડેલો પુરુષ કાણુ હતો. તેની પાસે વિત્રાંતી લેવા માટે બેઠેલા સાત આઠ માણસો તે કાણુ હતા તે આપણે જોઈએ.

વૃક્ષ નીચે બેભાન થયેલા તરુણ પુરુષને બેભાન થયે અડધા કલાક થવા આવ્યો છે. એટલામાં તેની ચક્ષુઓ જેમ કુમુદી ખીલે તેમ ધીરે ધીરે ઉઘડવા લાગી. પુનઃ તેની ચપળ ચક્ષુઓ ઉઘડી. મુખકાન્તી પ્રકુક્ષિત જણાઈ. શુદ્ધીમાં આવવાથી તરુણ પુરુષ તપાસ કરવા લાગ્યો. એટલામાં તેની દૃષ્ટિએ ભયંકર મુખાવી દેવાળા મનુષ્યોને જોતાંજ ભયભીત થઈ ગયો. જન બચાવવાની ખાતર ભયભીત થઈ નાસવા લાગ્યો. એટલામાં બેઠેલા પુરુષે પંક્તીમાંથી એક જણે નાસતો જોઈ “બહાદુરસિંહ ! મારા બેટાનો આ તો હાથો.” કહી ઉભો થઈ એક લાકડાનો કકડો નિશાન તાઈને એવો માર્યો કે નાસનાર તરુણ પુરુષના હીચલુની પાછલી આગળ એ નસો ઉપર લાગવાથી “હાથ ! પ્રભુ” દુખો ઉઠગાર કાઢતાંજ જમીન ઉપર પડી પડી ગયો. પડતાંની સાથે બેભાન થઈ ગયો.

બહાલા વાંચક બહાદુરસિંહ તે ખીજો કોઈ નહિ પણ ચંડાળ બહારવટીઓ હતો તરુણ પુરુષને બેભાન થએલો જોઈ તેમાંથી એક જણ ઉઠી તેની પાસે ગયો. મુખકાન્તિ જોતાંજ આવનારનો ધરિય કંડો થઈ ગયો. અને “ શું ! આ તે કામદેવ તો ન હોય. ” એટલાજ ઉદ્ગારો તેના મુખમાંથી સ્ત્રીકળતાંજ તેની પાસે રાખેલો બાલો નિર્દોષની છાતીમાં મારવા જાય છે એટલામાં “ સમુર ! ચંડાળશુ, સમુર ! ” કહેતાંની સાથે એક અખદુત જોગી આવીને ઉભો રહ્યો. જોગીને જોતાંજ પાપીના યગ ધુજવા લાગ્યા. આ પ્રમાણેનો દેખાવ જોઈ જોગી બોલી ઉઠ્યો...

“ કેમ ! પાપી પરસન આ જોગીને નથી ઓળખતો કેમ ? જોગીએ બચંદર અવાજ કર્યો. અવાજ થતાંજ પહાડ પર્વત ગાળ કિચા પક્ષીઓ જાગી ઉઠ્યા ઉડવાની તૈયારીમાં હતા. પણ પોતાના જંગલમાં રહેનાર પવિત્ર જોગી છે જોઈ પાછા તેજ સ્થીતિમાં આવી મયા નીર્ભય થઈ પોતાના સ્થાનમાં બેસી રહ્યા પણ બેઠેલા બહારવટીઓની અંદર ખપાખપ થવા લાગ્યો બચંદર અવાજ ક્યાંથી આવ્યો તેની તપાસ કરવા માટે પોતાની ચક્ષુઓ જે ખાળુથી અવાજ આવ્યો હતો, તે તરફ ખેંચાતો પરસન જે સાધુની શોધમાં નીકળ્યા હતા. તેનીજ સાથે ઉભેલી જોઈ પ્રકાશીત મુખ મુદ્રાએ તેના તરફ દોડી આવ્યા પણ બહાદુરસિંહને બચ લાગ્યો નાસતાં નાસતાં વીદ્યુતવેગથી જોગીની સમક્ષ ઊભા રૂઝા કે બહાદુરસિંહ પુનઃ બોલવા લાગ્યો.....

“આધુંડા તારો હીંક શિકાર હાથ આવ્યો છે” કહી તમ્બાનો થોડો ચડાવ્યો અને જોગીનું નિશાન તાકવા જાય છે. એટલામાં

“વીચર્યાંધ કુતરા એક વખત તારું નાક છે કે નહિ. તેનો ખ્યાલ કર. બાપસા ! ભગવી કદની ધારણુ કરનાર ઉપર હાથ ઉઠાવીશ નહિ” જોગીએ બહાદુરસી હને અટકાતાં કહ્યું.

“ચંડાળ મારું નાક લઈ જનાર સાધુડા મારા નાકનો બદલો તારા શીરથી લઈશ. તારા જેવા ભગવી કદનીઓ પહેરી હજારો સાધુડા છે. અને મહત્તા મીટાન આઠ અડધજ થાય છે. તેવા પાપીઓને મારવા તેજ અમારું કામ છે” બહાદુરસી હે કહ્યું.

સ્વાર્થી અંધ કુતરા ધર્મીષ્ઠ માણસોની નીંદા કરીશ નહિ. તારા ઉપર મહાન પ્રભુ કોપાયમાન થાય છે. માટે સાધુ જોગી સંન્યાસીના પ્રાણુ નહિ લેતાં સદાય થા. જેથી તારા દેહનો ઉંધાર પડશે.

“નીચ ! ચંડાળ તને કોણુ સાધુ કહે છે. તું સાધુ નથી પણ શયતાન છે, અને તારા જેવા શયતાનોને કાળના મુખમાં મુકવા તે સારું છે.

“ચંડાળ ! જેની જીવન દોરી લાંબી છે. તેમજ તે જ્યાં સુધી પ્રભુના હસ્તમાં છે. ત્યાં સુધી તારાથી કંઈ પણ થઈ શકવાનું નથી, પણ પાપીઓનો જલ્દીથી નાશ થાય છે. તે નકકી સમજ લેજો.

સાધુડા મારે ખીજ કોઈની જરૂર નથી તારા પ્રભુની મારે જરૂર નથી. પણ મારે તારી સાથે વેરનો બદલો લેવાની જરૂર છે. તે માટે આજ હું તને જીવતો છોડવાનો નથી.

“દુષ્ટ ! પાપી મને જીવવાની ખીજકુલ પરવા નથી. પણ જ્યાં સુધી પ્રભુ પાંસરો છે. ત્યાં સુધી વેરી આંધજો છે. ચંડાળ ! સા પ્રાણી માત્રને પ્રભુની જરૂર છે. અને તે જ્યાં નથી. તેનું જીવન

કયા છે. ઓ નરાધમ પ્રભુને નહિ ઓળખનાર ચંડાળ ! પ્રભુ તને તારા કૃત્યથી બરાબર ઓળખાણ કરાવશે. ત્યારે તું સમજશ તે સિવાય તું સમજવાનો કે પ્રભુને ઓળખવાનો નથી.

“ શું ! તારો પ્રભુ મને મારશે ? બહાદુરસિંહ પ્રશ્ન કર્યો.

“ ચંડાળ ! તેજ પ્રભુ તારું સત્યાનાશ ઠાકશે. ” જોગીએ ઉત્તર આપ્યો.

“ બોલાવ ! તારા પ્રભુને મારી પાસે બોલાવ ! હું તેને બતાવી આપું કે બહાદુરસિંહ કેવો યરો છે તેને મારો ખ્યાલ કરાવવો છે.

“ ચુપ કર ! શયતાન મહાન પ્રભુનું અપમાન કરીશ નહિ. જ્યાં સુધી તારું અંતઃકરણ મલીન છે. ત્યાં સુધી આ જોગીએ બીલકુલ આવી શકતા નથી. જેનું અંતઃકરણ પવિત્ર છે. તેની પાસેજ પ્રભુ આવે છે. છતાં કદાચ પ્રભુ આવશે તો દયાની મુર્તિ નહિ. પણ કાળની મુર્તિ થઈ તારો બક્ષ કરશે. માટે જવા દે જવા દે બહાદુર સિંહ તારું સાહસ રહેવા છે.

“ કેવો નાદાન ! સાહુડા તું ફનીઆને સમજાવી છુટી લેવાને જોવો ઢોંગ કરે છે. તેવો ઢોંગ મારી પાસે કદી ચાલવાનો નથી. તારો પ્રભુ છે કયાં ? નકામો લવારો કરી બચવાનો ઊપાય કરે છે. પણ આ બહાદુરસિંહ કદાપી તને છોડવાનો નથી.

“ ચંડાળ ! તારી ઇચ્છા પ્રમાણે કંઈ પણ થવાનું નથી. પ્રભુ કરશે તે યશે; “ એમ તો બે ચંડાળ નાક લેવાનો બદ્ધો ” કહેતાંની સાથે લેડો દાખ્યો. પણ તેના લેડો પડ્યોજ નહિ. લેડો પાડવા માટે પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. પણ તેના દરેક પ્રયત્ન નિષ્ફળ ગયા.

તમજાને દુર ફેંકી દઇ બહાદુરસિંહ પુનઃ કોધાવેશમાં આવી કાળી નાગણુને જોમ દરમાંથી ખેંચી બહાર કાઢે છે. તેમ મ્યાનમાંથી તલવાર ખેંચી જોગીને જોવો મારવા જાય છે. એટલામાં તેનાં ચરણ નીચેથી જમીન ફાટી ફાટતાંજ એક ભયંકર આકૃતિને જોતાંજ બહાદુરસિંહનો શ્વાસોશ્વાસ બંધ થઈ ગયો. હિંમત હારી જઇ ભયભીત થઇ ગયો. અને “સાધુડા ! આજ તારો પ્રભુ” એટલાજ ઉદગારો નીકળતાં પુતળાની માદક સ્તંભ્ય થઇ ઊભો રહ્યો.

એટલામાં “ચંડાળ ! પાપીઓને હણનાર તેજ મારો પ્રભુ છે. કહેતાં જમીન થરથર કંપવા લાગી. બહાદુરસિંહનું અંતઃકરણ બળભણી ઊઠ્યું. ધુનવા લાગ્યો. આંખે અંધારાં આવી ગયા. બોંય પડવાની તૈયારીમાં હતો એટલામાં જોગી પુનઃ ખોલી ઊઠ્યો.

“પાપી ! ક્યાં ગઈ તારી શક્તી ! બાયલા ! તારા હસ્તની તલવાર તારી પાસે કેમ લઇ ઊભો છે. ઉપયોગ કર, તારા કાઢેલા ઉદગારોને ફળીજીવ કર, નામ દે કેમ થાય છે.

“જોગી ! મારા બળતાં અંતઃકરણની અંદર વંધારે આમ લગાડી મને બાળીશ નહિ. અમીની અંદર ઘી હોમીશ નહિ” બહાદુરસિંહે ભયભીત થઇને કહ્યું.

“હુટ ! શયતાન કેમ તારા ઉદગારો ક્યાં ગયા ? હવે ભયભીત થઇ નાસવાનો ઉપાય કરે છે. પણ ચંડાળ જેણે તારાં નાક લીધું છે તેજ તારો પ્રાણ લેવાનો” કહી જોગી તેના ઉપર ધસી આવ્યો. પેલી આવેશી ભયંકર આકૃતિ ખોલવા લાગી.

“બેટા ! શાંત થા, કંઈને વશ નહિ થા. પવિત્ર થઇ પાપીના અપશયી અપવિત્ર થઇશ નહિ. ચંડાળનો પ્રાણ લેવાની તારે જરૂર

નથી. કારણ કે પાપીનું મૃત્યુ ક્રમે તે પાપીઓના હસ્તથી થાય છે. પણ ધર્મીના હસ્તથી થતું નથી. માટે પાપીના પ્રાણ નહિ બેતાં નક્કી કરી શકાય. નક્કી અંદર મરવા દે” ભયંકર ધર્મ મુર્તીના ઉદ્દગારથી જોગી શાન્ત થયો ને બોલવા લાગ્યો.

“અંડાળ ! પ્રભુના કહેવા થકી હું તને જીવતો છોડું છું અને આજ પછી સાધુ પુરૂષોને સતાવી સતો એમ સમજ કે તારો નાશ થવાનો તે નક્કી સમજી લે જે કહી જોગી તથા તે ભયંકર આકૃતી એક અવાજ થતાંની સાથે અદૃશ્ય થઈ ગયાં. ત્યાર પછી બહાદુરસિંહ પુરૂષ વેશમાં ફરનાર પરસન વિગેરે વીલાઓએ રવાના થઈ ગયાં.

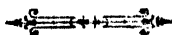
બહાલા વાંચક અંધુ સાધુ પુરૂષ તે ભગવી કદની પહેરનાર નહિ. મોટાં ગાજરીઆં ટીલાં ખેંચનાર નહિ. પણ શુદ્ધ અંતઃકરણ વાળા પવિત્ર સાધુ પુરૂષો તેજ ખરા સાધુ પુરૂષો છે. ભગવાં પહેરવાથી સાધુ કહેવાતા નથી. માયાનો ત્યાગ કરનાર કાયાને દમનારા. પૌતાની મનોવૃત્તિઓને કાણુમાં રાખનારાજ પવિત્ર સાધુઓ હોય છે.

દુર્ન્યાને ઠગી ખાનાર શેઠીઆઓને ત્યાં ડિતારો કરનાર મીષ્ટ પકવાનો જમનાર સાધુઓ નથી પણ શયતાનો છે. માટે તેવા સાધુ પુરૂષોનો કદાપી કાળે સંગ કરવો નહિ. સાધુ, માયાનો ત્યાગ કરનાર તનને, મનને કષ્ટ આપનાર ધર્મને વળગી રહેનાર, પ્રભુને ઓળખનાર તેજ ખરા સાધુઓ છે અને તેનીજ સંગતથી તેવા પુરૂષો રૂપી નાવમાં બેસવાથીજ પાર ઉતરશે. અસ્તુ.

પ્રકરણ ૨૧ મું.

હું કદાપી કાળે તારા પ્રભુનું નામ લેવાનો નથી.

ધ્યાન કાળનો સમય છે. બાતુ સુધે નારાયણ પોતાના દિરંગો ફેંકતા જતા જણાય છે. તેના વખતે ત્રીભોવન પોતાના મકાનની અંદર મણ્ણી સાથે વાર્તાલાપ કરતો જણાય છે. ત્રીભોવનદાસને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી મણ્ણી સામે દૃષ્ટી કરી બોલી બેઠો.

“મણ્ણી તું નહીં માને કેમ ?

“પીતાશ્રી ! પુણ્ય માયાપના હુકમને માન આપવું. તેજ બાળકનો ધર્મ છે. પણ સ્વાર્થ અંધ થનાર માયાપ પોતાના સ્વાર્થ માં અંધ થનાર માયાપ પોતાના સ્વાર્થમાં યુગ્મતાન રહે તો પછી માનવું અપમાન કર્યા સિવાય છુટકો થતો નથી.

“છોકરી ! વિચાર કર વિચાર ! તારી બેઠેલી જીવાનીને ધુળમાં મેળવીશ નહિ. અને તારા રંક પીનાને નીર્ધન બનાવીશ નહિ. અને તારા યુગ્મબદનને સુકાવીશ નહિ.

“રંક ! રંક, તમેજ રંક, નહિ પીતાશ્રી તમે રંક નથી પણ તે સ્વાર્થના દંડ છે. પૈસાવાળા થવાની શક્તિ હોય તો વેપાર રોજગાર કરી ધન બહાર બરો, હરામના પૈસાથી કુબેરતા ખળાવ્યો નહિ થતાં, નીતિના રસ્તેથી મેળવેલા પૈસાથી આગર મેળવો.

“મણી! મણી! તારી છુરી રૂપી જીવાનથી મારી છાતી ચીરીશ નહિ. વાઘ્ય બાણથી મારાં કાળજીને વીધીશ નહિ છોકરી હું તારો પીતાશુ. છતાં આટલા કાલાવાલા કરે છું તેના બીલકુલ ખ્યાલ કરતી નથી.

“હા! તમે પીતા છો. પણ સ્વાર્થના સાધનાર પીસાચ્છો સ્વાર્થ અંધ પુરુષો સદાને માટે કાલાવાલા દરતા રહે છે. અને તેથીજ બોળા હૃદયના બાળકો જ્ઞાન છતાં છેતરાઈ સ્વાર્થી માતા પીતાના હસ્તમાં આવી જઈ જીવન બરબાદ કરે છે. તો પછી તમારા કાલાવાલાથી હું બીલકુલ છેતરાવાની નથી.

“મણી! તારો વિચાર નહિ કરે.

“આકાશ, પાતાળ, સુર્ય અને ચંદ્ર જ્યાં સુધી છે ત્યાં સુધી મારા વિચારોને હું ફેરવનાર નથી. તે નથી, અને કદાચ તમારા હૃમકને માન આપવાની જરૂર પડતાં મારો પ્રાણ આપવાને તૈયાર થઈશ.

“એમ કે છોકરી હજી હું તારી દયા ખાઉં છું કે તું તારા વિચારોને એક બાણ સુકી દે નહિ. તો હમણાં ધૂળ ભેગી થઈ જઈશ. તે નક્કી સમજ લેજે.

“પાપી પીતા મારા વિચારો આ દુનીઆની અંદર મનુષ્યથી કદાપી કાળે ફરી થકશે. નહિ અને આપને સારા વિચાર નાપસંદ હોય તો મને કસાઈના મચ્છો પહેલી આમનો વધકરે તેમ મને કરો મને જરાએ પરવા નથી.”

મણીની આંખમાંથી ખોર ખોર નેવડાં આશુઓ ટપકવા લાગ્યા. ત્રીભોવનદાસના ચરણમાં પડી કાલાકાલા કરતી મણી હૃદયકાંટ રડવા લાગી. પણ જેતું હૃદય વળથી પણ મણું કંઠણ છે. તેવા ત્રીભોવનદાસને તેની બીલકુલ અસર થઇ નહિ. પુનઃ કેવાવેશમાં આવી હાથમાં સોટી લઇ પ્રહાર કરવા લાગ્યો. કુમળી કાયાની મણી કંપી ઉઠી “નખોદ જાજો. આવા બાપનુ” કહેતાની સાથે જમીન ઉપર પછડાઈ મઠિ હાથ પમ વણાઇ ગયા. ચક્ષુઓના ડોળા કિંચા ચઢી ગયા. કાળો નામ ત્રીભોવન પડેલી મણીના ઉપર કાધાયમાન દૃષ્ટીએ જોઇ રહ્યો તેને કંઈ યાદ આવવાથી એકદમ દોડ્યો જુના બંડારીઆમાંથી એક હાથનો લાંબો ચળકતો છરો લઇ મણી તરફ આવ્યો એક વખત મણીના મુંખ ઉપર દટી કરી છેતરાયો કરણ મુંખ જોતાંજ ત્રીભોવનદાસના અંતઃકરણમાંથી કોષ પત્તાયન થઈ ગયો થંબ્યો દેવીએ તેના ઉપર પૂર્ણ અમલ બેસાડ્યો અને ખોલી ડીક્યો

“કોણુ ! આજ મરી મણી હાય ! તેની આ દશા તેનાજ ઉપર જુલમ, સંયુર, ઘાતકી ત્રીભોવનદાસ સાહસ કરીશ નહિ. પોતાના બાળકને હણીશ નહી ખખરદાર, પ્રાપી અંતઃકરણ બસ દૂર જાઓ. હું મારી મણીનો પ્રાણ લઇશ નહી શયતાનો મારા વિચારોને ભમાવશો નહી. હાય ! મકાન પ્રાણીથી ભરેલું હતું તેજ સ્મશાન સમાન જણાય છે. ઓ કડોર હૃદય તું બાળક ઉપર દયા લાવ મારા અંતઃકરણની અંદર મારા મલીન વિચારોનો નાશ કર હાય બહાલી માણેક પ્રીય સુંદર તમે ક્યાં છો. આજે તમારા હીણ બાગી ત્રીભોવનને બચાવો તમારા વિચારમાં મારો વીચાર મેળવો માણેક સુંદર તમે ક્યાં છો.

“આપના ચરણમાં” ઉદ્યારો નીકળતાંજ હુંદર અને માણેક ત્રિભોવનદાસની સમક્ષ આવીને ઊભા રહ્યા એવામાં તરલ તેમની દૃષ્ટી મણી ઉપર પડતાંજ આવું ઘાતકી કામ કોણે કર્યું છે? “અફસોસ પ્રીય માણેક આ પાપી તારા પ્રતિએ તે કામ કર્યું છે. મને માફ કર” ત્રિભોવનદાસ ગળમળીત વર્ષ ગયો. અનુઓમાં ઝગમળીઆં આવી ગયાં.

પતિની કંગાલીયત સ્થિતિ જ્ઞેષ્ઠ માણેકના અંતઃકરણમાંથી ક્રોધ પલાયન થઈ ગયો. પવિત્રતાએ વાસ કર્યો. અને બોલી ઊઠી.

“પતિ શીકર નહિ. ગમરાશો નહિ. આથી કંઈ નિરાશ થવાનું કારણ નથી, હું ધણી ખુશી થઈ છું. નીતિ, ધર્મના ઉપર મણી જેવાં હમ્મરો આગકોનો નાશ થાય તેની મને પરવા નથી. પણ આપના શુદ્ધ અંતઃકરણની અંદર દયા, ધર્મ, અને નીતિનો પ્રવેશ થએલો જ્ઞેષ્ઠ હું ધણી ખુશી છું. બહાલા ખેર મણી મૃત્યુ પામશે તેની શીકર નથી. પણ તમારા શુદ્ધ વિચારોને બદલશે નહિ.

“શુ! મણી મરી જશે” ત્રિભોવનદાસ વચમાંજ બોલી ઊઠ્યો શાન્ત થાઓ બહાલા શાન્ત થાઓ. નામ એટલાનો નાશ છે. દુનીઆમાં કોઈ રહ્યું નથી. અને રહેવાનું નથી. માટે તેનો હરખ કે શોક કરવો તે બિઘ્યા છે. માટે બહાલા ચિન્તાને દૂર કરો. પરમાત્માનું નામ લો.

“પ્રીય! મારા જીવનસંગી પણ મને સ્ત્રી હત્યાનો ખ્યાલ થાય છે. તેનું શું કરવું. આવા ઘાતકી કામથી હું રી રી નર્કનો અધીકારી થઈશ, તે વખતે મને નર્કના કીડા મારા દેહની સ્ત્રી દશા કરશે તેનો ખ્યાલ કરૂ છું. તેથી મારા રૂવે રૂવાં ઊભા થઈ બચ

છે. માટે વ્હાલી મને ખચવાનો માર્ગ બતાવ, મારા સુખની તુંજ સચિતા છે. તારાથી જ હું સુખી છું. વ્હાલી મને તારોજ આધાર છે.

“ખ્યારા પોતે આગળથી આ બીજાતનો આપે વિચાર કર્યો હોત તો આ પ્રમાણે ખસ્તાવવાનો વખત આવત ના. આમાં એક મોટી કસર છે. તેથી તમારું અંતઃકરણ શાંત છે કે નહિ. તેનો મને વહેમ રહે છે. જ્યાં સુધી અંતઃકરણની અંદર વહેમ છે, ત્યાં સુધી તમારું અંતઃ અપવિત્ર રહેવાતું.”

“બોલ વ્હાલી બોલ તારા અંતઃકરણની શંકા મને જણાવ અને મને તરવાનો માર્ગ બતાવ. સંસાર સમુદ્રની અંદર મારું નાવ તું છે. તારાથીજ આ જીવસાગર તરીકે, માટે વ્હાલી મને શાપમાંથી છુપવાનો રસ્તો બતાવ.

“વ્હાલા, તમને મને તેમજ આખી દુનિયાને તારનાર પ્રભુએ તેના નામથી વિષયાંધ કામાંધ, શુદ્ધ પવિત્ર યાચ તેમના નામથી જીવસાગર તરાવ છે. માટે મારું નામ નહિ લેતાં પ્રભુનું નામ લે એટલે આ હત્યાનું નિવારણ કરશે.

પ્રભુનું નામ સાંભળાંજ ત્રીભોવનદાસ ચમક્યો અને એકદમ દ્રાધાવેશમાં આવી પુનઃ બોલી ઉઠ્યો,

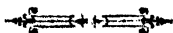
“કાણુ પ્રભુ! નહિ માણુક :તેણેજ મારું સત્યાનાશ કાઢ્યું. તેણે મારી આશાઓને નિરાશમાં મુડી છે. તેનુંજ નામ હું લઉં નહિ. હું કદાપી કાળે તારા પ્રભુનું નામ લેવાનો નથી. બલે ગમે તેમ યાચ પણ હું પ્રભુનું નામ લેવાનો નથી. તારા પ્રભુની મને દરકાર નથી.

“અશ્વસોસ નીચ વિચારોના નીચ પતિ, જ્યાં સુધી તારા અંતઃકરણમાં પ્રભુનો અંશ, પ્રભુનું નામ નથી, ત્યાં સુધી તમારું

પ્રેમ થવાનું નથી. જોવા મનુષ્યના વિચારો તેવો તેનો ખાસ હોય છે. હાય ! ખરાબર છે. કે પાપી મનુષ્યોના અંતઃકરણ કદાપી કાળે શાન્ત થતાં નથી. હાય એ પાપી પતિ તમારા પાપની હવે હદ આવી રહી છે, અંડાળ, અપવિત્ર અંતઃકરણના પાપી પતિ વિચારો ત્રીનાસ ઢાળે વીપરીત બુદ્ધિ થાય છે, માણસોનો જ્યારે નાશ થવાનો સમય આવે છે. ત્યારેજ બુદ્ધિ ફરે છે. બુદ્ધિ ફરવાથી સમય ફરે છે. માટે વિચારો. અને પ્રભુનું નામ લઇ તરો. માણેક આ પ્રમાણે કિપદેશ કરી રહી છે. એટલામાં અંતરીક્ષથી સતી માણેક સુંદર અને મણીને લઈ બહાર નીકળ પ્રભુની અવકૃપાથી તારા મકાનની અંદર લ્હાય થશે. હાય ! પ્રભુ આવતો અવાજ બંધ થઈ ગયો. માણેક બચલીત થઈ ગઇ. અને “હાય ! હવે પૂર્ણ નાશ થયો” કહેતાંજ માણેક જમીત ઉપર પછડાઈ ગઇ. જે શુંદ થઇ ગઇ. માતું ઉપર પ્રેમ રાખનાર સુંદરની પણ તેજ દશા થઇ. ત્રીભોવનદાસ ત્યાંજ કિમો રહ્યો.

પ્રકરણ ૨૨ સું. ત્રીભોવનદાસ મુધરો.

ધ્ય રાત્રીના સમય છે. સર્વત્ર રાત્રીનું સામ્રાજ્ય
જવાઇ ગયેલું છે. જનસમુદ્ધ નીંદ્રાને શરણે પડેલાં
છે. ત્રીભોવનદાસના મકાન ઉપર બે પુરૂષ આકૃતીએ
હાથમાં મસાલ 'લઘુ આમતેમ ધરતી નાળુાય છે.
ધડીકમાં બેસતી ઊભી થતી અને મનુષ્ય આકૃતીએ
મકાન ઉપરના નળીમાં ઊંખેડ્યાં મસાલને નીચી નમાવતાં બડબડાટ
લાગવા માંડ્યું. ત્રીભોવનદાસ ગભરાઈ ગયો. એકદમ દિવાનાની
માફક "શું! આ પ્રભુ કરનાર છે" ત્રીભોવનદાસના મુખમાંથી
ઊદગારો નીકળી પડ્યાં કે તેવા પ્રત્યુત્તરમાં "પાપી ત્રીભોવન એજ
તારો વીનાસ કાળ છે." ઉદગારો શંભળ્યા ત્રીભોવનદાસ કોંપીત થઈ
ગયો અને બેઠી ઊઠ્યો.

"ઓ ભુતડા જે કરે છે. તે તુંજ કરે છે. તારાજ આ પાપ છે.
ચંડાળ પણ યાદ રાખ કે તારી પણ હું ખપ્પર લઉં, બોલ હુલ તું
મને શું કરવા માગે છે." જે તારામાં શક્તિ હોય તો તારી માથુક
મુંદર અને મણીને ખચાવી લે. મારામાં ખચવાની દિ'મત છે. તું
મને શું કરનાર છે. તેનું મગજ ભભવા લાગ્યું ચક્ષુએ કંઈતું કંઈ
દેખાવવા લાગ્યું. તેની પાસે અમીના બડકા નીકળવા લાગ્યા.
ત્રીભોવનદાસે આમથી આમ દોડધામ કરી મુઠ્ઠી એકદમ નિરાશ થઈ

ગયો. હિંમત હારી ગયો. “હાય ! પ્રભુ બચાવો” એટલાજ બિદ્યારો નીકળતાંજ એભાન થઇ જમીન ઉપર પડ્યો. આંખો તરી ગઇ. બળતું મકાન ત્રીભોવનદાસના બેશુદ્ધ થવાથી અગ્ની દેવતા પ્રસન્ન થયા હોય એમ ગિરાધાર માણેક, સુંદર, માણીને બચાવવા માટે ત્યાંજ ઠરી ગયાં, અગ્ની શાન્ત થઇ ગઇ કે એક અબધુત જોગીએ પ્રવેશ કર્યો. ચારે જણને એભાન થએલા જોગી પુનઃ બોલવા લાગ્યો.

‘પ્રભુ ! પ્રભુ ! શું તારી કળા, તારી કળાનો પાર કોઈ પામ્યો નથી કે પામવાનો નથી. ધર્મધર્મમાં એક અધર્મનો વાસ થતાં કેટલું બધું દુઃખ પ્રભુ સહાયથા, નીરંજન નીરાકાર તું બરાબર નીરાકારી છે. જેવાં મનુષ્ય તેઓજ વાસ થાય છે. હાય ! એક અધર્મને લીધે ધર્મસ્થિતો નાશ થાય છે. દુઃખી થાય છે. પણ ધર્મેજય અને પાપેજય ધર્મથી જીતે છે. અને જેવડે અધર્મજિનો નાશ થાય છે.

ઓ પૃથ્વી તું શા આધારે ટકી રહી છે. ઓ ધરણી ધર તું શા આધારે પૃથ્વીનો ભાર ઝીલીને સ્થિર રહી શક્યો છે. ઓ કાચબા ઉપસાવી દે, અધર્મજિનો નામે બચાવી દે, પાપી મનુ-જોનું સત્યાનાથ કાઢી નાંખ. હાય ! પ્રભુ તું પણ અન્યાયી છે. તારા આગળ ખીલકુલ ન્યાય નથી, ઓ ન્યાય તોલનાર પ્રભુ તું ! ધર્મીજ માણસો ઉપર જીવન કરનાર પાપી ત્રીભોવનનો નાશ કર. આ ધર્મીજ માણસના મકાનની અંદરજ સ્થાન કર હાય પ્રભુ. સહાય થા. બિદ્યારો કાઢતો અબધુત જોગી શાન્ત થઇને ઉભો રહ્યો તણે જણની સામે દયા દ્રષ્ટીએ જોવા લાગ્યો. કમંડળમાંથી અંજળી

બરી પાણી છાટ્યું. નીંદ્રામાંથી ઝાપકે તેમ ત્રણે જણે ઝાપડી પડ્યાં. ચંડાળ પતિ નિર્દોષ બાળક ઉપર દયા કરે. એટલા શબ્દો માણુકના મુખમાંથી નીકળતાજ તેની દ્રષ્ટી. અગધુત જોગીના ઉપર પડતાંજ અમો ગુન્હેગાર નથી. આ પાપી પતિજ ગુન્હેગાર છે” અને તે તેના પાપે કરીને નાશ થવા બેંડા છે. સતી તારા પતિનો ત્યાગ કરે, જ્યાં સુધી તે તમારી સાથે છે. ત્યાં સુધી સુખે ખેસવા દેવાનો નથી. માટે સતી હથેર ભગ્ન કરી તારા બાળકોનું ગુળરાન કરે. તારો પાપી પતિ કદાપી કાળે શુદ્ધ થવાનો નથી. તે નક્કી સમજ લેજે.

“મહા પુરુષ આપ યોગી છો. આપના મુખમાંથી આવા આવા અઘટીત શબ્દો નીકળવા જોઈએ નહિ. અને નીકળે છે. તેથી હું ધણી અજાણ્ય છું. સ્ત્રીનો ધર્મ એજ છે કે પતિ ત્યાં પત્ની અને તેના દુઃખે દુઃખી થવું તે સતી સ્ત્રીઓનો ધર્મ છે. પતિથી વિયોગ કરનાર તેમનાથી જુદા વસનારી સ્ત્રીઓનો પરમેશ્વર પતિ છે. પતિની સેવાથીજ સ્વર્ગ મળે છે. અને તેની સાથે રહી. પોતાના ગમે તેવા દિવસો ગુજરે છે. તેજ સ્ત્રી સતી છે. અને તેજ સુખની કરનારી તેનાથીજ સ્વર્ગના મુખ ભોગવાય છે,

“ધન્ય છે. સતી દેવી તારા સતીત્વને ધન્ય છે. પણ મારે કહેવાની મતલબ એજ કે તારા પતિને સુમાર્ગ તરફ દોર કે જેથી તારા નીરાધાર બાળકોને સુખના દિવસો આવે અને આશાવંત બાળકોને કંઈ આશા જણાય. જુવાનીમાં એલાં ખાતા તારા બાળકોના અવિખ્યનો વિચાર કરે, દેવી ફેરવા પત્થર ફરી જાય છે. તો તું તારા પતિને કેમ ફેરવી શકતી નથી. સ્ત્રીઓએ પોતાના પતિને સુમાર્ગ

લાવી સ્વર્ગનો રસ્તો બતાવેલો છે. માટે સતી દેવી સમજાવ તારા પતિને સમજાવ, તારી પવિત્રતા, તારા ધર્મ, નીતિના લીધે મારે અહિંઆ આવવાની જરૂર પડી છે. નહિં તો જોત જોતાં તારા બાળકનું આપ્યા તારા મકાનનું ખેદાન મેદાન થઇ જત. તારા પતિની અમને બીલકુલ ચીંતા નથી. માત્ર અમને પવિત્ર શુદ્ધ પુરુષોનીજ પરવા છે. માટે જો એક પળભર તારા પતિથી તારો વિયોગ થાય તો તારો સૌભાગ્ય કાયમ રહે તે મને લાગતું નથી. માટે હવે સાચવીને ચાલવાની તારે જરૂર છે.

જોગીના લાંબા બાપશુથી માણેક બચલીત થઇ ગઇ. અને પોતાનો પતિ મરણ પથારીએ પડ્યો હોય એમ તેની દૃષ્ટિએ દેખાવાથી છુમ પાડી ઉઠી.

“ઓ સતી અનસુયા તમે શું સતી નહોતા. દેવોને બાળકો બનાવ્યા નહોતા હા સતી સુકન્યા સાવિત્રીએ યમદુતના પ્રસેથી પોતાના પતિનો પ્રાણ છોડાવ્યો હતો. તેમ હું પણ મારા પતિ સાથે સ્વર્ગમાં સીધાવી મારા પતિના પ્રાણને બચાવીશ; આવીશ, ઓધર્મ રાજા હું બરાબર આવીને મારા ધર્મ બળે કરીને મારા પતિને છોડાવીશ.

“માતૃશ્રી અમે પણ તમારી પાછલ આવીશું.” સુંદર વચમાંજ બોલી બિઠ્યો.

“સમુદ્ર મારા પ્રીય સંતાનો સમુદ્ર, તમારો વખત નથી. તમારો સમય આ ફાતી દુનીઆના દુઃખો જોવાનો છે. રમત, ગમત કરી સંસારના મુખ ભોગવવાનો છે, માટે અહિંઆ રહો, તમારી દુઃખો માતૃશ્રીનેજ જવા દો.”

કહેતાની સાથે માણેક આમ તેમ નાસવા લાગી. માણેકની સાથે સુંદર અને મણી તેના પાલવને પકડી હાંચવા લાગ્યાં. વચ્ચેના બાન રહ્યું નહિ, મણીના માથા ઉપરથી ઓઢણી ખસી જતાંજ કાળા નાગને પણ લજજત પમાડે તેવો અઘોડો કમર ઉપર પડેલો. જણાયો. કુદનસમ મણીની કાયાને ધકકો લાગવાથી જમીન ઉપર પડવા જાય છે. એટલામાં જોગીએ તેને પકડી લીધી કે પાછી તેજ સ્થિતિમાં આમ તેમ દોડવા કુદવા લાગી. આ દશા જોઈ માણેકના ઉપર જોગીને દયા આવવાથી કંઈ ઓષ્ટ ફફડાવવા લાગ્યો. પાંચ મીનીટ તેમ કરી રહ્યા પછી માણેક ઉપર કુંક મારી કે તરત માણેક સુદ્ધીમાં આવી શાંત થઈ જમી રહી. જોગીની દ્રષ્ટી ત્રીભોવનદાસ ઉપર પડતાંજ તેની નજીક જોગી જઈને ઊભો રહ્યો. કમંડાળમાંથી પાણી છાંટ્યું કે તરત શુદ્ધીમાં આવતાંજ ત્રીભોવનદાસના મુખમાંથી “પ્રભુ સદાય થાઓ” ઉદગારો શાંભળતાંજ માણેકને કંઈ આશ્ચર્ય લાગ્યું, સર્પના મુખમાંથી અમૃત ઝરતું જોઈ જોગી પણ વીધમય પામ્યો. જોગી કંઈ બોલવાનો વિચાર કરે છે. એટલામાં ત્રીભોવનદાસ જોગી સામે દૃષ્ટી કરી પુનઃ બોલી ગયો.

“પ્રભુ ! આપ કોણ છો, આ પાપી અંતકરણને પવિત્ર કરનાર શુદ્ધ પુરુષ આપને અહીંમાં આવવાથી હું ભાગ્યશાળી થયો છું. આપે મારું અપવિત્ર મકાન પવિત્ર કર્યું તેથી આપનો હું આભાર માતું છું. કહી ત્રીભોવનદાસ શાંત થઈને ઊભો રહ્યો. કે જોગી પુનઃ બોલી ગયો.

“અંડાળ ત્રીભોવનદાસ વીચાર કર, પ્રભુને ઈશ્વરને અધર્મ ઉપર પગલું ન ધર પ્રભુ ઈશ્વરો નથી. પણ પાપી મનુષ્યોને ઈશ્વર છે.

તે નક્કી સમજી લેજે. તારા અધર્મથી ધર્મીજી માણસોનું સત્યાનાશ જાય છે. માટે તારી હૃદય ચક્ષુઓ ઊઘાડ અને જો તારા રંક બાળકોની દશા. દેવી દયામણી છે. ચંડાળ તારા કૃત્યનો ગાર્હો તને મળત પળ સતી દેવીના પ્રતાપથીજ તું બચી જવા પામ્યો છે. માટે તારા વિચારો શુદ્ધ કર, પાપ કર્મ કરવાને પગલું ન બર તારા પાપી વિચારોને સ્થીર કર, જો તારા કર્મના ફળ કેવાં છે.

કહેતાંજ જોગીએ પાણી જમીન ઉપર છાંટ્યું કે બરછી, બાલા લઈ ત્રીભોવનદાસને મારતા હોય તેમ તેની દ્રષ્ટીએ દેખાવા લાગ્યું. ત્રીભોવનદાસનું મગજ ચસકી ગયું. અને એકદમ “હાય! પ્રભુ સહાય થાઓ” કહી ત્રીભોવનદાસ જોગીના ચરણ પકડી દીવ્યભૂમિએ પડ્યો. દેખાવ અંધ થઈ ગયો કે તરત અંતરીક્ષથી “મહાત્મા પાપી પવિત્ર થયો છે” મસ એટલાજ ઉદગારો સાંભળાયા. માણેકનું નીસ્તેજ મુખાર્વીંદ સતેજ થઈ ગયું. હૃદય પ્રકુલ્લીત થઈ ગયું. અને એકદમ “બહાલા પતિ આપના શરણે છું.” કહી માણેક હાથ જોડી બીની.

“દેવી શરણ માત્ર આ પુરુષનું છે. એમના પ્રતાપથીજ આપણે બચી ગયા છીએ એ મહાપુરુષનો ઊપકાર માનવાની ખરી જરૂર છે.

“હા! બહાલા તેજ જોગીનોજ પ્રતાપ છે.” કહી જોગીના તરફ દૃષ્ટી કરતાંજ જોગી અદ્રશ્ય થઈ ગયો. માણેક તથા ત્રીભોવનદાસ વિચાર કરતાંજ રહ્યા.

પ્રકરણ ૨૩ સુ.

હું ! કેણુ પ્રેમીલા.

દર પોતાના શયન ગૃહમાં પથારીની અંદર નીંદ્રાધીન થયેલો છે. ચંદ્ર અદેખો પોતાના કિરણોને સમેટતો મુસાફરી કરી રહ્યો છે. તેની સાથે સુંદરના મુખ ઉપર તરહ તરહના વિચારો થતા હતા. છેલાણી જીવ સુંદરને મૂકી પ્રેમીલા તરફ સ્વાના થઇ ગયો હતો સુંદર આ વખતે પ્રેમીલાને પોતાની પાસે જોતો હતો. કંઈ બડબડતો સુંદર હાથને અધાગતો ખૂંચી થતો સુંદર સ્વપ્ના સ્થાનમાં બકવા લાગ્યો.

પ્રેમીલા તું ખરી પ્રેમી દિવાનો હું થયો દીલદાર,
હવું પુંજ મૂખ સુંદર તો દિવાનો થયો દીલદાર,
મુખ તારું જોઈને દિલમાં આનંદ થાય છે.
નહિ કરે દીલ મારું તારાજ ગુણ દીલ ગાય છે.

એટલાજ ઉદ્ગારો કાઢતાં પાછો શાંત થયો. પાછો બડબડવા લાગ્યો. “આવો રસીલી રિસાસો નહિ” કહી જાણે પ્રેમીલાને પકડવા જતો હોય એમ હસ્ત લાંબો કરતાંજ કાઢના દરવાજા સાથે હાથ અદ્વિતિયવાદી એકદમ જાગી ઊઠ્યો. ચક્ષુઓ ઉઘાડી મગજ શાંત થયું. પ્રેમીલાના વિચારો પાછા મગજને ઘંટરવા લાગ્યા. સુંદરને

ચેન નહિ પડવાથી પ્યારીએ જામ ખેડો શીતળ પવનની લહેરમાં
સુંદરનું મગજ ચક્રોળે ચઢી ગયું. અને ખોલી બહારો.

ચીત ચોરી ચોર ચમ ચીતકું બમાવી ક્યાં મઠ;
બહાલી પ્રેમીલા તારા પ્રાણથી બંધન કરીને ક્યાં ગમ
સ્વપ્નમાં શું સુખ દીધું; ન્યાય ન ઉઘાડી દીધું નહિ;
મોજન ખાધું ઉતમ પણુ. સ્વાદમાં મીઠું નહિ.

પ્રેમીલા બહાલી પ્રેમીલા તારા દીલને તું ગમેતેમ રાખતી હશે.
પણુ મને કંઈનું કંઈ ચમ જામ છે. હું ક્યાં છું તેનું પણુ મને જાન
નથી. ચીત ચોરી જનાર ચોર તેં મને બરાબર તારી પ્રેમ
બધાથી કેદ કર્યો છે. પ્રેમની જળ નાંખી તારા પ્રણયી માછલાને
તેં દોર્યું છે. પણુ જળ વિનાનું માછલું ગહાર રહી જળના
નામનો પોકાર કરી મરણ પામે છે. બહાલી! સહિતા તું સુખ
સરિતા છે. પ્રેમની દેવી છે. બહાલી આવ, પાંખ વિનાના પંખીને
પાંખ આપી લાડ લડવ. રસીલી મારા રસની વેલી તારા આધાર-
થીજ હું આ દુનીઆની અંદર જીવું છું. અને જ્યાં તું ત્યાંજ હું
રહે છું મારો દેહ અહિંઆ છે. પણુ મારો જીવ તારી પાસે તારા
ચરણમાંજ પડ્યો છે.

ચરણમાં પડેલા જીવને, બહાલી તમે બચાવજો;

દુઃખી પ્રણયીના પ્રેમને રસીલી તમે નીભાવજો.

હૃદયારો દાદી રહ્યો છે એટલામાં નીચે મુજબ પ્રત્યુત્તર સાંભળ્યો.

નિભાવનારો છે પ્રભુ, પ્રેમનું નાવ વીધી હાય છે;

પુરૂષો નીભાવે પ્રેમને, પણુ પ્રેમ વીધીના સાથ છે.

અવાજ કાને પડતાંજ સુંદર ચમક્યો. “હેં કાણુ બહાલી પ્રેમીલા” સુંદરે માન વાચક શબ્દોથી પ્રેમીલાને વધાવી લીધી.

“બહાલા શું-હુંજ ચોર છું. તમે શું મારા દીક્રને ચોખું નથી.” પ્રેમીલાએ શરમાતાં કહ્યું.

“મારા જીવનસંગી મારો આધાર તારા ઉપર છે. તારા સુખે સુખી અને દુઃખે દુઃખી છું. બહાલી તારોજ મને આધાર છે. મને તારનાર અથવા મારનાર પણ તુંજ છે અને મદદગાર. પણ તુંજ છે મારી સુખની કરનાર પણ તુંજ છે.” સુંદરે પોતાનો અભીપ્રાય જણાવ્યો.

“બહાલા આપનું બોલવું અસત્ય છે. દુનીયામાં કોઈ પણ સ્થળે મેં જોયું કે સાંભળ્યું નથી સ્ત્રીના મારે પુરૂષો મર્ચા કે અપ્યા નથી. કે પોતાના પ્રાણની આહુતી આપી નથી. પણ પુરૂષો પાછળ હજારો સ્ત્રીઓએ પોતાના પ્રાણ આપેલા છે. ખુશીથી, આનંદથી પતિની પાછળ અમીની કદની ધારણ કરી બળી જાય છે. માતા પીતા સુખ સાલખી તજી તનને આપી લનારી દીધી છે. લોહી માંસને પાણી, ગુલમદનો બાળી સ્વામ બનાવી દીધું છે. ધન્ય છે. બહાલા સ્ત્રીઓના પ્રેમને ધન્ય છે.

પ્રેમીલાના બાણથી સુંદરને કંઈ નવાઈ લાગી પવિત્ર પ્રેમ-વાળી સ્ત્રીઓનેજ જોવા લાગ્યો. પ્રેમનું પાત્ર સ્ત્રીઓ છે એમ તેના અંતઃકરણની અંદર છાપ પડી ગઈ અને તેને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી બોલી ઉઠ્યો.

“પ્રેમ પાત્ર સ્ત્રીઓ પ્રેમ રાખનારી નાર છે.

પ્રેમ ચખાડી ગુલતાન કરનારી પ્રેમ રસની તે ધાર છે.”

“પ્રેમ રસની ધાર, બહારી પુંજ મોર પ્રેમનો આધાર છે. પ્રીય ! પ્રેમીલા તારા અમૃત સમાન વાક્યોથી મારું અંતઃકરણ બહુ પ્રકુષીત થય છે. પણ આશામાં કંઈ નિરાશા જણાય છે. બહારી તમારી માતૃશ્રી કંઈ આશાવંત રહેલા સુંદરને નિરાશા ધરનાર છે. એમ મારું અંતઃકરણ કહી આપે છે.” આથી સુંદરની છાતી બરાઈ આવી આંખમાં જળજળીયાં બરાઈ આવ્યાં. છાતીએ ક્યુરો બરાઈ આવ્યો. પ્રેમીલા સુંદરના વિચારો જાણી ગઈ જેથી પાસે જઈ બહારી ગમરાશે કહી. પ્રેમને કાંઈ રોકનાર નથી.

“બહાર છે. બાબી ખરા પ્રણયીઓ પહાડની વચમાં રસ્તો કરવા શક્તિવાન છે.” કહેતી મણી બનેતી સમક્ષ આવી ઊભી રહી. પ્રેમીલા શરમાઈ ગઈ. શરમના પહાડો તેના સુખાર્થીને છુપાવી દીધું. સુંદર સાવધ થઈ ઊભો રહ્યો. મણીને આવેલી જોઈ સુંદર અમન થઈ ગયો. મણીને પોતાની વાતમાં ટેકા આપતી જોઈ પ્રકુષીત અંતઃકરણથી સુંદર બોલી ઊઠ્યો.

“બેન તમે અહિંઆં ક્યાંથી આવ્યા ? સુંદરે પ્રશ્ન કર્યો.

“બાપ તમને દીકરાસો આપવા આવી છું. કે તમે ગમરાઈ ગયો નહિ. સમજ્યાને

પ્રણયીને પ્રણયી મળે, હવે ગમરાઈ ગય છે,

પ્રેમી મણુ પાડીને, દીલ જલુ ખુશી થાય છે.

મણીની એકાથી પ્રેમીલા દિપર બરાજર અસર થઈ બાન ભૂલી સુંદરનાજ વિચાર કરવા લાગી. મણી પોતાની મરકરી કરે છે. તેનું બાન ખીલકુલ રહ્યું નહિ માત્ર પુતળની મારફત જડવત થઈ ઊભી હતી. એટલામાં પ્રેમીલાને બોલાવવા સાથે મણી બોલી ઊઠી.

“ભાભી ખોડું લગાડશે નહિ. એમાં તમારો વાંક નથી. વાંક ફનીઆનો છે. તમારે ત્યાં નવાઈ નથી કહેવત છે કે ભાઈના ત્ય એન જય ત્યારે ભોળાઈ રિસાય. ઘરમાં છોકરાને મારે માટે લ્યો ખા હું તો આ ચાલી” કહી મણી જેવી ચાલવા જાય છે કે તરત પ્રેમીલાએ પકડી ઉભી રાખી.

અરે આમ અત્યારથી રિસાયે ચાલે કે લ્યો આજ્યા છો તો સાલ્સો તો પહેરતા જાઓ શું અમારી કજેતી કરવી છે. ખરું છે તો નણુંદને ગમે તેટલુંજ આપો પણ ભોળાઈ સારી નથી. મને અ.મ કર્યું દીકરું કર્યું. હજાર વાતો બતાવીને વગોવે છે. માટે આપણામાં પણ શો બલીવાર છે. “પ્રેમીલાએ અંગુઠાથી જમીન ખેંચતી ખેંચતી કહ્યું”

“હા જા તમે ક્યાં નથી જાણુતા. કે શું હું એક બે રૂપીઆના સાલ્સાથી રાજ થઈશ, નાના હું તો મારા ભાઈ પાસેથી રૂપીઆ પચાસનું કંડુ નહિ લઉં કે જેથી કંઈ વધારે દેખાય જુઓ ભાભી તમારે અપાવનું હોય તો અપાવજો નહિં તો આપણે મેણું તો દેવાના”

મણી છતો રહ્યો, હું ક્યાંથી અપાવું તમેજ કહી દોને એટલે પાર આવે

“હવે માફ માને કે પ્રથમ જેમ કહેતી તેમ મારા ભાઈ ચાલતા હવે તમ.શ કહેવા પ્રેમાણુ ચાલવાનું છે, તમારું આપ્યું લેવાનું છે.

ખેડવા વીરા મારા હતા હવે નાથ તમારો છે;
તમારું આપ્યું લેવાના, હોય બધા તમારા છે.

આપો બાબી બાન જુલી, બને જોડું જોઈને;
રાખે અખંડ તમ જોડણું વીનવું પ્રભુને રોઈને,

મણી શાન્ત ઉભી રહી. પ્રેમીલા હરખમાં ફૂલાતી પ્રેમીલા
પોતાના હસ્તમાંથી સોનાતું કહું કાઢી મણી બા લ્યો હવે રાજ
થવાને કહી કહું મણી સામે ધરું કે એટલામાં સુંદર પુનઃ
ખોલી ઉઠ્યો.

“ધન્ય છે, હિદાર દીલને સ્ત્રીઓને ધન્ય છે. પ્રીય તમારા
સુંદર કરને આ કહું ધારણ કરી દીપાવો. મણી કડાંની આશા
રાખે તેવી નથી.

હ્યો બાબી જોયુંને હજુ સુધી હાથમાં લો આખું નથી.
અને એટલામાંજ મારા બાપ ફલાઈ ગયા અને તમને ધન્યવાદ
આપ્યો છે. વાહરે મારા વીરા તમે તો જાણે મારી બાબીના હીરા
મારે કંઈ કહું જોઈતું નથી. કહી મણી દૂર જઈને ઉભી રહો.

“મણી તું રિસાઈશ નહિ. આ ઘરમાં છે. તે સર્વ તાહાફ.
તેમાં અમારો કોઈનો હક નથી. ચાલ તારે કડાંની જરૂર હશે તો
હું તને માફે કહું આપીશ. હોવે! જે મળવાનું છે તેનો આપવા
નથી દેતા. અને બીજું કયાંથી આપવાના છો. પ્રથમથી ના મળ્યું.
તો પાછળથી કયાંથી મળવાનું છે.

“મણી બા તેનો સમય આવશે તે પણ મળી જશે. માટે તમારા
રંક બાબી ઉપર રિસાઈશો નહિ.” કહી પ્રેમીલા મણીને સ્પર્શ કરવાં
નય છે. એટલામાં ઘડીઆળમાં પાંચ વાગ્યા; જેથી પ્રેમીલાએ જોડો
નીશ્વાસ નાંખ્યો. મણી સમજી ગઈ. પણ પ્રેમીલાએ એક પણ શબ્દ

બહાર કાઢ્યો નહિ. પ્રેમીલાને શાન્ત ઊભેલી જોઈ સુંદર પુનઃમેલો
 ઊઠ્યો. “પ્રીય ! પાંચ વાગ્યા. તમારી માતૃશ્રી જાગી ઊઠશે કે તરત
 તમારી શોધ કરશે. માટે જાગ્યો પ્રભુ ઇચ્છાથી શરીરી મળીશું.

સુંદરે પોતાના વિચાર જણાવ્યા. પ્રેમીલાનું અંતઃકરણ
 દુઃખાવા લાગ્યું. પણ જેમ તેમ કરીને “ મણીઆ હું જાઉં છું ”
 એટલાજ ઉદ્ધારો કાઢ્યા.

“મેં ક્યારે કહ્યું છે કે તમે જાગ્યો, હા, હા, હું તો સમજ
 એતો મને કહેવાનું અને મારા બાઈને સંભળાવવાનું હીક છે.

“એમતો એમ, કેમ રજા છે ને” પ્રેમીલાએ પુનઃજવાની રજા
 માગી. “મને જાગ્યો સીધાવો અને દર્શનનો લાભ આપતા રહેશો.
 “જલ્દ સાઈ ઇશ્વર ઇચ્છા બળવાન છે.” કહી પ્રેમીલા પ્રેમ બરી
 ઘણી સુંદર તરફ દેવતાંજ રવાના થઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૨૪ સુ.

જગજીવનનું મરણ.

ધ્યાન કાળનો સમય હોવાથી માણેક અને ત્રીભોવનદાસ પોતાના પાછલા રૂમમાં બેઠાં છે. આ વખતે ત્રીભોવનદાસ ત્રીભુવનનો જાણનાર સીદ્ધ હતો. તેનું અંતઃકરણ શુદ્ધ હતું. પવિત્રતા, પુત્ર વાત્સ્ય પ્રેમ તેના હૃદયમાંથી ઊભરાઈ જતો હતો. તેની ચક્ષુઓ માણેકને જોતી હતી. તેની ચક્ષુઓ તેની દૃષ્ટી ઉપરથી એમ સમજાતું હતું કે ત્રીભોવનદાસની ચક્ષુઓ માણેકનો જ ઊપકાર માનતી હતી. ત્રીભોવનદાસને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી બોલી ઊઠ્યો.

“હાલી હજૂં સુધી અંદર કેમ આવ્યો નથી.

“હાલા હવે તે હમણાં જ આવતો હશે. આટલામાં જ હશે માટે શીકર કરશો નહિં માણેક પોતાનો અભીપ્રાય જણાવ્યો.

સતી સુંદરનું અંતઃકરણ મારી સાથે કેમ મળતું નથી. જેટલો તારી સાથે બેસી વાતચીત કરે છે. તેટલો મારી પાસે બેસીને તેના હઃખની વાત કેમ નહિં કરતો હોય વાઈ.” ત્રીભોવનદાસે પોતાનો જેમ જાહેર કર્યો.

હાલા કુદરતી કારણ છે. જાણકતો પ્રેમ જેટલો તેની માતુ-શ્રી ઉપર હોય છે. તેટલો પ્રેમ તેના પીતા ઉપર હોતો નથી.

નાનપણથીજ અચ્ચાઓ પોતાની માતા પાસે રહેતાં હોવાથી વધારે પ્રેમ તેમની માતાઓ ઉપર હોય છે.

બહાલા કુદરતી નીચમ પ્રમાણે પુરૂષોના કઠણ હૃદયોથી બાળકોના અંતઃકરણ તેમના પિતા સાથે મળી શકતા નથી. બાળકોને મારવામાં તેમને હરકોઈ ચીજ આપવામાં પિતા પોતાનો સ્વભાવ જલ્દીથી બહાર પાડે છે, માતા છોકરાઓ ગુનડો કરે છતાં તેનો ખ્યાલ કરે છે. માટેજ છોકરાંના અંતઃકરણ માતા સાથે મળે છે. તેટલા તેમના પિતા સાથે મળી શકતા નથી માણુકે પોતાનો વિચાર બતાવે.

“બહાલી તારું કહેયું સત્ય છે. બાળકો પોતાના પિતા તરફ પ્રેમ નથી રાખતાં તેવું કારણ મારા જેવા સ્વાર્થી પિતા હોય બાળકોના સાથ. બાળકોને ડંસ દેનાર તેમના લોહીને ચુસનાર પિતા હોય છે. આપણા ઘરમાં આપણા બાળકોને દુઃખ આપનાર હું પોતે છું. પ્રથમથી તેમના ઉપર અયા ચારો કરી તેમના અંતઃકરણ મેળવવા છતાં મળી શકતાં નથી.

પ્રથમ ન મળ્યું મન પાછળથી શું મળનાર છે.

જેવો રાખવો તેવો પ્રેમ પિતા કરનાર છે.

બહાલી પ્રથમથી મેં બાળકો ઉપર વાત્સલ્ય પ્રેમ રાખ્યો હતા તે મારી આ દશા, થાત નહિ, ત્રીભોવનદાસે નિરાશા બતાવી.

“બહાલા નિરાશ થશો નહિ. પ્રભુ કૃપાએ તેજ બાળકો આપના આશર તળે રહી સુખી થશે. જે થયું છે. થાય છે. તે વીધીના લેખ પ્રમાણે થયા. કરે છે. તેમાં મનુષ્યોનો દોષ નથી. કુદરતના આવવાથી હું આપની સાથે મેળવી આપીશ.

‘દેવી આપનો હું બિપકાર માતું છું. મારા પાપી વિચારોને ફેરવનાર સુખી દુનીયા યનાવનાર બહાલી હું છે. તુંજ સતી દેવી છે. જેને ત્યાં તારા જેવી સ્ત્રીઓ હોય તે હુરપને ધન્ય છે. અને તેવા પુરુષો અવનિત્યથી પાનિય થમ સ્વર્ગમાં સીધાવે છે. અને સ્ત્રી પોતેજ અવસાનર તરવાતું નાવ છે.’”

આ પ્રમાણે વાર્તાવાર ચાલી રહ્યો છે. એટલામાં સુંદર એક ઝીણી મત્રમલનું ખાતલ પહેરી યુક્તા સીરે પોતાની માતૃશ્રી પાસે આવી “માતાજી મને મોલાવ્યો “સુંદર એ હસ્ત બેડી બોલો રહ્યો, માણેક શુદ્ધ અંતઃકરણને રોડી મોલી,

“મારા કુલ દીપક રાગ ગાદી ઉપર હોવા છતાં પ્રધાનને નમસ્કાર હોય કે? માણેક પીનયથી કહ્યું.

“માતૃશ્રી રાગ ગમે તેવા હોય પણ રાગની લગામ પ્રધાનના હાથમાં હોય છે. સારા નરસાનું જેને જ્ઞાન હોય છે. તેને નમસ્કાર હોય છે. ચમત્કારે નમસ્કાર નથી. પણ પ્રથમથીજ નમસ્કાર થાય છે.” સુંદર! વાક્ય બાણથી મારું કાળજી વીધી નહિ. મારા અંતઃકરણમાં તેલ રેડીશ નહિ. મારા ગુન્ડાઓ મદ કરી તારા રંક પીતા તરફ દૃષ્ટી કરી તારા અંતઃકરણની અંદર મોઝા ઝેમ લાવીશ નહિ. શું તારું અંતઃકરણ મારી સાથે નહિ મળે. ત્રિભોવનદાસ વચમાંજ બોલી ઉઠ્યો.

“પુણ્ય પીતાશ્રી અંતઃકરણને જે બાજુ વાળો તેમ વળે છે. જેવું માણસ તેવું અંતઃકરણ થાય છે. બાળક આગળ પોતાના પીતાએ મારી માગવી તે મને ધટીત નથી, પુણ્ય પીતાશ્રી મારી પ્રભુ પાસે માગો કે કંઈક રહેશે. મનનો મેલ ઠાઠી આપનું શુદ્ધ

અંતઃકરણ કહે. આપનો મારા ઉપર આજનો પ્રેમ જોઈ હું તમારો ઉપકાર માનું છું. અને તે પ્રમાણે તમારા આગ્રહ ઉપર પ્રેમ રાખશો. એમ ભવિષ્યમાં માંગણી કરું છું” કહી સુંદર જે હસ્ત જોડી ઉભો રહ્યો.

“પ્રીય આગ્રહ દીર્ઘ યુષી રહો. તમારા ભવિષ્યમાં તમે સુખી રહો. સુંદર મારા બહાલા બેટા મને સુખી અથવા દુઃખી કરવો તે તારા તેમજ તારી પવિત્ર માતૃશ્રીના હસ્તમાં છે.” ત્રિભોવનદાસે પોતાનો વિચાર જણાવ્યો.

પીતાશ્રી સુખી કે દુઃખી મહાન પ્રભુ કરનાર છે. જેવા અંતઃકરણ નેવો તેનો ભાસ થાય છે. પ્રભુની ઇચ્છા સિવાય કંઈ પણ થઈ શકતું નથી. વીધી પોતાનો અમલ પોતાના વિચારો પ્રમાણે કરે છે. અને નસીયતો આધાર તેમના ઉપર હોય છે.

બવ સાગરમાં સુખ દુઃખ તણા નાવડાં બધ ચાલી.

ન થાય નજર વીધી નીતો અધવચમાં નીચે કુંટાઈ.

સુંદર બોલતો અંધ થઈ ગયો કે માણેક પુનઃ બેસી ઉઠી.

“બેટા સુંદર આપણી મણીના લગ્ન માટે દિવસો નક્કી કરવાના છે. તારા પીતાશ્રીએ ધનસ્વામના છોકરા જગજીવન સાથે લગ્ન કરવાનું નક્કી કર્યું છે. તો તારો તેમાં શો અભીપ્રાય છે.

માતૃશ્રી આપ અને પુત્ર્ય હાજર છતાં મારા અભીપ્રાયની શી જરૂર છે. આપ આગ્રહોને જેવી સ્થિતિમાં રાખવા ધારશો તેવી સ્થિતિમાં રહેવા આગ્રહો કમુલ કરશે માટે આપ હવે જે કરશો તે કમુલ કર્યા સિવાય છુટકો નથી આગ્રહોના પાળક તમે છો આપ માલીક છો દામથી બેચો તો પણ હમે બેચાવા ખુશી છીએ સુંદર અભીપ્રાય જણાવ્યો.

“ભાઈ તું હવે બાળક નથી. પણ અમાના મિત્ર છે, સલાહ કાર છે. તેથી તારા અભીપ્રાયની અમારે જરૂર છે. માટે અમને તારા હસ્તથી રસ્તો મળવો જોઈએ અમો ના. આપત બરાબર વિચાર કર્યો છે. પણ તેમાં અમરી મતી પડેલી શકિત નથી. નેથી તને પુછવાની જરૂર પડી છે” માણેકે કારણ સમજાવ્યું.

“જેની જરૂર મણીને છે. તેની મને ખાતરી કમથાય. તમારા જે વિચારો છે. તે વિચારો મણીના નહિ હોય તો તારી આપણું બીજકુલ ચાલી શકવાનું નથી. માટે જેને જરૂર છે. તેને જોલાવીને પુછો કે જેથી આપને તેના માર્ગ મળી આવશે.” સુંદરે મણીના ઉપર દેખી પાડ્યું.

“મણી હાલમાં મદ્રાસમાં નથી. તેનું શું કરવું?”

“માતૃશ્રી જે વખતે હું આપની પાસે આવ્યો. તે તખતે અમો ખતે જણુ સાથે ઘરમાં આવ્યા છીએ આપનો હુકમ હોય તો તેને હું જોલાવું સુંદર હુકમની રાહ જોવા લાગ્યો. “જોલાવ મારી મણીને અહિંઆં જોલાવ. તેના બવિષ્યમાં સુખ શી રીતે થાય તે તેના સુખથી સાંભળ્યાથી આપણને દોશ લાગે નહિ. સુંદર ધન્ય છે તારી અકલને બેટા જોલાવીને જલ્દી આવ. માતૃશ્રીને હુકમ સાંભળતાંજ સુંદર રવાના થઇ ગયો. માણીતો રાહ જોઈનેજ બેઠી હતી. સુંદરે ઇસારો કર્યો કે તરત તેની સાથે ચાલી આવી. મણીને જોતાંજ ત્રીભોવનદાસ પુનઃ જોલી બિઝ્યો.

‘આવ ! બેટા મણી તું પણ બરાબર મણીજ છે.’

“પીતાશ્રી તે આપની કૃપાનુંજ કારણ છે. પણ મને કેમ જોલાવી.” મણીએ દ્વીઅર્થી જવાબ આપ્યો.

“જેટા મણી. મારી વ્હાલી દીકરી તારા લગ્ન સમયની વાત તને પુછવાની છે. માટે તેમાં અમને નિરાશ નહિ કરતાં તું અમને ચોખ્ખ જવાબ આપજે.” મણીએ પોતાની માતૃશ્રીના બોલવા ઉપર કેટલોક સમય વિચારમાં જ ગાળ્યો. તેને કંઈ વિચાર નહિ સૂઝવાથી...શું એક વખત આપેલું વચન ફરી જશે. એટલાજ બિદગારો મણીના મુખમાંથી નીકળતાજ સર્વ જાણુ નિરાશ થઈ ગયાં. પણ જમાનાની ખાધેલી માણેકને કંઈ હિંમત આવી અને પુનઃ બોલી બીડી.

“તે લાગે તે તું માન્ય રાખવા ખુશી છે.”

“પુણ્ય માતા પીતાશ્રીએ જેની સાથે લાગ કરવાનું નક્કી કરવું છે તે વિચાર ધનક્યામના છોકરા સાથે કરવાનો તો પછી તમને નિરાશ નહિ કરવા તે મારી ફરજ છે. ભણે મને દુઃખ પડે અથવા સુખ પડે તેની મને પરવા નથી. મારા કમમાગ્યની અંદર જે પ્રમાણે લાગ્યું હશે. તે પ્રમાણે થવા કરશે. તેની આપ ચિન્તા નહિ કરો.” મણીએ પોતાનો વિચાર જણાવ્યો.

“મણી ગભરાઈશ નહિ. મારા મલીન અંતઃકરણથી મારી સ્વર્ચી લાલચોથી તારા ભવિષ્ય. તારા સુખમાં પથર પડેલો છે. તે મારી કુમુદીનું કારણ છે. કુમુદિથી તારું ખરાબ કરવા ધારું હતું. તેવીજ રીતે શુકુદીથી તારું શ્રેય કરવા ધારું છું. સ્વર્ચી લાલચોને દૂર કરવા માગું છું લીધેલી રકમ પાછી આપવા ચ્હાઉં છું. માટે મણી શાન્ત થા જેટા ગભરાઈશ નહિ.” ત્રીભોવનદાસે પોતાનો વિચાર જાહેર કર્યો. કે મણી પુનઃ બોલી બીડી.

“નહિ પીતાશ્રી તે પ્રમાણે કરવાની જરૂર નથી. મારા માટે આપનું વચન જાય તે પાપ છે. અને તે પાપ મારા શીર ઉપર

આવે, મારે જે તમારો વિચાર છે તેજ ખરો છે અને તે મારે કબુલ છે.

“સમુર મણી તારા વાક્યને આગળ લંખાવીશ નહિ. રતિલાલના રતેહને જુલીશ નહિ ” સુંદરના અવાજ મણીના મગજની અંદર તીરની માફક ભોંકાઈ ગયો. ચીત ચક્રોળે ચઢી ગયું. રતિલાલ તેની દ્રષ્ટીએ તરી આવ્યો. રતિલાલ મણી આગળ વીનવતો હોય એમ દેખાવા લાગ્યું. મણી કમળીત થઈ ગઈ. રતિલાલને જાણે જોતી હે,ય એમ એકી નજરે દિવાની સામે જોઈ રહી અને બોલવા લાગી.....

“રતિલાલ મને માફ કરો. પાપમાં ન નાંખો. મારા પીતાશ્રીના વચન મુજબ હું કરવા ધારું છું. મારા ઉપર તમારો જે પ્રેમ હોય તે વીસારી દેજો. મારી ઉપર તમારો પ્રેમ હોય તે જુલી જાણે. જાઓ રતિલાલ તમારું કાંતીમય સુખાર્વીંદ મને બતાવી મારા વિચારોને ફેરવશે નહિ. જાઓ તમે તમારા રાક પર ચઢી જાઓ. મને મારા રાક પર જવા દો. ખસ હું જઈશ. તમે મારા અંતઃકર-માંથી નીકળી જાઓ.

“મણી ખ્યાલ કર, દિવાની થઈ જઈશ નહિ. શરમ રાખ, માતા પીતાના ખ્યાલકર” સુંદરની ટકેરથી મણી ઝમકી શુદ્ધિમાં આવી કે પોષ્ટમેને આવી પત્ર ત્રિભોવનદાસના હસ્તમાં આ.ઓ. વાંચી જોતાં જાગૃત્વનું મરશુ થયું. તેથી શોકજનક સ્થિતિ સંભળાવતા વિચાર આગળ ઉપર રાખી સર્વ ધીમ્ન કામમાં ગુંથાતાં.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

હાય ! શું આ ચમત્કાર

ગજવનદાસનું મણી સાથે લગ્ન કરવાનું નક્કી કર્યું હતું. તેને મરણ પામે લગભગ બે માસ થવા આવ્યા હતા. તેથી ધનશ્યામ ત્રીભોવનદાસ પાસે આવી રૂપીઆની માગણી કરી રહ્યા છે. તેની પાસે માણેક સુંદર અને ત્રીભોવનદાસ બેઠેલાં છે.

“હશે ધનશ્યામ જેનો માલ છે. તેજ લે છે આપણને બીજાકુલ હક નથી. જન્મની સાથે મરણ હોય છે, પ્રભુને જે ગમ્યું તે ખરું તેમાં આપણે શું કરવાના હતા. પ્રભુ ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલવું તેજ આપણો ધર્મ છે. ત્રીભોવનદાસે આશ્વાસન આપતાં કહ્યું.

“ત્રીભોવનદાસ આપણું કહેવું સત્ય છે. કુદરત આગળ કોઈનું ચાલ્યું નથી કે ચાલવાનું નથી. તો પછી માફ ત્યાં શું ચાલવાનું છે. ઇશ્વરધીન દેવતાતો આપણે પામર પ્રાણી તેના આગળ શું વિસાતમાં છે. પણ એનો કહો કે પેલા રૂપીઆનું શું કરવાનું છે. ધનશ્યામે પોતાની મતલબની વાત કાઢી.

“ધનશ્યામ તે પૈસા સમધીની હકીકત તમે જે જાહેર કરો તે ખાલી કાંઈ છે. તે પૈસા તમને મળનાર નથી. ત્રીભોવનદાસે પોતાનો વિચાર દર્શાવ્યો.

“શું ત્યારે મારે અર્થ અને ગર્વ અને જશે. ત્રીભોવનદાસ આમ આડું બોલો છો તે સર્વ મીથ્યા છે. માટે ભક્ત થઇને પૈસા આપો તો સારી વાત છે.

“પૈસા તમે શા આધારે માગો છો. તમે કંઈ દિવાલ તો થયા નથી ને બાઇ હું તો જ્યારથી જગજીવન મરી ગયો છે. ત્યાર થીજ દિવાલો થઇ ગયો છું જ્યાં સુધી પૈસાની સવડ નહિ થાય ત્યાં સુધી આજ સ્થિતિમાંજ રહીશ.

“બહે તેની અને પરવા નથી. પણ કંઈ તો વિચાર કરો કે આ પૈસાનો હકદાર કોણ તેતો કહો કે લાવોજ પૈસા.

“હકદાર હું મેં આપ્યા છે. અને હું તેનો માલીક થાઉં છું. તો પછી શું જોવાનું રહ્યું. માટે મારા મહેરમાન પૈસા તો તમારે જરૂર આપવા પડશે.

“ગમે તેમ થાય પણ તે પૈસા તમને મળશે નહિ. કારણ એજ કે તમારો જગજીવન જીવતો હોય અને હું રૂપીઆ પાછા આપતતો ભેત ખરા કે ? અને કદાચ મણી મરી ગઈ હોત તો પૈસા કેના હસ્તમાં જાત તેનો ખ્યાલ કર્યો છે.

“મણીનું તે પ્રમાણે થયું હોત તો પૈસા તમારાજ હતા પણ મને બે વાગ્યુએથી તુ. યાત લાગેલું છે તેરી માઈ કાળજી ઉચ્છ પાચલ થઈ જાય છે. માટે જો પૈસા નહિ મળે તો નાતમાં જાહેર કરીશ અને તમારી પાસેથી પૈસા લઈશ. શું તમે મારા પૈસા નહિ આપો ?

આ પ્રમાણે છેલ્લું વાક્ય સાંભળતાંજ એક પુરૂષ આવીને ઉભો રહ્યો કે તેણે હકગારે કહિયા.

“ધનશ્યામ સૌને આશાઓ હોય છે. પણ તે આશા સફળ કરનાર મહાન પ્રભુ સિવાય ખીજા કોઈની શક્તી નથી. તેને અને ત્રીભોવનદાસને અંતેને સરખી આશાઓ હતી. છતાં ઇશ્વરની મહેર-આની નહિ હોવાથી તારા ત્યાં નિરાશા જણાઈ, નહિ તો શું ત્રીભોવનદાસ મણીનું લગ્ન તારા ત્યાં કરત, ખ્યાલ કર, પ્રભુની જ્યાં તારા ઉપર અવ કૃપા થઈ તો પછી તેમાં મણી કે ત્રીભોવનદાસનો શો વાંક છે. નાત નાત શું કરે છે. નાતમાં જ્યારે આવાં કુધારા દેડ છે. ત્યારેજ એક ખીજના અંતઃકરણ દુઃખાવા લાગ્યા છે. જ્યારે નાત પ્રભુની દુનીઆની આગળ ગુન્હેગાર છે. તો પછી તારો ન્યાય શી રીતે કરશે. જે વખતે તેં કરાવ કર્યો હતો તે વખતે તેં શું નાતને પુછીને કામ કર્યું હતું. માટે આપના કર્યો આપના હૈયે વાગે તેમાં નવાઈ નથી.”

આવનાર પુરૂષના લાંગા ભાષણથી હૃદય ચક્ષુઓ ઊઘડી શાંત થઈ ગેસી રહ્યો. પોતાના દીક્રમાં હવે પૈસાનું શું કરવું તેની ભરડોલ થવા લાગી. વિચારમાં પડી ગયો તેને કંઈ યાદ આવવાથી ખોલી ઉઠ્યો,

“મહા પુરૂષ તેની હવે શી વ્યવસ્થા કરવી તેનો મને ઉપાય સમજાવો કે જેથી નાતનું તેમજ બધાનું કલ્યાણ થાય.

ધનશ્યામના ખોલવા ઉપર આવનાર પુરૂષે ઘરાઘર ધ્યાન આપ્યું. તેનો વિચાર કરવા લાગ્યો. તેને કંઈ થઈ આવવાથી ત્રીભોવનદાસ તરફ ઢાળી કરી ખોલવા લાગ્યો.

“કેમ ત્રીભોવનદાસ તારો શો વિચાર છે. તારે તે પૈસાની શી વ્યવસ્થા કરવાની છે. તે મને જલદી કહે કે જેથી ઐય થાય.

“ જોની બચરથા કરવાની કંઈ જરૂર નથી. પૈસા ત્રીભોવન-દાસનાજ છે. તેમાં કોઈનો હક છેજ નહિ. ” ત્રીભોવનદાસે પોતાનો વિચાર જણાવ્યો.

“ સમજ ત્રીભોવનદાસ સમજ થું તે પૈસા કન્યા વિક્રય નથી તેનો ખ્યાલ કર. અને પવિત્ર અંતઃકરણને અપવિત્ર કરીશ નહિ. પાપમાં પડીશ નહિ. જેવો સુધર્યો છે તેવો પાછો બમડીય નહિ. પ્રભુએ તારા શુદ્ધ અંતઃકરણને લીધે તારા ગુન્હાઓ માફ કર્યા છે. માટે હી ગુન્હાઓ કરવા તારો વિચાર કરીશ નહિ. નહિ તો તારી પાછી દશા પ્રથમ કરતાં પણ ખરાબ થશે.

“થું! તે પૈસાથી મારી દશા ખરાબ થશે. હાય! પ્રભુ બચાવે! ત્રીભોવનદાસ વચમાંજ બોલી બિડ્યો.

“ પીતાશ્રી જેની આપણને જરૂર નથી. તેવા પૈસાને છૂટ દુઃખી થવાની રીત જરૂર છે. માટે તેવા હરામના પૈસા નહિં લેતાં ખરી મહેનતના પૈસા લો કે જેથી આપના દેહનું કલ્યાણ થાય. ” મણીએ બોધ વચનો કહ્યાં.

“ ધન્ય છે. મારી ગુણવંતી દીકરી તારા સદ્બોધ પ્રમાણેજ હું તે પૈસાની સવડ કરીશ. હરામના પૈસાની મારે ખીલકુલ પરવા નથી. માટે મહાપુરુષ તે પૈસાની આપ જે પ્રમાણે સવડ કરશે તે પ્રમાણે મારે કયુલ છે. હ્યો ચાવીઓ તમારા હસ્તથીજ તે પૈસા લઇ લો. ” કહી ત્રીભોવનદાસે ચાવીઓ ફેંકી દીધી. કે તરત આવનાર પુરુષ બોલી બિડ્યો.

“ ધન્ય છે. સતી માણેકના પતિ તને ધન્ય છે. અને તારા

કરેલા અંતઃકરણને ધન્ય છે. ત્રીભોવનદાસ તારા હસ્તથી અમને રૂપીઆ આપ કે જેથી પુન્યનો માર્ગ તને મળે, માટે ચાલ વિચાર કરીશ નહિ.

“મારી તેમાં બીવકુલ મનાઈ નથી. મારે કન્યાનો પૈસો જોઈતો નથી. માટે ચાલો હું તમને પૈસા ગણી આપું” કહેતાંની સાથે માણેક, ત્રીભોવનદાસ, મુંદર, મણી ધનસ્થામ જ્યાં આગળ કેશ રૂમ હતો. ત્યાં આગળ આવી પહોંચ્યા. જુદા મુકેલા રૂપીઆની થેલી ઊપાડી તેનું મોં ખુલ્લું થવાથી ત્રીભોવનદાસે ખાલી ઊંચી વાળી અંદરથી દાનખજુરા, વીંછી આમ તેમ નાશ ભાગ કરવા લગ્યા. ઝેરી જીવજંતુને જોતાંજ “હાય! શું આ ચમત્કાર” બોલતાંજ ત્રીભોવનદાસ હેમક ખાસ ગયો. કે આવનાર પુરૂષ પુનઃ બોલવા લાગ્યો.

“હા! તેજ પાપીઓને કરાવવાનો નમસ્કાર ત્રીભોવનદાસ જોયું હરામના પૈસાની શી હકીકત થાય છે તે.

હરામના જે પૈસા લે તે હરામ વાટે જાય છે.

જે દરે ઊપયોગ તેનું સત્યાનાથ જાય છે.

માટે હવે પછી ખ્યાલ કરજો. અને આવા પૈસા લેવાનો ખીલકુલ ખ્યાલ કરીશ નહિ. ધનસ્થામ બોલ હવે આની શી સવડ કરવાની છે. મહાપુરૂષે કહ્યું.

“કરણી તેની પાદ ઉતરણી સુખી દુઃખી થવાય છે.

હરામના ભેગા કરેલા પૈસા ઉકરડે નાંખાય છે.

માટે તેની સવડ બીજી એક નહિ. પણ તેને ઊકરડે નાંખી દા તે સિવાય તેનો બીવકુલ ઊપાય નથી. ધનસ્થામે પોતાના વિચાર

જણાવતાં એક પછી એક દરેક ઝેરી છવજાંતુને એક કુંભના અંદર ભરી ફેંકી દેલામાં આવતા. ધનશ્યામદાસ શુદ્ધ અંતઃકરણ કરી પોતાના મકાન તરફ રવાના થયો આવનાર પુરુષ પણ રવાના થઈ ગયો. બહાલા વાંચક આવનાર પુરુષ તે બીજો કોઈ નહિ પણ આપણા સહેવાશમાં આવેલો ભેદી પુરુષ હતો.

બહાલા વાંચક બંધુ કન્યા વિક્રય તેજ આપણો નાશ કરનાર શત્રુ છે. કન્યા વિક્રય પશુને વેચવા બરાબર છે. માટે જો તમારું બહુ વહાલો તો દેશમાંથી કુધારો કાઢી નાંખશો કે નેથી તમારું શ્રેય થશે અસ્તુ.

પ્રકરણ ૨૬ સુ.

બહાદુરસિંહ આવો થયો.

પણ તે બહુ વખત થયો પણ હજુ સુધી આપણે
પરસનની ખબર લીધી નથી. મારે તે પણ આવત જાદ
કરવાની ખાશ જરૂર છે. પરસન ભોંયરાની અંદર
બહાદુરસિંહના પાસે બેઠેલી છે. તેની વીકારની દ્રષ્ટી

હરવખત બહાદુરસિંહ તરફ દરની જણાય છે. 'બહાદુર અખંડ
રાત્રીનો ઊખગરો હોવાથી નીદ્રાધીન થએલો છે. તેના મુખ ઉપર
થતા ફેરફારો પરસન નિહાળતી હતી. બહાદુરસિંહ અર્ધ મૃત
પડેલો હતો. તેનો જીવ ખીજ ખાળુ તરફ ફર્યો હતો. આ વખતે
તેને કોઈ મારતું હોય એવો તેને ખાસ થતો હતો. નીદ્રામાં તે
કંઈ બડબડી જતો પણ પરસનથી કંઈ સમજી શકતું ન હતું.
પાંજા તેના મુખમાંથી પુનઃ ઊદગારો નીકળ્યા.

અરે ધર્મીષ્ઠ પુરુષો મને કટાર નહિં ભોંકા. હવે પછી હું
આવું ધાનડી કામ નહિ કરું. પાપી પરસનનો ત્યાગ કરીશ. સ્વપ્ન
વત્ પડેલા બહાદુરસિંહના મુખમાંથી ઊદગારો નીકળતાંજ પરસન
અપ્રસન્ન થઈ ગઈ. ચક્ષુઓના ડોળા બહાર નીકળી ગયા જેમ
વાદ્યજી છત્રંગ મારે તેમ ઉછળીને દૂર જઈને ઉભી રહી પુનઃ કોંઈ
વેસમાં આવી બેસવા લાગી,

"અંડાળ તું મને શું છોડવાનો છે. હું સમજું છું કે તું
ઢોંગી છે. કાયર છે. ના મર્દ છે. તેથીજ તું મને ફસાવવા મારે
આવા ઉદગારો કાઢે છે. હું તને આવો જાણતી તો તારો પક્ષ હું

કદાપી કાળે લેતી નહિ. આ બુદ્ધિહીન વીલાસી તેજ મને આવી ના મરદના હાથમાં જવા કમભાગ્ય બતાવી છે. પણ હીક છે. આ કટારથી આ પાપીનું પહેલું ખુન કરી. પછી હું તારી ખબર લાગશ. માટે યાદ રાખ હું ભેગું છું કે તું મને છોડે છે કે હું તને છોડું છું (પાછા વિચાર પડ્યા)

જગ, જગ, મીઠી નીદના લેનાર ચંડાળ તું જગ શા હેતુથી સુખે નીદા લઇ રહ્યો છે તું એમ નથી સમજતો કે આ તારા ખુનની પીનાર ડાકણ હજી સુધી જીવતી છે, માટે યાદ રાખ હું તને હમણાં જતાવું છું. કહી કટાર જેવો મારવા જાય છે કે પાછળથી તેનો કાષ્ટએ હસ્ત પકડ્યો હોય. એમ દેખાયું. પાછળ લપટી કરી જુએ છે તેનો જે જોગીએ બહાદુરસીહતું નાક કાપ્યું હતું. તે જોગીને જોતાંજ “સાધુડા મને મુઠી દે ચંડાળનો પ્રાણ લેવા દે” કહી પરસન તેની સામે ફરી ગઇ. જોગી બોલવા લાગ્યો.

“કામાંધ વિષય વાસનાથી ભરેલી કુલટા તું મને શું કહેવા માગે છે.” પરસન વચમાંજ બોલી ઉઠી.

“ચંડાળણી હું એજ કહેવા માગું છું કે જેનો આશરે તું પડી છે. તેનો તું નાશ કરવા બેઠી છે. ધીકકાર છે તારી જાતને તું સ્ત્રી નથી રાક્ષસી છે. કુલટા છે, તેથીજ તારા અધમ કૃત્યોથી નાશ થવાનો છે. તે તું નકકી સમજી લેજે શું તારી પાપમય બુદ્ધીને આ સુતેલો ચંડાલ તાબે નથી થયો જોગીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“જ્યાં સુધી મારા વેરની વસુલાત થઇ નથી. ત્યાં સુધી મારું કાંઇ પણ કાર્ય થયું નથી. એમ મારી ધ્યાનમાં છે. પણ તેના

વિચાર ફરવાએલા જોઇ પાપીને યમ કોઠમાં પહોંચાડયા સિવાય રહીશ નહિ. તે નક્કી સમજી લેજે.

“વીચાંધ વનીતા તારું કે એનું બેમાંથી કોઇનું ધાયું થવાનું તથી તે તું અરાખર સમજી લેજે ખરેખર જ્યારે માણસને ઠોકર વાગે છે. ત્યારે સમજ પડે છે. અને તેથીજ તેના વિચારો અદલામ તેમાં નવાઇ નથી. તે તું જાણી લે જ. પાપી સ્ત્રી આગળ જતા તારા પુરુષ હાલ થવાના છે, તે તું સીધાંત સમજી લેજે.”

જોગીનાં બાપણ ઉપરથી પરસન વધારે ખીજવાઇ એકદમ કટાર લઈ જોગીને મારવા જાય છે. એટલામાં એક ભયંકર અવાજ થતાંજ એક જોગીને અદશે દશ બાર જોગી દેખાવા લાગ્યા. પરસન નવાઇ પામી કોને મારે તેના ખ્યાલમાં હતી. એટલામાં અહાહૂરસિંહ જગડીને જગી ઉઠ્યો. અને એકદમ “પરસન આ સાવસ કર્મ કોના માટે છે.” ગભરાતાં એટલાજ ઉદગારો નીકળી પડ્યા કે પાપી અહાહૂરસિંહ આ કાર્ય તારા માટે છે; પરસને પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

પરસનનો જવાબ સાંભળતાં અહાહૂરસિંહ નવાઇ પામ્યો આમ એકા એક પરસનને ફરેલી જોઇ અહાહૂરસિંહ બોલવા લાગ્યો.

“પરસન આ પ્રમાણે ફરવાની શું મતલબ ?

“પાપી ચોર શું મારા દુસ્મનોને અચાવવાની તારી ઇચ્છા છે, મસક્ત પાણુ યાદ રાખ કે તારો પ્રાણુ લીધા સિવાય રહેવાની નથી તારા આજે સદભાગ્ય કે આ સાધુડાએ તારો પ્રાણુ અચાવ્યો નહિ તો તું હતો નહતો થઇ જત, “પરસને જુલથી જણાવ્યું.

“શું મારા દુસ્મનેજ મારો પ્રાણુ અચાવ્યો.

“હા તેજ સાધુએ મારી આજ્ઞામાં નિરાશા બનાવી” પરસને બેઘડકથી જવાબ આપ્યો. પોતે શું બોલે છે. તેનું પણ તેને જ્ઞાન નથી. પરસનના જવાબથી બહાદુર સિંહનું મગજ ભ્રમવા લાગ્યું. ધર્મ અને નીતિ ઉપર તેનું દીન દોરાવા લાગ્યું. શુદ્ધ પવિત્ર અંતઃકરણથી બહાદુરસિંહ ખુબ મારી “પણ ! મને બચાવો” ઉદગારો કાઢી બે હસ્ત જોડી બેઠો રહ્યો.

પાપીને આ પ્રમાણે દરેકો જોઈ તેના અંતઃકરણની પરિક્ષા લેવા માટે સાધુ વીનયતાથી બોલી ઊઠ્યો.

“બહાદુરસિંહ તને બચાવનાર મહાન પ્રભુ છે. પણ સ્ત્રીઓ કેરી હોય છે તેની ખાત્રી તો થઈ હશે માટે જો તારે પ્રભુને ઝોળા-ખવા હોય તો તારા દરેક માણસોને પાસે બેઠાંથી તારા દરેક ધન ભંડારને છુટાવી દે. માલ ખમ્મના ઉપરથી તારો હાથ ઉઠાવી લે અને તારું શીર આ દિવાલ સાથે અક્ષાળ કે તારા પાપની પૂર્ણિદ્ધની થાય. જોગીનું ભાષણ બહાદુર સિંહની છાતી કાઢી નાખે તેનું હતું. અને તેના વાક્યોની અસર બહાદુરસિંહના મગજની અંદર અરાબર થવાથી જોગીના કહેવા મુજબ ક્યું”. ફક્ત દિવાલ સાથે પોતાનું શીર અક્ષાળનું કે કેમ તેનો ખ્યાલ કરવા લાગ્યો. બહાદુરસિંહનું અંતઃકરણ દુઝાય છે. એવી જોગીના મનને ખાત્રી થવાથી બહાદુરસિંહ તારીથી કંઈ પણ થવાનું નથી. માટે તું તારા કર્મો ભોગવ હું જાઉં છું. જોગી ચાલવા લાગ્યો. ધર્મનો જુસ્સો બહાદુરની નસેવસમાં પ્રસરી જવાથી ખબરદાર મહાપુરુષ પાપીને તારી આગળ વધે. તે સિવાય જાઓ તો તમને બહા હતા છે. કસમ આપવાથી જોગી

ત્યાજ થંબો કે બહાદુરસિંહે પોતાનું બાલ કપાળ ખુલ્લું કર્યું જેવું શીર વિલાસતે મારવા બંધ છે કે તરત અવાજ થતાં જોય-
રાતી અંદરથીજ એક વૃદ્ધ સાધુને આવતો જોયો સાધુએ આવતાંજ
“સખુર ખેટા બહાદુરસિંહ સખૂર” અવાજ થતાંજ બહાદુરસિંહ અમ-
ક્યો કાંતીવાન ધર્મીજી સાધુને જોઈ બહાદુરસિંહે તેના ચરણો
પકડી લીધા સાધુને જોતાં આવેલો જોગી પણ ચરણે પડ્યો.

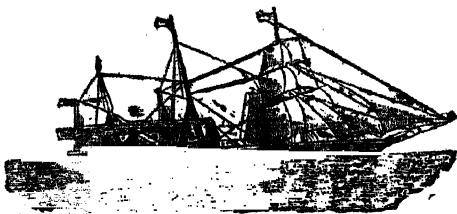
“કલ્યાણ સુખી રહો” અને જણને આર્શીવાદ આપી શાંત
પડ્યા કે વૃદ્ધ સાધુ બોલી ઊઠ્યો.

“ખેટા બહાદુરસિંહ તને ધર્મનું જ્ઞાન આપનાર તે મારો
શીષ્ય છે. અને તેજ શિષ્ય તારા પરિચયમાં ત્રણ વર્ષ સુધી રહેલો
છે. તેથી તું એને ઓળખી શકતો નથી કારણ કે જે દુનિઆની
નાસવંત ચહેરો હતો તે હાલ પલાયન થઈ ગયો છે. અને અત્યારે
ધર્મના પટથી તેનું મોં છુપાવેલું હોવાથી તને તેની ઓળખાણ
નથી. પણ આગળ જતાં મારી સુધ્ધાં તને ઓળખાણ આપીશ
માટે બોલ તારે અહિંઆં રહી. પ્રભુનું નામ લેવું છે કે અમારી
સાથે આવું છે. તે અમને જણાવ.

“ગુરુ આ જ્ઞાતી દુનિઆની અંદર મતલબ મિલાવ કંઈ પણ
કામ થતું નથી. એ સંસારની જાળીઓમાં ફસેલા દરેક પ્રાણીઓ
જ્યારી લાલચોને વળગી રહી પ્રભુના ગુન્હેગાર થાય છે. અને પ્રભુ

શું છે. તે હૃદય ચક્ષુથી અંધ થએલા મનુષ્યોને દેખાતું નથી માટે આ શાની દૂનીઆમાં રહેવા કરતાં જંગમ વેશનમાં રહી ખર્ચર ભજન કરવું તેજ વધારે સેષ્ટ છે. માટે આપના દાસને સાથે લઈ જશો એવી હું આશા રાખું છું,

“શું ભામરાઓએ પાપીને બચાવ્યો.” પરસન વચમાજ બોલી કીડી કે “ચંડાળ બે શુદ્ધ થઈ જા” કે તરત પરસન જમીન ઉપર પડી પડી ગયો. બહાદુરસિંહ અને બે સાધુઓ અદસ્ય થઈ ગયા.

પ્રકરણ ૨૭ સુ. નિદોષના ઉપર આકૃત.

હાડ પ્રદેશની રમ્ય રમણીય જંગલ નીહાળતો એક તરણ પુરુષ સંધ્યા સહુણી ભીન ભીન રંગોથી રંગાએલાં વાદળાં પકડવા માટે પહાડ ઉપર ચઢી રહ્યો છે. પહાડ ઉપર શોખીન લોકોને એસવા માટે એકદા બનાવેલી હતી. સમય ફરવાનો વીત્યા છતાં તરણ પુરુષ સમયનો પાળુ ખ્યાલ રાખ્યા સિવાય ઉપર જતો હતો. યુનઃ તે એક પાસે જતાં તેનું મગજ શીતળ પવનની લહેરમાં ચઢી ગયું બહાલા વાંચક તે પુરુષ ખીન્ને નહિ પણ આપણી મણીનો પ્રેમ પાત્ર રતિલાલ હતો. રતિલાલ એસતાની સાથે બોલી કહ્યો.

“મણી ! મણી તે મને યરાયર સપગ્રવ્યો છે. તારી બાળમાં નાંખી મને યરાયર ભુલો પાડ્યો છે. કાંતીમય મુખાર્ચકે બાન ભુલાવ્યું છે. લોહી સુકાવ્યું છે. દેખાવમાંજ રતિલાલ રહ્યો છે. મણી હવે તારા પાત્રમાં પ્રેમ ઝીંકી લે. બહાલી તારા પાત્ર સિવાય શુદ્ધ પદાર્થને ભીંજવી નાંખી પાર ઊતરી જાય છે. પણ તારા વજ્ર શરખા કઠણ મનને ખીલકેલ ભીંજવતો નથી. અશ્વોસ મણી તારા રૂપમાં તારા પ્રેમમાં દિવાના થએલા તારા પ્રજ્વળિત ગયાલી લે. તારા પ્રેમની દોરી અતીથય તાણવાથી તુટી જશે. માટે તારા કામગી હૃદય મારી દયા-લાલી તારા હૃદયમાં વાસ આપ.

વળથી પણ વ્રણા કઠણ છે. મણી હૃદય તમારાં ખરાં.
 પીંગળે પહોંડોના પત્થર પણ તમે પીંગળી ન શક્યાં.
 બહાલી આવો તમારા હૃદય પીંગરમાં વાસ આપો. તમારા
 પંખીને આમ રક્ષણતો નહિ કરો.

પ્રેમ આરો હોય તો મણી મને આવી મળજો.

પ્રેમ હીન જો થઈ હોય તો શીર માફ કાપજો.

બહાલી તમારું શુદ્ધ અંતઃકરણ મારા ઉપર હોય તો આવો
 અને તમારા પ્રણયીને તમારી મોહ જાળમાંથી છુટા કરાવો.

(પાછા તેના વિચાર બદલાયા.)

“કંઈ નહિ. પ્રેમહીન મનુષ્યોને તેની દયા હોતી નથી. દયા દયા
 તું ક્યાં છે. દયાહીન મણી તું ક્યાં છે, ઓ પ્રેમહીન મણી તું
 બરાબર દયા હીન છે.

“નથી પ્રેમ તણી આશા નથી દીલ દારવાસા ગમતું

પ્રેમ હીન મણી તું છે વગ્ન જેવું હૃદય તારું છે ખરું.

કુવામાં હશે તેજ હવાડામાં આવશે; પ્રેમનું એક પણ બીદ
 તારામાં નથી. તો પડી તું મને શું આપવાની હતી. તારો માગ્યો
 પ્રેમ આવનો હોય તો મારી આ દશા થાત નહિ. પણ અફસોસ
 દયાહીન મણી તારા ઉપર મરવાથી શું વળવાનું છે પતંગીઓ
 પ્રેમથી કાયા બાળે છે. પણ પ્રેમહીન દીપક તેને બચાવી શકતો
 નથી. છતાં પતંગીઆને તેનો ખીલકલ ખ્યાલ હોતો નથી પ્રેમી
 પતંગીયું પોતાની કાળા બાળે છે. છતાં સચોટ ચોરી રહે છે. પાક
 પ્રણયી પતંગીયા ધન્ય છે તારા પ્રેમને ઓ દયાહીન દીપક તને હું
 હું ધીકકાર નહિં આપું. તેમાં વારો દોષ નથી. દોષ માત્ર અજ્ઞાન

પતંગીઆનો છે. તેથીજ તું ધિક્કારને પાત્ર છે. છતાં એક દુનિઆ નહિ દેખાવ મારેજ હું તને શાગ્યાસી આપું છું. પણ પ્રેમ હીન દીપક મારું અતઃકરણુ તો તને ધિક્કારજ આપશે.

રૂપ જોઈ દીપકતું પ્રેમી પતંગીયું ત્યાં મરે.

હું મરું પહાડ પરે તેની દયા મણી કંઈના ધરે

એટલાજ ઉદગારો નીકળતાંજ.

દીપક આજે પતંગની કાયા. મણી ઠંડું કરનાર છે.

પ્રેમ તારો શુદ્ધ છે. મણી તે પ્રેમને ધરનાર છે.

પ્રત્યુંતર મળતાંજ રતિલાલ ચમક્યો. આ અવાજ મણીનો આવ્યા સમયે ક્યાંથી આવ્યો તેના વિચારમાંને વિચારમાં પોતાની દૃષ્ટી જે બાજુથી અવાજ આવ્યો હતો. તે તરફ વળી મણી જોતાંજ

પ્રેમી માર્ગ પાટે પહાડમાં અગ્નીમાં પણ સંચરે

જગને ખસેડી મૂકી દાનવથી પણ ના ડરે.

ખરો પ્રેમ તેજ છે. ધરતીમાં પણ ન ટકે.

શુદ્ધ પ્રેમ તેજ છે કે પાત્ર વીણુ તે રહી ન શકે

રતિલાલે ઉદગાર કાઢ્યા. મણી પ્રવૃક્તિત મુખ મુદ્રા રાખી રતિલાલ સામે જઈ બિમ્બી રહી કે પુનઃ રતિલાલ બોલી બિંધ્યો

“બાળા! મન હરણી આજે આટલાં બધાં ખુશી કેમ થાઓછો

“બહાલા રતિલાલ નિરાશામાં આશા જણાઈ તેથીજ હું આટલી ખુશી થાઉં છું.

“પ્રીય બા તમે શા ઉપરથી કહો છે.

“રતિલાલ મારી સાથે જેવું લગ્ન થવાનું હતું. તે મરણુ પામ્યો છે. પ્રભુએ તેના પ્રાણને પરમાત્માની હજીરમાં બોલાવી લીધો છે.

“શુ” તેવાં લક્ષ આપણામાં થાય છે.”

“રતિલાલ તેમાં કંઈ અડચણ જેવું. નથી. લક્ષ થયું હોત ને મરણ પામ્યો હોત તો ધર્મની આત્મતામાં વાંધો આવે માટે તે પ્રમાણે નહિ થએલું હોવાથી ગમરાવાની કંઈ જરૂર નથી. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે જેનો ધણી નાનપણથી નાસી ગયો હોય તેની સાથે સંસારનું સુખ ન લીધું હોય. જેનો ધણી નપુંપક હોય લગ્ન થવા પછી સંસાર ન માંડ્યો હોય. તેવી સ્ત્રીએ પુનર્લગ્ન કરવું. પણ તે કાંડોમાં એકે કારણ નથી. માટે આપણને કંઈપણ આત્મતાનો બાધ આવતો નથી.

“ત્યારે શું તમારું લક્ષ હવે જલ્દી થશે.”

“હા ! મારા વ્હાલા તે થશે તો તમારી સાથેજ થશે.

“કારણ ?

“કારણ એજ કે સુંદરલાલ આપણી હકીકત જાણે છે. અને તેનો મત આપણા મતને મળતો હોવાથી તે પ્રમાણે કર્યા સિવાય છુટકો થવાનો નથી.

“ત્યારે વ્હાલી હું તારોજ થઈશ” એટલાજ શબ્દો મુખમાંથી નીકળતાંજ “હું તે પ્રમાણે થવા નહિ દઉં” કહેતા રતિલાલની માતૃશ્રી ખંતેની સમક્ષ આવી બેસી રહી. રતિલાલ તેની માતૃશ્રીને જોતાંજ અજાણ્ય થઈ ગયો. એકાએક પોતાની માતૃશ્રીને અહિંમાં આવવાનું શું કારણ હશે. તેના વિચારે રતિલાલના મગજની અંદર ભમવા લાગ્યા. રતિલાલ સ્તબ્ધ પુતળાની માફક બેસી રહ્યો છે. પાછી તેની માતૃશ્રી બોલવાલાગી. રતિલાલ ! વિચાર કર ચુકીલિન થઈશ નહિ. ત્રીભોવનદાસના કુટુંબની અંદર હાથ નાંખી તારું ભવિષ્ય બગાડીશ નહિ. શું તારે અવરતા કાળજી બાળવાં છે.”

“માતૃશ્રી વિચાર કરે મારી આશાઓને નિરાશજ કરશે નહિ. હું અવરના કાળજી બાળતો નથી. પણ ભવિષ્યની અંદર સુખ આપવાનું ચકાજી છું, અને તે પ્રમાણે કરવાની કશ્વરની કચ્છા હશે તો તે પ્રમાણે થશે. પણ તમારું ધાર્યું ખીલકલ થશે નહિ.

“રતિલાલ તું શા ઉપરથી મારી સામે બોલવાની હિંમત કરે છે. શું તને મારી પણ શરમ આવતી નથી,

“શર્મ રાખવાથી શું વળવાનું છે. શર્મથી કર્મ કુદે છે ભવિષ્યમાં દુઃખી થવાય છે, સમૃદ્ધની ભરતી આવણુની વાદળીઓને ગમે તેટલો રોકાણ કરે. પણ તે રોકા શકાતું નથી, માતૃશ્રી હું અધર્મના રસ્તા ઉપર મારો ચરણ ધરતો નથી. તો પછી શર્મ શાની હોય. પણ આ તો પ્રેમ છે. શુદ્ધ અંતઃકરણમાં માતા પીતાની કે કોઈની શરમ રહેતી નથી. મૂટે મારી દયાળું માતૃશ્રી મારા ઉપર દયા કરી મારા પ્રેમ પાત્રને મેળવી આપવા કૃપાવંત થાઓ. મારો ખરો પ્રેમ તેજ પાત્રમાં રહેવાનો છે. તે મારા હસ્તમાંથી ખસી ગયા પછી આ રતિલાલની જીવન દોરી કદાપી કાળે ટકી શકવાની નથી તે નથીજ.

“રતિ, રતિ, તું યુદ્ધીહીન કેમ થાય છે. અને આ કુળહીન મણીને માટે તારા પ્રાણતી આહુતી આપીશ નહિ. નહિ. રતિ તે કદાપી કાળે શક્તિ અંતઃકરણવાળી થવાની નથી. તું છેતરાય છે. તેનાં પ્રપંચી વાક્યોથી કળાય છે, માટે વિચાર કર, અને તારો સંસાર દુઃખમય કરીશ નહિ, તારી રંક માતૃશ્રીનું કહ્યું. માન.

“માતૃશ્રી પ્રેમ શું ચીજ છે. તે હજી સુધી તમે સમજતાં નથી. ત્યાં સુધી માનવાનું કેવું હોય પ્રેમ છે. ત્યાં માન છે. આખર છે,

અને જ્યાં પ્રેમ નથી ત્યાં આગળ કંઈ પણ નથી. કુળ પ્રેમી મનુષ્યોમાં હોય છે. કુટુંબ અને પરિવાર પ્રેમથીજ થાય છે. સુખ અથવા દુઃખ પ્રેમથીજ આવે છે. કુળ હોય અને પ્રેમથીજ થાય છે. સુખ અથવા દુઃખ પ્રેમથીજ આવે છે. કુળ હોય અને પ્રેમ ન હોય તો કુળ કુળ સરાન છે. ઇજ્જત આપર પ્રેમ વિના નકામી છે. જ્યાં પ્રેમ ત્યાંજ સ્વર્ગના દેવતાઓ રમે છે. રમકડાની માફક વાગે છે. તેનેજ સુદ્ધ પ્રેમ કહે છે. મણી કુળવાન હોય, વીવાહીત હોય તેની મને દરકાર નથી. પણ મારે તેના પ્રેમની દરકાર છે. અને તેજ પ્રેમ મારો સત્કાર છે. માતૃશ્રી મણી સખંધી એક પણ શબ્દ મારી પાસે કાઢવો નહિ. મણીતું નસીય હું છું. અને મારી નાવ મને ભવસાગર તારનાર મારી મણી છે. તેના વિના સર્વ સંસાર સુનો છે.

“હાય ઓ ચંદાળણની મણી તારા કુટુંબમાં આ પ્રમાણે થતું આવ્યું છે. એકને મુઠી ખીજની સાથે સ્નેહ બાંધતાં દીક શાવ્યું છે. અને તેના કારણથી મારા રત્ન જેવા હોકરાને બમાવી નાંખ્યો. હંદક તે વસીકરણ કયું છે. લોકોના ઘર ભંગાવી રડાવી કુલ્લવી જીવગાનીને બરબાદ કરનારની હોકરીના કુળને બરાબર ઓળખું છું. તારા બાપને પણ હું બરાબર જાણું છું. બોલ પરસનની સાથે વિલાસ જીવનમાં કાણુ હતું “રતિલાલની માતૃશ્રીના વાક્ય બાણુની મારક કાળજીને છેદી નાંખવા લાગ્યા. ચરચર કરતો શેરડો પડી ગયો. તેને શું બવાય આપવો તે નાદાન હોકરી સમજી શકી નહિ. કંઈ ઉતર આપી શકી નહિ. સ્તબ્ધ જડવત થઇ પહાડના પત્થરની માફક પાળાઈયાની પેઠે ત્યાંની ત્યાંજ બિબી રહી. તેનાથી બોલી શકાયું નહિ. છાતીએ ડ્યુરે બંધાઇ ગયો હાથ પગ ધૂનવા લાગ્યા

માત્ર “નિર્દોષના ઉપર આવી ભયંકર આફત હાય રતિલાલ બચાવો એટલાજ ઊદગારો કાઢતાની સાથે મણી પહાડ ઉપર પહોંચી ગઈ તેને પકડવા માટે જેવો રતિલાલ દોડે છે. કે તેને પણ દોહર વાગવાથી તે પણ મણી જ્યાં પડી હતી ત્યાંજ ચતોપાટ થઈ ગયો. ચંદનગૌવરી ભયભીત થઈ ગઈ અને તેને પણ વત્સલ્ય પ્રેમનો ઝેલો આવવાથી બંનેને ઓશીકું બનાવી તે પણ ત્યાંજ બે શદ્દ થઈ ગઈ.

બહાદુરસિંહના ગયા પછી તેના કેટલાક માણસો પરસન માટે અંદર અંદર લઢી કેટલાકની લાસો રજૂની ગઈ. માત્ર વીસ માણસોના ટોળામાંથી ફક્ત ચાર માણસો પરસનના સલાહકાર થઈને રહ્યા હતા. કુરસિંહ નામે એક સરદાર થયો હતો. પરસને પોતાની મોહજળ તેના ઉપર નાંખી પૂર્ણ તાબામાં લીધો હતો. પરસન આ વખતે કુરસિંહના વિચાર કરતી હતી. પરસન પુનઃ વિચારમાં પડી ગઈ. અને તેને કંઈ વિચાર થવાથી કુરસિંહ સામે દ્રષ્ટી કરી પુનઃ બોલી ઉઠી.

કુરસિંહ તમે મને જાણો છો. હું કેવી ઓરત છું. ધારં તો આખા ચીતરોડાને ઊથલ પાથલ કરી દઉં, જળને ઠેકાણે સ્થળ, સ્થળને ઠેકાણે જળ કરવા શક્તિવાન છું. માટે મારા સ્વભાવને તાબે થવું હોય તો પ્રથમ તમારા વિચારો જાણવો. અને પછી જે કરવાનું હશે તે હું પછી જણાવી દઉં છું.

“પરસન હું કેવો માણસ છું. તેની તમને ખબર નથી. પણ મારું નામ જોવું છે. તેવાજ મારા કામ છે. હું બહાદુર જેવો બાપલો નથી કે તમને વિશ્વાસથી ફેરવી તમારી છત્તા મુજબ નહીં કરું. પણ હું તો જે કામ કરવા ધાર તે વખતે કાંતો મારો પ્રભુ નથી

કે કંતો સામા પક્ષનો પ્રાણ નથી. બેમાંથી એક કર્યા સિવાય રહું નહિ. હું તમારી છબ્બને તાબે થવા પુશી છું. માણિકના બને બાળકોને મારી નાંખવા શક્તિવાન છું.

શાખાશ કુરસિંહ શાખાશ. જે વખતે પાપી માણિકના બને બાળકોના શીર મારી નજર આગળ આવશે. તે વખતે આ પરસનના બુલતાં બેબનમાં તમેજ ખુલવાના અને રંગ રેલમાં રંગાવવાના અને પરસન પછી તમારી છે. એમ સમજી લેવું.

“ પરસન, પરસન તમારી ચતુરાઈને હું જાણું છું. દુનીઆનો ધારો તે કે મતલબ થઈ રહ્યા પછી કોઈ કોઈનું થવું નથી. કામ થયા પછી દોસ્ત દુસ્મન થઈ જાય છે. માટે તમે પ્રથમ મારી સાથે લામ કરો. અને પછી માણિકના બે પુત્રોના શીર નજર આગળ ધરો. જ્યાં સુધી તમે મારાં થશો નહિ. ત્યાં સુધી કંઈ પણ બનવાનું નથી તે નથીજ.

“ કુરસિંહ હું જાણું છું. કે યધા બહારવટીઆમાં તમે એકલા ચોર લુચ્ચા જણાઓ છો. બહાદુરસિંહ ગમે તેવો હતો. પણ વિશ્વાસપાત્ર હતો. ખુની પણ હતો. છતાં મારા આગળ બીજકુલ હઠ કરી નથી. અને તમે કેવા નાલાયક થઈ હઠ પકડીને બેઠા છો. તે આ ઉપરથી સમજાઈ જાય છે. માટે હા અને નામાં બીજકુલ લાભ આવવાનો નથી. માટે તમારી અને મારી બાબતો દાખીદ્દ હું મારા ઠેકાણે અને તમે તમારા ઠેકાણે રહો. કોઈની સાથે મારે રહેવાની જરૂર નથી. આથી કુરસિંહને વધારે કોષ ચહેવો. ચક્ષુઓ લાલચોળ થઈ ગઈ અને એકદમ કોધાવેશમાં આવી પુનઃ બોલી ગયો.

“ચંડાળણી તુ ક્યાં જવાની છે. ઝો રાક્ષસી આ ભોંયરં તારં સ્મશાન થવાનું છે. તેં અમારી મંડળીનું સત્યાનાસ કાઢ્યું છે. કેટલાકને ખરાબ કર્યા છે. તો હવે તું ક્યાં જવા માગે છે. ફરસિંહે ગરદન પકડી કંઠ ફેંધ્યા લાગ્યો જમીન ઉપર પછડાઇ ગયો. હાથ પગ પછાડવા લાગી એટલામાં પાછળથી બહારવટીઆના માણસો આવી તલવારથી ફરસિંહનું માથું જમીન ઉપર પાડી દીધું ફરસિંહ થોડીકવાર તરફડીયાં મારી કરી ગયો. પરસનને બાન આવવાથી એકદમ ખેડી થઇ ફરસિંહની લાશ પડેલી જોઇ “હું આ ખુન કરનારને વરીશ” પરસને પૂર્ણ ચાતુરીથી ઉદગારો કાઢ્યા. મારનાર સરદાર ઝેરી પરસનની ચાતુરીથી છેતરાઇ ગયો. અને પ્રકુલ્લીત થઈ “ઝે ખુન મેં કર્યું” છે. કહી પરસનની પાસે આવીને ઊભો રહ્યો. ચંડાળણી, રાક્ષસી માયા વાળી પરસનને ગળામાં હાથ નાખ્યો કે સરદાર હીલો ઢૂપ થઇ ગયો અને બોલી ઊઠ્યો, “રસીલી ! તમારા દીકને તમેને હુંજ જાણું છું. હું તમારા વિચાર ને જાણનાર છું. અને તમે મારા વિચારને જાણનાર છો તેથી આપણે બંનેમાં કદાપી કાળે કલહ થવાનો નથી. અને સુખેથી આપણું કામ સિધ્ધ થશે.

“બરાબર સરદાર ગહાદુર જ્યારે એક બીજના દિલ મળે છે. ત્યાજ સર્વ વાતનું ધુખ થાય છે. અને ત્યાં આગળ દેવકે દાનવનું પણ ચાલતું નથી. માટે આપણે આપણા વિચારો સિદ્ધ કરીશું એવી આશા છે. પણ જુઓ આ ફરસિંહ સુખ માણસ પોતાના શુભાનમાં ઊંચો આવ્યો તેના લીધેજ તેનો નાશ થઇ ગયો. જો તેણે હઠ ન કરી હોત તો અવશ્ય મને મેળવ્યા સિવાય રહત નહિ. પણ મીથ્યા બિમાની માણસ કોઇનું નહિ માનતાં પોતાના હસ્તથી

પોતાનો નાસ કરે છે. અને રખડી રજીણને મરે છે. “પરસને ટૂરસિંહની ચાદી આપતાં કહ્યું.

બહાસા પરસન બહાદુરસિંહ કેવો મુખ કે જેને વિશ્વાસ આપ્યો તેનેજ દગો કરવા ગાંડ્યો. તે તેને વ્યાજખી ન હતું. મુખ માણસ આગળનો વિચાર નહિ કરતાં આપો આપ પછી પાછળથી પસ્તાય છે. અને છેવટે મુળ ઠેકાણે આવે છે. મને લાગે છે કે બહાદુરસિંહ યોગ ધારણ કરીને પણ તે સુધરવાનો નથી સાધુડાઓને ગમે તેમ સમજાવી પાડો અહિંઆ આવશે.” આ પ્રમાણે મુખમાંથી ઊદગારો નીકળતાંજ “આવીશ ! પાપીઓને સદ્યોધ આપવાને આવીશ. પણ પાપમાં પડવા આવીશ નહિ. કહેતો એક જોગી તેમની સમક્ષ આવી ઊભો રહ્યો. અનેની દૃષ્ટી તેના ઉપર પડતાંજ “કાણુ બહાદુરસિંહ જ તારું શ્યામ મુખ બતાવીશ નહિ.” પરસને પુનઃ ઊદગારો કાઢ્યા.

“પાપી પરસન જ્યાં સુધી તારી પાસે હતો. ત્યાં સુધી મારું શ્યામ મુખ હતું. પ્રભુની ઇચ્છાથી શ્યામતા ચાલી ગઇ છે. અને શુદ્ધ પવિત્ર સાધુ થઇને બેઠો છું. હું ધારું તો તમારા અનેના મુખ શ્યામ બનાવવા શક્તિવાન છું.

“પાપી બહાદુર જુદા હોંગ કરનાર. દાંતીમય મુખાવીંદને કોઇ શ્યામ બનાવનાર નથી. તે નક્કી સમજી લેજે. મારી આગળથી ચાલ્યો જ નહિ તો તારું શીર ધડ ઉપરથી જુદું થઇ જશે. તે નક્કી સમજજે.

“રાક્ષસી ધિક્કાર છે તારી જાતને સ્ત્રીમકહરામ જેનું અન્ન ખાય છે. તેનોજ તું નાશ કરે છે. તેથી તારા પાપથી અસ્થ તારું

મુખ સ્યામ થવાનું પાપી સરદાર પરસન ચંડાળણીના મોઢ પાસમાં પડીશ નહિ. જેવી ફરસિંહની અને મારી દશા થઈ તેવીજ તારી થવાની છે. જ્યાં મુઠ્ઠી પરસનના પાપના પોટલા આંધતો ત્યારે આ મારા ક્ષણભંગુર દેહની મને ચિંતા હતી. પણ હવે આ દેહની મને ચિંતા નથી. તારે તેની તપાસ કરવી હોય તો અજમાવી જો ચંડાળ કે જેથી ધર્મ અને પાપની પરિક્ષા થાય.

“ચુપ કર પાપી સાધુડા અમને બોધ દેવાથી તને કંઈ પણ મળવાનું નથી જા દુનીઆને ફગી ખા. અહિંઆ તારું બીજકુલ આશ્રવાનું નથી તે નક્કી સમજ લેજે. ભોળા દુનીઆને ભભાવનાર તારું કામ દુનીઆના ભોળા માણસોથી થવાનું છે. પણ અહિંયાથી તને એક પાછ સરેખી પણ મળવાની નથી. સમજ્યો મારે અહિંઆ તું બીજકુલ આશા રાખીશ નહિ મારે ચાલ્યો જા, પરસન પાપી સાધુડાને બહાર કાઢ તેને જોવાથી મારો જીવ ગમરાય છે કહી કરવા લાગ્યો.

ચંડાળ પ્રભુનો નિયમ છે કે પાપીજોને સાધુ પુરષો ગમતા નથી તે મને શું આપવાનો છે. મારું આપેલું તે બીધું છે તે પછી તું મને શું આપવાનો હતો. ચંડાળ તું મને શું બહાર કાઢવાનો હતો, મારા ગુરૂના પ્રતાપ જ તારું મુખ સ્યામ થશે કહેતાંની સાથે બનેના મુખ સ્યામ થઈ ગયાં પાસે ઉભેલા માણસોએ તેમના મુખ સ્યામ થએલાં જોઈ બહાદુરસિંહના ચરણે પડી ગયા. કે પુન બોલી ઊઠ્યો.

“ચંડાળો દિવાના થઈ ગયા છે. સાધુડાઓ એવું શું તમને બતાવ્યું કે પગે પડ્યા મારા શાળા તમેજ એવા દીનાદય છે કે જેથી આવા દગાખાજીથી છેતરાઈ જાઓ.

“ચંડાળ પરસનના દાસ, ચંડાળણીના ચેલા એક વખત હાથમાં આપનો લઇ તપાસ કર કે તારા મૂખની કેવી દશા થઇ છે, એવું અમારું અંતઃકરણ હોત તો અમે કદાપી કાળે આ સાધુના ચરણે પડત નહિ. પણ શુદ્ધ અંતઃકરણ હોવાથી અમે સાધુ પુરૂષોના ચરણે પડવા ભાગ્યસાળી થયા છીએ તારા જેવા છેવટે કાળના મૂખમાંજ જવાના ચરણે પડેલા બહારવટીઆનાં માણસે જવાખ આપ્યો કે તરત પરસન આપનો લઇ દોડી આવી આપનાની અંદર મુંખ જોતાંજ હાથ મારા આપ હું તો વનીતા કે વાંદરી ચંડાળ તુંજ વાંદરી છે. બહારસિંહે પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે તરત સરદાર ને કાંધ ચઢી આવ્યો. તલવાર લઇ મારવા જાય છે કે ભયંકર અવાજ થતાંજ જમીન ફાટી જમીનની અંદર ત્રણે જગ સમાઇ ગયાં માત્ર પરસન અને તેનો સરદાર બેજ જણ હાથ ગસતા ત્યાંજ બિભા રહ્યા. પોતાના મુંખ રયામ થએલાં હોવાથી પરસનના પસ્તાવાનો પાર રહ્યો નહિ અને એકદમ મારી કોડીની કિંમત થઇ ગઇના ઉદ્ધમારો કાઢતાં પરસન ચાલતી થઇ.

ચંદનગૌરી પહાડ ઉપર સવાર થતાંજ શુદ્ધીમાં આવી તપાસ કરતાં મણી અને રતિલાલના મૃત દેહને જોતાંજ હૃદય ફાટ રડવા રડવા લાગી પથ્થરની સાથે પોતાના શીરને અક્ષણી ચુરેચુરો કરી દીધા હતા. પણ પાપી પ્રાણુ હજી સુધી ચંદનગૌરીના દેહની અંદરથી નીકળી પલાયન થયો ન હતો. આથી પાછી મુર્છા આવવાથી પહાડ નીચેની કોતરમાં પડી, પડતાંજ ભયંકર અવાજ થયો, વૃદ્ધ સાધુ તેમજ બીજો એક જોગી ત્યાં આગળ આવી બિભા રહ્યો. “એટા શુદ્ધમલ શું આજ મણીકે” પવિત્ર સાધુએ

ઉદ્ગારો કાઢ્યા કે તરત તેના ઉદ્ગારોને ઝીલી લેવા સારૂ “ગુરૂ તેજ મણી છે” શીષ્યે જવાબ આપ્યો. પરસન આવી સ્વરૂપવાન આગાને અધર્મના માર્ગમાં ચઢાવવા માગતી હતી. હા, ગુરૂદેવ તેજ મણીના માટે પાપી પરસન પોતાના પાપ કાર્યમાં નર્કમાં પડી છે. શીષ્યે પુછેલા પ્રશ્નનો જવાબ આપ્યો.

“હાય દુનીઆ દુનીઆ તું દગાથી ભરેલી છે. વિશ્વાસઘાતથી ભરપુર છે. પ્રપંચથી હોંશીઆર છે. તેથીજ તમારું તમારા કુટુંબનું સત્યાનાશ જવા બેઠું છે, ધર્મ નીતિને પાંચમાલ કરી દેવાથીજ વરસાદ અનીયમિત વર્ષે છે. ઠેરઠેર પુરુષોના રોગ પ્રગટ થાય છે. તે તમારા પાપનું ફળ છે. અને તેથીજ તમારી જીંદગાની ધુળ છે- આજકાલ ધર્મિતે ત્યાં ઘાટ કસાડને ત્યાંજ કુશળ હોય છે. સતી સત્રારીઓને દુઃખ દેવામાં હોંશીઆર હોય છે. ઓ નરાધમો તમારું સત્યાનાશ જશે. પ્રભુના કોપથી તમારું ખીલકુલ શ્રેય થવાનું નથી. તે નકકી જાણી લેજો શુદ્ધ દેહ અમૃત દેહનું શું કરવાનું છે. વૃદ્ધ સાધુએ પ્રશ્ન કર્યો.

“પુનઃ આશાવંત આજકાની આશા આમ મરણથીજ પુર્ણ થવાની છે, સંતના દરસ ન કરનાર આ આજકાની દયા નહિ આવે પ્રભુ મમે તેમ કરી આ આજકો સજીવન કરો. કારણ કે તેમના દેહ પવિત્ર છતાં કાગડોને ગીધનો સ્પર્શ થશે શીષ્ય શ્રદ્ધ દેવે જવાબ આપ્યો.

“બેટા પ્રભુની માયા અજન્મ તરેહની છે. જ્યાં જમીનનો પોકાર ત્યાંજ દેહનું પડવું થાય છે, વીધીના અંક મુજબ થાય છે. તે કોઇનાથી મીથ્યા થવાનું નથી. શુદ્ધ દેવ પરમાત્માના હુકમ

મુજબ થાય કરે છે. તેમના હુકમ મુજબ કરતાં તેના હુકમ મુજબ ને કરે છે. તેને પરમાત્માનો હુકમન થયે છે, પરમાત્મા વિરુદ્ધ કામ કરનાર પાપી ગણાય છે, માટે ને પ્રભુએ ક્યું છે. તે સારાને માટે ક્યું છે. માટે બેટા શુદ્ધ દેવ જેની જીવન દોરી ધડી છે તેને કોઈ શાંધનાર નથી. માટે આ બાબતમાં તારે વચમાં પડવાની જરૂર નથી. વૃદ્ધ સાધુના મુખમાંથી નિરાશા નીકળવાથી શુદ્ધ દેવનું મુખ-વિંદ નીસ્તેજ થઈ ગયું. પ્રકુલ્લીત મુખારીંદ સ્થામ પડી ગયું. મણીની દયાએ તેના કાળજી વીધી નાંખ્યા. અને પોતે કંઈ નીર્ણય વિચાર ઉપર આવી ગુરૂ સામે હસ્ત નેડી પુનઃ બોલી બીડ્યો.

“પુન્યદેવ, લોકો કહે છે કે ભક્તને આધીન દેવતા પરમાત્મા પણ હોય છે. માટે તમે મને નિરાશ કરશો નહિ. જ્યાં સુધી આ પ્રેમી નેહું સજીવન નહિ થાય ત્યાં સુધી આ આપનો શિષ્ય આપની દૃષ્ટીએ છે. ને રહેવાનો નથી તે નથીજ. માટે આપને મારી તેમજ સતી માણેકની દયા આવતી હોય તો તેમનો દુનીઆમાં ફરી જન્મ આપો, આપ મને આહું અવળું સમજાવી નિરાશ કરશો નહિ. શું વિશ્વામિત્ર ઝડપીએ પુત્ર પેદા નહોતો કર્યો, શું તેમણે પરમાત્માનું કાર્ય નથી ક્યું. પ્રભુ હવે મને વધારે બેવાવશે નહિ. નહિ તો આ પાપી અજ્ઞાન બાળકની લાશ આપની પવિત્ર દ્રષ્ટીએ નેશે.” શુદ્ધ દેવના ધર્મીષ્ઠ બાપણથી ગુરૂ પ્રસન્ન થઈ ગયા. અને થોડાક મુઠમાં હસવા લાગ્યા. અને પુનઃ બોલી બીડ્યા.

“ધન્ય છે બેટા શુદ્ધ દેવ તારા ધર્મ વાક્યને, તારી ખુશી એમ છે તો પરમાત્માની મહેરબાનીથી તારા કહેવા મુજબ કરે છું. માટે થોડું જળ આણી આપ ગુરૂએ પ્રશ્ન કર્યા કે શુદ્ધ દેવ પુનઃ બોલી બીડ્યો.

“બાપજી જળ અહીં આં ક્યાંથી લાવું. આપની ચાકરીનું ફળ મહાન પ્રભુજી મને આવશ્ય આપશે. કહી શુધ્ધ દેવ આદ્ય સામે દ્રષ્ટી કરી બોલી બેઠયો.

“મેહાન દયાળુ પ્રભુ મને તારી મદદ છે. તારો આધાર છે. તું દરેક પ્રાણી માત્રનો સરજનકાર છે, તું તારા બાળકોની સંભાળ લેનાર છે, તો આ નીરાધાર બાળકોને રાજી કરવા માટે મારો સંન્યાસ પવિત્ર હોય. ગુરૂની સેવા સાચી હોય તો જળનો આધાર આપશે. કહેતાંજ અંતરીક્ષથી કોઈકે મંડળ લઈને આવતું જણાયું કે શુધ્ધ દેવે પોતાના પવિત્રકરથી તે કમંડળ લઈ લીધું અને ગુરૂના હસ્તમાં આપ્યું કે ધન્ય છે તારી બકતીને એટલાજ બિદગારો વૃદ્ધતા મૂખમાંથી નીકળી પડ્યા હાથમાં પાણી લઈ અને બાળકો ઉપર દોડતાંજ આળસ મરડી બિમા થયા નવો જન્મ ધારણ કર્યો બાનુ સુર્ય નારાણના દર્શન થતાંજ મણી તં મૂખમાંથી હું દોષીત નથી અંદનગવરી મને દોષ દેશે. નહિ મણી આણીગમ તેણીગમ દ્રષ્ટી ફેરવતાંજ તેની દ્રષ્ટીએ પવિત્ર સાધુઓ દેખાયા કે મણી તેના સરણમાં પડી ગઈ બેટા સુખી રહો વૃદ્ધ સાધુએ આર્શિવાદ આપ્યો કે એટલામાં છોટેથી ખુબ થતાંજ ચમક્યા સાધુ પુરૂષો ત્યાં આગળ જઈ પહોંચ્યાં કે પરસન પોતાના હસ્તમાં સુંદરતું શીર લઈ વીધુત વેગથી ચાલી જતી જણાય છે, તેની પાછળ અને સાધુ, બેટી પુરૂષ ક્યામદાસ વગેરે પાછળ દોડતા જણાય છે, એક મરણીએતોને બારે તે મુજબ પાપી પરસન સમળ પુરૂષોની અંદર થી નાસતી આપણી દ્રષ્ટીએ પડે છે. અને સાધુ પુરૂષો ત્યાંજ પહોંચ તાંજ પોતાના યોગ્ય બળથી પરસનને ત્યાંજ અંધીર્ભીત કરી હીધી પરસનથી આગળ જવાયું. હિ સરદારની પણ તેવી દશા થઈ.

એટલામાં માણેક ખુલ્લા શીરથી દિવાનાની માફક કેશલાપ નોડતી દોડી આવતાંજ તેને ટોકર વાગવાથી ત્યાંજ લાંબી થઇ ગઇ કે યમ દુતોએ તેના પ્રાણને કાળ ધારા નાંખી ખાંધી પ્રભુની હજીરમાં લઈ ગયા. ત્રીભોવનદાસ વચમાંજ આવતા મરણ પામ્યો પરસનની વાંસે થનાર માણસોએ પરસનને અને વિચયાધ સરદારને પકડી લીધા. શાંતીલાલ પુર વેગથી ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ સાથે ઘોડા ઉપર પરસનને પકડવા માટે આવતા હતા. માણસોને પોતાના તરફ આવતા જોઇ ત્યાંજ ઉભા રહ્યા. પરસનના હસ્તમાં બેડીઓ નહિ ઠોકતાં છુંટી માણસોના બદોબસ્તની અંદર ચાલવા દીધી સરદારને હાથે પગે બેડીઓ બાલી દીધી ચાલતાં ચાલતાં દરબાર ગઢ આગળ આવી પહોંચ્યા પાછળથી મણી અને રતિલલ યુમ રાણ કરતાં આવી પહોંચ્યા મણીને જોતાંજ પરસનની દૃષ્ટી શરી નેની વિકરાળ નજર મનુષ્યે પારખી લીધી કે તેને પુરા બદોબસ્ત સાથે દરબારમાં લીધી દરબારમાં પેસતાંજ સરદારે પોતાની પાસે રાખેલા તમંચાને ઘોડો પોતાના ગૂંજમાંજ ચઢાવી તમંચાને બહાર કાઢી પરસનની છાતીમાં માર્યો પણ કહણ જેની છાતી અપવિત્ર છાતીની અંદર ગોળી વાગતાંજ આરપાર નીકળી ગઈ. પણ તેને બીજકુલ ઈર્જન થઇ નહિ બેઘડકથી પરસન બોલવા લાગી સરદાર અંદર પેસતાંજ કટાર ખાઇ ત્યાંજ મરણ પામ્યો મરતાં મરતાં

ધર્મ કરે જે માણસો સ્વર્ગમાં તે જનાર છે.

અધર્મ રસતે જે ચઢે તેનું સત્યાનાથ જનાર છે.

ધર્મ સાચો છે મણી લોહ સંમ કુંદન થાય છે.

ધર્મિ અધર્મી મળે પણ ધર્મી સ્વર્ગે જાય છે.

શાંત થઈ ગયો. હાથ પગ હાલતાં બંધ થઇ મયા.

પરસન તેના સામે દૃષ્ટી કરતાંજ તેના મૂખ ઉપર લાત મારી ચાલતી થઈ પરસને લાત શા કારણથી મારી તે કાઢનાથી જાણી શકાયું નહિ. પણ સમય નહિ હોવાથી તે વાતને એક બાજુ મુકી લોકો આગળ ચાલવા માંડ્યું. ધર્મીષ્ટ દરબાર સાહેબને સલામ કરતાં શાંતીલાલે "ગરીબ પરવર આજ ચંડાળણી પરસન" મુખકિદગારો નીળ્યા તથા કે તરત જઓ એને આપણી સડક ઉપર જીવતી દાટી તેના શીરને ખચ્ચરતી ડોકશે મરાવી પ્રાણ લઈ લો હુકમ મળતાં પાપી પરસનને માટે તે પ્રમાણે કરવા મજબુરો દોડી ગયા પરસનનેપણ ત્યાં જઈ પુરી દશાથી તેનું મૃત્યુ કરાવ્યું. સુંદરના શીરને જોતાંજ મણીએ આપઘાત કર્યો. રતિલાલની પણ એજ દશા થઈ. આવો બચંકર દેખાવ ધર્મીષ્ટ દરબાર સાહેબ આગળ થતો જોઈ કંપારાં છુટી પોતે કંઈ બોલવાનો વિચાર કરે છે. એટલામાં તેની દૃષ્ટી બેઠી પુરૂષ ઉપર પડતાંજ દરબાર સાહેબ પુનઃ બોલી ઊડ્યાં.

“ભાઈ તમે આ પ્રમાણે હુખાવેશમાં રી સતીની સંભાળ લેવાનું તમારું થું કારણ છે. તે કહેવા મહેરબાની કરશો.

ગૌઆણણ્ય પ્રતિપાળ મારી રથીતિ કહેતાં મારા કાળજી ઉથલ પાથલ થઈ જાય છે. પણ આપના આગળ મારી પીઠાન આપ્યા સિવાય છુટકો થવાનો નથી માટે આપ ધ્યાન દઈ શંભળજો.

“હું જાતનો રજયુત છું. મારા પીતા અને હું આનંદથી રહેતા હતા એટલામાં મારી ધર્મ પત્ની મરણ પામવાથી પાપી પરસન સાથે મારાં લગ્ન થયાં. આવતાંજ મારા બે બાળકોનું પુન કયું. પીતાશ્રી ધર્મીષ્ટ હોવા છતાં તેમના ઉપર આરોપ નાંખી દીધો મેં પરસન દુષ્ટ રંડાનું સાચું માની મારા પીતાશ્રીનું અપમાન કરવાથી ધર્મીષ્ટ પીતા ચાલતા થયા. ત્યાર પછી મારા બંને ભાઈઓ

પણ રવાના થઇ ગયા. આગળ જતાં રંડાની ચાલ ખરાબ જોવાથી
 મેં તેને ડામ દઇ કાઢી મુકી. અહિંઆના ત્રીભોવન નામના માણસ
 સાથે રહેવા લાગી છેવટે રમણ નામના ગુણકાના છોકરાના ત્યાં જઈ
 તેનું ખુન કર્યું. બહારવટીઆ સાથે મળી ગઇ સતી માંજીકને દુઃખ
 આપવા લાગી. એટલામાં તેમાંથી એક બહારવટીઓ હાથમાં આવ્યો
 પાછળથી પસ્તાવો કરવાથી તેને છોડી મુક્યો. તે છૂટનાર મારો ભાઇ
 હોય એમ મને લાગવાથી મેં તેની તપસ કરી પણ કંઈ પતો લાગ્યો
 નહિ. મારું નામ સહુજર મારા ભાઈનું નામ સામંતશિહ મારા
 બીજા ભાઈનું નામ કુલીનસિંહ છે. મારા પીતાશ્રીનું નામ ધર્મસિંહ
 છે. પ્રભુ તેમનો મેળાપ કરાવે આ પ્રમાણે બેઠી પુરુષ પોતાનો ભેદ
 ખૂલ્લો કરે છે એટલામાં શુદ્ધ દેવ આગળ આવી પુન બોલી
 હર્યો સહુજર તું મને ઓળખે છે. ના મહાપુરુષ આપને હું
 ઓળખતો નથી. ત્યારે તારો ભાઇ બહારવટીઆની અંદર હતો તેજ
 હું પોતે છું તમારા જનને પીતા તેજ હુંજ છું. વૃદ્ધ જોગીએ
 આગળ પડીને કહું કુલીનસિંહ પણ પાછળ આવવાથી ત્રણે જણ
 મળ્યા. સ્યામદાસે પોતાની હકીકત જાહેર રરી દીધી દરબારમાં
 મૃત દેહને અગ્ની સંસ્કાર કરાવી સર્વને શાહબાશી આપી સર્વ
 પોત પોતાને સ્થાને ચાલતા થયા.

જહાલા સુત બંધુઓ આ મારી કલપીત નોવેલની અંદર કંઈ
 બુલ થઇ ગઇ હોય તો આપ સાહેબ સુત વાંચક બંધુની માફી
 માગું છું તો માફ કરશેાજી.

ધર્મથી કર્મ થશે. થશે સુખ સ્વર્ગ સમાન.

પ્રભુ તમને આપે સુખદક્ષી તે આપે ધર્મને માન

(અરજી)

સમાપ્ત.

